

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

ŞEHZADE ŞEHRİNDEN PAYİTAHTA: SANCAĞA ÇIKARILAN OSMANLI
PADİŞAHLARINDA MİMARİ TEMSİLİYET (1362-1595)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazan BAYRAKTAR

EKİM 2019
TRABZON

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**ŞEHZADE ŞEHRİNDEN PAYİTAHTA: SANCAĞA ÇIKARILAN OSMANLI
PADİŞAHLARINDA MİMARİ TEMSİLİYET (1362-1595)**

Mimar Hazan BAYRAKTAR

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“YÜKSEK MİMAR”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12.09.2019
Tezin Savunma Tarihi : 02.10.2019**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömer İskender TULUK

Trabzon 2019

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Mimarlık Anabilim Dalında
Hazan BAYRAKTAR Tarafından Hazırlanan**

**ŞEHZADE ŞEHRİNDEN PAYİTAHTA: SANCAĞA ÇIKARILAN OSMANLI
PADİŞAHLARINDA MİMARİ TEMSİLİYET (1362-1595)**

**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 28/05/2019 gün ve 1806 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan :Prof. Dr. Ömer İskender TULUK

Üye :Doç. Dr. Önder AYDIN

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÜSTÜN DEMİRKAYA

**Prof. Dr. Asim KADIOĞLU
Enstitü Müdürü**

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında ulaşılabilen kaynaklar doğrultusunda, sancaktan payitahta çıkan şehzadelerin sancaklarda, taşrada ve dönemlerin başkentlerinde yapılan mimari yapıları saptamayı hedeflediğim, “Şehzade Şehrinden Payitahta: Sancağa Çıkarılan Osmanlı Padişahlarında Mimari Temsiliyet (1362-1595)” isimli bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında başından sonuna kadar bana yol gösteren, bilgilerini benden esirgemeyen hem etik hem de akademik anlamda desteğini esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Ömer İskender TULUK’a teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu meşakkatli süreçte maddi manevi desteklerini her zaman üzerimde hissettiğim babam Necmi BAYRAKTAR annem Hafize BAYRAKTAR ve kardeşim Hande Nur BAYRAKTAR’a teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak çalışmalarım sürecinde desteği ile yanımda olan ve bana güç veren çalışma arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Hazan BAYRAKTAR
Trabzon, 2019

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Şehzade Şehrinden Payitahta: Sancağa Çıkarılan Osmanlı Padişahlarında Mimari Temsiliyet (1362-1595)” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Ömer İskender TULUK’un sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 02/10/2019

Hazan BAYRAKTAR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
TABLolar DİZİNİ.....	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Amaç ve Kapsam.....	2
1.3. Yöntem	4
1.4. Literatür	5
1.5. Osmanlı Devletinde ŞehzadeliK Kurumu	6
1.5.1. Şehzadelerin Doğumu ve Anlamı.....	8
1.5.2. Şehzadelerin Eğitimleri	9
1.5.3. Şehzadelerin Ekonomik Durumları	11
1.5.4. Şehzadelerin Tahta Cülusları.....	11
1.5.5. Şehzadelerin Sancağa Çıkarılma Nedenleri	13
1.6.1. Vezirlik Görevleri.....	15
1.6.2. Askeri Sorumluluk ve Yetkileri	16
1.6.3. İdari Görev ve Yetkileri	17
1.6.3.1. Şehzadelerin Merkez Kaymakamlıkları	17
1.6.3.2. Sancaklarda İdari Görevleri.....	18
1.7. Osmanlı Devletinde Şehzade Sancakları.....	20
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR	23
2.1. Tahta Çıkan Osmanlı Şehzadeleri ve İmar Faaliyetleri.....	23
2.1.1. Şehzade Murad (1326-1389)	23
2.1.2. Şehzade Bayezid (1360-1403).....	34
2.1.3. Şehzade Mehmed (1373-1421)	48
2.1.4. Şehzade Murad (1404-1451)	57
2.1.5. Şehzade Mehmed (1430-1481)	68

2.1.6.	Şehzade Bayezid (1448-1512).....	88
2.1.7.	Şehzade Selim (1467-1520)	103
2.1.8.	Şehzade Süleyman (1494-1566).....	111
2.1.9.	Şehzade Selim (1524-1574)	136
2.1.10.	Şehzade Murad (1546-1595).....	151
2.1.11.	Şehzade Mehmed (1566-1603)	160
3.	BULGULAR	168
3.1.	Şehzadelerin Sancaktaki/Sancaklardaki İmar Faaliyetleri	168
3.2.	Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonra Payitahttaki İmar Faaliyetleri	171
3.3.	Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonra Taşradaki İmar Faaliyetleri	177
4.	SONUÇLAR	182
5.	KAYNAKLAR.....	191

ÖZGEÇMİŞ

Yüksek Lisans

ÖZET

ŞEHZADE ŞEHİRLERİNDEN PAYİTAHTA: SANCAĞA ÇIKARILAN OSMANLI
PADİŞAHLARINDA MİMARİTEMSİLİYET (1362-1595)

Hazan BAYRAKTAR

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ömer İskender TULUK
2019, 204 Sayfa

Osmanlı Devleti'nde, padişahlardan sonra tahtın varisleri olan şehzadeler, devletin bekası için belli bir yaşa geldiklerinde sancağa gönderilirdi. Şehzadelerin sancağa çıkmasındaki başlıca amaç padişah olmaları durumunda tüm Osmanlı hâkimiyet alanında gösterecekleri faaliyetlerin bir prototipini kendi sancaklarında uygulayarak öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı padişahlarının, Osmanlı toplumunun en önemli sosyo-ekonomik örgütlenmelerinden birisi olan vakıf sisteminin bir parçası olarak anıtsal yapılar inşa ettirdikleri ve bunun sadece toplumun temel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik girişimler olmadığını, payitahtta mimari temsiliyet ifadesi olduğu açıktır. Diğer taraftan bu teslimiyet arayışının erken örneklerini şehzadelik döneminde sancaklarda göstermiş olabilecekleri düşünülmektedir. Bu tez çalışması ile tahta çıkan Osmanlı padişahlarının şehzadelik dönemlerinde ve tahta çıktıktan sonra gerçekleştirdikleri imar faaliyetlerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın sınırları ise Osmanlı'da "sancağa çıkarılma" uygulamasının gerçekleştiği 1362-1595 yılları arasındadır. Tez çalışması; Genel Bilgiler, Yapılan Çalışmalar, Bulgular ve Değerlendirme ve Sonuç olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Genel Bilgiler bölümünde, Osmanlı Devletinde şehzadelik kurumu, doğumu, eğitimleri, tahta cülusları, sancağa çıkarılma nedenleri, sancaktaki görev ve yetkileri ve şehzade sancakları belirlenmiş ve konuyla ilgili bilgiler verilmiştir. Yapılan Çalışmalar bölümünde, sancaktan payitahta çıkan Osmanlı padişahlarının yaşamları hakkında bilgi verilmiş ve yararlanılan kaynaklar doğrultusunda Osmanlı şehzadelerinin imar faaliyetleri sancak ve payitaht olarak ayrılarak incelenmiş ve envanterleri çıkarılmıştır. Bulgular bölümünde ise şehzadelerin sancakta, payitahtta ve taşradaki imar faaliyetleri yapıların fonksiyonları, sayısı, hangi şehirde inşa edildiği üzerine incelemeler yapılmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise belirlenen amaç ve kapsam doğrultusunda gerçekleştirilen tüm incelemeler çerçevesinde çalışmanın sonuçları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şehzade, Sancak, Payitaht, Mimari Temsiliyet.

Master Thesis

SUMMARY

FROM PRINCE CITIES TO CAPITAL CITY THE ARCHITECTURAL REPRESENTATION
OF OTTOMAN SULTANS WHO WERE SENT TO SANJAK (1362-1595)

Hazan BAYRAKTAR

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architectur/Architecture Graduate Program
Supervisor: Prof.Dr. Ömer İskender TULUK
2019, 204 Pages

In Ottoman Empire, the princes who were the heirs of the throne after the sultan, when they reached an age they were sent to sanjak, in order to sustain the perpetuity of the government. The aim of this process was to make the princes learn how to run the empire when they inherit the throne, by practicing it on their sanjaks which were a prototype of the Ottoman Empire. In this context the the sultans of the Ottoman Empire built monumental structures as a part of the waqf system which was one of the most significant socioeconomic organisations. It is obvious thatthese structures were not only satisfying the basic needs of the society but also they were a representation of the architectural structure of the capital city. On the other hand, it is possible that the princes had shown early examples of that search of representation in their sanjaks. In this thesis study our aim is to figure out the zoning activities of the Ottoman Sultans, both before and after they inherited the throne. Limitation of the study is the period when “sending to sanjak” was practised (1362 and 1595). The study is consist of four sections; General İnförmatıon, Studies, Findings and Essessment and Conclusion. In General İnförmatıon section, princing establishment of Ottoman Empire, the birth, education, enthronement of the princes, the reasons why they were sent to sanjaks, their duties and authorities at sanjaks, and prince sanjaks are determined, and informations about the subjects are given. In Studies section, information about the lives of sultans who were inherited the throne in capital city from sanjak is given. In accordance with the sources benefited, zoning activities of the Ottoman princes were reviewed as sanjak and capital city dividedly and inventories taken. In Findings section, the zoning activities in sanjak, capital city and country of the princes, the functions and count of the structures and where they were built are reviewed. In Essessment and Conclusion section, the results of the study is shown by the analysings in line with the purpose and content determined before.

Key Words: Şehzade (Prince), Sanjak, Capital, Architectural Representation.

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Tahta Çıkan Şehzadelerin Tayin Oldukları Sancaklar	21
Tablo 2. Şehzade Murad/Murad Hüdavendigâr Dönemi	26
Tablo 3. Şehzade Bayezid /Sultan Yıldırım Bayezid Dönemi.....	37
Tablo 4. Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed Dönemi.....	51
Tablo 5. Şehzade Murad /Sultan İkinci Murad Dönemi	60
Tablo 6. Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed Dönemi	72
Tablo 7. Şehzade Bayezid /Sultan İkinci Bayezid Dönemi	91
Tablo 8. Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim Dönemi	106
Tablo 9. Şehzade Süleyman/Kanuni Sultan Süleyman Dönemi.....	116
Tablo 10. Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim Dönemi.....	139
Tablo 11. Şehzade Murad/Sultan Üçüncü Murad Dönemi.....	153
Tablo 12. Şehzade Mehmed/Sultan Üçüncü Mehmed Dönemi.....	162
Tablo 13. Şehzade- Padişahların Yapı-Yıl Analiz Tablosu.....	182

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Şehzade Murad'ın İmar Faaliyetini Gösteren Grafik	28
Şekil 2. Bursa Nalıncılar (Çukur) Hamamı, 2012, (Kaynak: URL-1).....	29
Şekil 3. Bursa Hüdavendigâr Külliyesi Vaziyet Planı, Cengiz Bektaş.....	30
Şekil 4. Bursa Hüdavendigâr Camisi, (Kaynak: URL-2)	30
Şekil 5. Ayvacık Köyü (Tuzla/Çanakkale) Hüdavendigâr Külliyesi, Ayhan Öncü.....	31
Şekil 6. İznik Nilüfer Hatun İmaret, (Kaynak: URL-3)	32
Şekil 7. Şehzade Bayezid'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik.....	39
Şekil 8. Kütahya Ulu Cami, (Kaynak: URL-4)	40
Şekil 9. Mudurnu Yıldırım Bayezid Cami ve Hamamı (Bolu),Fazıl Karaduman	41
Şekil 10. Mudrunu Yıldırım Bayezid Cami Planı (Bolu), (Kaynak: URL-5)	42
Şekil 11. Balıkesir Yıldırım Bayezid Cami, (Kaynak: URL-6).....	42
Şekil 12. Bursa Yıldırım Bayezid Külliyesi, (Kaynak: URL-7).....	44
Şekil 13. Edirne Yıldırım Bayezid Cami, (Kaynak: URL-8)	45
Şekil 14. Edirne Yıldırım Bayezid Cami Planı, (Kaynak: URL-9)	46
Şekil 15. Bolu Yıldırım Bayezid Cami, Fazıl Karaduman	46
Şekil 16. Dimetoka (Yunanistan) Çelebi Mehmed Cami, (Kaynak: URL-10).....	47
Şekil 18. Bursa Eski-Yeni (Ördekli) Hamam, (Kaynak: URL-11)	53
Şekil 19. Bursa Yeşil Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-12).....	55
Şekil 20. Bursa Yeşil Cami ve Medresesi Planı, (Kaynak: URL-13).....	55
Şekil 21. Hayrabolu (Tekirdağ) Çelebi Sultan Mehmed Cami, (Kaynak: URL-14).....	56
Şekil 22. Şehzade Murad'ın İmar Faaliyetini Gösteren Tablo	62
Şekil 23. Bursa Muradiye Külliyesi, (Kaynak: URL-15)	63
Şekil 24. Bursa Muradiye Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, Cengiz Bektaş	64
Şekil 25. Edirne Muradiye Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-16)	65
Şekil 26. Edirne Muradiye Cami Planı, (Kaynak: URL-17)	66
Şekil 27. Saray-1 Cedit Amire (Edirne Sarayı), 1800 yıllardan Gravür Sayger- Desarnod	67
Şekil 28. Edirne Sarayı, Cihannüma Kasrı ve Arz Odası (1870), D. Ermakov	67
Şekil 29. Şehzade Mehmed'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik.....	78

Şekil 30.	İstanbul Rumeli Hisarı Planı, (Kaynak: URL-18).....	79
Şekil 31.	İstanbul Rumeli Hisarı, (Kaynak: URL-19)	80
Şekil 32.	İstanbul Ayasofya Cami, Hazan Bayraktar	81
Şekil 33.	Ayasofya Cami, Fatih (İstanbul). 1-Cami, 2-İmaret, 3-Kütüphane, 4- Medrese, 5-Muvakkithane, 6-Sebil, 7-Sıbyan Mektebi, 8-Şadırvan, (Kaynak: URL-20) 81	
Şekil 34.	İstanbul Eyüp Sultan Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-21)	82
Şekil 35.	İstanbul Topkapı Sarayı, (Kaynak: URL-22)	82
Şekil 36.	Topkapı Sarayı Vaziyet Planı, (Kaynak: URL-23)	83
Şekil 37.	İstanbul Fatih Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-24)	85
Şekil 38.	İstanbul Fatih Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, (Kaynak: URL-25).....	85
Şekil 39.	Şehzade Bayezid'in İmar Faaliyetini Gösteren Tablo	94
Şekil 40.	Amasya İkinci Bayezid Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-26).....	96
Şekil 41.	Edirne İkinci Bayezid Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, İ. Aydın Yüksel.....	97
Şekil 42.	Edirne İkinci Bayezid Cami ve Külliyesi, Alp Eren	98
Şekil 43.	Tokat Hatuniye (Meydan) Cami, Muzaffer Badem; Hatuniye Cami Planı, (Kaynak: URL-27).....	99
Şekil 44.	İstanbul Bayezid Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, İ. Aydın Yüksel.....	100
Şekil 45.	İstanbul Bayezid Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-28)	101
Şekil 46.	Bursa Pirinç Hanı, (Kaynak: URL-29).....	102
Şekil 47.	Şehzade Selim'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik	107
Şekil 48.	İstanbul Selçuk Hatun Türbesi, Caner Cangül	108
Şekil 49.	Amasya Şehzade Osman Türbesi, (Kaynak: URL-30).....	109
Şekil 50.	Trabzon Gülbahar Hatun Cami, Mustafa Asan	110
Şekil 51.	Gülbahar Hatun Cami ve Türbesinin Planı, (Kaynak: URL-31).....	110
Şekil 52.	Şehzade Süleyman'ın İmar Faaliyetini Gösteren Grafik.....	123
Şekil 53.	Fatih (İstanbul)Emir Buhari Tekkesi ve Harem Selamlık Binasının Kısmen Görüntüsü, (Kaynak: URL-32).....	123
Şekil 54.	İstanbul Yavuz Sultan Selim Külliyesi Vaziyet Planı,1-Cami, 2-Sıbyan Mektebi, 3-Yavuz Sultan Selim Türbesi, 4-Hafsa Sultan Türbesi, 5-Sultan Süleyman'ın Çocuklarının Türbesi, 6-Abdülmecid Türbesi, Müller-Wiener, Bildlexikon	125
Şekil 55.	İstanbul Yavuz Sultan Selim Külliyesi, Fatma Orhan Durgut	125
Şekil 56.	Üsküdar (İstanbul) Mihrimah Sultan Külliyesi Vaziyet Planı, A. Kuran.....	126

Şekil 57.	Üsküdar (İstanbul) Mihrimah Sultan Külliyesi, (Kaynak: URL-33).....	127
Şekil 58.	İstanbul Şehzade Külliyesi, (Kaynak: URL-34).....	128
Şekil 60.	İstanbul Süleymaniye Külliyesi Planı, (Kaynak: URL-35).....	131
Şekil 61.	İstanbul Süleymaniye Cami ve Külliyesi, Fatma- Orhan Durgut.....	132
Şekil 62.	Şam(Suriye) Süleymaniye Cami Plan ve Görünüşü, Nil Orbeyi	133
Şekil 63.	İstanbul Büyükçekmece Köprüsü, (Kaynak: URL-36)	134
Şekil 65.	Konya Sultan Selim Cami ve Kütüphanesi, (Kaynak: URL-37).....	142
Şekil 66.	Karapınar Sultan Selim Külliyesi Vaziyet Planı, (Kaynak:URL-38).....	143
Şekil 67.	Karapınar Sultan Selim Cami, (Kaynak: URL-39)	144
Şekil 68.	Şam (Suriye) Süleymaniye Külliyesi, Abdüsselam Uluçam	145
Şekil 69.	Edirne Selimiye Cami ve Külliyesi Planı, A. Kuran	146
Şekil 70.	Edirne Selimiye Cami, Umut Özdemir	148
Şekil 71.	İstanbul II. Selim Türbesi Plan ve Kesiti , A. Kuran.....	149
Şekil 72.	Ayasofya Cami Avlusuna II. Selim Türbesi, Hazan Bayraktar.....	150
Şekil 73.	Şehzade Murad'ın İmar Faaliyetini Gösteren Grafik	154
Şekil 74.	Beşiktaş (İstanbul) Yahya Efendi Türbesi, (Kaynak: URL-40)	155
Şekil 75.	Manisa Muradiye Külliyesi Vaziyet Planı, (Kaynak: URL-41).....	156
Şekil 76.	Manisa Muradiye Cami, (Kaynak: URL-42).....	157
Şekil 77.	Manisa Muradiye Cami Mihrap Cephesi, Kubbe ve Kat Planı, Ali Saim Ülgen.....	158
Şekil 78.	İncili Köşk'ü tasvir eden XIX. Yüzyılın ilk yarısına ait bir gravür, Jouannin –Gaver	159
Şekil 79.	Şehzade Mehmed'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik.....	162
Şekil 80.	İstanbul Haydar Mirza Türbesi, Aziz Doğanay.....	163
Şekil 81.	İstanbul Davud Paşa Sarayı, (Kaynak: URL-43)	164
Şekil 82.	İstanbul Davud Paşa Sarayı Güneybatı Görünüş ve Kesiti, Sedat Hakkı Eldem.....	164
Şekil 83.	Eminönü (İstanbul) Yeni Cami Külliyesi, (Kaynak: URL-44)	165
Şekil 84.	Eminönü(İstanbul) Yeni Cami Külliyesi Vaziyet Planı, Z. Nayır.....	166
Şekil 85.	Sancaktaki Şehzadelerin İmar Faaliyetleri	170
Şekil 86.	Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonraki İmar Faaliyetleri	175
Şekil 87.	Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonra İnşa Ettirdiği Külliyeler	176
Şekil 88.	Şehzadelerin Taşradaki İmar Faaliyetleri	180

KISALTMALAR LİSTESİ

C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
sad	: Sadeleştiren
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ter	: Tercüman
T SMA	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
O	: Onarım
K	: Kiliseden Çevirme
C	: Cami
M	: Medrese
İ	: İmarat
Ç	: Çeşme
Z	: Zaviye
T	: Tekke

1.GENEL BİLGİLER

1.1.Giriş

Tarihin pek çok döneminde, toplumun sosyal, dinsel, yönetsel ve ekonomik erkini elinde bulunduran irade, varlıklarını, sahip olduğu erki mimari aracılığıyla var etmiş ve (Akalin, 2013) mimari her zaman liderin gücünü gösteren bir araç olarak görülmüştür (Wilson, 1998). Bertaux'ya (2006) göre “inşa etmek” siyasi bir iletişim aracı, görsel kültür üzerinde hâkimiyet kurmak için kullanılan bir yöntemdir. Merasimler, törenler, toplantılar, iktidarın işlerini taşıyan mekânlarda gerçekleşir. Mekân, ideolojik aktarımın gerçekleştiği sahnedir ve iktidarın varlığını tebaaya ileten, iktidarı meşrulaştıran, doğallaştıran bir araçtır (Tuncer, 2009).

Pek çok toplumda olduğu gibi Osmanlı'da da iktidarın iradesi, anıtsal mimari yapılar üzerinden görünür kılınmıştır. Osmanlı ricali, özellikle de sultanları, inşa ettirdikleri anıtsal yapılarda sadece temel ihtiyaçları gidermeye yönelik girişimlerde bulunmamıştır. Başkentlerin Osmanlı mimarisindeki özel durumu, idari yapının mutlak tek merkezli oluşu, politik gücün rakipsiz olarak tek merkezde olması bütün sosyal ve kültürel eylemlerin tek bir noktada toplanmasını sağlamıştır. Mimari temsiliyetin en güçlü örneklerinin payitahtta görülmesi yanında, Osmanlı padişahlarının bu temsiliyet arayışlarının en erken örneklerini şehzadelik dönemlerinde, çıkarıldıkları sancaklarda göstermeye başlamış oldukları da düşünülmektedir (Kuban, 2016).

Sancak, eyalet sistemiyle yönetilen Osmanlı Devleti'nde kendisine bağlı kazaları ve köyleri bulunan, vilayetle kaza arasında bir birimdir. Osmanlı Devleti'nde bir bölge veya gelir getiren has gibi anlamlara da gelir (Şahin, 2009). Osmanlılarda yeni ele geçirilen topraklar, eski Türk devletlerindeki uygulamaya benzer şekilde sancak haline getirildikten sonra hanedan üyelerinin sancak beyi tayin edilmesiyle yönetilirdi. XVI. yüzyıl sonuna kadar hanedan mensubu şehzadelerin devlet yönetimiyle ilgili bilgi sahibi olmaları ve tecrübe kazanmak üzere taşraya gönderilmesine ya da tayin edilmesine “sancağa çıkma” denirdi (Eroğlu, 2010). Sancağa çıkma uygulaması 1617 yılından itibaren saray içinde, kafes denilen kapalı hayatın başlamasıyla sona ermiştir.

Osmanlı Devleti'nde padişahın erkek çocukları padişahın tahtın meşru varisleri olduğundan devletin devamlılığı için şehzadelerin eğitimlerine özellikle önem verilmiştir. Şehzadelerin eğitimleri sarayda başlar ve 10-15 yaşlarına geldiğinde sancaklara tayin olmalarıyla devam ederdi. Şehzadelerin sancaklara tayin olmalarındaki amaç, devlet yönetimi ile ilgili tecrübe kazanmalarını sağlamaktır. Sancağa atanan şehzade, yaşı küçük olduğu için annesi, lalası, hocaları ve askerleri ile birlikte sancağa gönderilirdi. Şehzadeler kendi sancaklarında, merkeze bilgi vermek koşuluyla zeamet ve tımar dağıtabilir, berat ve hüküm verip bunlara tuğra çekebilirlerdi. Ayrıca emrindeki askerlerle sefere giderler, savaşa katılıp bizzat ordu komutanlığı yapabilirlerdi (Eroğlu, 2004).

Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde kurumsallaşmanın henüz gerçekleşmediği tarihçiler arasında ortak kabuldür. Bu nedenle başlangıçta devletin idari işleyişinde hanedan üyelerinin üzerine düşen görevler daha fazla olmuş, ele geçirilen yeni yerler hanedan ile hareket eden beylere ve hanedan üyelerine verilerek buradaki meşruiyet sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak ekonomik anlamda da bu beylerin ve hanedan üyelerinin durumdan faydalandıkları, hatta şehzadelerin sancaklara gönderilme politikasının sebeplerinden birisinin de bu olduğu düşünülmektedir (Eroğlu, 2004). Şehzadeler görev alacakları sancağı belirleme yetkisine sahip olmamakla birlikte hanedan üyesi şehzadelerin sancakta bulunması, hanedanın bölgeye verdiği önemi de göstermektedir.

Başlıca şehzade sancakları; Manisa, Amasya, Konya, Trabzon, Kütahya, Sivas, Sinop, Muğla, Bursa, İzmit, Eskişehir ve Balıkesir'dir (Uzunçarşılı, 1975). Tahta en çok şehzade çıkaran Manisa ve Amasya sancakları Osmanlı şehzadeleri için ayrı bir öneme sahiptir. Bu şehirler gerek payitahta olan yakınlıkları, gerekse Manisa ve Amasya'ya görevlendirilen şehzadelerin tahtın varisi olarak görülmeleri nedeniyle önemli bir konuma sahiptir. Merkezi yönetim anlayışına dayalı Osmanlı Devletinde şehzadelik makamına büyük saygı duyulmuş ve hanedanın en imtiyazlı sınıfı olarak kabul edilmiştir. Bu durum Şehzadelerin gelecekte tahta çıkması muhtemel bir padişah yetiştirilmesini ve iyi bir eğitim almalarını gerekli hale getirmiştir (Kurtaran, 2014). Şehzadelerin sancaklara gönderilmesi küçük bir devlet teşkilatlanmasının örneği olarak gösterilebilir (Kesenceli, 2006).

1.2. Amaç ve Kapsam

Osmanlı padişahlarının, Osmanlı toplumunun en önemli sosyo-ekonomik örgütlenmelerinden birisi olan vakıf sisteminin bir parçası olarak anıtsal yapılar inşa

etmeleri dikkat çekicidir. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethettikten sonra "ümera ve vüzerasını medrese, imaret, cami ve hamam yapmaya" teşvik ettiği, fethin şahidi Tursun Bey tarafından özellikle belirtilmiştir (İnalçık, 2019). Bu vakfi hizmetin toplumun sadece temel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik girişimler olmadığı, genelde Osmanlı toplumunda, özelde ise payitahtta bir mimari temsiliyet ifadesi de olduğu açıktır.

Öte yandan Osmanlı padişahlarının bu temsiliyet arayışlarının erken örneklerini şehzadelik dönemlerinde, çıkarıldıkları sancaklarda göstermiş olabilecekleri de düşünülmektedir. Şehzade şehirlerinde, şehzadelerin baniliğinde inşa edilmiş pek çok cami, medrese, han, hamam, köprü, arasta gibi anıtsal yapının varlığı bu yargıyı güçlendirmekle birlikte, bunun şehzadelik müessesinin bir parçası olup olmadığı daha geniş kapsamda bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. En genel kapsamda bu tez çalışmasının, söz konusu bu hipotezin doğruluğunu sınamayı hedeflediği söylenebilir. Bunun yanında şehzadelerin sancak beyliği görevlerini devam ettirirken sadece sancaklarında değil, başka yerleşim yerlerinde de imar faaliyetlerinde buldukları anlaşılmaktadır. Şehzadelerin sancak ve sancak dışı imar faaliyetlerinin tahta çıktıktan sonra yapı üretimine katkısı, varsa bu yapı üretiminin temsiliyet boyutu da merak konusudur. Literatürde, Osmanlı padişahlarının şehzadelik dönemleri ile payitahttaki imar faaliyetlerinin karşılaştırmalı ele alınarak bir mimari temsiliyet okumasının yapıldığı çalışmanın bulunmaması, söz konusu araştırmanın önemini daha da artırmaktadır.

Bu çerçevede tez kapsamında, Fatih Sultan Mehmed döneminden beri özellikle teşvik edildiğini bildiğimiz, Osmanlı padişahlarının vakfi hizmetlerde bulunması kalıbının, şehzadelik dönemleriyle ilişkisinin olup olmadığı; varsa bu ilişkinin maddi ve temsili niteliğinin sorgulanması genel amaç olarak belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle, tahta çıkan Osmanlı padişahlarının vakfi hizmetler konusundaki duyarlılıklarının şehzadelik dönemlerinde, görev yaptıkları sancak merkezlerinde de olup olmadığının sorgulanması, eğer varsa bunun hangi yapı türleri üzerinden ve nasıl bir mimari dil ile gerçekleştirildiği belirlenen en temel amaçlardır.

Bu çerçevede teze konu olan 11 şehzade/padişahın sancaklarında ve başkentlerdeki imar faaliyetleri tablo ve grafiklerle ortaya konulmuş ve yapılar temsiliyet bağlamında tekil ya da külliye, sayı, fonksiyon bağlamlarında ilk ve son yapılar olarak değerlendirilmiştir. 11 şehzade/padişahın inşa ettikleri yapıların sayısı, şehirleri ve yapım yılları çıkartılmış, yapılar buldukları yer bakımından sancak ve payitaht olmak üzere ayrılmışlardır. Yapılar, temsiliyet bağlamında sancak, taşra ve payitahttaki konumları, temsil dilleri,

mimari özellikleri, sayıları, fonksiyonları, onarım, dönüşüm ya da yeniden inşa durumları, tekil yapı ya da külliye olup olmadığı, şehzadelerin/padişahların sancakta ve tahta kalma sürelerinin inşa faaliyetlerine etkisi, sancağa atanma ve tahta çıkma yaşları, devletin ekonomik gücü bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda tahta çıkmış Osmanlı padişahlarının sancak, taşra ve payitahttaki imar faaliyetlerinin izlerinin sürülmesi, yapı türlerinin bu merkezlere dağılımının tespiti, sancağa çıkarılan Osmanlı padişahlarının mimari temsiliyet algılarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çerçevede söz konusu tez çalışmasının sınırları, sancağa ilk kez gönderilen Osmanlı padişahı Şehzade Murad (Murad Hüdavendigâr) ile son gönderilen Şehzade Mehmed'in (III. Mehmed) sancağa çıkarıldıkları 1362 ile 1595 yılları arasında kapsamaktadır.

1.3. Yöntem

Sancağa çıkma uygulamasının yürürlükte olduğu 1362-1595 yılları arasında sancaktan tahta çıkan Osmanlı padişahlarının sancak, taşra ve payitahttaki imar faaliyetleri üzerinden bir mimari temsiliyet okumasının yapılabilmesi, ancak söz konusu merkezlerdeki yapı dağılımının tespitiyle mümkün görünmektedir. Bu nedenle araştırmanın ilk aşamasını sancağa çıkmış Osmanlı padişahlarının tespiti oluşturmaktadır. Sancakta valilik yaparak Osmanlı tahtına oturan ilk padişah Şehzade Murad/Murad Hüdavendigâr'dır. Son padişah ise Şehzade Mehmed/III. Mehmed'dir. 1362 ile 1595 yılları arasında kapsayan bu dönemde 11 şehzade/padişah tespit edilmiştir. Literatürden sancaktan tahta çıkan şehzadeler hakkında kısa bilgiler derlenmiş, sancakta ve tahta çıktıktan sonra banisi oldukları yapılar tablolara dökülmüştür. Tablolarda banisi oldukları yapı/yapı grubunun ismi, türü, inşa edildiği şehir ve tarihlere yer verilerek envanterleri çıkarılmıştır.

Şehzade/padişahların banisi oldukları yapıların tespiti için çalışmanın ikinci aşamasını, söz konusu Osmanlı şehzade/padişahlarının görev yaptıkları sancakların tespiti oluşturmaktadır. Öncelikle şehzade sancakları tespit edilmiş, ardından teze konu olan 11 şehzade/padişahın hangi sancaklarda görevlendirildiği bilgilerine yer verilmiştir. Üçüncü aşama ise yapı envanterlerinin çıkartılmasıdır. Bunun için mevcut literatürden yararlanılmış, döneme ilişkin yapıları bir araya getiren külliyalardan yararlanılmıştır. Yapılar; ismi, türü, inşa edildiği yıl ve yere göre sıralanarak tablolara dökülmüştür. En

fazla inşa edilen yapı türlerini daha kolay anlayabilmek için grafiklerden faydalanılmıştır. Araştırmanın dördüncü aşaması, analizlerin yapılmasından oluşmaktadır. Bu çerçevede, araştırmanın hedeflerine yönelik bir takım değerlendirmelerin yapılabilmesi için farklı parametrelerde verilerin bir araya getirilip karşılaştırıldığı analiz tabloları oluşturulmuştur. Şehzade/padişahlar için bir temsiliyet okuması için önemli veriler sağlayacağı düşünülerek sancakta inşa ettirilen ilk ve son yapı ile külliye seçilerek yapıların mimari özelliklerinden ve yapının temsil dilinden ve öneminden bahsedilmiştir. Araştırmanın son aşamasını ise Osmanlı padişahlarının mimari temsiliyet bağlamında sancak, taşra ve payitahttaki imar faaliyetlerinin karşılaştırılmasını ortaya koyan değerlendirme oluşturmaktadır. Şehzadelik ve padişahlık dönemlerindeki imar faaliyetleri sayısal, mekânsal ve boyutsal olarak değerlendirilerek bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

1.4. Literatür

Osmanlı padişahlarının şehzadelik dönemleri ile payitahttaki imar faaliyetleri üzerinden bir mimari temsiliyet okuması yapmayı hedefleyen bir çalışma için literatürde birkaç belli başlı çalışma özellikle önemlidir. Söz konusu çalışma çerçevesinde belirlenen kapsam, yöntem ve sistematığe katkı sağlama potansiyeli açısından dikkat çeken ilk metin, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın kaleme aldığı "Sancağa çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri" adlı makalesidir. Bu metin sancaktan tahta çıkan şehzadelerin tespit edilmesinde ve şehzade sancağı olan şehirlerin listelenmesinde kaynak olarak kullanılmıştır.

Haldun Eroğlu tarafından kaleme alınan "Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu" adlı kitap ise şehzadelerin doğumları, eğitimleri, ekonomik durumları, tahta cülusları, sancaktaki görev ve yetkileri hakkında bilgilere yer vermektedir. Özellikle sancaklarda bulunan şehzadelere ve lalalara gönderilen hükümler üzerinden şehzadelerin görev, yetki ve sorumluluklarının sınırlarının belirlenmesi açısından önemli bir kaynak olarak kullanılmıştır.

Uğur Kurtaran tarafından hazırlanan "Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumuna Yeni Bir Bakış: Şehzadelerin Doğumu, Yetiştirilmesi ve Tahta Çıkış Süreçleri Hakkında Bir Değerlendirme" adlı çalışma, XVI. Yüzyılın sonlarına kadar sancaklara gönderilen şehzadelerin yetiştirilmesindeki usuller, uygulanan ekberiyet sistemi ve bu sisteme bağlı olarak getirilen kafes uygulamasından bahsetmesi nedeniyle tez kapsamında yol gösterici olmuştur.

Necdet Sakaolu tarafından kaleme alınan “Bu Mülkün Sultanları “ adlı kitap ise 36 Osmanlı padişah hakkında doğumları-ölümleri, eşleri-çocukları, kişilikleri, yaşadıkları savaşlar, seferler ve olaylar hakkında genel bilgiler ve değerlendirmeler yapması bakımından yararlı olmuştur.

Bunlar dışında, şehzadelerin sancaklarda ve payitahtta banisi oldukları yapıların envanterinin çıkarılması açısından Ekrem Hakkı Ayverdi ve İ. Aydın Yüksel tarafından kaleme alınan külliyat başlıca kaynaklardır. 6 ciltten oluşan “Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri-II, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri-III ve IV, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Devri-V ve Osmanlı Mimarisinde Kanuni Devri –VI” kitapları Anadolu ve Balkanlardaki birçok yapıyı bir araya getirmesi, şehzadelerin sancak, taşra ve payitahttaki imar faaliyetlerinin belirlenmesi bakımından son derece önemlidir.

Fatih Müderrisoğlu’nun “Sultan II. Selim’in Banilik Faaliyetleri” adlı makalesi de II. Selim’in sanat patronajlığını tartışması, sancak beyliği dönemlerinde Manisa ve Konya’da gerçekleştirdiği yapı ya da yapı topluluklarına ilişkin bilgiler vermesi bakımından yararlanılmıştır.

Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından kaleme alınan “Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri” toplam 6 kitaptan meydana gelen külliyet Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk’taki Osmanlı eserlerini inceleyen bir başka önemli kaynak çalışmadır.

Doğan Kuban’ın “Osmanlı Mimarisi” başlıklı kitabı da özellikle Osmanlı mimarlık tarihinde başkentlerin konumu ve önemini ortaya koyması bakımından bir başka önemli kaynaktır.

1.5. Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu

Osmanlı Devleti’nde şehzadelik kurumu Osmanlı Devleti’nde şehzadelik kurumu ve şehzadeler hakkında bilgi verilmeden önce Osmanlı Devleti’ndeki veraset sisteminden bahsetmek gerekecektir. En eski devirlerden itibaren Türk Devletleri incelendiğinde özel bir veraset kuralının bulunmadığı görülmektedir. Fakat öteden beri olagelen davranışlar gereği büyük ve yetenekli şehzadelerin tahta varis gösterildiği olmuştur (Koçak, 2014). Fakat esas olan tahtın takdire açık tutulmasıdır. Bu anlayış karşısında öteden beri ola gelen bütün gelenekler geçerliliğini kaybetmiştir. Haneden biri şu veya bu sebeple bir şekilde

tahtı ele geçirdiği zaman onun meşrutiyeti bakımından mesele kalmamaktadır. Saltanatın babadan oğula geçtiği Osmanlı Devleti gibi hanedanlarda hükümdarların erkek çocukları olan şehzadeler büyük öneme sahiptir. Devletin devamı için erkek evlat sahibi olmak şarttır (İnalcık, 1960).

Devletin bekası için Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u alması ile birlikte devlet hanedan politikasıyla yönetilmeye başlanmıştır. Fatih'in kardeş katlini yasal kılan ünlü kanunnamesi birlikte yaşanan taht kavgalarına son verilmiş olmuştur. Devletin devamı ve düzenin bozulmaması tahta varis olanların öldürülmeleri meşrutiyet kazanmıştır (Tezcan, 2006). Hatta Sultan IV. Murad'ın genç yaşta vefat etmesi üzerine erkek evladı olmadığı için kardeşi Sultan İbrahim padişah olmuştur (Koçak, 2104).

Osmanlılar'da ilk dönemlerde yeni ele geçirilen topraklar eski Türk devletlerindeki uygulamaya benzer şekilde sancak haline getirildikten sonra hanedan üyelerinin sancak beyi tayin edilmesiyle yönetilmiştir. Şehzadelerin sancaklarda görevlendirilmesine "sancağa çıkma" denirdi. Sancağa çıkarılan şehzadelerin yanında başta eğitimlerinden sorumlu tutulan lalaları olmak üzere ihtiyaçları için gerekli olan türlü malzeme ve personel veriliyordu.

Şehzadelerin sancaklara çıkarılmasındaki başlıca amaç devlet yönetimiyle ilgili bilgi sahibi olmaları ve tecrübe kazanmalarıydı. Bununla beraber imparatorluk topraklarının güvenliğinin sağlanması açısından hanedanın o bölgeye verdiği önemin gösterilmesi hedefleniyor ve sancaklarına hanedan üyesi gönderilen yöre halkının devlete itaat konusunda daha hassas davranacağı düşünülüyordu.

Şehzadelerin sancağa gönderilmesi yönetim tecrübesi kazanmaları bakımından son derece önem verilen bir uygulamaydı. Bu aynı zamanda bölgede hanedanın temsilcisi sıfatıyla sembolik bir hâkimiyet göstergesi anlamına geliyordu. Şehzadelerin sancağa yollanmasının bir başka sebebi ekonomik gerekçelere dayanıyordu. Şehzadelerin masrafları hazinenin üzerinde büyük bir yük teşkil ettiğinden gittikleri sancakların bütün gelirlerinin kendilerine tahsisıyla merkezi hazinenin yükü hafifletiliyordu. Şehzadeler buldukları sancakların has gelirlerine sahip oldukları gibi şehrin ticari faaliyetlerinden elde edilen vergiler de kendilerine ayrılıyordu. Bunların gelir kalemleri arasında özellikle XVI. yüzyıla kadar, sancaklarında iken bağımsız şekilde yaptıkları harekâtlarda ve ordunun başına serdar tayin edilerek gittikleri seferlerde elde edilen gelirin beşte biri olan ganimet hakkı önemli yer tutuyordu (Eroğlu, 2010).

1603'te I. Ahmed'in tahta geçmesiyle birlikte şehzadelerin sancağa çıkma usulü terk edilerek kafes hayatına geçilmiştir. I. Ahmed'den sonra tahtın babadan oğula geçmesi usulünün ortadan kalkmasına ve hanedanın en büyük üyesinin tahta geçme hakkına sahip olduğu ekberiyet usulünün tahta geçmede etken olmasıdır. Bu uygulama ile birlikte devlet hayatında köklü bir değişiklik olmakla birlikte devletin yıkılışını hızlandıran önemli bir etken olmuştur (Eroğlu, 2002).

1.5.1. Şehzadelerin Doğumu ve Anlamı

Şehzadeler daha dünyaya gelmeden sarayda hazırlıklar başlar ve valide sultan bu hazırlıklarla ilgilenirdi. Şehzadenin doğumuna 'Veladet-i Hümayum' denirdi. Şehzadeyi doğuracak anneye haremde özel bir oda hazırlanırdı. Doğum yaptıran ebe ve ona yardım edecek cariyelerin önceden belirlenirdi (Tezcan, 2006).

Osmanlı Sarayında şehzadelerin doğumdan bir hattı-ı hümayumla sadrazama bildirilir. Ardından devlet erkânı ve sadrazam saraya gelerek padişahı tebrik eder ve doğum mahkeme sicillerine işlenirdi. Şehzadelerin doğumları ülke içerisinde toplar atılarak ve ülkenin her yerine gönderilen fermanlarla halka duyurulurdu. Atılan topların sayısı çocuğun cinsiyeti ve kaçınıcı sırada dünyaya geldiğine göre değişirdi (Kurtaran, 2014).

I. Süleyman oğlu Şehzade Selim dünyaya geldiğinde halkın içerisindeki fakir ve muhtaç insanlara yardımda bulunmuş ve şehzadenin doğması büyük şans kabul edilmiştir. II. Bayezid'in oğlu Şehzade Selim dünyaya geldiğinde çeşitli eğlenceler düzenlenmiş ve hediyeler ikram edilmiştir. Şehzadelerin doğumu hükümdar ve devlet açısından büyük övünç kaynağı olmuştur (Kemal, 1996).

Şehzadelerin sünnet törenleri, doğumları gibi büyük şölenlerle kutlanmıştır. Bu kutlamalara sadece ülke içindeki beyler değil komşu ülkelerin hükümdarları da davet edilirdi. Hatta düzenlenen davetlere ülkelerin hükümdarları hediyeleri ile gelir kendilerine de geldikleri için hediyeler verilirdi. Yapılan eğlencelerde büyük ziyafetler verilirdi. Sünnet düğünlerinin en büyük özelliklerinden birisi de Osmanlı Devletinin gücünü, saltanatını, kudretini ve zenginliğini diğer ülke misafirlerine göstermeyi hedeflemektir (Hoca Sadettin Efendi, 1979).

Osmanlı kaynaklarına yansıyan ilk Osmanlı şehzade sünneti I. Murad'ın oğulları Şehzade Bayezid, Yakup Çelebi ve Savcı Bey için düzenlediği sünnet törenidir (Eroğlu, 2004). En görkemli sünnet düğünü ise III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed için

düzenlediği sünnet törenidir (Selaniki, 1999). Şehzadelerin doğumları ve sünnet törenleri Osmanlı Devleti için önemli bir yere sahiptir. Hem devletin devamı ve bekası için hem de diğer devletlere karşı Osmanlı Devleti'nin kudreti ve ihtişamını gösterme ve ayrıca kendilerine saygınlığı artırırken, bağlılıklarını da artırmışlardır (Eroğlu, 2004).

1.5.2. Şehzadelerin Eğitimleri

Osmanlı Devletinde XVII. yüzyılın başlarına kadar hükümdar çocuklarının eğitimleri iki aşamadan oluşmaktaydı. Birinci aşaması saray içindeki teorik eğitim, ikinci aşaması ise sancağa çıkmaları ile başlayan pratik eğitimidir (Eroğlu, 2010).

Şehzade doğduğu zaman kendisine bir daire ayrılacak sütnine, kalfa ve cariyeler tayin edilip saraydaki temel eğitimine başlanırdı çocuğun eğitim ile annesi, dadısı ve kalfalar ilgilenirdi (Uluçay, 1958).

Okuma çağına gelen şehzadeye ise hemen hoca tayin edilerek gelecekte tahta geçme ihtimaline karşı iyi eğitim almaları sağlanırdı (Saydam, 1999; Eroğlu, 2004).

Şehzadelerin teorik eğitimli devrin en ileri gelen hocalar tarafından yürütülürdü. Sarayda şehzade eğitimlerinin yapıldığı yere şehzade okulu denirdi.

Şehzadeler saraydaki eğitim hayatları boyunca Kur'an okuyup yazma, Arapça, Farsça, tarih ve coğrafya gibi dersler alırdı. Askerlik (savaş teknikleri ve kumandanlık), yönetim usullerinin yanı sıra musiki, şiir ve sanatla da ilgilenirlerdi. Dini ve bilimsel eğitimlerin yanında geleceğin padişahları şehzadelere iç oğlanlarla birlikte fiziksel eğitimde verilmekteydi (Kırpık, 2010).

Şehzadelere istek ve yeteneklerine göre ok atmak, ava gitmek, cirit oynamak, güreş yapmak, ata binmek, gürz kullanmak, güzel yazı yazmak, ok ve yay yapmak gibi eğitimler verilirdi (Kahraman, 1995). Sarayda dersler 13 yaşına kadar devam ederdi ancak bazen eğitim yaşları 11 yaşına kadar düşebiliyordu. Şehzadeler sünnet merasimlerinden sonra sancaklara çıkartılıyordu (Uzunçarşılı, 1975).

XVI. yüzyılın sonuna kadar şehzadelerin sancağa çıkarılması başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Şehzade eğitimde en önemli aşama sancakta şehzadenin sarayda öğrendiği teorik bilgileri pratiğe dökme şansı elde etmesidir. Sancakta şehzadeler divan toplamaktan halkla ilişkilere, askeri kumanda etmekten bürokratik işleme, vergi meselelerinden memleket teftişine varıncaya kadar devlete dair her türlü bilgi ve yeteneği elde edilen şehzadeler zamanı gelip tahta geçtiklerinde acemilik çekmeyen bir yönetici olmaktadır.

Osmanlı Devleti'ni yönetecek şehzade gerekli eğitim ve tecrübeye sahip bir şekilde tahta geçmekteydi. Şehzadelerin görev yaptığı sancak merkez teşkilatının prototip bir modeliydi (Kırpık, 2016).

Şehzadeler küçük yaşta sancaklara tayin edildikleri için yanlarında onlara fizyolojik ve psikolojik açıdan destek olması açısından anneleri ile sancağa giderlerdi. Şehzadelerin annelerinin yanlarında olması, babalarının yanında bulunmaması sebebiyle ve şehzadelerin kişisel bakım, beslenme, sağlık durumundan her şeyine kadar yakından ilgilenen bir anneye ihtiyacının olmasıdır. Şehzade annesi, oğlunun deneticisi olduğu kadar sancağın yönetimini de gözetirdi.

Şehzadeler sancağa çıkarken beraberlerinde annelerinin yanı sıra onlara hem teorik hem de pratik eğitim veren, iki üst düzey görevli olan lalaları ve hocaları ile görevlerinin başına geçerlerdi. Lala ve hocaların kim oldukları değişse bile şehzade tahta çıkana kadar yanlarında bulunurdu. Sancağa çıkan ve yaşı büyük olan şehzadelere ünlü hocalar tayin edilirdi (Kırpık, 2016; Peirce, 2000; Emecen, 2009).

Şehzade hocaları çoğu kez ulema arasından seçilmekteydi. Şehzade hocaları bilgili olmalarının yanında gerektiğinde öğrencisine sert davranıp iyi bir hükümdar olmasına katkı sağlardı. Padişah olduktan sonra hocalarını yanında bulundurmaya devam ederler ve ya yeni hocalar tutabilirlerdi (Akgündüz, 1990).

Kafes hayatının başlamasından önce Osmanlı şehzadelerinin sancağa çıkışlarında ve idarecilik yaptıkları sancaklarda lalalar sadece onların eğitiminden değil mahalli idarelerinden de sorumlu konuma gelmiştir. Taşra yönetiminde şehzadenin maiyetinde bulunan görevlilerin en başında lalaları gelmektedir. Lalalar Enderun'dan yetişmiş, tecrübeli, güvenilir kişiler arasından ve merkezden tayin edilirdi. Görev süreleri 2-3 yıla kadar olmasının nedeni ise şehzadeyi etki altına almasına engel olmaktır. Lala bir sancağın nasıl yönetilmesi gerektiğini şehzadeye uygulamalı olarak öğretirdi (Baykara, 2003).

Şehzadenin bir gün tahta geçme ihtimali hem şehzade hem de etrafındaki görevliler için motivasyon kaynağı oluyordu ve verilen eğitimin kalitesini arttırıyordu. Alınan teorik ve pratik bilgileri hayata geçirme ve uygulama fırsatı sunan sancak beyliğine atanma, devrine göre son derece ileri bir eğitim sistemiydi. Devletin başına geçen olabiliyordu (Kırpık, 2016).

1.5.3. Şehzadelerin Ekonomik Durumları

Şehzadelerin, sancaklara çıkmadan önce kendi masrafları tamamen devlet hazinesinden karşılanıyordu. Şehzadelerinin masraflarının büyük miktarlara ulaşması hazine için yük oluşturuyordu. Şehzadelerin sancaklara tayin edilmesi hem onların devlet işleyişi açısından pratik kazanmasına hem de masraflarının devlet hazinesinin üstünden kalkmasına olanak sağlamıştır. Şehzadelerin sancağa çıkması ile birlikte kendilerini ve ailelerini geçindirmek için gerekli olan para hükümdarlarda geçerli olduğu gibi, kendilerine verilen haslardan elde edilmiştir. XVI. yüzyıl başlarına kadar askeri faaliyetlerde bulunan şehzadeler bağımsız seferlerinde veya hükümdar tarafından ordu başına tayin edildikleri seferlerde elde edilen gelirin 5/1'ini aldıkları görülmüştür. Ayrıca sancağa çıkarılan şehzadelerin görev yaptıkları sancakların bütün gelirlerine de sahip oldukları bilinmektedir (Akgündüz, 1990).

Ayrıca şehzadelerinin tayin oldukları sancaklar dışında başka sancaklardan gelirleri oldukları bilinmektedir (TSMA, 6071/2). Şehzadelerin kendisine ve maiyetlerine gerekli olan para, sancağa çıkmadan önce devlet hazinesinden karşılanırdı. Ayrıca şehzadelere, hükümdar tarafından hasların yanı sıra nakit para da verilirdi. Diğer bir taraftan da şehzadelerin kendilerine verilen haslar ve gelirlerin yetmemesi durumunda, ya gelirlerinin artırılmasını talep ediyor ya da borç alma yoluna gidiyorlardır (TSMA, 9689).

Tüm bu bilgiler toparlandığında şehzadelerin sancağa çıkmadan evvel devlet hazinesinden nakit, sancağa çıktıktan sonra ise kendilerine verilen haslardan gelir elde ettikleri ve bu gelirlerin çok yüksek rakamlar olduğu ve buna rağmen şehzadelere yetmediği gözlenmiştir. Şehzadelerin bu durum karşısında ya hasların artırılmasını talep ettikleri ya da bir sonraki senenin vergisinden kesilmesini göze alarak borçlandıkları görülmektedir. Bu durumda ortaya çıkmasındaki neden ise şehzadelerin tahta geçmek için yaptıkları mücadelelere para harcamaları sayılabilir (Eroğlu, 2004).

1.5.4. Şehzadelerin Tahta Cülusları

Cülus Arapça bir kelime olan ve oturmak anlamına gelen çok eski bir tarihe dayanan kelimedir. Osmanlılar 'da cülus sözü daha çok şehzadelerin tahta geçişi ile kullanılmış bir tabidir (Özcan, 1993).

Şehzadelerin tahta cülusları, Osmanlı Devlet törenleri içerisinde devletin yapısına ve iktidar anlayışına işaret eden en önemli törenleridir. Cülüs törenleri, en eski Türk devletlerinden başlayarak her devirde farklı farklı şekillerde kutlanmıştır (Ertuğ, 1999).

Osmanlı Devlet törenleri içerisinde en önemlisi devletin yapısına ve iktidar anlayışına işaret eden cülüs törenleridir. Tahta çıkış törenleri olan cülüs törenleri, en eski Türk devletlerinden itibaren her devirde yapıldığı gibi, Osmanlı Devleti'nde de kuruluşundan başlayarak her devirde çeşitli şekillerde kutlanmıştır. Ölüm veya hal gibi sebeplerle boşalan tahtın en kısa zamanda doldurulması yani herhangi bir iktidar boşluğunun yaşanmaması için cülüs töreninin mümkün olan en kısa zamanda yapılması esastır. Normal şartlar içinde sarayda ölen bir padişahın yerine geçecek olan veliaht-şehzade en kısa zamanda hazırlanır; ölen padişahın cenazesi hazırlanmadan önce devlet erkânı, ordu temsilcileri ve ulemanın katılımıyla derhal cülüs merasimi yapılırdı. Padişah, sefer veya göç nedeniyle başka bir yerde ölmüşse payitahta veya ölen padişahın olduğu yerde tören yapılırdı (Ertuğ, 2000).

Osmanlı tahtında saltanatın intikali genel olarak iki şekilde olmuştur. Devletin henüz beylik olduğu ilk yıllarda padişahın oğulları olan şehzadeler babalarıyla birlikte yönetime ve savaşa katılırlar idari ve siyasi tecrübe edinirlerdi. Zamanı gelince padişahın ve etrafındaki beylerin onayladığı şehzade tahta geçirdi. Daha sonra şehzadelerin sancağa gönderilmesi ile durum fazla değişmemiş olup yine padişahın ve devlet erkânının tercih ettiği veya ordunun bilhassa saltanat müjdesi verilerek tahta davet edilmiştir. Fatih Sultan Mehmed tarafından kanunlaştırılan kardeş katli ise şehzadelerden en liyakatlisi ve en güçlüsünün tahta geçmesine olanak sağlamıştır (Ertuğ, 1999).

Orhan Gazi ve I. Muradın tahta çıkış esnasında merasim yapılıp yapılmadığı konusunda bir bilgi yoktur. I. Murad'ın Kosova Savaşın da şehit olmasından dolayı Yıldırım Bayezid adına parlak merasim yapılması için ortam müsait değildir. Çelebi Mehmed dönemi ise kardeşleri ile olan mücadeleleri sebebiyle Edirne'ye giderek tahta oturmuş ve merasim töreni yapılmasını lüzum görmemiştir. Tahta çıkış merasimlerin II. Murad'la başladığını söyleyebiliriz. Devlet büyüklerine, ahaliye, askere tahta çıkış bahşişi dağıttırması ile nüfus bahşişi âdeti de başlamıştır (Ali Seydi Bey, 1980).

Devletin XVI. yüzyılın sonuna kadar uyguladığı şehzadelerin sancaklara çıkarılmaları politikası sonucunda, hükümdarların ölümleri üzerine varis olan veya taht üzerinde hak iddia eden şehzadenin İstanbul'a gelebilmesi için kendilerine merkezden ulaklar gönderilerek haber veriliyordu. Kendilerine, hükümdar babalarının öldüğü haberi

ulaşan yeni hükümdar adayı alelacele maiyeti ile birlikte en kısa yoldan tahtın bulunduğu başkente ulaşarak tahta otururdu (Eroğlu, 2004).

Sancaklarda bulunan şehzadelere cülus müjdesinin veya hükümdar babasının ölüm haberini ulaştırması için görevlendirilen kişiler özel bir görevli olmayıp orduya veya saraya mensup görevliler içinden sırt tutabilir, güvenilir, gideceği güzergâh üzerindeki yolları bilen ve sancağa en hızlı şekilde ulaşabilecek kişilerden seçilirdi (Tarım, 1999).

Cülus müjdesini alan şehzade haberi kendisine ulaştıran haberciyi çeşitli hediyelerle ödüllendirir, hemen maiyeti ile birlikte harekete geçerek başkente doğru yola çıkardı (Eroğlu, 2004). Padişahın vefatını ve halini yerine geçecek olan şehzadeye darüssaade ağası bildirir, koluna giderek, vefat eden padişahın na'sını gösterdikten sonra Hırka-i Şerif götürülürdü (Alikılıç, 2002; Uzunçarşılı, 1988).

Yeni padişahın cülusu, törene katılacak olanlara bildirilir ve tahtı Babüssaade denilen Ak ağalar kapısının önüne kurulur ve kendisine biat edilmesi için kurulan tahta oturarak padişahlığını ilan ederdi (Uzunçarşılı, 1988). Devlet ricalinin biat etmesiyle birlikte padişahın emri ile teşrifat defterindeki kurallara uyulmak koşuluyla merasimlere başlanırdı. Törende sadrazam, vezirler, şeyhülislam, beylerbeyleri, kazaskerler, defterdarlar, nişancı, yeniçeri ağası gibi üst düzey devlet erkânı ile ilim adamları, medrese hocaları ve yeniçeri bölüklerinin önde gelen yetkilileri bulunurlardı (Özcan, 1993; Alikılıç, 2004; Uzunçarşılı, 1988; Ertuğ, 1999).

Hükümdarlığa geçen şehzade cülusuna müteakip tıraş olup, sakal salıverirdi. Atılan toplarla cülus halka duyurulur, komşu devletlere haber gönderilirdi. Yeni padişah adına hutbe okunur, para bastırılır ve devlet görevlilerine cülus ikramı verilirdi (Uzunçarşılı, 1988; Alikılıç, 2002).

Yeni padişahın cülus merasimi bittikten sonra vefat eden hükümdarın cenazesi gaslolunur ve sonra padişahın katılımıyla cenaze namazı kılınıp hangi türbeye defni emredilirse merasimle oraya gömülürdü. Bu katılımdan sonra da önce din ululara, ardından kendi sultanlarının kabirlerini ziyaret ederlerdi (Merçil, 1981).

1.5.5. Şehzadelerin Sancağa Çıkarılma Nedenleri

Osmanlı Devletinde 'sancak' bir bölge veya gelir getiren has gibi anlamlara gelmektedir. Osmanlı idari yapılanması içinde sancak askeri teşkilat manasında kullanılmasıyla beraber idari manada da kullanılmış ve idari taksimatın anabilimi haline

gelmiştir. Sancağa çıkma ise, Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyıl sonuna kadar hanedana mensup şehzadelerin idari tecrübe kazanmak üzere taşraya gönderilmesini ifade eden tabirdir. Sancakbeyi tarafından idare edilen sancağa padişahın erkek çocuğu olan bir şehzade, idareci olarak sancağa atandığında o sancağa artık şehzade sancağı denirdi. Osmanlıların Rumeli'ye geçmesi ve fetihlerin bu yönde oluşması sonucu bölgede yeni sancaklar oluşmasına ve fetihler sonucunda fethedilen yerlerde bir kontrol mekanizmasının kurulması zorunlu hale gelmiştir (Şahin, 2009; Koçak, 2014).

Osmanlı hanedanı üyesi şehzadelerin sancağa gönderilmesinde üç temel etken göz önüne alınıyordu. Bu temel etkenlerden birincisi; Osmanlı Devleti'nin hükümdar adayları olmaları dolayısıyla devletin önemli merkezlerinden bir sancağa gönderilerek burada devlet yönetimini tecrübe etmeleri ve zamanı geldiğinde tahta oturduklarında devlet yönetiminde zorlanmamaları düşüncesi idi. İkinci etken, Osmanlı hanedanının, şehzadenin gönderildiği bölgeye hem önem verdiği, hem de şehzadenin o bölgenin huzurunu temin etmede ve yöre halkının hanedan üyesi bir yöneticiye itaat gösterme konusunda daha hassas davranacağı düşüncesi idi. Son olarak bölgede baş gösteren asayiş sorunları ile ilgili olarak hanedan üyesine daha sadık davranılacağı düşüncesi idi (Kurtaran, 2014; Eroğlu, 2004).

I. Süleyman Amasya'da baş gösteren huzursuzluğu ortadan kaldırmak için Manisa sancağında bulunan oğlu şehzade Mustafa'yı Amasya'ya yollamış ve askerinin başında bulunmasını istemiştir. Bölgenin asayiş bakımından şehzadenin atanması bölgedeki karışıklıkları gidermektedir. Ancak sancakta görev yapan şehzade vefat ederse bölgede huzursuzluk baş gösterebiliyordu. Bu durumda bölgeye hemen yeni bir şehzadenin atanması ile gideriliyordu (Uzunçarşılı, 1975).

Şehzadelerin sancaklara tayinleri için sonuncu etken ise devletin ekonomik ve politik yönetiminin temelini oluşturan Tımar Sisteminin şehzadeler üzerinde uygulanmasıydı. Hazinesinin üzerinde büyük bir yük olarak görülen şehzade masrafları, onların gittikleri sancakların bütün gelirlerine sahip olmaları ile hazinenin üzerinden kalkmış görünmektedir. Şehzadeler buldukları sancakların haslarına sahip oldukları gibi şehrin bütün ticari faaliyetlerinden elde edilen vergilerin de sahibi bulunuyorlardı. Osmanlı Devleti'nde Şehzade sancağı ifadesi ilk Orhan Bey zamanında Bursa'nın fethedilerek oğlu Şehzade Murad'a verilmesi ile başlamıştır. Bursa bu tarihten sonra 'Bey Sancağı' kabul edilmiştir (Eroğlu, 2004).

Osmanlı şehzadeleri, görev alacakları sancağın hangisi olacağı konusunda karar verme yetkisine sahip değildi. Ancak bazı sancaklar özellikle şehzade sancakları olarak önem kazanmış, hatta tahta çıkmak üzere veliaht tayin edilen şehzadelerin gönderildikleri sancaklar olarak belirlenmişti. Kuruluş döneminde şehzadelere verilen sancaklar için 'Bey Sancağı' tabiri kullanılmıştır (Neşri, 1992; Aşıkpaşazade, 1992).

I. Ahmed'e kadar şehzadelerin sancaklara tayin edilmesi devam etmiştir. Ancak I. Ahmed'in tahta çıkması ile 'Kafes Hayatı' denilen şehzadelerin tamamen saray içinden çıkmadıkları hiçbir tecrübe kazanmadan tahta çıktıkları bir sisteme dönüşmüştür.

1.6. Osmanlı Şehzadelerinin Sancaklardaki Görev ve Yetkileri

1.6.1. Vezirlik Görevleri

Osmanlı Devletinin kuruluş dönemi olarak kabul edilen Osman, Orhan ve Murad dönemini içine alan, henüz kurumsallaşmanın gerçekleşmediği, tarihçiler tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bundan dolayı bu süreç içerisinde devlet idari işleyişinde hanedan üyelerinin üzerine düşen görevler oldukça fazladır. Fethedilen yeni yerler, hanedan ile birlikte hareket eden beylere ve hanedan üyelerine verilerek buralardaki meşruiyet sağlanmaya çalışılırken, ekonomik anlamda da bu beyler ve hanedan üyelerinin durumdan faydalandıkları hatta şehzadelerin sancaklara gönderilme politikasının sebeplerinden birisinin de bu olduğu belirtilmektedir (Eroğlu, 2004).

Osmanlı Devletinin henüz ilk yıllarında gerek kurumsallaşmanın tamamlanmaması gerekse bu göreve getirilecek yöneticilerin bulunmaması ve kültürel ve eğitimsel altyapının henüz oluşmamış olması şehzadelerin sorumluluklarını artırmıştır. Şehzadeler devletin kuruluş ve büyüme evresinde askeri ve idari sorumluluklar almışlardır (Neşri, 1992). Şehzadelerin en önemli görevi babalarına devlet işlerinde yardımcı olmaktı aynı zamanda şehzadeler görevlendirildikleri sancaklarda yaşayarak küçük ölçekli devlet yönetimi ile ilgili tecrübe kazanma şansı buluyordu. Babaları, şehzadeleri bazen Anadolu'ya bazen Rumeli'ye muhafaza için görevlendirirdi. Bazen de savaşlarda komutanlık yaparlardı. Ayrıca komşu devletle ilgili bir haber aldığı anda merkeze iletmekle yükümlüydüler (Kunt, 1999).

1.6.2. Askeri Sorumluluk ve Yetkileri

Osmanlı şehzadelerinin askeri eğitim alması gelecekte taht adayı olan şehzade için son derece önemlidir. Osmanlı şehzadelerinin askeri sıfatla görevlendirilmesi iki farklı şekildedir. Birincisi hükümdar olmaksızın, Osmanlı ordusunun başına Serdar tayin edilmesi görevlendirildiği Ordu Komutanlığıdır ki hükümdar tarafından veya buldukları sancaklarda kendilerine bağlı ordularla birlikte devletin savunulmasında ve asayiş gibi önemli görevler üstlenmişlerdir. İkincisi ise padişahın istediği ile birlikte seferlere katılarak orduda 'Sağ Kol' ve 'Sol Kol' komutanlığı yapmaktır. Şehzadelerin padişahın emri ile sefere çıkıp komutanlık yapması bir yandan askeri yeteneklerinin gelişmesini sağlarken diğer yandan komutan olarak faydalanılıyordu. Sancaklarda şehzadelerin bulunması hem askeri motive ediyordu hem de gelecekte tahta geçecek şehzadeye bağlılığı artırıyordu (Eroğlu, 2004).

Şehzadelerin sancaklarda askeri ve idari görevlerinin olması buldukları sancağı daha ayrıcalıklı bir konuma getiriyor ve o bölgenin hızla gelişmesini sağlıyordu (Koçak, 2014).

Osmanlı şehzadelerinin hanedan üyesi olmaları dolayısıyla önemli görev ve sorumlulukları vardı. Bunlar arasında askeri sorumluluklar ilk sırada yer alıyordu. Yavuz Sultan Selim zamanına kadar şehzadeler babalarının isteğiyle ordunun başında sefere gidebilmekte, buldukları sancaklarda isyan edenlere, huzursuzluk çıkaranlara karşı gitmekte, hatta diğer komşu devletlerin saldırılarına cevap verebilmekteydiler. Şehzadeler, ordu kumandanlıkları yanında ordunun sağ ve sol kollarının başında kumandan olarak seferlere katılıyorlardı. I. Murad devrinde Yıldırım Bayezid ile Yakub Bey ordunun kol kumandanlarıydı. Bu tür görevler şehzadelere iyi birer asker olduklarını gösterme imkânı sağlamakla birlikte hem babalarının hem askerinin hem de devlet ileri gelenlerinin gözünde itibar kazanma şansları oluyordu. Osmanlı padişahları, ordusuyla birlikte sefere gittiğinde, oğullarından birini vekil olarak tahta görevlendirmekteydi. Kanuni Sultan Süleyman döneminden sonra Osmanlı şehzadelerinin kumandanlık görevleri sona ermiştir (Eroğlu, 2010).

II. Selim 'in tahta çıkması ile birlikte hükümdarların asker ile birlikte sefere çıkma uygulaması son ermiştir. Sefere katılmayan padişahın yerlerine vezir veya ordu komutanı asker başında ordu komutanı olmaya başlamıştır. Böylece şehzadelerinde komutanlık yapmaları da tarih olmuştur. III. Murad ile birlikte şehzadelerin sadece büyük olanların

sancaklara çıkarılmaya başlanmasının temelleri atılmış ve şehzadelerin idari ve yönetim vasıflarının ortadan kalkması ile birlikte artık askeri vasıflarının da bir tarafa bırakılarak saray içerisinde kafes hayatı sürmeye başlamışlardır. Şehzadelerin, ordu komutanlık görevlerinin son bulmasıyla birlikte ilerde devletin başına geçecek olan şehzadenin askeri yeteneklerini yitirmesine sebep olmuştur. XVI. yüzyılın sonundan itibaren devletin idari alanda olduğu gibi askeri alanda da çöküşünü hızlandıran bir etken olmuştur (Eroğlu, 2004).

1.6.3. İdari Görev ve Yetkileri

Osmanlı şehzadeleri, vali ya da sancak beyi olarak gönderildikleri sancaklarda bir hükümdar gibi kendi adlarına tuğra çekip, hüküm yazdırabilirlerdi (Uluçay, 1960; Taneri, 1978). Şehzadeler tayin edildikleri sancaklarda idari yetkilere sahip olmakla birlikte maiyetlerinde merkezdeki divan teşkilatına benzer bir yapılanma gösteren görevliler bulunuyordu. Şehzadeler bu divanda halkın davalarına bakarak, devlet yönetimi hakkında uygulamalı olarak bilgi sahibi olma şansı yakalıyorlardı (Halaçoğlu, 1998; Emecen, 2008). Şehzadeler bünyesindeki görev alacak kişilerin tayinlerini yapabiliyor veya onları azledebiliyordu. Tımar ve maaş verebildiği gibi mevcut tımar ve maaşlara artırma yapabiliyordu. Ayrıca ceza verme veya affetme yetkileri de vardı. Buldukları sancağın ekonomik, ticari, imar ve sosyal faaliyetlerinden sorumlu olmakla birlikte bu faaliyetlerini merkeze bildirme ve onay alma zorunluluğu vardı. Şehzade tuğraları tıpkı hükümdarların tuğraları gibi üç flamalı ve iki kavisliydi. Şehzadelerin sancaklardaki idari işler için yazdıkları bu tuğralı hükümlere hükümdarlarda olduğu gibi tevki-i hümayun denilirdi (Eroğlu, 2010).

1.6.3.1.Şehzadelerin Merkez Kaymakamlıkları

Osmanlı hükümdarları, Osmanlı topraklarının dışına çıkacakları zaman ülke yönetimi açısından kendi yerlerine bir vekil bırakma geleneğini çoğu kez uyguladılar. Bu uygulama devlet yönetimi ile ilgili idari kadrolarda yetenekli devlet adamlarının bulunmamasından kaynaklanmıyordu. Aksine yetenekli devlet adamlarının bulunmasına karşın, hükümdar tarafından, kendisinin olmadığı zamanlarda tahtın boş kalmaması için en azından kendi

oğullarından birini 'Kaymakamlık' makamına bırakarak Anadolu'nun müdafaa ve yönetimini amaçlıyordu. Osmanlı hükümdarlarının oğullarının askeri seferlere ve savaşlarda bulunmalarının dışında seferlere gitmedikleri veya diğer çocuklarının sefere gitmeleri üzerine diğer bir oğlunu ülke topraklarını savunma görevi ile merkezde bırakmalarının sebeplerinin, hem ülke içerisinde tahtı ele geçirme girişiminde bulunabilecek hanedan üyelerini ve isyana kalkışan hanedan üyelerini destekleyecek devlet ileri gelenlerini engelleme, hem de diğer devletlerin, hükümdarın tahta olmadığı bir zamanda bunu fırsat bilerek olası hareketlerine önlem çabaları olarak değerlendirmek gerekir (Kunt, 1999).

Hükümdarın savaşa veya sefere giderken yerine bıraktığı şehzadenin büyük ya da küçük olmasının bir önemi yoktu. Önemli olan padişahın sefere giderken görevlerini layıkıyla yapabilecek bir şehzade olmasıdır. Hükümdar sefere giderken bir şehzadesini görevlendirebilirken, başka bir seferinde de diğer şehzadesini kaymakam olarak bırakabiliyordu. Bu uygulamanın şekli bir uygulama olduğunu zira tek yetkili bulunan hükümdarın herhangi bir yetkisini kaymakam olarak görevlendirdiği şehzadesine devretmesi veya yetki kullanımına izin vermesi hâkimiyet anlayışına ters düşeceği için mümkün değildir. Ayrıca hükümdarın sefere çıkması durumundan divanının ve divan üyelerinin de sefere götürüldüğü ve devlet işlerinin hükümdar ile birlikte bulunduğu mahalde devam etmesi uygulamanın şekli tamamen şehzadelere deneyim kazandırmak için olduğunu göstermektedir (Eroğlu, 2004).

1.6.3.2.Sancaklarda İdari Görevleri

Şehzadelerin sancaklarda idari yetkileri denildiğinde akla gelen görevler arasında, tayinler ve görevden almalar, gerekli durumlarda kişilerin gelirlerinin artırılması veya azaltılması, dirlik ve tımar tevcihi, ekonomik hayattaki düzenlemeler bulunmaktadır. Şehzadeler idari yetkilerini bazen kendileri bazen de merkezden gelen hükümler dâhilinde kullanabilirdi. Bu yetkileri eğer kendi hükmünde değilse merkeze bildirir ve onay alırlardı aldıkları onay sonucunda kendi tuğraları ile hüküm yazarlardı (Uzunçarşılı, 1941). Arşiv belgelerine bakıldığında ise merkeze sorulan her sorunun tamamının kabul edildiği ancak istisnai olarak reddedildiği görülmüştür. Merkez tarafından kabul edilmeyenler ise genellikle ekonomik açıdan güç gerektiren masraflı taleplerdir (Eroğlu, 2004).

Sancağa çıkmak için kendilerine saray tarafından verilen maiyetleri ile birlikte tayin oldukları bölgeye gelen şehzadenin bu görevde bulunduğu sırada çeşitli sebeplerle görev değişiklikleri, yeni tayinler veya görevden alma sorumlulukları ile karşılaşılıyorlardı. Şehzadeler tayin ve atamalar konusunda bir noktaya kadar serbest olmakla birlikte bazen de merkezden onay almaları gerekmiştir. Şehzade kendi için gerekli olan ve maiyetinden olan tayinleri yapabilirken, kendi maiyetinde olmayan atamalar için merkezden izin alıp tayinlerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu tayinler, şehzadenin kendi hizmetine almak için olabildiği gibi, herhangi bir diğer göreve tayin etmek için de olabiliyordu (Halaçoğlu, 1998).

Eroğlu'nun Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde ulaştığı arşiv kaynaklarına göre; şehzadeler yaptıkları bütün tımar tevcihlerini merkeze bildirdikleri, merkezin onayına sunulan bütün isteklerin kabul gördüğü görülmüştür. Şehzadelerin ayrıca hizmetinde bulunanlara zam yaptıkları ve ayrıca bu kişilerin tasarruf ettikleri Tımarlarına da ilaveler yapılması konusunda söz sahibi oldukları bilgisine ulaşılmıştır (Eroğlu, 2004).

Siyasetnamelerde şehzadeleri şer-i ve örfi hukuk kurallarına aykırı durumlarda idam cezası uygulama yetkisi verildiği ancak idam kararının kadılar tarafından verilmiş olması gerektiği siyasetnamenin hükümleri arasındadır. Ancak karşılaşılan bazı hükümlerde şehzadelerin sancağında meydana gelen olaylar karşısında idam cezası verildiği fakat uygulanmadığı, bu cezaların derhal yerine gerilmesi hususunda hükümler bulunmaktadır. Dini açıdan yasak olan şeylerin yapılması da ölüm cezası ile sonuçlandırılıyor ve bu konuda şehzadeye idam etme yetkisi veriliyordu. Diğer taraftan sancaklara gönderilen şehzadelerin idam cezalarının yanında birtakım cezaları uygulama ve cezasını çekmiş olanları affedebilme yetkisi vardı, şehzade tarafından uygun görülen cezalar ve aflar merkeze bildiriliyor ve Divan-ı Hümayunun onayını aldıktan sonra yerine getirile biliniyordu. Bu cezalar genellikle küreğe gönderilme, hapis ve sürgüne gönderilmedir. Ayrıca buldukları sancaklarda cezası bitenleri salıverme yetkisi bulunmaktaydı (Uzunçarşılı, 1988).

Osmanlı şehzadeleri, buldukları sancaklarda kendilerine bağlı askeri birlikler bulunduruyorlardı. Bu birlikler, şehzadelerin sancaklara tayinleri sırasında sarayca görevlendirilenler ile birlikte sancaklardan topladıkları askerden oluşturulurdu. Bu askeri birliklerle şehzade, sancağın ve ülkenin yabancı saldırılara karşı korunmasını sağlarken, aynı zamanda baş gösterebilecek ayaklanmaları ve huzursuzlukları bastırabilme gücüne sahip oluyordu. Sancaklara yapılan iç ve dış saldırılar ve tehditler karşısında kendi

inisiyatiflerini veya hükümdarın emri ile harekete geçiriyorlardı. Şehzade bir taraftan sancağı dış saldırılara karşı korurken diğer taraftan da sancak içerisinde ortaya çıkabilecek her türlü karışıklık ve haksızlıkları ortadan kaldırmak ile de görevlendirilmişler ve bölgenin asayişinden sorumlu tutulmuşlardır (Eroğlu, 2004).

Şehzadelerin bulunduğu sancağın iç ve dış saldırılara karşı yapmaları gerekenin yanında, diğer taraftan bölge halkının rahatı ve huzuru için alınması veya yapılması gereken işlerle alakalı arşiv belgelerinde çok sayıda hüküm bulunmaktadır. Bu hükümlerden yola çıkarak şehzadelerin, sancaklarda halkın huzurunu sağlayan kolluk kuvvetlerinin başı olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür. Şehzadelerin asayiş ile ilgili aldıkları sorumluluklar sancakta meydana gelen ölüm olaylarını aydınlığa kavuşturmak. Sancak sınırları içinde veya yakınlarında meydana gelen mültezimlik ile ilgili anlaşmazlıklar ve şikâyetleri incelenerek çözümlenmek. Hırsızlık ve haramilik ile ilgili olayların soruşturulması ve haklarında şikâyet olan kişilerin yakalanarak İstanbul'a gönderilmesi, bazı sultan türbelerinin bulunduğu köy toprakların paylaşımı ve tecavüzlerin halledilmesi gibi birçok görevi bulunmaktadır. Kısacası sancakta meydana gelen olayların hepsinden şehzadenin sorumludur (Eroğlu, 2004).

1.7. Osmanlı Devletinde Şehzade Sancakları

Sancak kelime anlamı olarak bayrak, bunun temsil ettiği askeri birlik ve idari bölge için kullanılan bir terimdir. Osmanlılar 'da XVI. yüzyıl sonuna kadar hanedana mensup şehzadelerin idari tecrübe kazanmaları için taşraya gönderilmesine de 'sancağa çıkma' denir (Şahin, 2009). Hükümdar çocuklarının idari tecrübe kazanması için "sancak beyi" olarak tayin edildikleri bu sancakların başlıcaları; Manisa, Amasya, Konya, Trabzon, Kütahya, Sivas, Sinop, Muğla, Bursa, İzmit, Eskişehir ve Balıkesir şehirleridir. Zamanla sancakların başkente olan yakınlığı bazı sancakların çok önemli konuma geçmesine neden olmuştur. Amasya'nın şehzade sancağı olarak önemini yitirmesi ve Manisa'nın ön plana çıkmasındaki en önemli etken tahta geçme konusunda İstanbul'a yakın olması yönündeki görüştür (Uzunçarşılı, 1975).

Manisa'nın şehzade sancakları arasında öneminin artmasının nedeni, tahta geçme konusunda İstanbul'a yakın olması yönündeki görüştür. Manisa'nın şehzade sancakları arasında İstanbul'a giden yolların üzerinde olması ve geliş gidişleri kontrol edebilecek bir

hareket merkezi durumunda bulunması bakımından bu sancakta bulunan bir şehzadenin avantaj taşıdığı da dikkate alınmalıdır (Eroğlu, 2004).

Amasya'nın başkent İstanbul'a uzaklığının denetimi zorlaştırması da diğer sancakların zamanla önemini kaybetmesine sebep olmuştur. Gereken durumda daha kolay müdahale edebilmek için veliaht şehzadeler Manisa'ya gönderilmeye başlanmıştır. Bu durumda Manisa sancağını şehzadeler açısından önem kazandırmıştır.

Tablo 1. Tahta Çıkan Şehzadelerin Tayin Oldukları Sancaklar

Şehzade	Çıkarıldığı Sancak(lar)	Tahta Çıktığı Sancak	Başkent/ Payitaht	Tahtta Kaldığı Yıllar	Doğumu-Ölümü
1-Şehzade Murad	İnönü, Sultanönü, Bursa	Bursa	Bursa	1362-28 Ağustos 1389	Bursa,1326-Kosova,28 Ağustos 1389
2-Şehzade Bayezid	Kütahya	Kütahya	Edirne	28 Ağustos 1362-28 Temmuz 1402	Bursa-1360 Akşehir 9 Mart 1403
3-Şehzade Mehmed	Amasya	Amasya	Edirne	Fetret Dönemi Beyliği:1403-1413- Tek Başına Sultanlık:5 Temmuz 1413-1421	Edirne,1373 Mayıs, Haziran 1421
4-Şehzade Murad	Amasya	Amasya	Edirne	25 Haziran 1421-Ağustos 1444 2.Kez: Ağustos 1446-3 Şubat 1451	Amasya 1404-Edirne 3 Şubat 1451
5-Şehzade Mehmed	Amasya, Manisa	Manisa	Edirne	Ağustos 1444-Ağustos 1446 2.Kez:19 Şubat 1451-3 Mayıs 1481	Edirne,1 Nisan 1430-Tekür Çayı/ı/Gebze, 3 Mayıs 1481
6-Şehzade Bayezid	Amasya	Amasya	İstanbul	22 Mayıs 1481 24 Nisan 1512	Dimetoka, Aralık 1447-Çorlu,10 Haziran 1512
7-Şehzade Selim	Trabzon, Semendire	Semendire	İstanbul	24 Nisan 1512 21 Eylül 1520	Amasya-1467-Sırt Köyü Çorlu,10 Haziran 1512
8-Şehzade Süleyman	Şebinkarahisar, Bolu, Kefe, Manisa	Manisa	İstanbul	30 Eylül 1520 7 Eylül 1566	Trabzon,6 Kasım 1494-Sigetvar,7 Eylül 1566
9-Şehzade Selim	Manisa, Konya, Kütahya	Kütahya	İstanbul	30 Eylül 1566 15 Aralık 1574	İstanbul,28 Mayıs 1524-15 Aralık 1574

Tablo 1'in devamı

10-Şehzade Murad	Akşehir (Konya), Manisa	Manisa	İstanbul	21 Aralık 1574 16 Ocak 1595	Manisa, Bozyaylağı, 4 Temmuz 1546-İstanbul, 16 Ocak 1595
11-Şehzade Mehmed	Manisa	Manisa	İstanbul	27 Ocak 1595 21 Aralık 1603	Sart Ovası , Manisa, 16 Mayıs 1566-İstanbul, 21 Aralık 1603

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Tahta Çıkan Osmanlı Şehzadeleri ve İmar Faaliyetleri

2.1.1.Şehzade Murad (1326-1389)

I. Murad 726/1326 yılında Bursa'da doğmuştur. Orhan Bey'le Nilüfer (Holofera) Hatun'un oğludur (İnalcık, 2006). I. Murad çoğunlukla Osmanlı kaynaklarında Hüdavendigâr unvan ile anılmaktadır (Orhonlu, 1986). Hüdavendigâr unvanı, sonradan merkezi Bursa olan il topraklarının da idari adı olmuştur. Şehzadelik yılları için pek az bilgi vardır. Çocukluğu ve gençliğinin İznik ve Bursa medreselerinin açıldığı döneme rastlaması geleneksel Türkmen eğitiminin yanında İslami eğitim aldığı da söylenebilir (Sakaoğlu, 1999). I. Murad'ın Süleyman Paşa, Sultan, İbrahim, Halil ve Kasım adında beş erkek kardeşinin olduğu ve I. Murad'ın Orhan Gazi'nin üçüncü büyük oğlu olduğu bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1941; İnalcık, 2010).

Orhan Bey, İzmit fethinden önce (1337) Bursa ile Bey sancağı verilmiştir. Şehzade Murad on iki yaşında Lalası Şahin Paşa ile birlikte sancağına gönderildi (Neşri, 1995) İzmit'in fethinden sonra Eskişehir (Sultanöyüğü) sancağına nakledildi. Kardeşi Süleyman Paşa'nın ölmesi üzerine 1357'de Lalası Şahin ile birlikte önemli bir kuvvetle Rumeli'ye gönderildi (İnalcık, 2010). 1362 yılında Orhan Bey ölünce de Bursa Ahilerinin kararı ile bir muharebe ortamındayken hükümdar ilan edilerek Bursa'ya çağrılmıştır (Sakaoğlu, 1999).

İlk iş olarak Ankara'da çıkan isyanları bastırıp elden çıkan yerler tekrar zapt edildi (Neşri, 1995). 5 Mayıs 1361'de Edirne halkı şehri teslim etmiştir (İnalcık, 2006). Osmanlı ordusunun kazandığı başarılar I. Murad'a Edirne fatihi sanını kazandırmıştır.1365 yılında tutsak ve devşirme gençlerden Yeniçeri Ocağını kurdu. Paralı askerlerin giderlerini karşılamak amacıyla Osmanlı maliyesini örgütledi. Tüm bu gelişmeler Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşması yönünde önemli adımların atıldığını göstermektedir. 1362 yılında I. Murad beylerbeyliği ve sancakbeyliği vereceği kardeşlerini boğdurttuğu, kendi çocukları da çok küçük olduğu için hanedan dışından atamalar yapmıştır (Sakaoğlu, 1999).

I. Murad fethettikleri yerlerde teşkilat yapıp arazi işlerini tanzim ederlerken Edirne ve Filibe'nin, geri alınması için Osmanlı tehdidinden etkilenen Hıristiyan devletleri, papanın teşvikiyle Macar Kralı'nın başkomutanlığında Bulgarlar, Sırlar, Eflak Prensi ve Bosnalılar birleşip Edirne'ye doğru yürüdüler (Sakaoğlu, 1999;Uzunçarşılı, 1988). Meriç nehri önünde, meydana gelen ve Osmanlı tarihinde Sırp Sındığı galibiyeti Rumeli'de Türklerin süratle ilerlemesine vesile oldu (26 Eylül 1371/773) (Uzunçarşılı, 1988).

Topraklarının önemli bir kısmını I. Murad'a bırakan Bulgar Kralı kız kardeşi Mara'yı vererek egemenliğini kabul etmesi Osmanlı Devleti'nin 15.yy da kazanacağı çok uluslu kimliğine ilk adımıdır (Sakaoğlu, 1999). I. Murad Sırp Sındığı zaferine şükür olarak Bilecik'te bir cami, Yenişehir'de bir imaret, Gazi Erenlerden Postinpuş Baba'ya bir tekke, Bursa hisarında bir cami ve Çekirge semtinde bir imaret, medrese, eski kaplıca ve han yaptırmıştır. Bu tesislere 1366 senesinde başlanmıştır. I. Murad başkentini Bursa'dan Edirne'ye naklettirdi (1365) Edirne şehri saray, cami, medrese, şair bilimi ve toplumsal kurum ve kuruluşlarla süslenmeye başladı (Neşri, 1995; Aşıkpaşazade, 1992).

1371 yılında Gümölcine, Kavala, Darama, Zihne, Serez, Selanik ve Köstendil fethedildi (Kayapınar, 2002). Osmanlı sınırlarının Sırbistan'a dayanması sonucu vergi ödemeyi ve I. Murad'ın egemenliğini tanıdığına dair antlaşma imzalamıştır (1374) (Sakaoğlu, 1999). Köstengil zaferinden sonra Fenecik, İnceğiz, Burgaz ve Bolonya Kaleleri de fethedilmiştir. Sonucunda Bizans İmparatoru barışa mecbur olmuştur (Uzunçarşılı, 1988). 1373 yılında, Bizans İmparatorunun oğlu ile I. Murad'ın oğlu Savcı Bey'in eş zamanlı isyan girişiminde bulunduğu ve I. Murad'ın, tahta çıkma olasılığını ortadan kaldırmak için Savcı Bey'in gözlerine mil çektirdiği bilinir (İnalçık,2006; Kılıç, 2013). 1375 yılında Sırların Osmanlı topraklarını tehdit ettiği haberi üzerine I. Murad Niş Kalesini fethetmiş ve ganimetler elde etmiştir (Jorga, 2005; Zeinkeisen, 2011).

I. Murad, 1376'da Anadolu'ya geçmiş ve Rumeli'ndeki ilk tımar, voynuk ve kapıkulu süvarisi örgütlerinin kuruluşu, fethedilen kent ve kasabalara Anadolu'dan gelen göçmenlerin iskânı, buralarda dinsel ve toplumsal kurumların tesisi işleriyle ilgilenmiştir (Sakaoğlu, 1999).

1381 yılında I. Murad Anadolu beyleri üzerinde kontrolü sağlamak için büyük oğlu Yıldırım Bayezid ile Germiyanoğlu Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun Bursa'da düzenlenen düğünle evlendirdi. Çeyiz olarak Kütahya, Tavşanlı, Eğrigöz, Simav şehir ve kasabalarını Osmanlılara bırakıldı (Uzunçarşılı, 1988; İnalçık, 2006). Düğün sırasında I. Murad kızını Karamanoğlu Alâeddin Bey ile nişanladı. Hamidoğlu Beyliği ise elçisi

aracılığı Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta'yı Osmanlı'ya satmak istediğini bildirmiş ve 1381-1382 yılları arasında toprakların satın alınıp Osmanlılara katılmıştır (Sadettin Efendi, 1999).

1383-1385 yılları arasında I. Murad Kavala, Serez, Pirlepe, Manastır, İştîp'i ele geçirmiş ve Arnavutluk'ta Savra ovasında gerçekleşen savaşta Osmanlı ağır yenilgiye uğratmıştır (1385). Böylelikle Arnavutluk'ta Osmanlı hâkimiyetinin başladı (İnalcık, 2006). I. Murad 1385'te damadı Karamanoğlu Alaeddin Bey'in Hamid-İline saldırdığını öğrendi ve 1386 yılında sefere çıktı. Karamanoğlu beyliği Konya'ya kadar çekilerek mağlup oldu (Neşri, 1995). I. Murad, Karaman seferinin ardından itaatsizlik faaliyetlerinde bulunan Hamid-İli ve Tekeoğlu Beyliğini de ele geçirerek itaat altına aldı. Yaklaşık dört yıl boyunca kuşatma altında bulunan Selanik'te 9 Nisan 1387 tarihinde teslim olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır (İnalcık, 2006).

26-28 Ağustos 1388 tarihinde Bosna seferinde Osmanlı ordusu bozguna uğramıştır (İnalcık, 2010). Hâkimiyeti sağlamak ve Sırp tehdidini ortadan kaldırmak için Osmanlı ordusu ile Sırp ve Boşnak birlikleri 15 Haziran 1389 tarihinde Karatavuk Ovasında karşılaştılar ve savaş Osmanlı ordusunun kesin galibiyetiyle sonuçlandı (Nicol, 2000).

I. Murad'ın yaşamı, bütün Osmanlı padişahlarından daha farklı ve trajik bir sonla sona ermiştir. Gazaname'ye göre I. Murad, birkaç hasekisiyle gelip cesetler arasında dolaşırken, kendisini cesetler arasına saklanmış bulunan Miloş Kobilovic tarafından hançerle yaralanmış ve ölmüştür. İç organları çıkarıldıktan sonra şehit düştüğü yere gömülmüştür. Cesedi Bursa'ya götürülüp Çekirge 'deki türbesine defnedilmiştir. Yaralandığı ve öldüğü yere Hüdavendigâr Meşhedi denilen bir türbe yapılmıştır (İnalcık, 2006).

Kaynaklara göre Bayezid, Yakup, Savcı ve İbrahim adlı dört oğlu tespit edilebilmektedir. Bilinen eşleri Rum asıllı Gülçiçek, Bulgar Kralı Aleksandr'ın kızı, Mara ve Bulgar Prensi Kostantin'in kızlarından birisidir. Oğullarından Yıldırım Bayezid ise babasının yerine padişah olmuştur (Atalar, 1981).

Hayırlarıyla ilgili 1385 tarihli Arapça bir vakfiyesi günümüze ulaşmıştır. Bursa'nın Çekirge semtindeki Hüdavendigâr Cami ile medrese, imaret, misafirhane, türbe ve kaplıcıyı kapsayan bir külliye, Bursa Hisarı'nda Hisar Cami'ni, Bilecik ve Yenişehir'de birer cami yaptırmıştır. Ayrıca annesi adına İznik'te 1388 bir imaret inşa ettirmiştir. Edirne'de bir saray (1369), Edirne'de fetihten sonra kale içindeki kiliseyi camiye çevirmiştir (Halebi Ayasofya Cami) (İnalcık, 2006).

Tablo 2. Şehzade Murad/Murad Hüdavendigâr Dönemi

Şehzadenin/Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht	
Murad/Sultan Murad Hüdavendigâr	1326 / 1389	İnönü, Sultanönü, Bursa	1337-1362	1362-1389	Bursa	
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			
İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri	
1	• Nalıncılar (Çukur) Hamamı	1360-1389	Bursa	• Pontinpuş Baba Zaviyesi (Ziyaretgâh)	1362-1389	Yenişehir, Bursa
2				• Hüdavendigâr Külliyesi (Cami, Medrese, İmaret, Cık Cık Hamamı, Birinci Murad Cami Çeşmesi, Hüdavendigâr Zaviyesi)	C: 1363-1385 M: 1363-1385 İ: 1367-1385 H: 1365-1366 Ç: 1365-1366 Z: 1363	Bursa (Çekirge Sementi)
3				• Saray • Cami	1363'ten sonra	Dimetoka, Yunanistan
4				• Cami (Cuma Mescidi)	1364	Bilecik
5				• Hüdavendigâr Cami	1365 (14.yy)	Behramkale Köyü, Asos, Çanakakkale
6				• Şehadet Cami	1365	Bursa
7				• Saray-ı Atik	1365	Edirne
8				• Hüdavendigâr Külliyesi (Cami, Hamam, Medrese)	1366	Ayvacak Köyü, Tuzla, Çanakakkale
9				• Hisar Cami	1366	Bursa
10				• Cami • İmaret	1366	Yenişehir, Bursa
11				• Han	1366	Bursa (Çekirge)
12				• Hüdavendigâr Cami	1369-1389	Filibe, Bulgaristan
13				• Ayasofya (Halebi) Cami (Kiliseden çevirme) (K) • Medrese	1371	Edirne
14				• Kükürtlü Kaplıcaları	1380	Bursa

Tablo 2'nin devamı

15				<ul style="list-style-type: none"> • Fethiye Cami (K) • Hüdavendigâr Medresesi 	1382'den sonra	İştîp, Makedonya
16				<ul style="list-style-type: none"> • Eski Kaplıca (Armutlu Hamamı) 	1366-1385	Bursa
17				<ul style="list-style-type: none"> • Ulu Cami (Hüdavendigâr Cami veya Gazi Süleyman Paşa Cami) 	1385	Gelibolu, Çanakkale
18				<ul style="list-style-type: none"> • Nilüfer Hatun İmareti • Zaviye 	1388	İznik, Bursa
19				<ul style="list-style-type: none"> • Ulu Cami 	14.y.y.	Karacabey, Bursa
20				<ul style="list-style-type: none"> • Hüdavendigâr Cami • Hamam 	14. y.y	Keles, Bursa
21				<ul style="list-style-type: none"> • Kapan Han 	14. y.y ikinci yarısı	Bursa
22				<ul style="list-style-type: none"> • Hüdavendigâr Cami 	14. y.y ikinci yarısı	Umurbey, Çanakkale
23				<ul style="list-style-type: none"> • Birinci Murad Hamamı 	14. y.y sonu	İznik, Bursa
24				<ul style="list-style-type: none"> • Hüdavendigâr Cami (O) 	1490	İpsala, Edirne
25				<ul style="list-style-type: none"> • Hüdavendigâr İmareti 	?	Edirne
26				<ul style="list-style-type: none"> • Saray 	?	Gelibolu, Çanakkale
27				<ul style="list-style-type: none"> • Hüdavendigâr Cami 	?	Gönen, Balıkesir
28				<ul style="list-style-type: none"> • I. Murad Cami (K) (kiliseden çevrilmiştir) 	?	Karaferye, Yunanistan
29				<ul style="list-style-type: none"> • Abdal Cüneyd Zaviyesi 	?	Dimetoka, Yunanistan
30				<ul style="list-style-type: none"> • Hüdavendigâr Cami 	?	Niş, Sırbistan
31				<ul style="list-style-type: none"> • Saray (Daire İlave Ettirmiştir) 	?	Bursa

O: Onarım, K:Kiliseden Çevirme

Şekil 1. Şehzade Murad'ın İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Murad/Murad Hüdavendigâr'ın banisi olduğu toplam 45 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan ilk şehzade olan Murad Hüdavendigâr 63 yıllık ömrünün 25 yılını sancak beyliği yaptığı İnönü, Sultanönü ve Bursa'da; ömrünün 27 yılını tahta çıktığı başkent Bursa'da geçirmiştir. Buna göre de 11 yaşında sancağa atanmıştır. 25 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği 1 adet yapıya rastlanmıştır. Şehzade Murad tarafından valilik döneminde inşa edilmiş ilk ve tek yapı olması nedeniyle Nalıncılar Hamamı önemli bir yere sahiptir. Yapı Hüdavendigâr, Gale Pazarı, Postacılar ve Tahıl Pazarı adları ile anılmakla birlikte Tuzla Pazarı içerisinde yer almaktadır. Bursa'nın ilk büyük hamamı olan yapının yapım tarihi 1360-1389'dur. Çifte hamamdır, beden duvarları taş ve tuğla ile örülmüştür. Bugün kullanılmayan hamam zamanla depo ve imalathane olarak kullanılmıştır (Anonim, 1983).

Şekil 2. Bursa Nalıncılar (Çukur) Hamamı, 2012, (Kaynak: URL-1)

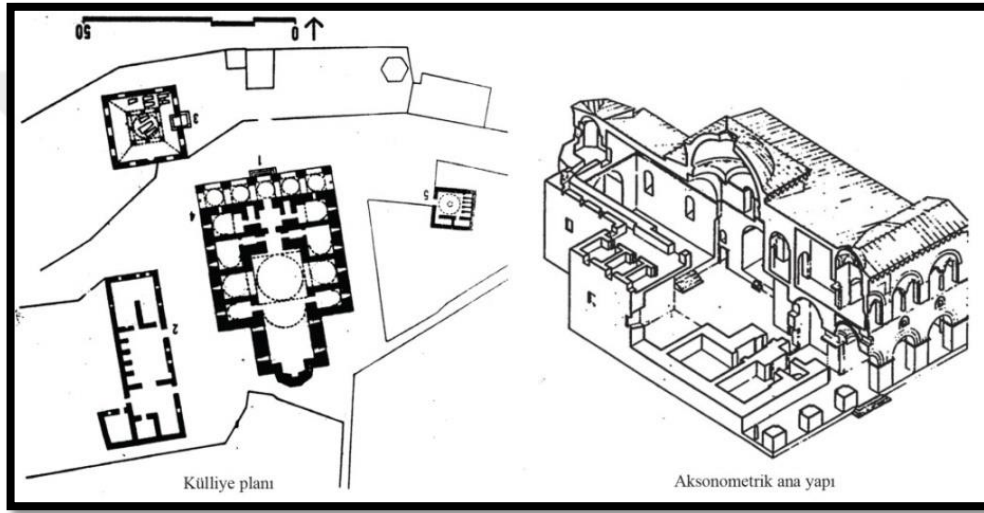
Geriye kalan 44 yapıyı ise tahta kaldığı 27 yıl içinde inşa ettirmiştir. Padişahlık döneminde 19 cami, 4 medrese, 4 imaret, 5 hamam, 1 çeşme, 4 zaviye, 4 saray, 2 kaplıca ve 2 hanın banisidir. Padişahlık döneminde yapı grubu olarak en çok cami inşa ettirmiştir.

Şehzadelik döneminde hem sancağı hem de başkent olan Bursa'da hamam inşa ettirirken, tahta çıktıktan sonra inşa ettirdiği yapılar fonksiyon ve sayı olarak artarken geniş bir şehir çeşitliliği de göstermiştir.

Payitaht Bursa'da ve Bursa'nın kasabaları olan İznik, Karacabey, Keles, Yenişehir'de ayrıca Behramkale Köyü (Çanakkale), Ayvacık Köyü (Çanakkale), Umurbey (Çanakkale), Gelibolu (Çanakkale) fethi sonrası Edirne'de İpsala (Edirne), Gönen (Balıkesir), Bilecik, Balkanlarda Dimetoka (Yunanistan), Filibe (Bulgaristan), İştıp (Makedonya), Karafeya (Yunanistan), Niş (Sırbistan) vakıf yapılarının görüldüğü şehir/kasabalardır. Sancakbeyliği yaptığı Bursa'da birçok imar faaliyetinde bulunmuştur.

Şehzade Murad/Murad Hüdavendigâr sancakta valiyken herhangi bir külliye inşa ettirmemiştir. Ancak tahta çıktıktan sonra 2 adet külliye banisi olmuştur. Külliyelerin ilki Bursa'nın Çekirge Semtine inşa edilen Hüdavendigâr Külliyesi'dir. Külliye içerisinde cami, medrese, imaret, hamam, çeşme ve zaviye bulunmaktadır. Bulunduğu yerden dolayı Çekirge İmaretini veya etrafındaki şifalı sular nedeniyle Kaplıca İmaretini'de denilmiştir. Başlarda şehrin dışında bulunan külliye zamanla çevresinde kurulan kaplıcalarla birleşerek yerleşim yeri olarak Bursa'nın Mahallesi haline gelmiştir. Külliye

içindeki binaların yapım tarihi 1363 ve 1385 yılları arasını kapsamaktadır. Cami ters T plan şemasına sahiptir. Hüdavendigâr Cami tabhaneli camilerin ilklerinden olup klasik tabhaneli camiyle klasik medresenin tek kitle içerisinde birleştirilmesi sadece burada görülen bir yeniliktir. Türk yapı tarihinde iki katlı medreselere rastlansa bile böyle cami ile bütünleşen başka bir örnek bilinmemektedir. Cephe de kesme taş ve tuğladan muntazam diziler halinde karma teknikle yapılmış olup bazı yerlerinde Bizans yapılarından toplanmış devşirme malzeme kullanılmıştır. Pek çok kez onarım geçiren yapı hala işlevini korumaktadır (Eyice, 1998).

Şekil 3. Bursa Hüdavendigâr Külliyesi Vaziyet Planı, Cengiz Bektaş

Şekil 4. Bursa Hüdavendigâr Camisi, (Kaynak: URL-2)

Murad Hüdavendigâr'ın banisi olduğu diğer külliye ise Çanakkale'nin Tuzla kasabasının Ayvacık köyünde inşa edilmiş nispeten daha küçük bir külliye'dir. Külliye, cami, hamam ve medreseden oluşmakta olup 1366 yılında inşa edilmiştir. I. Murad'ın emriyle Emir Hacı b. Süleyman tarafından yaptırılmış olduğu buna göre de I. Murad'ın Osmanlı Devleti'nin başına geçtiği ilk yıllarda yapıldığı içinde Osmanlı dönemi Türk mimarisinin ilk eserlerindedir. Kare planlı olan caminin üstü kiremit kaplı kasnaksız kubbe ile örtülmüştür. Bu da kubbeye verilen önemi göstermektedir (Eyice, 1998).

Şekil 5. Ayvacık Köyü (Tuzla/Çanakkale) Hüdevendigâr Külliyesi, Ayhan Öncü

Tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı annesi Nilüfer Hatun için 1388 yılında yaptırdığı Nilüfer Hatun İmareti ve Zaviyesidir. Yapı İznik'te (Bursa) inşa edilmiştir. Erken Osmanlı Mimarisi içinde sıkça görülen zaviyeli/tabhaneli cami diye adlandırılan binalar grubunda yer alır. Yapının almasıık örgülü duvarları üç sıra tuğla ile bir sıra düzgün kesme küfeki taşı dizisiyle inşa edilmiştir. Cephelerde tuğlaların değişik döşenmesiyle süslemeli alanlar, rozetler oluşturulmuştur. Zaviye kökenli yapıların içinde camiye çevrilmemiş mihrapsız, özgün halini koruyan, revakı da özgün halinde kalarak bu tür yapıları işlevini değerlendirmemize olanak sağlamaktadır. Plan iki ögeli bir orta bölüm, buna simetrik olarak bağlayan iki dikdörtgen oda ve görkemli bir giriş revakından oluşmaktadır. Kuban, büyük orta mekânın toplantı ve ayin için kullanıldığı söylenmektedir. Geniş taşıyıcı kemerlerle kareye indirgenmiş orta bölümü kubbe ile

örtülmüş iki oda, yazılı belgelerde bahsedildiği gibi misafirleri (gezici dervişleri) ağırlayan odalar tabhane olarak kullanılan hacimlerdir. Anadolu Selçuklu dönemi zaviyelerinin eyvanlı-kubbeli oda düzeni orta mekânda eyvanın işlevsel konumunu vurgulayan örtü sistemi uygulanmıştır. Bu yapıdaki kubbe Osmanlı çağındaki giderek önemini yitiren tonozun yerini alacağını gösteren bir yapıdır. Eyvan önceki dönemin yatay oranlarını korumakta ve beşik tonoz yerine iki küçük bezeme sol kubbe ile örtülmektedir. Bu kubbeler ise altıgen, sekizgen kasnaklı ve üçgensel prizmatik değişik geometrik yeni moda formlarda inşa edilmiştir. Osmanlı mimarisinin 14.y.y. ayaklı revaklının özgün ve en önemli örneklerinden biridir. Selçuklu ve İslam mimarisinde kullanılan bir mimari öge değildir. Sadece ana plan Bizans mimarisi esintileri taşısa bile büyük ayaklara oturan kemerli revak, Osmanlı döneminde gelişen bir yapı ögesi kabul edilebilir. Duvarları tuğla ve taş almaşık örülmüş ve sivri kemer kullanılmıştır. Uzun yıllar harap durumda kalan yapı 1955 yılında esaslı bir onarım geçirek İznik Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çobanoğlu, 2007; Kuban, 2007).

Şekil 6. İznik Nilüfer Hatun İmaret, (Kaynak: URL-3)

Şehzade Murad/Murad Hüdavendigâr'ın inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılamamış yapılar da mevcuttur. 45 yapının 8'inin tarihi bilinmemektedir. 5'inin ise yapıldığı tarih yüzyıl olarak bilinmektedir. Ayrıca kiliseden camiye çevrilmiş birçok yapı bulunmaktadır. Osmanlıların İslam dini adına mücadele etmesi sonucunda fethedilen yerlerde kiliselerin

camiiye tahvil edilmesi bunun sonucudur. Ayrıca fethedilen yerlerde asırlardır uygulanan Osmanlı geleneği olan bir kural vardır. Bir Şehir veya bir kale fethedildiği vakit ordu içeriye girip surlara bayrak Őekerken surların ũzerinden ezan sesinin yũkselmesi ve Şehrin en bũyũk kilisesinin derhal camiiye tahvil edildikten sonra ilk Cuma namazının bu camide kılınmasıdır (Ŗztũrk, 2003).

Şehzade Murad'ın/Murad Hũdavendigar'ın banisi olduğu yapı sayısı tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuÇlara gŖre 45'tir. Ancak en fazla inşa ettirdiği yapı olarak camiler ayrı bir Ŗneme sahiptir. 45 adet yapının 19'u camiden meydana gelmektedir. Camiler de kendi yaptırdığı ve kiliseden tahvil ettirdikleri olmak ũzere ikiye ayrılır.

İslam toplumunda inananlar işin cami, sosyal, siyasi ve kũltũrel hizmetlerin merkezi konumunda olan bir kurumdur. Osmanlı Devletinde padişahlar cami ve mescitler inşa ettirerek "gaza" yoluyla elde edilen ganimetleri halkın olan ve Şehirleri imar ve ihya eserler inşa ettirerek varlık sahibi insanlara da Ŗrnek olmuştur (Akin, 2016).

Osmanlı Devletinde camilerin ayrı bir yeri olmuştur ve sultanlar tarafından yaptırılan bũyũk camilere "selatin cami" denilmiştir. Camileri halkın toplandığı ana meydanlarda inşa edildiği bir toplanma yeri ifade etmesi bakımından ve Çevresinde ticari merkezleri ŐarŐıları toplaması aÇısından Şehir işin Ŗnemli bir yere sahiptir. Şehzadelerin/padişahların camiler inşa ettirmesi ve bu camilere isimlerini veya mahlalarını vermesi Şehzadelerin Şehirde ve mekân iÇerisinde var edilmesine olanak sağlamakla birlikte camilerin ibadet edilen dinsel mekânlar olması, kiŐileri mekânda toplaması bakımından siyasi bir varlık olarak kullanılmıştır. Ayrıca her kimse Allah rızası işin cami yaptırsa, Allah'ta ona cennette onun benzeri kŖŐk yapar hadisi de cami yaptırmının sevap olması ve İslamiyet'i ifade eden mimari temsiliyet aracı olması bakımından padişahlar tarafından ŖnemsenmiŐ Ŗzellikle başkentlerde kendi adlarını taşıyan en bũyũk ve gŖrkemli camileri inşa ettirmişlerdir.

Camiler, Allah'ın evi olması ve dinsel bir ibadet yeri olması bakımından temsiliyet gũcũnũn en Ŗnemli mimari eseridir. Bu yũzden Şehzadelerin/padişahların en Çok inşa ettirdikleri yapı tũrũ camidir. Padişahların tahta kalma sũreleri bu sũre iÇerisinde Çıktıkları seferler kazandıkları zaferler dŖnemin mimarisini ve mimariye katkısı etkilemiştir. Őũnkũ kazanılan zaferler ile elde edilen ganimetlerle kazanılan savaş onuruna padişahlar gŖrkemli/anıtsal yapılar inşa ettirdikleri bilinmektedir.

SonuÇ olarak Murad Hũdavendigar valilik yaptığı 25 yıl boyunca tahta kaldığı 27 yıla gŖre oldukÇa az eserin banisi olmuştur. Bununda nedenlerinden biri Şehzadeyken

belirli bir bütçede ve merkeze bağlı olmaları düşünülebilir. Şehzadelerin onarım, tamirat gibi imar faaliyetlerinde bulunmak istedikleri ancak bazen bütçe yetersizliğinden merkezden kaynak talebinde buldukları fakat merkezin onay vermediği durumlar da söz konusudur.

Banisi olduğu eserler öncelikle başkent Bursa ve Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde dağılım göstermekle birlikte en şaşalı ve görkemli binalar başkent Bursa'da inşa edilmiştir. Ancak fethedilen yerlerde ve Balkanlarda birçok yapı inşa ettirdiği tablolardan elde edilen sonuçlardır. Fethedilen yerlerde banilik faaliyetleri kiliseden camiye tahvil, onarım ve yeni yapı inşası bulunmaktadır.

2.1.2. Şehzade Bayezid (1360-1403)

Yıldırım Bayezid dedesi Orhan Gazi'nin ölümüne ve I. Murad Hüdavendigâr'ın tahta çıkışına tesadüf eden 755/1354 yılında Bursa'da doğmuştur. Annesi Rum asıllı Gülçiçek Hatun'dur (İnalcık, 1992; Danişmend, 1971-72). I. Murad'ın, dört oğlundan sırasıyla Bayezid, Savcı, Yakup ve İbrahim'in en büyüğü Yıldırım Bayezid'dir. I. Murad'ın hala hayatta olduğu vakitlerde Şehzade Yakup, Karasi vilayeti valisi; Şehzade Bayezid ise Sultan-önü ve Germiyan ülkesinin bir kısmını idare etmekteydi (Koçu,2003). Babasının Kosova Meydan Savaşı'na öldürülmesi üzerine Şehzade Bayezid harp sahasında ve çadırda padişah olmuş, Yıldırım, Yıldırım Han, Sultan Bayezid, Sultan Yıldırım Bayezid adlarıyla anılır (Sakaoğlu, 1999).

1381 yılı dolaylarında Germiyanolu Süleyman Çelebi'nin kızı Sultan Hatun ile evlendi ve hanımının çeyizi olarak Osmanlılara bırakılan topraklara (Kütahya, Tavşanlı, Emed, Simav, Gediz) sancak beyi tayin edildi. Yerleştiği Kütahya'da Osmanlıların doğu sınırlarının muhafaza ve gözetimi ile görevlendirildi. Yıldırım Bayezid, 1385 tarihinde babasına karşı isyan eden kardeşi Savcı Bey'in yakalanması ve katlinde önemli rolü olmuştur (Neşri, 1984; Akan, 1994; İnalcık, 1992).

1386 yılında babasının Karamanoğlu Alaeddin Bey'e karşı kalkıştığı sefere katıldı. Frenk Yazısı Savaşında gösterdiği cesaret ve atılganlık dolayısıyla Yıldırım lakabını aldı. 15 Haziran 1389'da Türklerin Rumeli'deki geleceğini tayin eden Kosova Savaşı'nda orduyu kumanda etmiş ve savaşın kazanılmasında önemli rol oynamıştır. Sırp kralının idam edildiği ve I. Murad'ın şehit düştüğü bu savaşta Yıldırım Bayezid, devlet erkânı

tarafından sancak dibine getirilmiş ve hükümdar ilan edilmiştir (İnalcık, 1992; Danişmend, 1971; Oruç, 1925).

Savaş ortasındaki tören biter bitmez hayattaki tek kardeşi Yakub'u devlet erkânının tavsiyesi ile bir iç savaşa sebep olmaması için öldürttü. Yıldırım'ı askerinin tepkisinden korumak ve askeri yeniden padişaha bağlamak için Osmanlı tarihinde ilk kez cülus bahşişi dağıtılmıştır. Yıldırım bir süre Edirne'de kalarak kentin imarı ile ilgilendi ve hükümdarlığını kutlamaya gelenleri kabul etti (Sakaoğlu, 1999; İnalcık, 1992).

Yıldırım Bayezid, Sırp kralının oğlu ile müzakereye girişerek kız kardeşi Olivera'yla (Maria Despina) evlenmek ve Sırlardan yardımcı kuvvet olarak faydalanmak üzere bir antlaşma yaptı (Öztuna, 1983; İnalcık, 1992).

Osmanlı ordusu 1391'de Üsküp'ü almayı başardı. Böylece Bosna ve Arnavutluk'a yönelecek akınlar için bir üs elde edilmiş oldu (Uzunçarşılı, 1998; İnalcık, 1992). Yıldırım Bayezid, 1390 yılında bir Bizans imparatoruna bir Bizans şehri olan Alaşehir'i Osmanlı adına fethettirmiştir (Neşri, 1992; Hammer, 1991; Koca, 2007).

Hamidoğulları Beyliğine ait yerlere akınlar yapıldı Isparta ve Burdur ele geçirildi. Beyşehir, Eğridir, Burdur, Acı Göller Osmanlı gölleri oldu (Uzunçarşılı, 1988). 1391 yılında Antalya Osmanlıya bağlı bir sancak konumuna getirildi ve Osmanlı Devletinin Akdeniz'de önemli bir limanı haline geldi (Aşıkpaşazade, 1992; Danişmend, 1971). 1391 yılında Karamanoğlu beyliği üzerine yürüdü ve Konya, Beyşehir ve Akşehir'i geri aldı. Karamanoğlu'ndan alınan bölgeler Ankara ile birlikte sancak haline getirildi (Uzunçarşılı, 1988).

17 Haziran 1393'te Tırnova'yı aldı (İnalcık, 1992). Yıldırım Bayezid, Frenk gemilerinin Rumeli kıyılarına saldırması üzerine Selanik'e yürüdü. 1394 yılında 1389'da kaybedilen Selanik yeniden ele geçirildi (Uzunçarşılı, 1988; Hammer 1991).

Yıldırım Bayezid, İstanbul'u 1394 yılının ilkbaharında yeniden sıkı bir kuşatma altına aldı. Yıldırım Bayezid'in ani ve süratli fetihleri, Macarlar ve Venediklilerin bir ittifak kurarak yeni bir harçlı seferi başlatmalarına yol açtı. 1396'da Macar Kralı idaresindeki Harçlı kuvvetlerinin Niğbolu'yu kuşatması haberini alan I. Bayezid İstanbul'daki kuşatmayı kaldırıp Niğbolu yakınlarında Macar Kralını büyük bir bozguna uğrattı. Bizans İmparatoru'nun, İstanbul'da bir Türk mahallesi kurulması, cami yapılması ve bir kadı yerleştirilmesini kabul etmek zorunda kaldı (İnalcık, 1992).

Niğbolu zaferinden sonra Bursa'ya giden padişah Bursa'da bir darülhayır, bir hastane, Ebu İshakhane, iki medrese, bir cami yaptırılmasını buyurdu. Niğbolu

ganimetlerinden başta Ulu Cami olmak üzere bir dizi eser yapımına başladı (Sakaoğlu, 1999).

Yıldırım Bayezid, 1397 yılında İstanbul kuşatması sırasında Boğaz'ın Anadolu yakasına, Anadolu Hisarını yaptırdı (Hammer, 1991). Anadolu Hisarının yaptırılma amacı ise Tuna yoluyla İstanbul'a ulaşabilecek yardımları engellemektir (Sakaoğlu, 1999).

1397 yılında Yıldırım Bayezid Osmanlıya terk edilmesi kabul edilen yerlerin verilmemesi üzerine Yunanistan seferine çıktı. Teselya, Yenişehir, Farsala, Salona, Atina'yı ve Mora'ya yapılan akınlar sonucunda Argos şehri fethedildi (Uzunçarşılı, 1988).

Karamanoğlu Alâeddin Bey'in Ankara'yı ele geçirmesi üzerine Yıldırım Bayezid derhal Anadolu'ya hareket etti ve Alâeddin Bey Akçay savaşında mağlup edildi. Konya ve diğer Karamanoğlu toprakları Osmanlı hâkimiyeti altına girdi (1397 sonbaharı). 1398'de Canik bölgesi ve Kadı Burhaneddin'in hâkim olduğu yerler Osmanlı topraklarına katıldı. Memlûklulara ait olan Elbistan, Malatya, Behisni, Kâhta, Divriği gibi şehirler ele geçirildi. İstanbul kuşatmasına iyice hız verildiği ve şehrin düşmesinin an meselesi olduğu bir sırada Timur tehlikesi baş gösterdi. Osmanlılara ait Sivas Kalesini kuşattı ve şehir teslim olmasına rağmen şehri yağmaladı (1400). 1401 yılında Timur ve Bayezid, Ankara yakınlarında Çubuk Ovası'nda karşı karşıya geldiler (28 Temmuz 1402). Yapılan savaşta Bayezid yenildi ve esir düştü, bir süre sonra da esaret altında Akşehir'de vefat etti (8 Mart 1403). Ankara Savaşı, Bayezid'in süratli bir şekilde genişlettiği devletin çökmesine yol açtı ve 11 sene sürecek olan Fetret Devri başladı (İnalcık, 1992).

Ülke yönetiminde merkeziyetçiliğe önem vererek yerel beylikleri söndürmeye çalışan Bayezid, Osmanlı saray örgütü Enderun'un da kurucusudur. İlk merkezi idareyi kurarak 'kul' sistemini düzenleyip yerleştirmiş, yeni örfî hukuk uygulamaları geliştirmiş kanunnameler çıkartmıştır. Yeni merkezi devlet çok uzun ömürlü olmamış, Timur darbesiyle Osmanlı Devleti Anadolu'da I. Murad devri başlarındaki sınırlarına çekilmiştir (İnalcık, 1992; Sakaoğlu, 1999).

Eşlerinden Germiyanlı Devlet/Sultan ile Sırp (Las) Kralı'nın kızı Maria Despina (Olivera), Hafsa Hatun, Maria, Angelina ve bir başka Maria'nın adları biliniyor. Oğulları yaş sırasına göre Musa Çelebi, Ertuğrul Çelebi, Emir Süleyman, İsa Çelebi, Çelebi Mehmed, Mustafa Çelebi, Kasım Çelebi, Hasan ve Yusuf'tur. Kızları Hundi ve Uruz hatunlardır (Sakaoğlu, 1999).

Yıldırım Bayezid devrinde bir taraftan devletin coğrafi sınırları genişlerken diğer taraftan fethedilen yerler de imar edilmiştir. Cami, imaret, hastane, kervansaray, köprü,

han, hamam, çeşme ve zaviyelerin idareleri ve bunların korunması ve devamlılığı için vakıflar kurulmuştur. Yıldırım Bayezid özellikle Bursa ve Edirne’de tesisler kurdurmuştur. Bursa’da Ulu Camii, Yıldırım Camii, büyük bir imaret ve misafirhane, iki medrese, bir darüşşifa yaptırdı. Edirne’de bir cami ve imaret yaptırmıştır. Ayrıca Karaferya, Kütahya ve Balıkesir de camileri vardır. Bursa’da Akçağlayan suyunu hem tesislere hem de halka vermiştir. Yine bolu da hamam, kütüphane ve medresesi, Kızılca Tuzla’da cami ve medresesi bulunmaktadır (Uzunçarşılı,1988).

Tablo 3. Şehzade Bayezid /Sultan Yıldırım Bayezid Dönemi

	Şehzadenin / Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht
	Bayezid / Sultan Yıldırım Bayezid	1360 / 1403	Kütahya	1381-1389	1389-1403	Edirne
	SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR		
	İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri
1	• Ulu Camii	1381-1389	Kütahya	• Hüdavendigâr Türbesi	1389	Bursa
2	• Yıldırım Bayezid Camii • Yıldırım Medresesi • Yıldırım Çifte Hamam (Yıldırım Hamamı) (Külliyeye)	1382	Mudurnu (Bolu)	• Şengül Hamamı	1389-1402	Bursa
3	• Yıldırım Bayezid Camisi • Medrese • Misafirhane • Zaviye (Külliyeye)	1388	Balıkesir	• Süleyman Paşa Cami (Eski Cami)	1389-1402	Tekirdağ (Malkara)
4	• Orta Hamam	1388	Bolu	• Yıldırım Külliyesi (cami, hamam, medrese, darüşşifa, imaret, çeşme)	1390-1395	Bursa
5	• Yıldırım Camii • Yıldırım Hamamı	1388	Eskiçağa Köyü (Bolu)	• Ebu İshak Mescidi • Ebu İshak İmareti • Ebu İshak Mektebi	1400 1390	Bursa
6	• Medrese-i Çelebi Yıldırım Han	1389	Dimetoka (Yunanistan)	• Yıldırım Cami • Yıldırım Hamamı	1395	Gerede, Bolu
7	• Yıldırım (Saray) Hamamı (O)	1368	Edirne	• Anadolu Hisarı	1395	İstanbul
8				• Ulu Camii • Ulu Cami Mektebi	1396-1400	Bursa

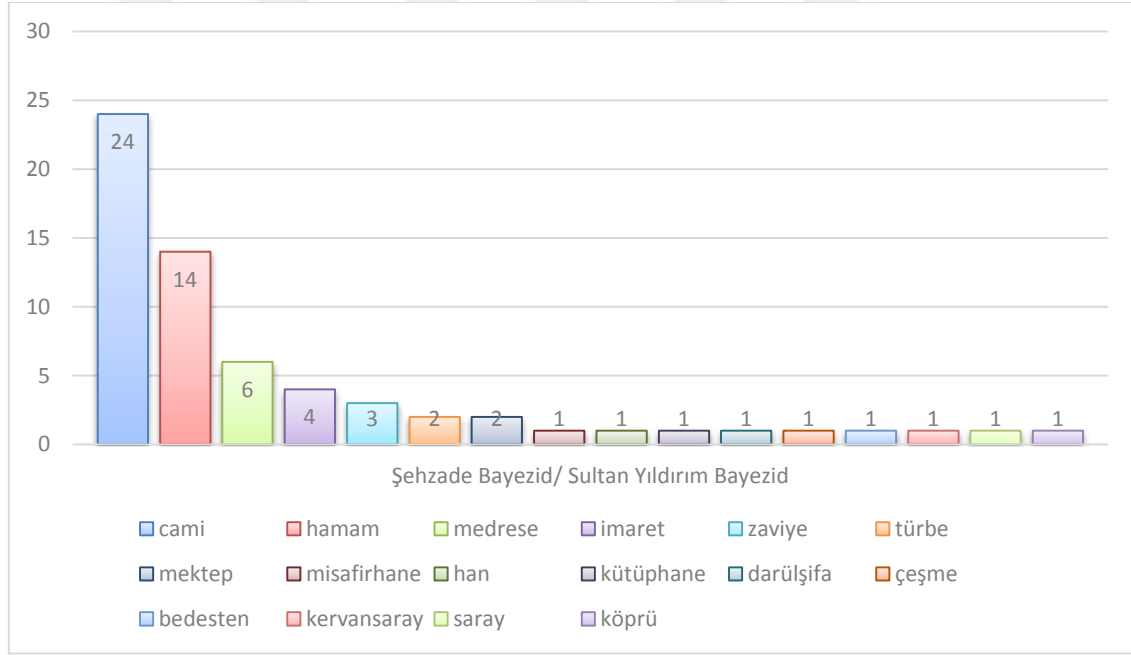
Tablo 3'ün devamı

9				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım Bayezid Camii (K) • Yıldırım Bayezid İmaretı • Yıldırım Kervansarayı • Yıldırım Hamamı 	1396-1400	Edirne
10				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım (Cuma) Camii • Yıldırım Hamamı 	1398-1402	İnegöl (Bursa)
11				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım (Ulucami) Cami 	1399	Bergama (İzmir)
12				<ul style="list-style-type: none"> • Gülçiçek Hatun İmaretı • Gülçiçek Hatun Zaviyesi • Gülçiçek Hatun Türbesi 	1399-1400	Bursa
13				<ul style="list-style-type: none"> • Eski-Yeni Hamamı (Ördekli Hamam) 	1400	Bursa
14				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım Bayezid Camii • Yıldırım Medresesi 	1400	Alaşehir (Manisa)
15				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım Bayezid Cami • Yıldırım Hamamı • Saray 	1400	Dimetoka, Yunanistan
16				<ul style="list-style-type: none"> • Debbaghane Hamamı 	14. - 15.yy	Bergama (İzmir)
17				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım Camii • Yıldırım Hamamı 	H:14.yy sonu	Karacabey (Mihalıç) (Bursa)
18				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım Bayezid Bedesteni 	14.yy sonu	Bursa
19				<ul style="list-style-type: none"> • Vaiziye Medresesi (Mahkeme Medresesi) 	15.yy ilk yarısı	Bursa
20				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım Camii 	?	Amasya
21				<ul style="list-style-type: none"> • Ak Mescit (Leylekler Camii) 	?	Bolu
22				<ul style="list-style-type: none"> • Karaçayır Camii (Karaçayır Mah. Mescidi) 	?	Bolu
23				<ul style="list-style-type: none"> • Ulu Cami • Yıldırım Medresesi • Yıldırım Kütüphanesi (Külliyeye) 	?	Bolu
24				<ul style="list-style-type: none"> • Ahi Denk Zaviyesi 	?	Dimetoka, Yunanistan
25				<ul style="list-style-type: none"> • Yıldırım Bayezid Camii 	?	Drama, Yunanistan

Tablo 3'ün devamı

26				• Melenözü Kariyesi Mescit • Köprü	?	Melenözü (Düzce)
27				• Yıldırım Camii	?	Niğbolu
28				• Yıldırım Camii • Yıldırım Hamamı	?	Poyracık Köyü, Bergama (İzmir)
29				• Yıldırım Camii	?	Silistre, Bulgaristan
30				• Yıldırım Camii	?	Tırnova, Bulgaristan
31				• Bayezıt Camii (Oğlu bitirmiştir)	1420- 1421	Dimetoka, Yunanistan

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

Şekil 7. Şehzade Bayezid'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid'in banisi olduğu 67 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan ikinci padişah olan Şehzade Bayezid 43 yıllık ömrünün 8 yılını sancak beyliği görevini yaptığı Kütahya'da, 14 yılını ise başkent Edirne'de geçirmiştir. 43 yaşında vefat eden Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid 21 yaşında sancağa tayin edilmiştir. 8 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği 13 yapıya ulaşılmıştır. Valilik döneminde ilk inşa ettirdiği yapı sancağı Kütahya'daki Ulu Cami'dir. Kütahya'nın

en büyük ve en güzel camisinin yapımına 1381 yılında başlanılmıştır. Cami ortalama 45 x 25 metrelik bir oturma alanıyla Kütahya'nın en geniş iç hacmine sahip camisidir. Dikdörtgen şeklindeki harim mekânı iki büyük merkezi kubbe, altı yarım kubbe ve köşelerde dört küçük kubbeden meydana gelen bir üst örtü sistemine sahiptir. Cami içindeki büyük sütunlar Alzano Antik kentinden getirilmiştir. Üç adet girişi bulunan cami avlusuz olup kuzeydoğu köşesinde bir minaresi bulunmaktadır. Kubbeler, yarım kubbeler, mihrabın piramidal örtüsü ve payandaların nihayetlendiği kuleciklerin külahları kurşun kaplıdır. Düzgün kesme taşla inşa edilen yapıda örtü sistemi ve minarede tuğla malzeme kullanılmıştır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde camiden ağaç direkli bir cami olarak bahsetmektedir. Ayrıca Kütahya en önemli çini merkezlerinden biri olmasına rağmen ulu camide dört karodan oluşan Kâbe tasvirli çini haricinde çini kullanılmamıştır (Kuş, 2012).

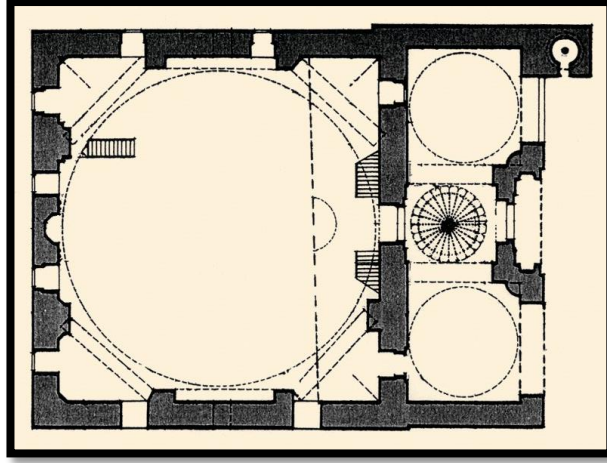
Şekil 8. Kütahya Ulu Cami, (Kaynak: URL-4)

Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid valilik yaptığı yıllarda cami, medrese, hamam, misafirhane, zaviye ve han inşa ettirmiştir. Bu yapıları sancağı Kütahya, Mudurnu, Bolu, Balıkesir, Bolu, Eskiçağa Köyü (Bolu), Dimetoka (Yunanistan) ve yeni başkent Edirne'de inşa ettirmiştir. Sancakta 4 cami, 2 medrese, 4 hamam, 1 zaviye, 1 misafirhane ve 1 hanın banisi olmuştur. Şehzadelik döneminde en çok cami inşa ettirmiş ve 2 adet külliye'nin banisi olmuştur.

Yıldırım Bayezid'in şehzadelik döneminde ilk inşa ettirdiği külliye Bolu'nun Mudurnu ilçesinde 1382 yılında inşa edilen Yıldırım Bayezid Külliyesi'dir. Külliye, cami, medrese ve çifte hamamdan oluşmaktadır. Halk arasında Büyük Cami olarak bilinmektedir. Şehzadelik döneminde caminin kitabesi bulunmamaktadır. Yıldırım Bayezid Cami, Osmanlı mimarisinde tek kubbeli plan şemasının yalın biçimde uygulandığı en erken örneklerinden biridir. Cami, ana mekânın kubbe ile örtüldüğü ve önünde her biri kubbeli üç bölümlü son cemaat yerinin bulunduğu bir plan şemasına sahiptir. Cami tamamen moloz taştan inşa edilmiş ve cümle kapısı mermer kaplanmış büyük dikdörtgen niş içindedir. Beden duvarları büyük kubbeyi taşıyabilmek için kalın inşa edilmiştir. Kubbesi 19.65 m. çapındadır. Bugün mevcut olmayan medresenin caminin kuzeyinde ya da kuzeydoğusunda yer aldığı kabul edilmektedir. Medresenin de hamamın vakfiyesi ve inşa kitabesinde 1382 yılında yapıldığı söylenebilir. Külliyenin bugün ayakta kalan tek parçası hamamdır ve Mudurnu Hamamı adıyla da anılmaktadır (Önal, 2013). Kuban'a göre Mudurnu'daki Yıldırım Bayezid Camisi, Yıldırım döneminde büyük açıklıklı kubbe eğiliminin en önemli temsilcisidir. Yıldırım'ın buraya 20 metre açıklığında bir kubbe İstanbul'daki büyük cami açıklıklarına yaklaşan bir boyuttadır. Büyük kubbe camilerde alışılan mekân hissi bu yapıda çok değişik bir nitelik kazanmıştır. Trompların 3 metre yüksekten başlaması, kubbenin bütün görkemiyle insan üzerinde etkisini göstermektedir. Böylesine büyük bir kubbe açıklığının o dönemde çığır açtığı ve kendinden sonraki denemelere referans olduğu söylenebilmektedir. Yıldırım Hamamı ise tonoz örtülü ve çift eyvanlıdır (Kuban, 2007).

Şekil 9. Mudurnu Yıldırım Bayezid Cami ve Hamamı (Bolu), Fazıl Karaduman

Şekil 10. Mudrunu Yıldırım Bayezid Cami Planı (Bolu), (Kaynak: URL-5)

Şehzadelik döneminde 1388 yılında Balıkesir’de inşa ettirdiği Yıldırım Bayezid Cami, medrese, misafirhane ve zaviyeden oluşan yapı topluluğu bir külliye niteliği taşımaktadır. Külliye Osmanlı toplumunda birden fazla eserin aynı avlu içerisinde merkez yapı camiler olduğu için diğer yapılar cami etrafında şekillenmiştir (Köç, 2015). Yıldırım Mahallesinde yer alan cami Balıkesir’in en eski Osmanlı yapısıdır. Caminin içi dikdörtgen planlı olup, beşer sütunlu iki dizile üç nef ayrılmıştır. Kaidesiz konan devşirme sütun başlıkları devşirme malzemedendir. Altısı Bizans, üçü Osmanlı üslubunda, biri de eski bir kaidedir. Camide çevresindeki yıkıntılardan alınmış devşirme mimari parçalar kullanılmıştır. Duvarları geniş derzli kesme taş ve çatısı kiremitle örtülüdür. Orijinal hali ile günümüze gelebilmiştir.

Şekil 11. Balıkesir Yıldırım Bayezid Cami, (Kaynak: URL-6)

Şehzadelik döneminde sancak beyi (vali) olduğu Kütahya'da sadece 1 cami inşa ettirirken, aynı dönemde Anadolu ve Balkanlar'ın farklı şehir ve kasabalarında bu dönemde banisi olduğu yapıların sayısının daha fazla, yapı karakterlerinin ise daha zengin olduğu dikkati çeker. Mudurnu (Bolu), Balıkesir, Bolu, Eskiçağa Köyü (Bolu), Edirne ve Dimetoka (Yunanistan), sancak merkezi Kütahya dışındaki yapı/yapı gruplarının görüldüğü yerlerdir. Eski başkent Bursa'da herhangi bir yapı inşa ettirmemiştir.

Geriye kalan 54 yapı ise 14 yıl tahta kaldığı süre içinde inşa ettirmiştir. Padişahlık döneminde 20 cami, 4 medrese, 10 hamam, 2 zaviye, 2 türbe, 4 imaret, 1 kütüphane, 2 mektep, 1 darüşşifa, 1 çeşme, 1 bedesten, 1 kervansaray, 1 saray ve 1 köprünün banisidir. Padişahlık döneminde en çok cami inşa ettirmiştir ve 3 külliye banisi olmuştur.

Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid 2 tane sancakta, 3 tanede padişah olduktan sonra toplamda 5 külliye inşa ettirmiştir. Külliyelerden ilki 1390-1395 yılları arasında başkent Bursa'da inşa edilen Yıldırım Külliyesi'dir. Külliye, Bursa'nın dışında inşa edilmiştir. Bu da halka hizmet etmekten çok kentin gelişimine hizmet için olduğu düşündürmektedir. Külliye içerisinde cami, hamam, medrese, darüşşifa, imaret ve çeşme bulunmaktadır. Külliye Bursa'da Şüşteri Bahçesi diye bilinen bölgede yer almaktadır. Bursa'nın en görkemli anıtları arasında yerini alan külliye, Osmanlı Devleti'nin mimarlık ve yapı anlamında bir devlet kültürünü, sanat tarihine geçecek nitelik ve üslup bütünlüğü yarattığı ilk önemli yerdir. Yıldırım Bayezid döneminden önce daha çok basit yapılar inşa edilmiştir. Ancak Yıldırım Bayezid dönemi ile beylikten devlet olma yolunda mesafe alınmış ve yeni oluşmaya başlayan devletin heyecanına uygun kaliteli, abide eserler inşa edilmiştir. Plan şeması bakımından zaviyeli/tabhaneli gruba giren cami mimarlık ve işçilik açısından kendinden önceki dönemlerde padişahların inşa ettirdikleri camilerden daha üstündür ve cami Bursa'nın silüetine çok şey katmaktadır. Yıldırım vakfiyesinde cami zaviye olarak tanımlanmıştır. Yıldırım imaretinde zaviyenin planında büyük eyvanlı ve merkezi planlı geleneksel şema egemendir. Girişin oldukça yeni ve karmaşık planına rağmen merkezi safalı ve ona açılan üç eyvanlı plan etrafı bağımsız odalarla çevrelenmiştir. Eyvanların yükseltilmesi sofayı bir dağılım alanı yapmaktadır. Orta hacmi kapalı bir avlu gibi tasarlamak Selçuklu mimarisinden kalan bir mekân örgütlenmesidir. Yıldırım imaretinde zaviyelerin köşe odaları manastır tonozu ile örtülmüştür. Giriş bölümü dışında yapı tek katlı olduğu için tavanları yüksektir. Yapı Ankara Savaşı'ndan önce bitmemiş olduğu için kitabesi yoktur. Yıldırımın Niğbolu Savaşı'ndan sonra Ulucami ile birlikte cami ve zaviyesini birlikte yaptırmaya başladığı

düşünülebilir. Yapıda özgün bezeme yoktur. Osmanlı mimarisinde Bursa kemeri denilen bir kemer şeklide ilk defa bu camide uygulanmış, bu kemer son cemaat yerinde ve taç kapı kemerinde kullanılmıştır. Caminin planı simetrikdir. Yıldırım vakfiyesinde bahsedilen iki medreseden sadece biri mevcuttur. Yıldırım medresesi caminin karşısına meyilli bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Medrese almaşık bir duvar tekniği ile açık eyvanın kubbe ile örtülmesi ile inşa edilen Bursa'nın ilk medreselerindendir. Medrese binasının duvarları bir sıra kesme küfeki taşı, üç sıra tuğla ile örülmüştür. Darüşşifa ise Osmanlı mimarisinde ilk hastane binası olması bakımından mimarlık tarihinde önemli bir yeri vardır. Yıldırım darüşşifasının harabesi, zaviyeden 250 metre uzakta konumlanmıştır. Kalan duvarlardan yapının kesin tarihi belli olmasa da inşaat tekniği ve mimari tasarımı medrese ile aynı dönemden olduğu göstermektedir. Karakteristik tuğla bezemelerine karşın itinasız bir duvar işçiliği bulunmaktadır. Osmanlı mimarlık tarihindeki ilk darüşşifanın 1399/1400 tarihli vakfiyesine göre 3 hekim ve hizmetlilerden oluşan bir tablo bulunmaktadır. Külliye'nin ayakta kalmış bir diğer eseri Yıldırım Bayezid'in türbesidir. 1406-1407 yıllarında biten türbe oğlu Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir. İmaret günümüze ulaşmamıştır. Vaziyet planında yapılar, değişik kotlara ve herhangi bir geometrik düzenleme olmadan inşa edilmiştir. Kuban'a göre Ankara Savaşı nedeniyle tamamlanmayan külliye kendinden önce inşa edilen zaviyelerde olmayan anıtsallık taşımaktadır. Yıldırım Bayezid'in Ulucami çarşı içinde inşa edilirken, çevresindeki diğer sosyal içerikli yapılar kent merkezinden uzağa inşa edilmiştir. Osmanlı mimarisi açısından Yıldırım İmareti bir geçit yapısı sayılabilir (Kuban, 2007; Yavaş, 2013).

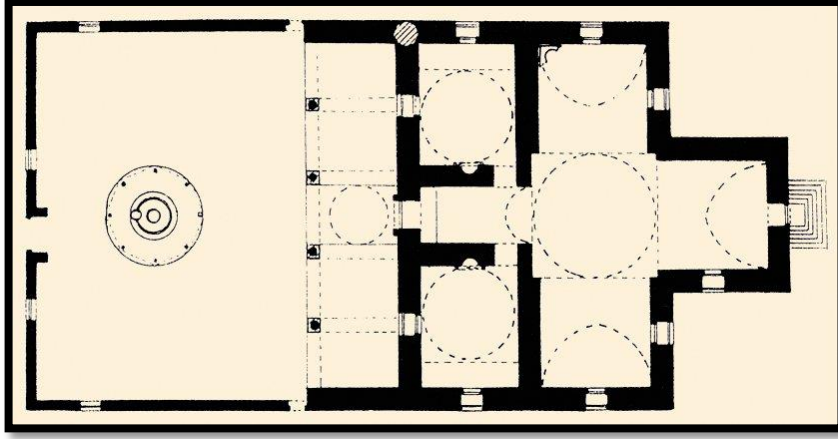

Şekil 12. Bursa Yıldırım Bayezid Külliyesi, (Kaynak: URL-7)

Edirne’de 1396-1400 yılları arasında inşa edilmiş olan Yıldırım Bayezid Cami, imaret, kervansaray ve hamam külliye olarak adlandırılmamışsa bile bir külliye niteliği taşımaktadır. Yapılar yan yana bulunmaktadır. Cami Edirne’nin en eski camisi, imaret ise Edirne’de yapılan ilk imarettir. Kapıkule yolunda inşa ettirilen ve kitabesi olmayan caminin, haç planlı bir Bizans yapısının bir kolu hariç diğerlerinin kullanılmasıyla yaptırıldığı kabul edilmektedir. Edirne’nin en eski yapısı olarak kabul edilen Yıldırım Bayezid imareti, ne hacim ne de yönlendirme açısından camiye benzemektedir. Yapının bir kilise ile ilişkili olduğu kanısı muhakkaktır. Eyice (Semai) yapının esasının Türk devrinden önceye uzandığını, fakat Bizans devrinden temelleri ile akstan başka bir şey kalmadığını ve giriş tarafına iki tabhane eklenerek zaviye haline getirildiğini söylemektedir. Yapının mimarı belli değildir. Yapı dört eyvanlı plan şeması ve tabhane odaları ile erken Osmanlı cami mimarisi içinde önemli bir yere sahiptir. Dikdörtgen planlı, şadırvanlı avlu içinde yer alan yapı, küçük bir orta kubbenin etrafında beşik tonozlu dört eyvandan meydana gelmektedir. Yapı 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı yıllarında Ruslar camiye erzak deposu olarak kullanmıştır (Akçıl, 2013; Kuban, 2007). Yıldırım Bayezid İmareti aşevi, kaynaklara göre cami avlusunda bulunmakla birlikte 1877 Osmanlı-Rus Savaşı’na kadar hizmet vermesine rağmen, Rusların Edirne’yi işgal etmesiyle yanmıştır.

Şekil 13. Edirne Yıldırım Bayezid Cami, (Kaynak: URL-8)

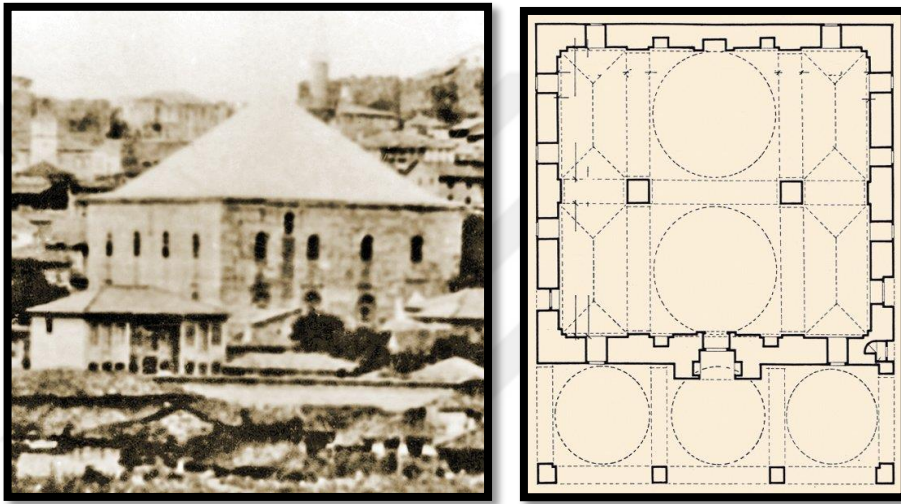
Şekil 14. Edirne Yıldırım Bayezid Cami Planı, (Kaynak: URL-9)

Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid'in banisi olduğu üçüncü külliye Bolu'da Büyükcami Mahallesinde cami, medrese ve kütüphaneden oluşmaktadır. Bugün medrese ve kütüphanesinden herhangi bir iz bulunmamaktadır. 1891 yılında çıkan yangından cami yanmış 1899 yılında tek kubbeli, kesme taştan ve iki katlı olarak yeniden inşa edilmiştir. Birinci katta dükkân ve depolar, ikinci katta ise kare şeklinde bir ana mekân ve kuzeyde iki katlı mahfil ile son cemaat yerinden oluşmaktadır. Ana mekânı çokgen kasnaklı bir kubbe örtmektedir. Kuzeybatı ve kuzeydoğu köşelerinde çok kenarlı minareler yer almaktadır (Bolu Kültür ve Turizm Rehberi, 2010).

Şekil 15. Bolu Yıldırım Bayezid Cami, Fazıl Karaduman

Tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı olarak Bayezıt Cami (Çelebi Mehmed Camisi) seçilmiştir. On dördüncü yüzyılın sonralarına doğru Yıldırım Bayezid tarafından Dimetoka'da yaptırılmaya başlanmıştır. Ancak Yıldırım Bayezid'in vefat etmesi üzerine 1420 yılında oğlu Çelebi Mehmed tarafından tamamlanmıştır. Cami dıştan 32,42 x 29,94 metre ölçülerinde muntazam kesme taş cephe büyük bir yapı olmakla birlikte son cemaat yeri ve avlusu yoktur. Taş kapı kabartmalarla süslü sivri bir kemerin içinde olup üst kasvi çift renkli taşlardan geçmeli olarak işlenmiştir (Eyice, 1993).

Şekil 16. Dimetoka (Yunanistan) Çelebi Mehmed Cami, (Kaynak: URL-10)

Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid'in inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılammış yapılarda mevcuttur. 67 yapının 5 tanesinin yapıldığı yüzyıl bilinmekte, 15 tanesinin tarihi bilinmemektedir. Kiliseden camiye tahvil ettirdiği külliye niteliği taşıyan yapı grubundan meydana gelen Edirne'de inşa edilen Yıldırım Bayezid Cami, haç planlı Bizans kilisesi tahvil edilerek bugünkü haline gelmiştir. Yine şehzadelik döneminde Yıldırım (Saray) Hamamı 1368 yılında Edirne'de onarım geçirmiştir.

Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid'in banisi olduğu yapı sayısı tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre 67'dir. 67 yapının 24'ünü camiler oluşturmaktadır. En fazla inşa ettirdiği yapı türü camidir ve camiler kendi yaptırdıkları ve kiliseden dönüştürülenler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

43 yıllık kısa ömrünün 8 yılını sancağı Kütahya'da, 14 yılını payitaht Edirne'de geçirmiştir. Sancakta ve tahta az kalmasına rağmen babası Murad Hüdavendigâr'a göre

oldukça fazla yapının banisi olmuştur. Sancaktaki imar faaliyetinin fazla olmasının nedeni sancağa 21 yaşında atanması olabilir. Genellikle şehzadeler sünnet olup 12 yaşına geldikten sonra sancaklara atanmaktadır. Bazen daha erken yaşlarda bile sancağa gönderilen şehzadeler olmuştur. Ancak Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid 21 yaşında diğer şehzadelere göre daha büyük yaşta sancağa atanması onun daha bilinçli kararlar almasına ve bu kadar çok imar faaliyetinde bulunmasına neden olmuş olabilir. 8 yıl kaldığı şehzade sancağında 13 yapı inşa ettirirken, 14 yıl kaldığı payitahta 54 yapının banisi olarak tahta çıktıktan sonra daha fazla yapı inşa ettirmiştir. Şehzadelik dönemine göre tahta bu kadar az kalmasına rağmen yapılar fonksiyon ve sayı olarak artarken geniş bir şehir çeşitliliği de göstermiştir. Banisi olduğu eserler özellikle eski başkent Bursa'da yoğunluk göstermektedir. Dönemi boyunca 5 külliye inşa ettiren Şehzade Bayezid/Sultan Yıldırım Bayezid 2 külliye şehzadeyken, 3 külliye tahta çıktıktan sonra inşa ettirmiştir. Şehzadelik dönemindeki külliye padişah olduktan sonra yaptırdıklarına göre daha sade ve içinde daha az fonksiyon barındırmaktadır.

Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Payitaht Edirne, eski başkent Bursa ve fethi üzerinden kısa bir süre geçen İstanbul dışında Alaşehir (Manisa), Amasya, Bergama (İzmir), Bolu, Dimetoka, Gerede (Bolu), İnegöl (Bursa), Karacabey (Bursa), Düzce (Bolu), Malkara (Tekirdağ) Niğbolu, Silistre (Bulgaristan), Tirnova (Bulgaristan) vakıf yapılarının görüldüğü diğer şehir/kasabalardır. Sancakbeyliği yaptığı Kütahya'da tahta geçtikten sonra herhangi bir imar faaliyetine rastlanmamıştır.

2.1.3. Şehzade Mehmed (1373-1421)

1373 yılında dünyaya gelmiştir. I. Bayezid ve Devlet Hatun adlı bir cariyesinden doğma dördüncü oğludur. Çelebi ve Kirişçi lakaplarıyla tanınır. Kibar ve nazik biri olarak tasvir edilmesinin yanı sıra Osmanlı Devletinin ikinci kurucusu sayılır. Çelebi Mehmed'in kısa yaşamı; şehzadeligi, sancakbeyliği, Fetret yılları ve bağımsız saltanatı olmak üzere dört evreye ayrılır. 1391'e kadar Bursa ve Edirne saraylarında geçen şehzadeligi için bilgi yoksa da bu dönemde, ileri düzeyde eğitim aldığı ayrıcalık bir Osmanlı padişahı olduğu söylenebilmektedir. Hocaları Amasyalı Sofi Bayezid ile Tokatlı Bicaroglu Hamza Bey'dir (Sakaoğlu, 1999).

Çelebi Mehmed, babası Yıldırım Bayezid tarafından 1399 yılının Haziran ayında Amasya, Tokat, Sivas ve Ankara'yı içine alan, daha önce Eretna hanedanının toprakları olan Rum vilayetine vali olarak gönderilmiştir. Bölgeyi başarı ile alan Çelebi Mehmed, Amasya sancağına vali olarak tayin edilmiştir (İnalçık, 2003). 1403 yılında Yıldırım Bayezid'in ölmesi ile birlikte Yıldırım'ın oğulları Emir Süleyman, İsa, Mehmed ve Musa arasındaki taht kavgası 1403-1413 yılları arasında devam etmiş ve bu döneme Fetret devri denilmiştir.

Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid esir düşmüş, birkaç ay sonra da Yıldırım'ın vefat etmesi sonrasında oğulları arasında taht kavgası başlamıştır. Yıldırım'ın ölümüyle birlikte Anadolu beylikleri yeniden kurulmuştur. Kardeşlerinin Bursa ve Edirne'deki taht çekişmeleri gibi olayların uzağında kalan Çelebi Mehmed kendi bölgesinin sorunları ile ilgilenmiştir. Bu durum Çelebi Mehmed'i, Amasya Emareti'ni temsil eden Osmanlı şehzadesi konumuna getirmiştir (Sakaoğlu,1999). Şehzadelerin birbirleriyle mücadelesi sonucunda İsa Çelebi ve Emir Süleyman bertaraf edilmiş ve Musa Çelebi ve Mehmed Çelebi taht için çekişmiştir. Bu mücadele sonunda da Çelebi Mehmed'in, Musa Çelebi'yi ortadan kaldırması ile Osmanlı Devleti tek bir padişahın hükmü altına girmiştir (Demir, 2016).

1413'te Edirne'de Osmanlı ülkesinin tek hükümdarı olarak tahta çıkışı üzerine Bizans, Sırbistan, Eflak, Mora Despotluğu, Atina Prenslığı dâhil I. Mehmed haraç ödeyen vasal ülkelerin elçilerini kabul etmiş ve onları kuvvetli bir barış ve dostluk garantisıyla geri göndermiştir (İnalçık, 2003).

Aydın ili Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı topraklarında olması sebebiyle Cüneyd Bey'den yerlerini terk etmesini istemiş terkedilmeyince Çelebi Mehmed de savaş açarak Çandarlı, Menemen, Kayacık ve Nif (Kemal Paşa) kalelerini aldıktan sonra İzmir'i kuşatmıştır. Çelebi Mehmed, İzmir'i karadan kuşatmış, Rodos şövalyeleri ile Midilli, Sakız ve Menteşe beyliği donanmaları ise denizden yardım etmiştir (1414) (Uzunçarşılı, 1988).

Çelebi Mehmed'in Rumeli'de kardeşi Musa Çelebi ile mücadelesini fırsat bilen Karamanoğlu II. Mehmed, ordusuyla Osmanlı müttefiki Germiyanoglu topraklarına tecavüz ederek Bursa önüne gelip şehri kuşatmış ve kale etrafındaki mahalleri yakmıştır (1413–1414) (Solakzade,1989; Danişmend,1971). Mehmed'in Musa Çelebiye karşı zafer haberi geldiğinde, Karamanoğulları kuşatmayı kaldırmış ve Çelebi Mehmed, Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Okluk Hisarını ve Said-İlini fethedip, Konya'yı kuşatmış ve

Karamanoğlu'nun da isteği üzerine barış yapılmıştır (1414–1415) (Neşri, 1984; Lütfü Paşa, 1341; Hammer, 2005; Solakzade, 1989).

Anadolu ve Rumeli'de Osmanlı idaresinin kurulup toprakların bir hükümdarın emri altında yeniden birleşmesi üzerine, Bizans İmparatoru, Papa ve Venedikliler birlikte Osmanlılara karşı Harçlı seferi çağrısında bulunmak için faaliyete başlamıştır (İnalcık,2003). Çalı Bey komutasındaki küçük Osmanlı donanması da Kiklat adalarını vurduktan sonra Çanakkale önünde Venedik Filosuyla ilk deniz savaşına girmiştir. Venedikliler'in galibiyeti ile sonuçlanan bu savaştan sonra 1417 yılında ilk barış antlaşması imzalanmıştır (Sakaoğlu, 1999).

Çelebi Mehmed, Karamanoğulları ve Eflak seferleri ile kardeşi Musa Çelebi'nin Rumeli'ne yollanmasında Candaroğlu İsfendiyar Bey'den yardım almıştır. Kasım Çelebi'nin babasıyla arasının açılması sonucu Osmanlılara iltica etmiş ve Çelebi Mehmed'ten yardım istemiş ve Osmanlı kuvvetleri Sinop'u kuşatmıştır. Osmanlı kuvvetleri de Tosya, Çankırı ve Kalecik'i Kasım Bey'e vermiş ve Ilgaz dağı hudut tayin edildi böylelikle Candaroğlu beyliği yarısı Osmanlı himayesinde olmak üzere ikiye bölünmüştür (Uzunçarşılı, 1988).

Yıldırım Bayezid, Ankara Savaşı'nda yanına Osmanlı ordusunun kol komutanlığı yapan oğulları birlikte savaşa katılmıştır. Savaşın yenilgiye dönüştüğü esnada şehzadeler devlet erkânının telkini ile savaş alanını terk etmiştir. Ancak Mustafa Çelebi, Timur tarafından Semerkant'a götürüldüğü ortaya çıkmış Timur ölüp yerine oğlu Şahruh geçince Mustafa Çelebi serbest bırakılmıştır (1416). Çelebi Mehmed'in imparatorla görüşmeleri sonucunda her yıl 300.000 akçe ödemek şartıyla Düzme Mustafa serbest bırakılmayacağı konusunda anlaşılmıştır (1419) (Demir, 2006; İnalcık, 2003).

1416 yılında Batı Anadolu'da ve Rumeli'de Şeyh Bedreddin tarafından başlatılan ayaklanmayla uğraşmak zorunda kalmıştır (İnalcık, 2003). Bedreddin 1418 yılında Karaorman'a inmiş, buradaki alevi yörükleri ayaklandırmıştır. Şehzade (II.) Murad, İzmir ve Manisa eylemlerini ciddi bir direnişle karşılaşmadan bastırmış ve Şeyh Bedreddin, idam edilmiştir (1416) (Sakaoğlu, 1999).

Bir süre Bursa'da kalan ve imar işleriyle ilgilenen Çelebi Mehmed, 1421 baharında Edirne'ye dönmüş ve bir av sırasında atının ayağının bir çukura denk gelmesinden dolayı ya da inme/beyin kanaması sonucu vefat etmiştir (Şehsuvaroğlu, 1968). Çelebi Mehmed, son yılında büyük oğlu Murad'ın sorunsuz bir şekilde tahta çıkması garantilemek istemiştir. Bizans İmparatoru'nun elinde bulunan Düzme Mustafa ciddi bir tehlike

oluşturması sebebiyle Murad'ın tahta çıkışını sağlamlaştırmak için imparatorla anlaşma yapmıştır. Çelebi Mehmed 25 Haziran 1421'de vefat etmiştir (Şükrullah, 1949). Ölümü, Düzme Mustafa'dan çekinilerek 42 gün boyunca Şehzade Murad'ın Bursa'ya ulaşmasına kadar gizli tutulmuştur. Cenazesi, II. Murad'ın Bursa'da tahta çıkmasından sonra Edirne'den götürülüp Bursa Yeşil Türbe' de gömülmüştür (Sakaoğlu, 1993).

Çelebi Mehmed'in altı oğlu (Murad, Mustafa, Kasım, Ahmed, Yusuf, Mahmud) ile yedi kızının olduğu bilinmektedir. Çelebi Mehmed'in adları bilinen Selçuk Hatun, Hafsa Hatun, Sultan Hatun, Ayşe Hatun ve Hatice Hatunun yanında adları bilinmeyen iki kızı daha vardır (İnalcık,2003). Çelebi Mehmed'in, Amasyalı bir paşanın kızı olan Kumru Hatun ve Dulkadiroğlu Mehmed Bey'in kızı Emine Hatun olmak üzere iki eşinin adı tespit edilmiştir (Akgündüz, 1999).

Bursa'da mimar Hacı İvaz Paşa'ya yaptırdığı Yeşil Cami, Yeşil Türbe ve Sultaniye Medresesinden oluşan külliyesi Osmanlı mimarisinin özgün yapılarıdır. Edirne'de ilk Ulucami olan temeli Emir Süleyman zamanında atılan Eski Cami'yi tamamlamış buraya vakıf olması üzere bir bedesten inşa ettirmiştir. Amasya'da ölen oğlu Kasım Çelebi için de Şehzade Türbesini yaptırtmıştır (İnalcık, 2003; Sakaoğlu, 1999).

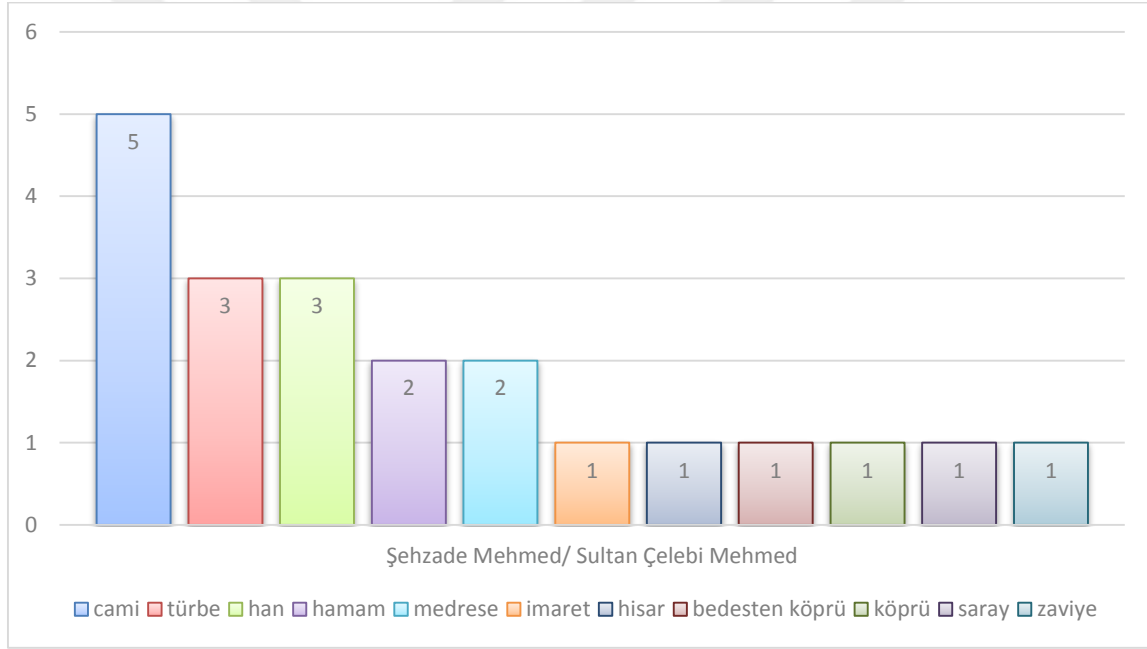
Tablo 4. Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed Dönemi

	Şehzadenin / Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht
		Mehmed / Sultan Çelebi Mehmed	1386/ 26 Mayıs 1421	Amasya	1399-1413	1413-1421
	SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR		
	İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri
1	• Eski-Yeni Hamam (Ördekli Hamam)	1389-1402	Bursa	• Yeşil Camii • Yeşil Medrese • Yeşil İmaret • Yeşil Han • Yeşil Türbe	C: 1413-1424 M:1419 İ:1415-1419 T:1421	Bursa
2	• Eski Camii	1402-1414	Edirne	• Çelebi Sultan Mehmed Hamamı	1413	Merzifon (Amasya)
3	• Şehzade Türbesi (Kasım Çelebi Türbesi)	1407	Amasya	• Çelebi Sultan Mehmed Camii (Dimetoka veya Bayezid Camii)	1413-1421	Dimetoka, Yunanistan
4	• Devlet Hatun Türbesi	1412	Bursa	• Çelebi Sultan Mehmed Medresesi	1414	Merzifon (Amasya)
5				• Çelebi Sultan Mehmed Camii	1414-1420	Söğüt (Bilecik)

Tablo 4'ün devamı

6				• Bursa Hisarı (Saltanat Kapısı) (O)	1418	Bursa
7				• Edirne Bedesteni	1418	Edirne
8				• Çelebi Sultan Mehmed Camii	1419	Hayrabolu (Tekirdağ)
9				• Geyve Han	15.yy	Bursa
10				• İpek Hanı	15.yy	Bursa
11				• Demiroluk Köprüsü (Maksem Köprüsü)	?	Bursa
12				• Çelebi Sultan Mehmed Sarayı	?	Merzifon (Amasya)
13				• Devlet Hatun Zaviyesi	?	Merzifon (Amasya)

O: Onarım, K:Kiliseden Çevirme

Şekil 17. Şehzade Mehmed'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed'in banisi olduğu 21 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan üçüncü padişah olan Şehzade Mehmed 35 yıllık kısa ömrünün 14 yılını sancak beyliği görevini yaptığı Amasya'da, 8 yılını ise başkent Edirne'de geçirmiştir. 35 yaşında vefat eden Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed 13 yaşında sancağı Amasya'ya tayin edilmiştir. 14 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği 4 yapıya ulaşılmıştır. Valilik döneminde inşa ettirdiği yapı değil ancak inşasını bitirdiği yapı Eski-Yeni Hamam'dır (Ördekli Hamam). Hamam 1389-1402 yılları arasında Bursa'da inşa

edilmiştir. Hamam “çifte hamam” tipolojisine uygundur ve yapımına Yıldırım Bayezid dönemine başlanmış Bursa'nın Timur ordusunun işgali nedeniyle yapımı yarım kalmış ve Çelebi Mehmed tarafından tamamlanmıştır (Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü). Bursa'da Osmanlı tarafından yaptırılan en büyük hamam özelliği taşımaktadır. Soğukluk bölümü sekizgen sıcaklık bölümü ise dikdörtgen plan üzerine oturtulmuştur. Üzeri kubbelerle ile örtülmüş olan yapının duvarları üç sıra tuğla bir sıra kesme taş ile örülmüştür. 2006-2008 yılında toplam 1400 m2 kapalı alana sahip olan Ördekli Hamam Çok Amaçlı Kültür Merkezi işlevi kazandırılmıştır (Anonim/Bursa).

Şekil 18. Bursa Eski-Yeni (Ördekli) Hamam, (Kaynak: URL-11)

Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed'in valilik yaptığı yıllarda hamam dışında cami ve türbe de inşa ettirmiştir. Şehzadelik döneminde sancak beyi (vali) olduğu Amasya'da sadece türbe inşa ettirirken, eski başkent Bursa'da hamam ve türbe inşa ettirmiştir. Payitaht Edirne'de ise sadece 1 tane cami inşa ettirmiştir. Şehzadelik döneminde sancak, eski başkent ve payitaht dışında banisi olduğu yapı/yapı gruplarına rastlanmamıştır. Şehzadelik döneminde en çok türbe inşa ettirmiştir.

Şehzadelik döneminde sancak beyi (vali) olduğu Amasya'da sadece türbe inşa ettirirken, eski başkent Bursa'da hamam ve türbe inşa ettirmiştir. Payitaht Edirne'de ise sadece 1 tane cami inşa ettirmiştir. Şehzadelik döneminde sancak, eski başkent ve payitaht dışında banisi olduğu yapı/yapı gruplarına rastlanmamıştır.

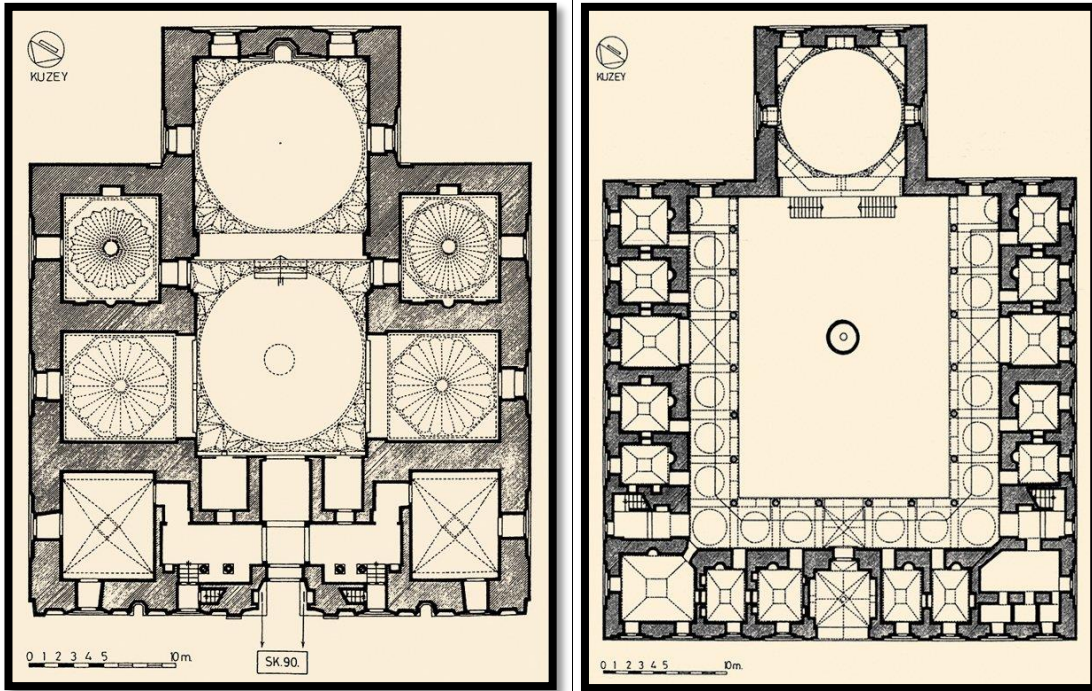
Geriye kalan 17 yapı ise 8 yıl tahta kaldığı süre içerisinde inşa edilmiştir. Tahta çıktıktan sonra 4 cami, 2 medrese, 3 han, 1 imaret, 1 türbe, 1 hisar, 1 bedesten, 1 köprü, 1 saray, 1 hamam ve 1 zaviyenin banisidir. Padişahlık döneminde en çok cami inşa ettirmiştir. Yapılarından sadece 1 tanesi külliye niteliği taşımaktadır.

Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed sancaktayken külliye inşa ettirmemesine rağmen, tahta çıktıktan sonra kısa süre tahta kalmasına rağmen 1 külliye inşa ettirmiştir. İlk Osmanlı Bey ve sultanlarının yaptırdıkları imaret-zaviye yapılarının en ünlüsü, özellikle çini bezemesinin olağanüstü tasarımı ve kalitesiyle Bursa'da Çelebi Sultan Mehmed tarafından yaptırılan I. Mehmed'in anıt mezarında bulunduğu külliyesidir. Ankara Savaşı'ndan sonra kardeşleri Musa ve Süleyman Çelebi ile olan taht kavgalarından sonra devlete egemen olmuş ve babası Yıldırım Bayezid'in kent dışındaki Külliyesi gibi, Bursa ovasına egemen bir tepe üzerine inşa ettirmiştir. Cami, medrese, imaret, han ve türbeden oluşan 1413 yılında Bursa'da inşa edilen Yeşil Cami Külliyesi'dir. Bursa'nın Yeşil semtinde bulunan cami "Ters T" planlı camilerdendir. Caminin mimarı Hacı İvaz Paşa'dır. Yeşil Cami mimari özelliklerinin yanında çini süslemeleri ile de büyük bir öneme sahiptir. Yapıda Bizans döneminden kalma malzemeler de kullanılmıştır (Yavaş, 2013). Bursa Yeşil Cami mihrabı gerek teknik ve gerekse süsleme özellikleriyle Erken Osmanlı çini sanatının karakteristik eserlerinden biridir. Mihraptaki bitkisel motif ve kompozisyonların daha gelişmiş düzenlemelerine Klasik Osmanlı çini sanatında rastlanması, kendinden sonraki dönemi de etkilemiş olması bakımından önemlidir. Yeşil İmaret, Ankara Savaşı'ndan sonra ilk büyük çini bezemeli yapı olarak Erken Osmanlı mimarisinin en değerli yapılarından biridir. Emsali yapılar içinde giriş bölümü en ayrıntılı tasarlanmış yapıdır. Yeşil İmaret Bursa dönemi denilen üslubun en görkemli başyapıtı sayılmaktadır. Mermer üzerinde bu kadar hassasiyetle çalışılmış bu mükemmeliyetle başka bir taş oyma örneği bulunmaktadır. Bu yapıda renk ögesi bilinçli olarak kullanılmıştır. Sonraki çağlarda bu kadar etkili ve tutarlı renkli malzeme kompozisyonu olduğunu söylemek zordur. Yeşil Medrese, çok iyi planlanmış bir yapı olmakla birlikte dört eyvanlı medrese şemasının ilginç örneğidir. Ana eyvanlı kubbe örtülü ve simetrik merdivenle çıkılan, avluya açık bir platform oluşturur. Yeşil imaret karşısında tepecik üzerinde Hacı İvaz Paşa tarafından yapılan Yeşil Türbe sekizgen planlı, tonoz örtülüdür. Kripta kısmı üç bölümlü ve boş gözlüdür. Küfedeki taşından kaide üzerine oturan her kenarı 8,20m sekizgen gövdeli bina 25,5m yüksekliğe ulaşmaktadır. Böylece türbe Osmanlı türbelerinin en yükseğidir. Türbenin sarı-lacivert ve

beyaz renkte, tamamen kabartma çinilerle kaplı sandukasının benzeri bulunmamaktadır. Yeşilcami Külliyesi'nin bünyesinde 3 han bulunmaktadır. Bunlar günümüze kadar ulaşmamaktadır. Ancak arşiv belgelerinden caminin batısında, medresenin yakınında olduğu anlaşılmaktadır (Yıldırım, 2007; Kuban, 2007; Yavaş, 2013).

Şekil 19. Bursa Yeşil Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-12)

Şekil 20. Bursa Yeşil Cami ve Medresesi Planı, (Kaynak: URL-13)

Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed'in tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı Hayrabolu'da (Tekirdağ) 1419 yılında inşa ettirdiği Çelebi Sultan Mehmed Cami'sidir. Caminin mimarı Çelebi Sultan Mehmed dönemi vezir ve mimarı olan Hacı İvaz Paşa'dır. Cami aynı zamanda Paşa Camisi olarak da anılmaktadır. Cami kesme taştan dikdörtgen planlı olup, üzeri ahşap çatı ile örtülmüştür. Duvar işlemlerinde kesme taşların arasına tuğla derzler yapılmıştır. İbadet mekânı iki sıra pencere ile aydınlatılmış olup, mihrap niş şeklindedir. Minaresi taş kaide üzerine yuvarlak gövdeli ve tek şerefelidir. İstanbul fethinden önce yapılmış ilçedeki tek camidir.

Şekil 21. Hayrabolu (Tekirdağ) Çelebi Sultan Mehmed Cami, (Kaynak: URL-14)

Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed'in inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılamamış yapılarda mevcuttur. 21 yapının 2'sinin yapıldığı yüzyıl bilinmekte, 3 tanesinin tarihi bilinmemektedir. Kiliseden camiye tahvil ettirilen yapıya rastlanmamış ancak 1418 yılında Bursa'da, Bursa Hisarı'nın onarımını gerçekleştirmiş.

Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed'in banisi olduğu yapı sayısı tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre 21'dir. 21 yapının 5'ini camiler oluşturarak en fazla inşa ettirdiği yapı olarak birinci sırada yerini almaktadır.

35 yıllık kısa ömrünün 14 yılını sancağı Amasya'da kardeşleri ile verdiği mücadeleyle geçirerek. Fetret dönemini sona erdirerek Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu olmuştur. 14 yıl kaldığı sancakta 4 yapının, 8 yıl kaldığı payitahta 17 yapının ve 1 külliye'nin banisi olmuştur. Tahta geçtikten sonra daha görkemli anıtsal yapıların banisi olduğu ve yapı sayısının, çeşitliliğinin arttığı söylenebilir. Şehzadelik döneminde cami, türbe, hamam inşa ettirirken tahta çıktıktan sonra anıtsal ve mimari olarak görsel eserler inşa ettirmiştir. Bunlara en güzel örnek Yeşil Cami Külliyesi'dir.

Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Payitaht Edirne, eski başkent Bursa, Söğüt (Bilecik), Hayrabolu (Tekirdağ) ve Balkanlarda Dimetoka (Yunanistan) vakıf yapılarının görüldüğü şehir ve kasabalardır. Sancakbeyliği yaptığı Amasya'nın Merzifon kasabasında padişah olduktan sonra yapı inşa ettirmiştir.

2.1.4. Şehzade Murad (1404-1451)

1404 yılının Haziran ayında Amasya'da doğdu. Çelebi Mehmet'in, beş oğlundan sırasıyla Murad, Ahmed, Mahmud, Yusuf ve Mustafa'nın en büyüğü II. Murad'dır (Müneccimbaşı, 1995). Annesi Çelebi Mehmed'in cariyesi, Amasya ayanından Divitdar Ahmed Paşa'nın kızı Şehzade Hatun olduğu kaydedilmiştir. İlk çocukluk yılları Amasya'da geçmiş, 1410'da babasıyla Bursa'ya gelerek saray eğitimi almıştır (Sakaoğlu, 1999). On iki yaşına girince Amasya, Tokat, Sivas, Çorum ve Osmancık bölgelerini içine alan Rum vilayeti beyliğiyle Amasya'ya gönderilmiştir (İnalcık, 2006).

1416'da bölgesi askeriyle İzmir'e giderek Börüklüce Mustafa ayaklanmasının bastırılmasında başarı göstermiş ve doğu sınırı sorunları ile ilgilenmiştir. 1418'de Canik seferine katılmıştır. Zamanının çoğunu Amasya'nın zengin kültür ortamında meclisler düzenleyip din ve bilim adamları, hekimler, mutasavvıflar ve şairlerle geçirmiştir. Altı yıl süren valilik döneminden sonra, babasının vefatı ve vasiyeti üzerine cülus ve biat törenleri Bursa'da yapıp tahta çıkmıştır (1421) (Sakaoğlu, 1999).

II. Murad önce Anadolu'daki beyliklerle uğraşmıştır. Germiyanoglu, sultanlığını tanımayarak Düzme Mustafa'nın tarafını tutmuştur. Hamid ili arazisi Karamanoğlu tarafından işgal edilmiş, Menteşeoğlu ayaklanmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Aydınoğlu ve Saruhanoğulları da bu arada bir kısım topraklarını ele geçirmiştir. II. Murad elçiler yollayıp Anadolu'daki beyleri yatıştırmaya çalışmıştır (İnalcık, 2006). Düzme Mustafa, 20 Ocak 1422'de Bursa'yı kuşatmıştır. Tunca Vadisi'nde yakalanarak Edirne'ye

getirilmiş ve asılmıştır (1422). 1422’de İstanbul kuşatması devam ederken Bizans İmparatoru yeni bir çareye başvurarak II. Murad’a karşı 13 yaşında bulunan kardeşi Mustafa Çelebi’yi ileri sürmüştür. Anadolu beylerinin de desteğini alan Mustafa Çelebi topladığı kuvvetlerle Bursa’yı daha sonrada İznik’i kuşatmıştır (Sakaoğlu, 1999). II. Murad’ın ani İznik’i baskını ile Mustafa Çelebi’yi yakalanarak teslim edilmiştir. Cesedi boğularak Bursa’ya götürülüp Yeşil Türbe ‘ye gömülmüştür (20 Şubat 1423) (Uzunçarşılı, 1988).

II. Murad İznik’i ele geçirdikten sonra Candaroğlu’nun üzerine yürümüş ve mağlup etmiştir. Kastamonu ve Bakır Küresi Candaroğlu’na bırakılması karşılığında ile Bakır Küresi’nin gelirlerinin bir kısmı ve her sene asker gönderilmesi şartıyla anlaşılmıştır (1423) (Uzunçarşılı, 1988). II. Murad tahta çıkmasına yardım ettiği İbrahim Bey’le anlaşma yapmış Hamid-ilini Osmanlı topraklarına katmış ve Karamanlılar Osmanlı tabiliğini kabul etmiştir (İnalcık, 2006). 1425 yılında Menteşe Beyliği Osmanlı topraklarına katılmıştır (İnalcık,2006;Uzunçarşılı, 1988). Erkek çocuğu olmayan Yakup Bey vefatından önce Edirne’ye giderek ölümünden sonra beyliğini Osmanlılara vasiyet etmiş ve vefat etmesi ile birlikte Germiyan beyliği Osmanlı topraklarına katılmıştır (1428) (Varlık, 1974; Azamat, 1996).

Sırp Despotu varis bırakmadan vefat edince (1427) II. Murad, Despina Olivera’nın Yıldırım Bayezid ile evlenmesini öne sürerek kendisini meşru varis ilan etmiş bunun üzerine Macar Kralı Belgrad’ı işgal etmiştir (Aşıkpaşade, 1992; Neşri, 1992). Osmanlı, Güvercinlik Kale’sini ve Macar adasını almış ve ikisi arasında üç yıllık bir ateşkes imzalanmıştır (1428) (İnalcık, 2006). II. Murad 1430 yılında ordusuyla Selanik üzerine yürümüş ve Venedik donanması yetişmeden şehir fethetmiştir (1430) (Aşıkpaşade, 1992; Neşri, 1992). 1435’ten 1470’lere kadar sürecek olan ‘Arnavut Gailisi’ ortaya çıkmıştır (İnalcık, 2006). II. Murad 1437 baharında Dulkadiroğulları ile birlikte Karaman’a hücum etmiş Konya, Beyşehir ve Hamid-İl’ini işgal edilmiştir (İnalcık, 2006; Azamat, 1996). 1439 yılında Sırbistan’ı ve despotun merkezi Semendire’yi zapt etmiştir. II. Murad 1440 yılında altı ay boyunca Belgrad Kalesi’ni kuşattıysa da başarılı olamamış ancak aynı sene Novoberda’yı ele geçirmiştir (Müneccimbaşı, 1995).

Belgrad başarısızlığı Bizans’ın yeni ümitlere kapılıp 1437 yılında Harçlı seferi planlamasına neden olmuştur (İnalcık, 2006). İmparatorla temasta olan Karamanoğulları Akşehir ve Beyşehir üzerine yürümüştür. II. Murad ve şehzadesi Alaeddin ile birlikte Konya, Larende ve Karaman’ı ele geçirmiş ve barış imzalayıp Edirne’ye geri dönmüştür

(Aşıkpaşazade,1992). II. Murad oğlu Alaeddin'in ölüm haberiyle sarsılmıştır (İnalcık,1954). Anadolu'da Karamanoğlu harekete geçmiş, Sivrihisar, Beypazarı, Ankara ve Karahisar'a kadar ilerlemiş Akşehir ve Beyşehir bölgesini işgal etmiştir (1444) (İnalcık, 2006). II. Murad, Ankara'ya kadar ilerlemiş olan Karamanoğlu'na göller yöresini verip Temmuz 1444'te elinden bir 'sevgendname' almıştır (Sakaoğlu, 1999). Devleti tehlikeli durumdan kurtardığını ve barışı sağladığını düşünen II. Murad, Osmanlı tarihinde bir benzeri olmayan kişisel bir kararla padişahlıktan çekilmiş ve 1444 yılının Ağustos ayında Mihalic'ta tahtı oğlu II. Mehmed'e bıraktığını bildirmiştir (İnalcık, 1954; Sakaoğlu, 1999).

II. Murad'ın tahtını on iki yaşında bir çocuğa bırakarak çekilmesi devleti ağır bir bunalıma sürüklemiştir. Bunu fırsat bilen Harçlılar Osmanlıyı Avrupa'dan çıkarmak için Macar Kralına baskı yapmış ve Segedin yemini bozdurulmuştur (İnalcık,2006; Uzunçarşılı, 1988). 10 Aralık 1444'te Varna Savaşı, yenilgiyle bitmek üzereyken taktik değişikliğiyle sonuç değişmiş ve Osmanlıların zaferiyle neticelenmiş ve Balkanlarda Türk hâkimiyetini kesinleştirmiştir. Savaş bittikten sonra II. Murad önce Edirne'ye ardından oğlu ve kendisinin konumuna bir açıklık getirilmeden Manisa'ya gitmiştir (Sakaoğlu, 1999; Azamat, 1996).

Macarların Tuna Nehri üzerinden harekete geçtiği haberi ile birlikte bu sırada yeniçeri isyanı patlak vermiş ve isyan halkın yardımıyla bastırılmıştır. II. Murad tekrar gizlice tahta çağrılmış ve tekrar tahta geçmiş ve II. Mehmed'i Manisa'ya yollanmıştır (İnalcık, 2006).

Mora Despotu'nun Osmanlı topraklarını işgal etmesi üzerine II. Murad seferine çıkmış ve Petros ve Klarentza'ya kadar ilerlemiş ve Mora despotu, Osmanlı hâkimiyetini tanımıştır (1446) (İnalcık, 2006). 1448 yılında II. Murad ordusuyla Arnavutluk'a girmiş ve Kocacık hisarını geri almıştır. 7-20 Ekim arasında Kosova'da düşman ağır bir yenilgiye uğratılmıştır (Neşri, 1987; Aşıkpaşazade, 1992). 1450 yılında II. Murad oğlu II. Mehmed'i de yanına alarak Arnavutluk üzerine ikinci kez sefere çıkmış ve sefer dönüşü II. Murad oğlu II. Mehmed'i Dulkadiroğlu Süleyman kızı Sitti Hatun'la evlendirip Manisa'ya göndermiştir. Düğünden bir kaç ay sonra hastalanan II. Murad, 3 Şubat 1451'de 48 yaşında Edirne Sarayı'nda vefat etmiştir (Sakaoğlu,1999). Vasiyeti üzerine Bursa'ya adını taşıyan semte oğlu Ali'nin yanına gömülmüş ve daha sonra üstü açık bir türbe inşa edilmiştir. (Uzunçarşılı, 1958).

II. Murad'ın ölümü II. Mehmed, Manisa'dan Edirne'ye gelinceye kadar gizlenmiştir. Babasının ölüm haberini alan II. Mehmed, Edirne'ye gelerek 18 Şubat 1451'de tahta

oturmuştur (İnalçık, 1954). Osmanoğulları'nı Kayı-han ve Oğuz soyuna bağlayan bir soyağacı düzenlemesi onun 'Türkçülük hareketini başlatan padişah' olarak anılmasını sağlamıştır (Sakaoğlu, 1999).

Adları bilinen eşleri Hundi, Hüma, Âlime ve Mara hatunlardır. Oğullarından Ahmed, Alaeddin Ali, Hasan, Orhan, Ahmed ve İsfendiyer Çelebiler çocuk yaşta ölmüşlerdir. Kızları Hadice, Fatma ve Şehzade Sultanlardır (Atalar, 1981).

II. Murad, Bursa'da Simavlılar mahallesinde cami ve etrafında zaviye ve medreseden oluşan külliye yaptırmıştır (Kasım 1426). Bursa'nın Muradiye Mahallesinde II. Murad ve oğlu Alaeddin türbesi de buradadır. II. Murad'ın Edirne'ye kazandırdığı en büyük eserlerinden başlıcaları, Kavak meydanındaki saray yerine Tunca kıyısında yaptırdığı Saray-ı Hümayun (Edirne Sarayı), Üç Şerefeli Cami ile medrese, darül-fakr (yoksullar yurdu) ve imareti kapsayan külliyesi ve Üç Şerefeli Cami'de imparatorluk döneminin büyük cami tipinin ilk örneğidir. II. Murad 1438'de Macaristan seferine çıkarken caminin temelini atmış fakat bina 1447'de bitirilebilmiştir. Ergene Köprüsü 1443'te tamamlanmıştır 392 metre uzunluğunda ve 174 gözden oluşan köprünün bakım ve güvenliği için bir ucunda mescit, imaret, hamam ve pazarlar yaptırarak Ergene Kasabası kurulmuştur. Ayrıca Manisa Sarayı'nın inşa ettirdiği, Üsküp, Alacahisar, Selanik, Merzifon'da adını taşıyan camiler ve hayratlarının bulunduğu belirtilir. II. Murad bu eserlerinden dolayı 'Ebü'l-hayrat unvanını kazanmıştır (İnalçık, 2003; Sakaoğlu, 1999).

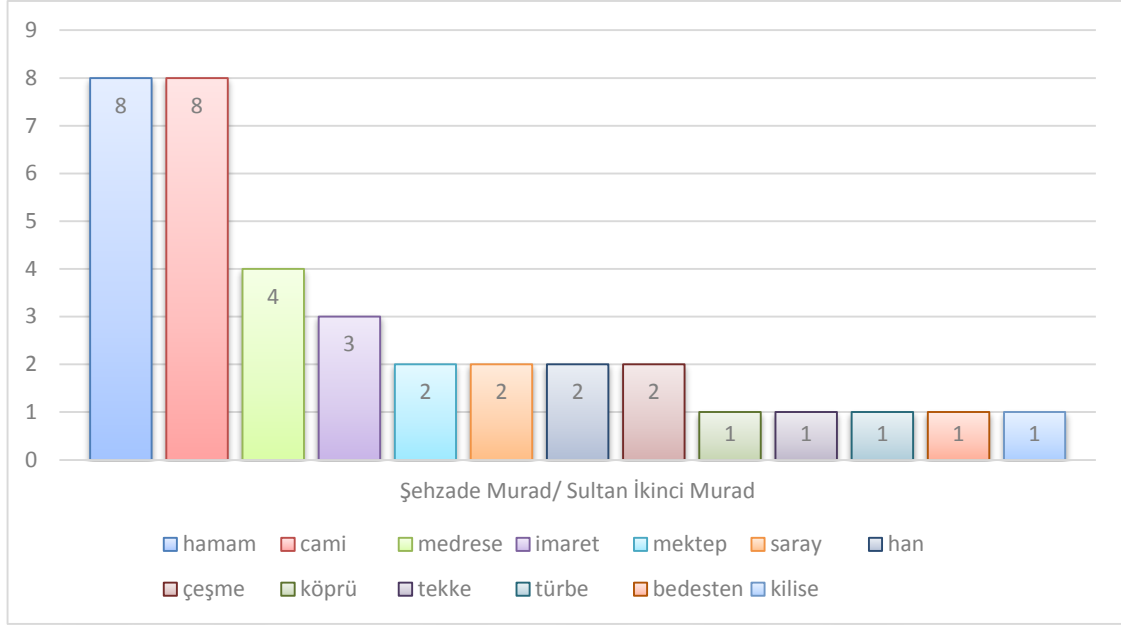
Tablo 5. Şehzade Murad /Sultan İkinci Murad Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht
Murad / Sultan İkinci Murad	1402 / 3 Şubat 1451	Amasya	1415-1421	1421-1451	Edirne
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR		
İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri
1			<ul style="list-style-type: none"> Muradiye Camii Muradiye Medresesi Muradiye İmaret Muradiye Hamamı (Külliye) 	C:1425-1426 İ:1420 H:1425-1426	Bursa
2			<ul style="list-style-type: none"> Tavuk Pazarı Hamamı (Meyhaneli Hamam) 	1426	Bursa
3			<ul style="list-style-type: none"> İkinci Murad Cami 	1426	Merzifon (Amasya)

Tablo 5'in devamı

4				• Ergene Köprüsü	1427-1443	Uzunköprü (Edirne)
5				• Sultan Murad Cami (Eskicuma Cami) (K)	1430	Selanik Yunanistan
6				• Tahtakale Hamamı	1434-1435	Edirne
7				• Sultan Murad Hamamı	1434-1435	Yanbolu Bulgaristan
8				• Darülhadis Camii • Darülhadi Medresesi	1435	Edirne
9				• Sultan Murad Hamamı (Bey Hamamı)	1436	Selanik Yunanistan
10				• Sultan Murad Camii • Sultan Murad Mektebi	1436	Üsküp Makedonya
11				• Muradiye Camii • Muradiye Tekkesi • Muradiye Mektebi • Muradiye İmaret • Çeşme (Külliyeye)	C:1436 T:1436 İ:1436	Edirne
12				• Saatli Medrese (Yeni Medrese)	1437-1447	Edirne
13				• Alaca Hamam (Topkapı Hamamı)	1440-1441	Edirne
14				• Üç Şerefeli Camii	1443-1447	Edirne
15				• Sultan Murad Camii • İmarat • Medrese • Hamam	1443	Uzunköprü (Edirne)
16				• Saray-ı Amire (Manisa Sarayı)	1445	Manisa
17				• Hüma Hatun Türbesi	1449	Bursa
18				• Saray-ı Cedid-i Amire (Edirne Sarayı)	1451-1475	Edirne
19				• Kilise (Simaviyan'dan göç edenler için)	?	Bursa
20				• Kurşunlu Han	?	Edirne
21				• Eski Bedesten	?	Edirne
22				• Namlı Han	?	Edirne
23				• Sultan Murad Çeşmesi	?	Merzifon (Amasya)
24				• Hamam	?	Edirne

O: Onarım, K:Kiliseden Çevrilme

Şekil 22. Şehzade Murad'ın İmar Faaliyetini Gösteren Tablo

Şehzade Murad/Sultan İkinci Murad'ın banisi olduğu 36 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan dördüncü padişah olan Şehzade Murad 49 yıllık ömrünün, 6 yılını sancakbeyliği görevini yaptığı sancağı Amasya'da, 30 yılını ise payitaht Edirne'de geçirmiştir. 49 yaşında vefat eden Şehzade Murad/Sultan İkinci Murad'ın 13 yaşında sancağı Amasya'ya tayin edilmiştir. 6 yıl kaldığı sancakta yapı inşa ettirmemiştir.

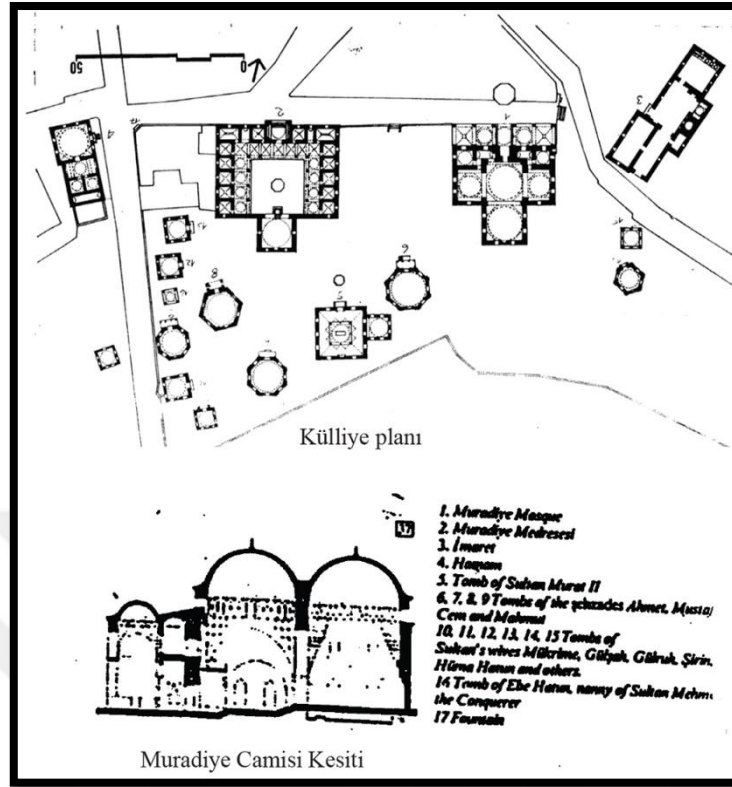
30 yıl kaldığı tahta ise 36 yapı inşa ettirmiştir. Sultan II. Murad'ın banisi olduğu yapılar genelde "Muradiye" adını almıştır. Toplam 36 yapıdan 8 cami, 4 medrese, 3 imaret, 8 hamam, 1 köprü, 2 mektep, 1 tekke, 2 saray, 1 türbe, 2 han, 1 bedesten, 2 çeşme ve Simavyan'dan göç edenler içinde 1 kilise inşa ettirmiştir. Tahta çıktıktan sonra inşa ettirdiği 2 yapısı külliye niteliği taşımaktadır.

Şehzade Murad/Sultan İkinci Murad sancaktayken külliye inşa ettirmemesine rağmen tahta çıktıktan sonra 2 külliye inşa ettirmiştir. Bu külliyelerden ilki bulunduğu semte adını veren eski başkent Bursa'da inşa edilen Muradiye Külliyesi'dir. Muradiye Külliyesi, sultanın ilk başkentte bıraktığı bir temsiliyet ifadesidir. Fakat bunun ötesinde Kuban'a göre özel bir statüde bulunmaktadır. Diğer külliyelerde sadece onları yaptıran sultanların türbeleri bulunmaktadır. Ancak Muradiye külliyesi bir sultan ve şehzadeler mezarlığı olmuştur. Külliye içerisinde cami, medrese, hamam, imaret, çeşme ve baninin türbesinden oluşmaktadır. Cami inşaatının Mayıs 1425 başlayıp Kasım 1426'da bitmiştir (Yavaş, 2006). Bursa'da yapılan son sultan camisidir. Daha sonra yapılacak olan anıtsal,

çok üniteli camilerin ilk örneğini oluşturmaktadır. Daha önceki camilerden farklı olarak bu caminin iki ana kubbesi eşit yüksekliktedir. Caminin giriş tavanı, ana mekânın duvarlarının alt kısmı; lacivert ve firuze renkli altıgen çinilerle süslüdür. Revakın cephesi tuğladan örülmüş geometrik desenlerle ve gök mavisi yıldız biçiminde çinilerle süslenmiştir. Edirne imareti ile hemen hemen aynı zamanda bitirilen zaviye vakfiyesinde de imaret olarak tanımlanmıştır. Bursa'daki sultan imaretlerinin sonuncusu olan caminin orta hacme açılan kubbeli iki yan eyvanının önce tabhane olarak yapılmış oldukları söylenebilir. Eyvan kemerinin yanındaki mekânların oda oldukları kanıtlayan kapılar bulunmaktadır. Bu da tabhaneli bir yapıyı camiye çevirmeye çevirme modasının örneklerinden biridir (Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivinden). Caminin batısında yer alan medrese on altı hücreli, sekizgen şadırvan revaklı avlusu ve yazlık dersane eyvanı ile tipik bir erken devir yapısıdır. Muradiye Medresesi Osmanlı erken dönem yapıları içinde, enine gelişmiş planı ve dershanesinin kubbe örtülü fakat açık ve merdivenle çıkılan eyvanıyla tek kalmış bir uygulamadır. Moloz taş ve tuğla hatılı olarak inşa edilmiştir. Külliye'nin en batısında ve dört yol ağzında yer alan hamam üç sıra moloz taş ve üç sıra tuğla hatılı olarak inşa edilmiştir. Caminin 20 metre kadar kuzeydoğusunda bulunan imaret 13 x 40 metre olup moloz taştan inşa edilmiş ve alaturka kiremitle kaplanmıştır. 1451 yılında inşa edilen türbenin Sultan II. Murad'ın vasiyeti üzerine yağmur yağması için üstü açık, hafızların Kur'an okuması için etrafı galerili ve sultanın naaşı toprağa gömülmüştür. Yapının önemli karakteristik özelliklerinden birisi ise büyük ilginç bezeme saçaklarıdır (Kuban, 2007; Yavaş, 2006).

Şekil 23. Bursa Muradiye Külliyesi, (Kaynak: URL-15)

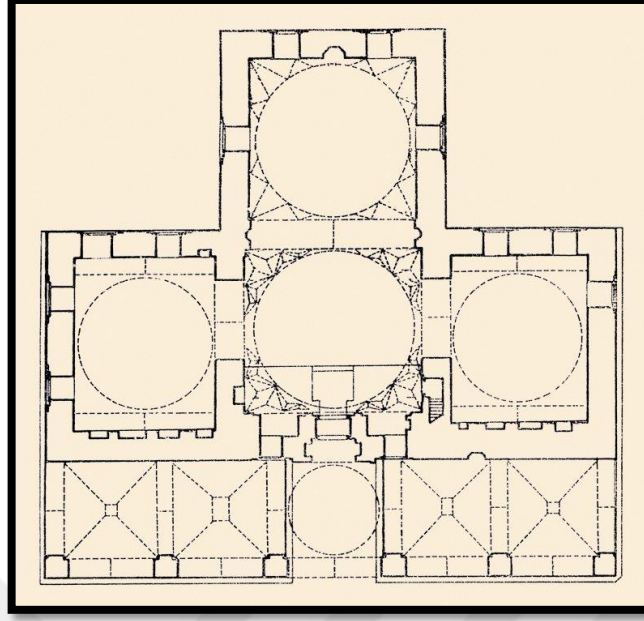
Şekil 24. Bursa Muradiye Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, Cengiz Bektaş

Şehzade Murad/Sultan İkinci Murad'ın inşa ettirdiği ikinci külliye başkent Edirne'dedir. Edirne'de inşa edilen Muradiye İmaret'i'nin Mevlevihane olarak yapıldığı Osmanlı tarihçileri belirtmektedir. Rivayete göre II. Murad bir gece rüyasında Mevlana'yı bu tepede gördükten sonra burada Mevlevihane yapılmasına karar vermiştir. Evliya Çelebi'ye göre burada kanlı bir olay olduktan sonra minare eklenerek camiye çevrilmiştir. Ve iki yanında misafirhane (tabhaneler) bulunmaktadır. Cami, tekke, mektep, imaret ve çeşmeden oluşan külliye Muradiye semtinde saray ovasına hâkim bir tepede yer almaktadır. 1436 yılında inşa edilen cami haziresiyle birlikte sağlam ve ibadete açık durumdadır. Diğer yapılar ise ortadan kalkmış olmakla birlikte haklarında bilgi edinilememektedir. Külliye'nin mimarı belli olmamakla birlikte mimar Şehabettin tarafından yapılmış olduğu düşünülmektedir. Tabhaneli/Zaviyeli planda olan cami, düzgün kesme taşlarla inşa edilmiş olup tek şerefeli minareden meydana gelmektedir. Yan duvarlarda özgün oldukları kabul edilen boyalı bezeme kalıntıları vardır. Yapı planı, konstrüksiyonu, büyük fil ayaklarına oturan manastır tonozlu örtüsü ve özellikle eşsiz mihrabı, duvar bezemeleri ile fetihten önceki en gelişmiş düzeyi sergilediği söylenebilir.

Cami dışındaki sadeliğine karşılık içeride çok kaliteli çini ve zengin kalem işi bezemesiyle dikkat çekmektedir. Minaresi kesme taştan, kare kaide üzerine çokgen gövdeli olup tek şerefeli ve kurşun kaplı konik külahlıdır. Mevlevihane, caminin kuzeyinde yer almaktadır. Edirne Muradiye Mevlevihane'nin mihrabı renkli sır uygulanmış en büyük mihraptır. Mihrap, poligonal planlı kav sarası mukarnaslı bir niştir. Mukarnas altında köşe sütunçeleri, bantlar ve üzerindeki yazıt, tümünü çevreleyen bir niş dizisi ile eğrisel profilli bir yazı şeridi olarak Selçuklu çağına yakın şemaya tasarlanmıştır. Ahşaptan olduğu tahmin edilen tekke binaları semahane, harem dairesi, derviş hücreleri, dede odaları, imaret, türbe ve kütüphaneden meydana gelmektedir. Caminin kuzeydoğusunda yer alan imaret aşevi, kiler, fodla fırını, hamur tutma bölümlerinden oluşmaktadır. İmarette dervişlerin, öğrencilerin, misafirlerin ve camide hizmet eden personelin yemek ihtiyacı karşılanmaktadır. Caminin kuzeydoğusunda giriş kapısının yanında bir çeşme vardır. Kesme taştan kare planlı ve tek cepheli olan çeşme piramidal taş çatı ile örtülüdür (Akçıl, 2006; Kuban, 2007).

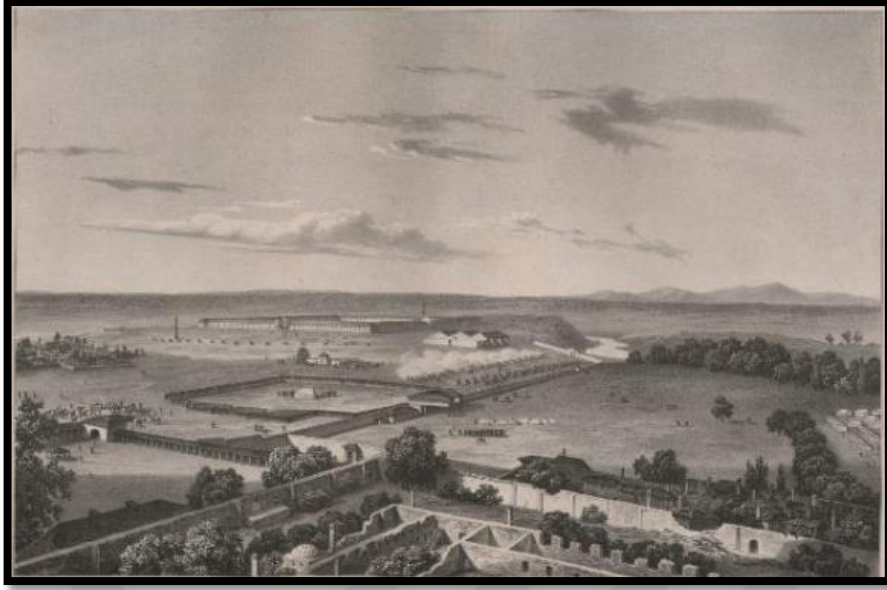

Şekil 25. Edirne Muradiye Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-16)

Şekil 26. Edirne Muradiye Cami Planı, (Kaynak: URL-17)

Tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı Saray-ı Cedid-i Amire (Edirne Sarayı)'dir. Edirne'nin fethedilmesiyle birlikte şehirde Osmanlılar tarafından iki saray yaptırmıştır. İlk sarayı daha çok devlet işlerinin görülmesi amacıyla I. Murad tarafından inşa ettirilmiştir. İkincisi ise Yeni Saray (Saray-ı Cedid) ismiyle II. Murad tarafından 1451 yılında Sarayıçi ya da Tavuk Ormanı denilen, Tunca nehrinin ikiye ayırdığı ada üzerinde bugün mevcut olmayan bir köşk inşasına başlanmış, Fatih sultan Mehmed tarafından bir yıl sonra tamamlanmıştır. Tunca Sarayı, Hünkâr Bahçesi Sarayı, Edirne Saray-ı Hümayunu, Edirne Saray-ı Cedid Amiresi gibi isimlerle anılan sarayın mimarı Muslihuddin tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Kasırlar, daireler ve hizmet binalarından oluşan yapının etrafı 3 metre yüksekliğinde duvarlarla çevrilidir. Edirne sarayının ilginç bir özelliği ise etrafı surlarla çevrili değildir ancak Tunca Nehri ile çevrili olmasına bağlanabilir. Saray, sultanın konutu görevini gören bir sultani kasabasıdır. Fatih Sultan Mehmed bu yerleşmeyi bir kale olarak düşünmüştür. Sonraları Osmanlı kentlerinin bile surlara gereksinim duymadıkları dönemde saltanat imgesi olmuştur. Edirne Sarayı daha çok Osmanlı sultanlarının Sayfiyesi olmuştur. İstanbul'un fethinden sonra ikincil konuma düşerek kırsal bir karakter kazanmıştır. Edirne sarayının sefer yolları üzerindeki stratejik konumu ve yörenin doğal güzellikleri sebebiyle bazı sultanların gözde sultan konutu statüsünü korumuştur (Akçıl, 2009; Kuban, 2007).

Şekil 27. Saray-ı Cedid Amire (Edirne Sarayı), 1800 yıllardan Gravür Sayger-Desarnod

Şekil 28. Edirne Sarayı, Cihannüma Kasrı ve Arz Odası (1870), D. Ermakov

Şehzade Murad/Sultan İkinci Murad'ın inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşamamış yapılarda mevcuttur. Şehzade Murad/Sultan İkinci Murad'ın banisi olduğu yapı sayısı tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre 36'dır. 36 yapının 6 tanesinin tarihine ulaşamamıştır.

49 yıllık ömrünün 6 yılını sancağı Amasya'da, 30 yılını başkent Edirne'de tahta geçirmektedir. Sancakta 6 yıl kalmasına rağmen herhangi bir imar faaliyetinde bulunmamıştır. 30 yıl geçirdiği tahta ise 36 yapının banisi olmuştur. 36 yapının 8'ini hamamlar ve camiler oluşturmaktadır. Sancakta herhangi bir imar faaliyeti olmadığı için tahttaki imar faaliyetlerine kıyaslamak yanlış olacaktır. Ancak 13 yaşında sancağa atanması ve sancakta 6 yıl gibi kısa bir süre kalması imar faaliyeti yapmasına fırsat vermemiş olabilir. Padişahlık döneminde inşa ettirdiği yapılar geniş bir şehir çeşitliliği göstermiştir. Çoğunlukla başkent Edirne'de olmak üzere, eski başkent Bursa'da, Manisa, Uzunköprü (Edirne), Balkanlarda Yanbolu (Bulgaristan), Selanik (Yunanistan), Üsküp (Makedonya) ve sancakta iken görev yaptığı Amasya'nın Merzifon kasabasında tahta çıktıktan sonra imar faaliyetinde bulunmuştur.

2.1.5. Şehzade Mehmed (1430-1481)

835/30 Mart 1432 yılında Edirne'de doğmuştur. Şehzade Mehmed, II. Murad'ın dördüncü oğludur (İnalçık, 2003). Annesi Hüma Hatun'dur (Ünver, 2002). Şehzadeliliği sırasında Molla Gürani, Molla Hüsrev, Akşemseddin, Molla Hayreddin, Hoca Yusuf Sinan Paşa, Bursalı Ahmed Paşa ve Hasan Çelebi gibi devrin büyük âlimlerinden dersler almıştır. Şehzade Mehmed'in Arapça, Farsça, Rumca, Latince, Slavca ve İbraniceyi bildiği söylenmektedir (Osmanlı Ansiklopedisi, 1996)

1443 baharında lalası, hocası ve danışmanlarıyla birlikte Edirne'den Manisa'ya vali olarak gönderildiği bilinmektedir. Ağabeyi Amasya valisi Şehzade Alaeddin Ali Çelebi'nin vefat etmesi üzerine tahtın tek varisi durumuna gelmiştir (İnalçık, 2003). 1444-1446 yılları arasında Edirne'de saltanat naibi ya da doğrudan hükümdar olarak iki yıl tahtta oturmuştur. Macar ve Eflak ordularının harekete geçmesi üzerine II. Murad Edirne'ye çağrılmıştır. II. Mehmed Edirne'nin muhafazası ile ilgilenirken, II. Murad Varna Savaşını kazanmış ve Manisa'ya çekilmiştir. Yeniçerilerin isyan etmesi üzerine II. Murad ikinci kez tahta oturmuştur. II. Mehmed beş yıl boyunca Manisa sancakbeyliğinde siyasal ve kültürel donanımını artırmıştır. 1450'de Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı sitti Hatun ile evlenmiştir (Sakaoğlu, 1999).

18 Şubat 1451 yılında babasının vefatı üzerine ikinci kez tahta çıkmıştır. II. Mehmed'in tahta cülusu düşmanlarını ümitlendirmiştir. Anadolu Türkmen Beylikleri, Balkan ulusları ve Bizanslılar tehditle bazı tavizler kopartsalar bile II. Mehmed konumunu

güçlendirmeyi gözetmiştir. II. Mehmed saltanatının ikinci ayında Karamanoğlu Beyliğinin isyan çıkarması üzerine sefere çıkmıştır (İnalçık, 2003).

Tuna ve Karadeniz havzasından İstanbul'a yardımları engellemek ve Boğazı kontrol altında tutmak için Anadolu Hisarının karşısına Rumeli Hisarını yaptırmıştır (Ağustos 1452). Tüm bu hazırlıklar sürerken II. Mehmed Bizans İmparatorundan şehri teslim etmesini istemiştir. 6 Nisan 1453'te şehri kuşatmış ve 53 gün süren kuşatmanın sonunda 29 Mayıs 1453'te İstanbul'u fethederek 'Fatih' unvanını almıştır. İstanbul'u ekonomik olarak canlı tutmak ve olası bir Harçlı seferini önlemek için 18 Nisan 1454'te Venediklilerle her türlü ticaret serbestliğini sağlayan antlaşmayı imzalamıştır. Sırpların Türk kasabalarını yağmaladığı haberi üzerine 1454 baharında Sırbistan üzerine sefere çıkmıştır ancak kesin bir sonuç alamamıştır. 1455 ve 1456 yılındaki seferlerinde önemli kaleleri fethetmiştir ancak Belgrat'ı alamamıştır. 1459 yılında Semendire'nin fethi ve tüm Sırbistan'ın Osmanlı hâkimiyeti altına girmesi ile tamamlanmıştır. 1458 ve 1459'da Mora'ya iki sefer düzenlenmiş Atina fethedilmiştir. 1460 yılı yazında Cenova kolonisi Amasra'yı savaşız teslim almıştır. 1461 yılında ise Kastamonu ve Sinop'u alarak İsfenderoğulları Beyliğine, Trabzon'un fethiyle birlikte Pontus Rum'a son vermiştir (Sakaoğlu, 1999).

Eflak Beyi Kazıklı Voyvoda'nın yaptığı zulümler neticesinde 1462 yılında II. Mehmed Eflak üzerine seferine çıkmıştır. II. Mehmed'e karşı duramayacağını anlayan Kazıklı Voyvoda Macaristan'a kaçmış ve Macar kralı tarafından hapsedilmiştir. II. Mehmed Eflak beyini cezalandırdıktan sonra 1462 yılı Eylül ayında Midilli adasını fethetmiştir (Uzunçarşılı, 1988). 1463 yılının Mayıs ayında II. Mehmed Bosna üzerine sefere çıkmış ve yol üzerindeki kaleler fethedilmiştir. 1463 yılında Bosna seferinden sonra II. Mehmed ordusunu Hersek üzerine yollamıştır ve barış sağlanmıştır. Ancak Hersek'in Osmanlı egemenliğine girmesi 1483 yılında mümkün olmuştur. Osmanlı Devletinin hızlı yükselişi Venediklileri telaşlandırması sonucu Harçlı seferlerine katıldılar. 16 yıl süren bu savaş sonucunda zararlı çıkacağını anlayan Venedikliler 25 Ocak 1479'da bir barış antlaşması imzalamışlardır (Tansel, 1971).

1466 yılında Konya'yı alarak Anadolu'da kanayan bir yara haline gelene Karamanoğulları Beyliğini tamamen ortadan kaldırdı.

1470 yılında Eğriboz Adası Venediklilerden alınmıştır. İstanbul'a dönen II. Mehmed 1471 yılında Fatih camini, tetimme, musıla ve sekiz avlulu medreselerini, imaret, tabhane ve darüşşifayı kapsayan külliyesini hizmete açtı. İmparatorluk yönetim sarayı olarak tasarladığı Sur-ı Sultani ile çevrili Topkapı Sarayı Çinili Köşk, Hasoda, Hazine, Hamam,

Divanhane, Matbah ve Has Ahır yapılarıyla ilk görünümünü 1472’de almış bulunuyordu (Sakaoğlu, 1999).

Venediklilerin, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan’ı Osmanlılara karşı kışkırtması sonucu iki ordu 11 Ağustos 1473’te Otlukbeli’nde karşılaşmıştır. 8 saat süren meydan muharebesi sonucunda Uzun Hasan’ın da kaçmasıyla Akkoyunlu tehlikesi bertaraf edilmiş olmuştur. Otlukbeli zaferi, II. Mehmed’e Anadolu toprakları üzerinde tam bir kontrol sağlamış ve Batılıların, Osmanlı Devleti’ne karşı zafer ümitlerini ortadan kaldırmıştır (İnalcık, 2003).

II. Mehmed 1475 yılının haziran ayında Kefe limanını, ardından Azak kalesini ve daha sonra da Menküb Kalesi’nin fethedilmesiyle birlikte Karadeniz’deki son Ceneviz kolonileri ortadan kaldırılmış oldu. 1478’den sonra Kırım Hanlığı’nın Osmanlıya bağlanması ile Karadeniz Türk gölü haline gelmiştir (Tansel, 1971).

1476’da Boğdan (Moldova) seferine çıkan II. Mehmed, Boğdan topraklarını Osmanlı sınırlarına katmıştır. Bu II. Mehmed’in son seferidir. Bundan sonraki yıllarda Venediklilere karşı İnebahtı kuşatması (1477), Arnavutluk seferleri, Akçahisar Kalesi’nin alınması (1478), İşkodra’nın fethi(1479), Aya Mavri, Kefalonya ve Zanta’nın işgali (1479), Hersek Dukalığı’na son verilmesi (1480), İtalya seferi ve Otranto’nun fethi (1480) ve Rodos çıkartması gibi önemli askeri operasyonlar II. Mehmed olmadan gerçekleşmiştir (Sakaoğlu, 1999).

II. Mehmed, 29 Nisan 1481’de hasta olmasına rağmen İstanbul’dan bir sefere çıkmış ve Gebze yakınlarında Tekfur çayırına geldiği zaman hastalığı artmıştır.3 Mayıs 1481 Perşembe günü ikindi vakti henüz 51 yaşındayken vefat etmiştir. 22 Mayıs 1481 Salı günü cenaze namazı kılındıktan sonra Fatih Camii avlusundaki türbesine defnedilmiştir (Tansel, 1971; Hammer, 2005; Yüksel, Sevim, 1991).

20 yaşında Osmanlı padişahı olan Sultan II. Mehmed, İstanbul’u fethedip 1100 yıllık Doğu-Roma İmparatorluğunu ortadan kaldırarak Fatih unvanı almıştır.1481 yılına kadar 30 yıl hükümdarlık yapmış, bizzat 25 sefere katılmış ve ömrüne 2 imparatorluk, 14 devlet ve 200 şehir fethi sığdırmıştır (Akyol, 2012).

II. Mehmed’in kaynaklara göre zikredilen üç oğlu bulunmaktadır. Oğullarından Mustafa kendisi hayattayken 1474 yılında vefat etmiştir. Ortanca oğlu yerine tahta geçen II. Bayezid’dir. Küçük oğlu ise Cem Sultan ise 1495 yılında vefat etmiştir. Adları bilinen kızları Ayşe ve Gevherhan’dır ancak dört kızı ve on yedi hanımı olduğu kaynaklarda yazmaktadır (İnalcık, 2003; Sakaoğlu, 1999).

Kul sistemine dayalı güçlü bir merkeziyetçi yönetim sistemi öngören bu çok yönlü padişah, Anadolu'yu, Rumeli'yi, Balkanları, Karadeniz'i, Ege'yi İstanbul merkezli bir devlet bütünlüğünde toplamayı İstanbul'u ticari ve kültürel açılıma hazırlamayı, çok harap bir durumda devir aldığı kenti kalabalık bir imparatorluk başkenti yapmayı hedeflemiştir. Ticareti canlandırmak için bedesten, çarşı, han yapımına önem vermiştir. II. Mehmed'in, Kırkçeşme sularını akıttırdığını, bağ, bahçe ve bostan yeşerttiği, bir cami-i cedid çevresine sekiz medrese, darüşşifa, hangah, ahır, misafirhane ile hamam (Fatih Külliyesi), Sırça Saray yaptırdığı saltanatı boyunca şehrin imarıyla ilgilendiği yazmaktadır. Fatih'te Eski Saray, Yıldızlıkapı'da bir iç kale (Yedikule), Sarayburnu'nda Topkapı Sarayı, Ebu Eyyup el-Ensari için türbe, Ayvansaray, Eğrikapı, Galata semtlerinde ziyaretgâh, Şeyh Vefa için cami yaptırmıştır. Yolculara ve öğrencilere yemek dağıtmak için Fatih İmareti ve Fodlahanesi, İstanbul'a gelenlerin konaklaması için Eski Han, Yemişkapanı Hanı, Bey ve Bodrum Kervansarayları, ticareti canlandırmak için Eski Ayasofya, Balıkpazarı, Dikilitaş, Debbağhane, Bakırcılar, Acemioğlanlar, Darphane, Elvanoğlu, Hoca Piri, Harratlar, Kirişhane, Mahmud Paşa, Saraçlar, Odunkapısı, Sarı Demirci çarşıları ile Ağaç Pazarı, Aksaray Pazarı, Atpazarı, Bitpazarı, Halayık (Esir) Pazarı, Silahhane Pazarı, Sultan Pazarı, Karaman Pazarları, Tahıl Pazarı tesis edilmiştir. Belgrad Ormanı havasındaki suyu toplatıp Bizans kemerlerini kullanarak Kırkçeşme ve Turunçlu şebekelerini yaptırttığı ve İstanbul'da yeni çeşmeler akıttığı bilinmektedir (Sakaoğlu, 1999).

Tablo 6. Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi		Doğum / Ölüm yılı		Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht
Mehmed / Fatih Sultan Mehmed		1432 / 1481		Amasya, Manisa	1438-1444 1446-1451	1451-1481	Edirne
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR				PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			
İsmi		İnşa yılı	Yeri	İsmi		İnşa yılı	Yeri
1	• Fatih Cami (Hünkâr Cami)	1444	Bulgaristan (Lofça)	• II. Murad Türbesi		1451	Bursa
2				• Saray-ı Cedid-i Amire (Edirne Sarayı)		1451-1475	Edirne
3				• Eyüp Sultan Hamamı		1451-1481	İstanbul
4				• Anadolu Hisarı		1451-1452	İstanbul
5				• Rumeli Hisarı (Boğazkesen Hisarı)		1451-1452	İstanbul (Sarıyer)
6				• Fatih Köprüsü (Taşköprü)		1451-1469	Makedonya (Üsküp)
7				• Okmeydanı Mescidi/ Namazgâhı		1451-1512	İstanbul (Okmeydanı)
8				• Karaköy Mescidi		1451-1481	İstanbul (Karaköy)
9				• Tahta Kale Hamamı		1451-1481	İstanbul (Fatih)
10				• Fatih Köprüsü		1452	Edirne
11				• Fatih Cami • Hamam		1452-1457	İstanbul (Kazlıçeşme)
12				• Fatih Cami (Boğazkesen Cami)		1452	İstanbul (Rumeli Hisarı)
13				• Ayasofya Cami • Ayasofya Medresesi		1453	İstanbul
14				• Şehremini Mescidi (Ereğli Mescidi)		1453	İstanbul (Saray Meydanı)
15				• Tekneciler Mescidi		1453	İstanbul
16				• Büyük Bedesten (İç Bedesten veya Cevahir Bedesten)		1453-1481	İstanbul (Kapalı Çarşı)
17				• Topçular Kışlası		1453	İstanbul
18				• Top Karhanesi (Dökümhane)		1453	İstanbul
19				• Fatih Cami		1453	İstanbul (Küçükçekmece)
20				• Fatih Hanı		1453	İstanbul (Küçükçekmece)

Tablo 6'nın devamı

21				• Divane Mescidi	1453	İstanbul (Kasımpaşa)
22				• Yedikule Cami	1453	İstanbul (Yedikule)
23				• Fatih Cami	1453	Tekirdağ (Çorlu)
24				• Fatih Suyu	1453	İstanbul
25				• Fatih Şadırvan Kolu	1453	İstanbul
26				• Turunçlu suyu	1453	İstanbul
27				• Kilise Cami (Enez veya Ayasofya Cami)	1455	Edirne
28				• Fatih Cami/ Namazgâh (Kırık Cami)	1455	Kosova (Prizen)
29				• Fatih Cami	1455	İzmir (Foça)
30				• Fatih Cami (K)	1456	Edirne (Enez Kalesi)
31				• Yedikule Hisarı	1457- 1458	İstanbul (Fatih)
32				• Fatih Cami (Hünkâr Cami)	1457	Bosna Hersek (Polgot)
33				• Hünkâr Cami	1457	Saraybosna (Miljacka Nehri)
34				• Tahta Minare Mescidi	1458	İstanbul (Balat)
35				• İstanbul Surları ve Burçlarının Tamiri	1458	İstanbul
36				• Saray-ı Atik (Eski Saray)	1458	İstanbul (Fatih)
37				• Tokad Kasrı	1458	İstanbul (Beykoz)
38				• Eyüp Sultan Cami • Eyüp Sultan Medresesi • Eyüp Sultan İmareti • Eyüp Sultan Çifte Hamamı • Eyüp Sultan Türbesi	1458- 1459	İstanbul (Eyüp)
39				• Eski-Yeni Hamam	1458- 1459	İstanbul (Eyüp)
40				• Fatih Cami • Fatih Kalesi	1459	Sırbistan (Semendire)
41				• Yeni Saray Çarşısı	1460	İstanbul (Beyazıt)
42				• Fatih Cami (K)	1460	Amasra
43				• Kilise Mescidi (K)	1460	Amasra
44				• Fatih Cami	1460	Yugoslavya (Karadağ-Bar)

Tablo 6'nın devamı

45				• Fatih Cami (Kuşlat Camisi)	1460-1480	Bosna Hersek (İzvorik)
46				• Fatih Cami • Fatih Hamamı	1460-1461	Kosova (Priştine)
47				• Hünkâr Cami (Mescid Kale'de)	1460-1470	Çanakkale (Gelibolu)
48				• Ortahisar Fatih Cami (K)	1461	Trabzon
49				• Fatih Cami	1461	Sivas (Koyulhisar)
50				• Kilitbahir Kalesi	1462	Çanakkale (Kilitbahir Kalesi)
51				• Çimenlik Kalesi (Kale-i Sultaniye) • Kale Mescidi	1462	Çanakkale
52				• Fatih Cami (Yalı Cami)	1462	Yunanistan (Midilli)
53				• Simkeşhane Mescidi	1463	İstanbul (Ayvansaray)
54				• Fatih Cami	1463	Sırbistan (Uziçe)
55				• Darphane Mescidi	1463	İstanbul (Beyazıt)
56				• Güngörmez Mescidi	1465	İstanbul
57				• Topkapı Sarayı	1465	İstanbul
58				• Kayseri İç Kalesi • Fatih Cami	1465-1466	Kayseri
59				• Konya Kalesi	1465	Konya
60				• Fatih Sultan Mehmed Cami (İmaret Cami) (K)	1466	Makedonya (Ohri)
61				• Elbasan Kalesi	1466	Arnavutluk (Elbasaban)
62				• Fatih Cami	1467	Kırklareli (Babaeski)
63				• Fatih Cami • Fatih Semaniye Medreseleri • Fatih Tetimme Medreseleri • Fatih Mektebi • Fatih Darülşifası • Fatih Tabhanesi • Fatih Kütüphanesi • Fatih Muvakkıthanesi • Fatih İmareti • Karaman Hamamı	1467-1470	İstanbul (Fatih)
64				• Pul Darphanesi	1467	İstanbul (Beyazıt)
65				• Fatih Cami	1468	Mersin (Gülek Boğazı)

Tablo 6'nın devamı

66				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami (K) • Fatih Hamamı 	1470	Yunanistan (Eğriboz Adası)
67				<ul style="list-style-type: none"> • Yeni Bedesten (Sandal Bedesteni, Küçük Bedesten, Mahmut Paşa Dükkânları) 	1472-1478	İstanbul (Kapalı Çarşı)
68				<ul style="list-style-type: none"> • Kale 	1472	İzmir
69				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami 	1473-1478	Giresun (Şebinkarahisar)
70				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami (Kale-Nizam Cami) 	1474-1478	Karadağ (Podgoriçe)
71				<ul style="list-style-type: none"> • Saraçhane Çarşısı • Saraçhane Mescidi 	1475	İstanbul (Fatih)
72				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami • (Çarşı Cami) 	1476	Yugoslavya (Pirlepe)
73				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami 	1478	Karadağ (Ülgün)
74				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami 	1478	Arnavutluk (Kruje Kalesi)
75				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami (K) 	1479	Arnavutluk (İskenderiye-İşkodra)
76				<ul style="list-style-type: none"> • Büyük Çamlıca Çeşmesi 	1482	İstanbul
77				<ul style="list-style-type: none"> • Peykler Medresesi 	15.yy	Edirne
78				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami 	15.yy	Kosova (Pec)
79				<ul style="list-style-type: none"> • Akçe ve Altın Darphanesi 	15.yy	İstanbul
80				<ul style="list-style-type: none"> • Darphane Hanı 	15.yy	İstanbul
81				<ul style="list-style-type: none"> • Ağalar Cami (Topkapı Sarayında) 	15.yy	İstanbul
82				<ul style="list-style-type: none"> • Eski İmaret Cami • Eski İmaret Medresesi • Eski İmaret (Pantepotes Kilisesi) 	15.yy	İstanbul (Zeyrek)
83				<ul style="list-style-type: none"> • Galata Bedesteni (Fatih Çarşısı) 	15.yy 2.yarı sı	İstanbul
84				<ul style="list-style-type: none"> • Direklice Hamamı (Yeşil Direk Hamamı) 	15.yy 2.yarı sı	İstanbul
85				<ul style="list-style-type: none"> • Fatih Cami (Fethiye/Çarşı Cami) 	?	Yunanistan (Atina)
86				<ul style="list-style-type: none"> • Acemi Oğlanlar Mescidi 	?	İstanbul
87				<ul style="list-style-type: none"> • Anadolu Hisarı Cami 	?	İstanbul
88				<ul style="list-style-type: none"> • Gümrükönü Mescidi 	?	İstanbul

Tablo 6'nın devamı

89				• Hindiciler Tekkesi Mescidi	?	İstanbul (Fatih)
90				• Kireç İskelesi Mescidi	?	İstanbul
91				• Üsküdar Medresesi	?	İstanbul
92				• Aristo Hastanesi	?	İstanbul
93				• Büyük Bedesten	?	İstanbul
94				• Alaca Hamam	?	İstanbul
95				• Balat Kapısı Hamamı	?	İstanbul (Balat)
96				• Bostan Hamam	?	İstanbul
97				• Cami Mahallesi Hamamı (Karaköy Hamamı)	?	İstanbul
98				• Çavuşbaşı Hamamı	?	İstanbul (Balat)
99				• Kadiasker Hamamı (Çukurçeşme/ Kazaasker Hamamı)	?	İstanbul
100				• Kule Hamamı (Kale-i İstanbul Hamamı)	?	İstanbul
101				• Sırt Hamamı	?	İstanbul
102				• Tophane Kapısı Hamamı	?	İstanbul
103				• Kırk Çeşme Suları	?	İstanbul
104				• Acemi Oğlanlar Kışlası	?	İstanbul
105				• Kaptan Paşa Divanhanesi • Tersane • Divanhane Mescidi	?	İstanbul
106				• Okçular Zaviyesi • Mescidi	?	İstanbul (Okmeydanı)
107				• Fatih Cami	?	Makedonya (Üsküp/İştıp)
108				• Fatih Çifte Hamam	?	Amasya (Merzifon)
109				• Fatih Cami	?	Yunanistan (Mistras)
110				• Fethiye Cami (K)	?	Yunanistan (Mistras)
111				• Fatih Cami	?	Yugoslavya (Mileşava)
112				• Fatih Cami	?	Arnavutluk (Mut)
113				• Fatih Cami	?	Yunanistan (Narda)
114				• Fatih Cami	?	Bulgaristan (Nove)
115				• Fatih Darphanesi	?	Makedonya (Ohri)
116				• Fatih Cami	?	Bulgaristan (Pirzenik)

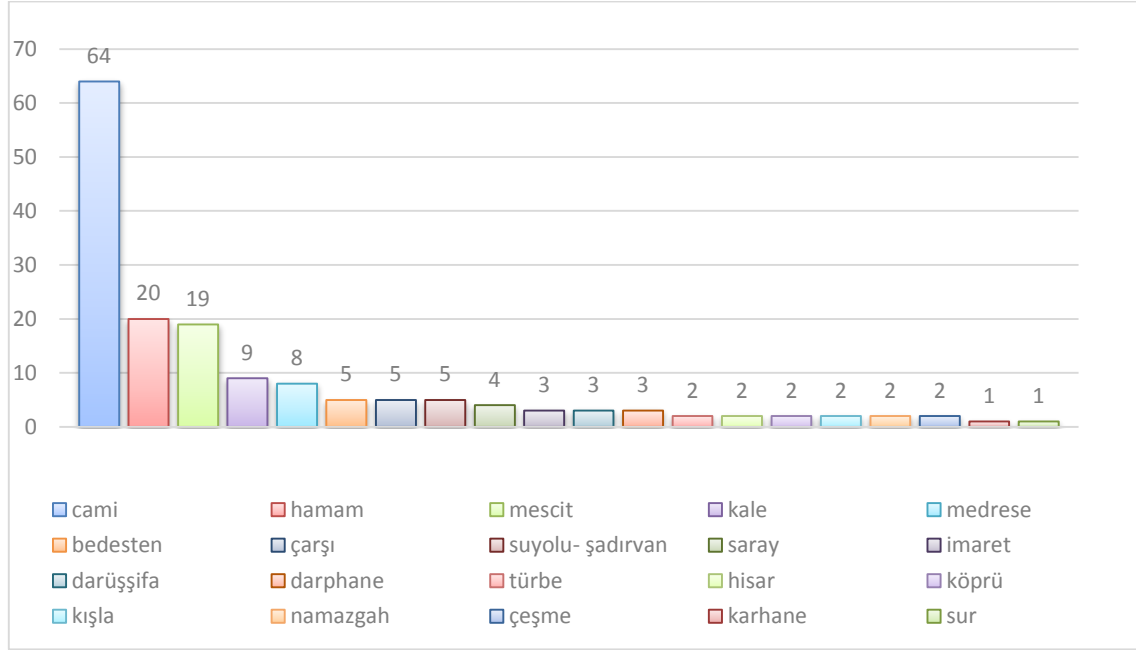
Tablo 6'nın devamı

117				• Fatih Cami	?	Bulgaristan (Radomir)
118				• Fatih Cami (Hünkâr Cami/Alexios Apokaukos Kilisesi) (K)	?	İstanbul (Silivri)
119				• Fatih Kalesi	?	Sivas
120				• Fatih Cami	?	Bulgaristan (Sofya)
121				• Fatih Cami	?	Bulgaristan (Tırnova)
122				• Fatih Cami	?	Sırbistan (Ürgüp)
123				• Fatih Cami	?	Yunanistan (Vodine)
124				• Fatih Kalesi	?	Arnavutluk (Yeni Kale)
125				• Fethiye Cami	?	Kosova (Yenipazar)
126				• Fatih Cami	?	Sivas (Su Şehri)
127				• Fatih Cami	?	Esen Yaka Köyü (Su Şehri)
128				• Fatih Cami (Mescid)	?	Ezdin Kasabası (Teselye)
129				• Fatih Cami	?	Gabela (Metkovic)
130				• Fatih Cami (İç Kale)	?	Yunanistan (Gürdüs, Korint)
131				• Fatih Cami	?	Güzel Kebir Kariyesi (Su Şehri)
132				• Acemoğlu Mescidi	?	İstanbul (Fatih)
133				• Safiler Mescidi	?	İstanbul (Topkapı)
134				• Fatih Cami • Fatih Darüşşifası	?	İstanbul
135				• Eski Medrese (Medrese-i Atika)	?	İstanbul
136				• Balık Pazarı Çarşısı	?	İstanbul
137				• Sultan Pazarı Çarşısı	?	İstanbul
140				• Küçük Hamam	?	İstanbul (Fatih-Altın Mermer)
141				• Topkapı Sarayı Suyu ve Çeşmeleri	?	İstanbul
142				• Fatih Cami	?	Yunanistan (Pardunye)
143				• Fatih Cami	?	Yugoslavya (Karadağ-Bar)

Tablo 6'nın devamı

144				<ul style="list-style-type: none"> • Bodrum Kervansarayı • Eski Han • Esir Pazar Hanı • Küçük Han 	?	İstanbul
-----	--	--	--	---	---	----------

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

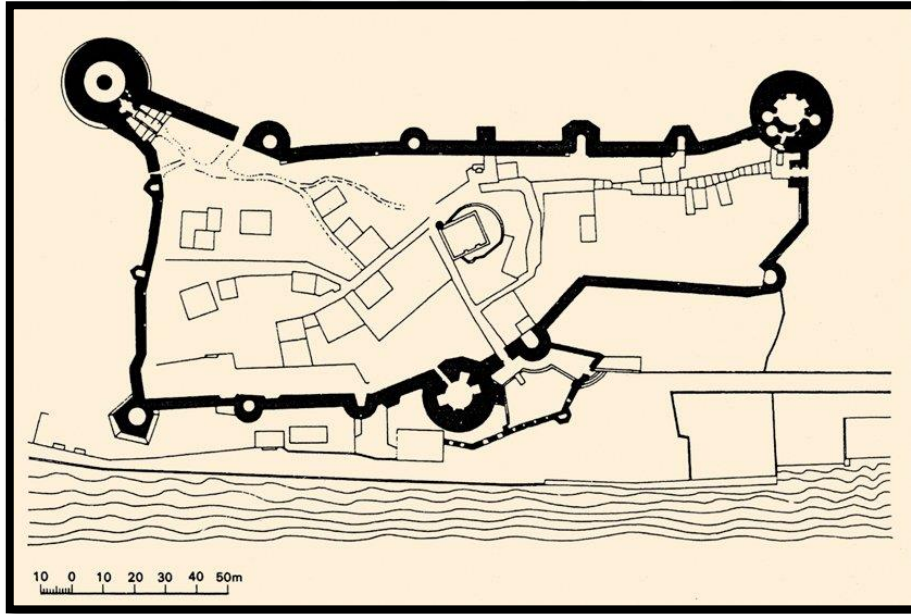
Şekil 29. Şehzade Mehmed'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed'in banisi olduğu 173 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan beşinci padişah olan Şehzade Mehmed 49 yıllık ömrünün 6 ve 5 yıl ayrı ayrı olmak üzere toplamda 11 yıl sancak valiliği yaptığı Amasya ve Manisa şehirlerinde geçirmiştir. İlk tahta çıktığında 2 yıl, ikinci kez tahta çıktığında 30 yıl tahta kalarak toplamda 32 yıl tahta kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin başkentini İstanbul'u fethederek Edirne'den İstanbul'a taşımıştır. Tüm bu verilere göre Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed ilk kez sancağa 6 yaşında atanmıştır. Valilik yaptığı dönemde banisi olduğu 1 yapıya ulaşılmıştır. Valilik döneminde inşa edilmiş ilk ve tek yapı olması nedeniyle Fatih Cami (Hünkâr Cami) önemli bir yere sahiptir. 1444 yılında Bulgaristan'ın Lofça kentinde inşa edilmiştir. 1444'teki Varna Savaşı sırasında şehir ve kale Haçlı Ordusu tarafından tahrip edilmiştir. Savaşın ardından kasabanın yukarı kısımlarında yıkılan yerler tekrar inşa edilmemiş ancak kent kalenin altında düz araziye gelişimini sürdürmüştür.

Hünkâr Cami diye adlandırılan Sultan Mehmed Cami kasabanın 1444 yılında tahrip edilmesinden kısa bir süre sonra inşa edilmiştir (Kiel, 2003).

Şehzadelik döneminde sancak beyi (vali)olduğu Amasya ve Manisa’da banisi olduğu yapıya rastlanmamıştır. Ancak 1444 yılında Bulgaristan’ın Lofça kentinde Fatih Cami’ni inşa ettirmiştir.

Geriye kalan 172 yapı ise tahta çıktıktan sonraki yıllarda edilmiştir. Padişahlık döneminde 63 cami, 2 türbe, 3 saray, 20 hamam, 2 hisar, 2 köprü, 19 mescit, 8 medrese, 5 bedesten, 2 kışla, 1 kerhane, 5 han, 4 su yolu-şadırvan, 2 namazgâh, 1 sur, 1 kasır, 3 imaret, 9 kale, 5 çarşı, 1 mektep, 3 darüşşifa (hastane), 1 tabhane, 1 kütüphane, 1 muvakkithane, 3 darphane, 2 çeşme, 1 divanhane, 1 tersane ve 1 kervansarayın banisidir. Şehzadelik döneminde sadece cami inşa ettirirken tahta çıktıktan sonra inşa ettirdiği yapılar fonksiyon ve sayı olarak ciddi bir artış gösterirken geniş bir şehir çeşitliliği de göstermiştir.

Şekil 30. İstanbul Rumeli Hisarı Planı, (Kaynak: URL-18)

İstanbul’da ilk Osmanlı simgesi olan Anadoluhisarı’ndan sonra fetih simgesi Rumelihisarı’dır. Yıldırım Bayezid’in Anadolu yakasına yaptırdığı Anadoluhisarı’ndan yarım yüzyıl sonra padişah olan Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’un fethine doğru ilk yaptığı, Boğaziçi’ne ulaşımın kapatılması için Anadoluhisarı’nın karşısına Boğaz’ın en dar

yerine Rumelihisarı'nı inşa ettirmek olmuştur. 1451-52 yılları arasında başlayan inşaat İstanbul'un fethinden hemen önce bitmiştir. Hisar'ın biçimi belirli bir plana göre değil tamamen arazinin topografyasına göre inşa edilmiştir. Biri deniz kenarında olmak üzere üç büyük kule ve etrafını saran birbirine bağlayan duvarlar inşa edilmiştir. Her kule bir vezirin sorumluluğuna bırakılmıştır. Rumelihisarı kuleleri Osmanlı askeri mimarisinin en görkemli ürünüdür. Duvar kalınlıkları 5,50 ile 7 metre arasında değişmekte olup kat döşemeleri ahşaptır. Rumelihisarı'nın içine Fatih Sultan Mehmed tarafından bir mescit yaptırılmıştır. Zamanla kale dizdarlarının evleri de yapılan hisar Boğaz geçişini koruma görevini zamanla yitirerek bir hapishane olarak kullanılmıştır (Kuban, 2007).

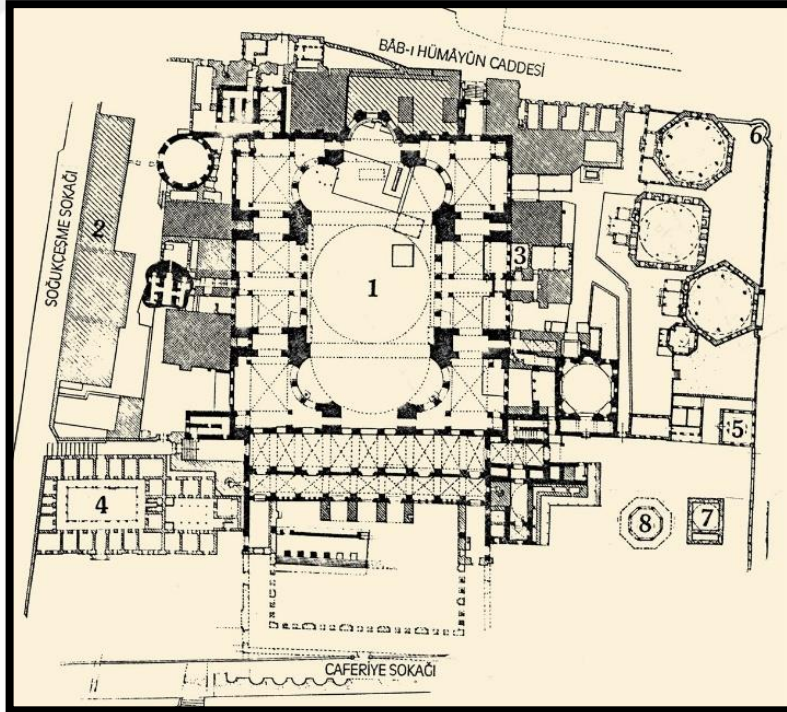
Şekil 31. İstanbul Rumeli Hisarı, (Kaynak: URL-19)

Fetihten sonra şehrin en büyük mabedi olan Hagia Sophia Kilisesi Fatih Sultan Mehmed tarafından Ayasofya adıyla fethin sembolü olarak camiye çevrilmiş ve ilk cuma namazı burada kılınmıştır (1453). Böylelikle fethedilen yerlerde kiliseden camiye çevrilen yapıların Ayasofya adını alması yaygınlaşmıştır. Ayasofya İstanbul'un fethinden sonra usulen şehrin en büyük kilisesi olduğu için camiye çevrilmiştir. Kubbeye çıkan Fatih Sultan Mehmed yapının ve çevresinin harap görüntüsü karşısında meşhur Farsça beyti söylemiştir. Ayasofya'nın tahribini önlemiş ve burada kılınan namazdan sonra camiye kendi hayratının ilk eseri olarak vakfetmiştir. Yanına daha sonradan çok değişikliğe uğrayan bir medrese inşa ettirmiştir (Eyice, 1991). Ayasofya, Osmanlı tarihi boyunca dini ve sosyal statüsünü artırarak devam etmiştir. Osmanlı sultanlarının yaptıkları selatin

camilerine karşın Ayasofya, İstanbul'un en önemli simge yapılarından biri olmaya devam etmektedir. Bu önem, Osmanlı kültürünün ona verdiği önemi ve Osmanlı mimarisi içindeki konumundan kaynaklanmaktadır (Kuban, 2007).

Şekil 32. İstanbul Ayasofya Cami, Hazan Bayraktar

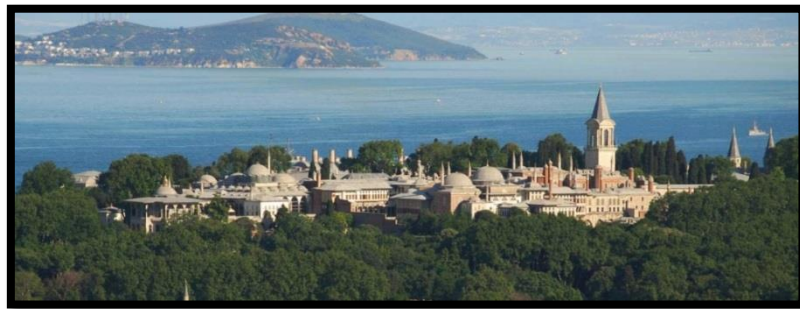

Şekil 33. Ayasofya Cami, Fatih (İstanbul). 1-Cami, 2-İmaret, 3-Kütüphane, 4- Medrese, 5-Muvakkithane, 6-Sebil, 7-Sıbyan Mektebi, 8-Şadırvan, (Kaynak: URL-20)

Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed sancakta valiyken herhangi bir külliye inşa ettirmemiştir. Ancak tahta çıktıktan sonra 2 adet külliye banisi olmuştur. Külliyelerden ilkinin İstanbul'un Eyüp semtinden inşa ettirmiştir. Eyüp Sultan Külliyesi içerisinde cami, medrese, imaret, hamam ve türbeden oluşmakta olup 1458-1459 yılları arasında İstanbul'un fethinin hemen ardından yapılmıştır. Cami, batı sanat tesirlerinin hâkim olduğu bir dönemde yapılmasına rağmen klasik sanat geleneğine bağlı kaldığını göstermektedir. Cami ana mekânı altısı yuvarlak kesitli payeler, ikisi kibledeki mihrap çıkıntısının köşeleri olmak üzere sekiz destekli tipte yapılmıştır. Payelerin başlıkları Barok üslubundadır. Minber de aynı üslupla motiflerle bezenmiştir. Türbe sekizgen planlı kubbeli, klasik dönem türbe mimarisinde kesme taştan yapılmıştır. Medrese, külliye değişikliğe uğrarken ortadan kalkmıştır. 1950 yıllara kadar harap durumda kalan imaret yıktırılmış ve yeri meydana katılmıştır. Mimari hakkında bilgisi yoktur. Cami yakınındaki çifte hamamda külliye aittir (Eyice, 1995).

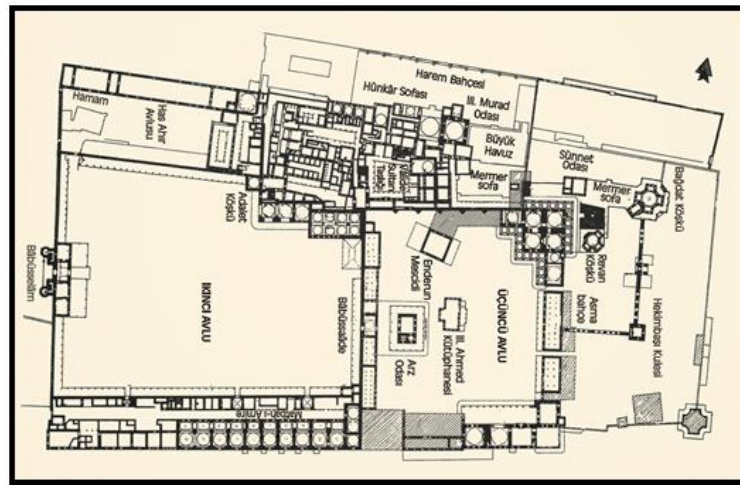

Şekil 34. İstanbul Eyüp Sultan Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-21)

Şekil 35. İstanbul Topkapı Sarayı, (Kaynak: URL-22)

Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed'in inşa ettirdiği diğer bir simge yapı Topkapı Sarayı'dır. Topkapı Sarayı Osmanlı Sultanlarının ikametgâhı, devlet yönetim ve eğitim merkezidir. İstanbul Topkapı Sarayı, İstanbul'da tarihi yarım adanın ucunda Marmara denizine, Üsküdar ve Haliç'e bakan her yönden şehre hâkim bir 70 dönümlük alana kurulmuştur. Devlet teşkilatının kullanım ihtiyaçlarına göre çeşitli ilaveler yapılan yapı 19.y.y ortalarına kadar gelişmiştir. Birçok mimari ve süsleme özelliği gösteren saray araziye uygun biçimde yatay bir genişlemeyle birbirine eklenmiş bir yapılanmaya sahiptir. Sarayın başlangıç tarihi kaynaklarda farklı gösterilmesine rağmen inşaatın 1465 başladığı kabul edilmektedir (Ertuğ, 2012). Fatih dönemi açısından önemli mimari yapılar Fatih Köşkü, Bab-ı Hümayun, Babüselam ve dış bahçede Çinili Köşk'tür. Fatih Köşkü en eski sultan köşkü olmasının yanında hayatlı konut planimetrisi bağlamında inşa edildiği söylenebilir. Köşkün odalarına bitişik hamamı vardır. İlk saray hazinesi köşkün bodrumuna yerleştirilmiştir. Sarayın dış bahçesine inşa edilen Çinili Köşk, İran'dan ithal edilmiş bir tasarım sergilemesi, dönemin mimarisinde Doğu etkilerinin varlığını kanıtlayan önemli bir yapıdır. Osmanlı mimarisinin gelişmesine büyük katkısı olmamış yapı 1472 bitmiş İran ve Orta Asya mimari üslubunun İstanbul'a ithal edilmiş bir uygulamasıdır. Fakat farklı bir mimari üslubun kullanılması İslam dünyasındaki iki farklı geleneğin nedenli değişik duyarlılıkla mimariye yaklaştığını göstermektedir. Osmanlılar hiçbir zaman bu kadar ayrıntılı bir merkezi plan uygulaması yapmamıştır. Cephedeki karmaşıklık Osmanlı'ya göre çok incelmış bir yaklaşım sergilemektedir. Türkler özellikle sivil mimarilerinin en zengin olduğu dönemde bile bu karmaşıklıktan kaçınmıştır (Kuban, 2007).

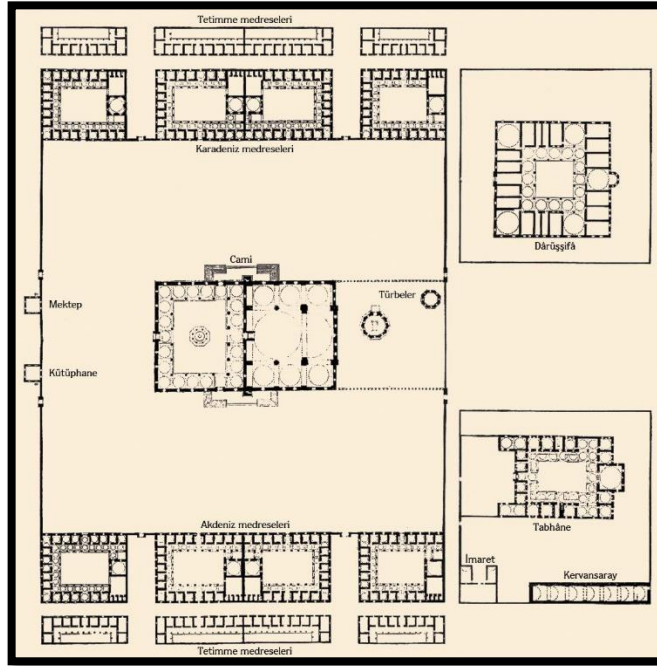
Şekil 36. Topkapı Sarayı Vaziyet Planı, (Kaynak: URL-23)

Fatih Cami ve Külliyesi, İstanbul'un Fatih semtinde fetihten sonra yapılan ilk selatin cami ile etrafındaki külliye'dir. Fatih Sultan Mehmed, kendi adına yapılan cami ve külliye binaları için şehrin ortasında Bizans'ın önem verdiği On İki Haveri (Hagioi Apostoloi) Kilisesi'nin yerini özellikle seçmiştir. Bu seçimle birlikte artık burada yeni bir inancın hâkim olduğunu göstermektedir. Bütün binalar tam bir simetriye göre yerleştirilerek şehircilik bakımından benzersiz bir düzenleme tasarlanmıştır. İstanbul'un Fatih semtinde 1467 ve 1470 yılları arasında inşa edilen külliyenin içinde cami, medrese, mektep, darüşşifa, tabhane, kütüphane, muvakkithane, imaret ve hamam bulunmaktadır. Fatih cami ve külliyesinin mimarı Atik Sinan'dır. Ayrıca külliye'de Bizans sanatına işaret eden hiçbir iz yoktur. Caminin iki yanında medreseler, diğer tarafta tabhane, darüşşifa, çarşı ve hamam yer almaktadır. Ancak Fatih Cami ve Külliyesinin bütün binaları günümüze kadar korunamamıştır. Bazı binalar kayb olduğu gibi bazılarının arasına 19.y.y sonlarından itibaren yeni binalar yapılarak külliyenin kendine ait vaziyeti bozulmuştur. Cami, fetihten sonra On İki Haveri Kilisesi'nde barınamayan patriğin buradan taşınmak istemesi üzerine Fatih Sultan Mehmed ona başka kilise bağışlayarak burayı kendi adına yaptıracağı külliye'ye tahsis etmiştir. Fatih Türbesi, Fatih Sultan Mehmed'in 1481'de Gebze'de vefat etmesi üzerine Fatih Cami'nin hazire alanındaki türbeye gömülmüştür. Ancak türbenin Fatih Sultan Mehmed'in vefatından önce mi sonra mı yapıldığı bilinmemektedir. Türbe sekiz köşeli bir plana göre yapılmış olup üzerini tek kubbe örtmektedir ve kapı üstündeki saçağı taşıyan iki sütunlu bir sundurma vardır. Fatih Cami ve Külliyesinin bir kütüphanesinin bir kütüphanesi vardır ancak kütüphane ilk kurulduğunda ayrı tekil bir binaya sahip değildir. Fatih Sultan Mehmed şehrin fethinden hemen sonra eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürmesi için Pantokrator Manastırı'nın keşiş adalarını medreseye çevirmiş ve kilisesini de camiye dönüştürmüştür. 1470 yılında Fatih Cami medreseleri tamamlanmaya kadar derslerle burada devam etmiştir. Medreseler, Türkleşen İstanbul'un önemli öğretim merkezi olarak şehirdeki üniversitesinin başlangıcını teşkil etmemiştir. Külliyenin en önemli binalarından bir olan tabhane, Baş Kurşunlu Medresesi'nin ilerine inşa edilmiştir. Ayrıca öğrenciler, görevliler, tabhane de kalanlar için yemek yapan imarete burada bulunmaktadır. Tabhanenin simetriğine İstanbul'un ilk hastanesi olan darüşşifa inşa edilmiştir. Muvakkithanenin asıl binasının eskiden yapıldığı ve ahşap olarak yenilendiği bilinmektedir. 1918 yangında ortadan kalkmıştır. Fatih Külliyesi haziresinde sivil, asker, ulema ve ünlü şahsiyetler yatmaktadır. Tabhane ve imaretin altında kervansaray bulunmaktadır. Fatih Külliyesinin güney tarafında birçok dükkândan meydana

gelmiş ve vakfiyelerde adı geçen çarşı bulunmaktadır. Külliye'nin güney tarafında arazinin derinliğinden dolayı çukurun içine inşa edilmiş hamam bulunmaktadır ve Çukur Hamam adını almıştır. Maalesef çok süslü bir yapı olan hamam şu an mevcut değildir (Eyice, 1995).

Şekil 37. İstanbul Fatih Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-24)

Şekil 38. İstanbul Fatih Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, (Kaynak: URL-25)

Tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı 1482 yılında Üsküdar'da (İstanbul) inşa ettirdiği Büyük Çamlıca Çeşmesi'dir. Büyük Çamlıca Tepesi'nin yamaçlarında, Veliht Yusuf İzzüddin Efendi'nin köşkünün duvarına bitişik bir çeşmedir. Kitabelerde Fatih tarafında yapıldığı anlaşılmaktadır (Ayverdi, 1989).

Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed'in inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılabilen yapılar da mevcuttur. 173 yapının 10'unun yapıldığı yüzyıl bilinmemektedir. Ancak 65 yapının yapım tarihi bilinmemektedir. Kiliselerden camiye tahvil edilmiş birçok yapı da mevcuttur. Bunlardan en önemlisi ise İstanbul'un fethi ile birlikte ilk cuma namazının kılındığı şehrin en büyük kilisesi olan Hagia Sophia Kilisesi Ayasofya camisine dönüştürülmüştür. Bir nevi fethin simgesi haline gelmiştir.

Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed'in banisi olduğu yapı sayısı tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre 173'tür. Ancak 173 yapının içinden 64 cami inşa ettirerek camilere ayrı bir önem verdiği söylenebilir. Camiler de kendi yaptırdıkları ve kiliseden tahvil ettirdikleri olarak ikiye ayrılır. Fethedilen yerlerde şehrin en büyük kilisesinde ilk cuma namazı kılınıp kilise camiye çevrilerek aslında fetih politikasıyla oranın Osmanlı toprağı olduğu ilan edilirdi. Camilerin Allah'ın evi olması, kentin en önemli meydanlarından yani sosyal alanlarında bulunması ve cami yaptırmanın sevap olması nedeniyle en çok cami inşa ettirmiştir.

Özellikle Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethedip siyasi ve iktisadi bir imparatorluk merkezi yapmak için büyük bir enerjiyle çalışmıştır. Şehrin yeniden inşası ve iskânı için hızlı bir mesafe kat etmiştir. 1453'te Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettiğinde şehrin yeniden düzenlenmesini ve surların restorasyonunu emretmiştir. Aynı zamanda şehrin merkezinde kendisi için saray yapılmasını buyurmuştur. 1455'te seferden dönen Fatih Sultan Mehmed Yedikule Kalesinin tamamlandığını ve şehrin sularının tamir edildiğini görüp memnun olmuştur. Büyük ve Küçükçekmece arasındaki köprülere ilaveten, şehre ulaşan yolların tamir edilmesini emretmiş ve şehrin merkezine yapılan sarayın yanına çarşı yapılmasını buyurmuştur. Bu çarşı büyük bedesten adlandırılan İstanbul'un ünlü Kapalı Çarşı'sıdır. Ayrıca bedesten için hamam ve şehre bol miktarda su sağlamak için eski kanal ve su kemerlerinin onarılmasını emretmiştir. 1471 yılında hamamlar, kervansaray ve çarşılar yaptırmıştır. 1464 yılında Yeni Saray (Topkapı Sarayı) tamamlanmış ve dört asır boyunca Osmanlı sultanlarının ikamet yeri olarak hizmet

vermiştir. 1459 yılında, İstanbul yakınında Peygamber Hz. Muhammed'in sahabeli olan Eba Eyyüb Ensari'nin şehit düştüğü farz edilen yere Eyüp Sultan Cami ve külliyesini inşa ettirmiştir. Günümüzde okullar, hastaneler ve yollar gibi kamu hizmetlerinin çoğu vakıf müesseseleri aracılığı ile yapıldı. Osmanlı Devleti diğer Müslüman devletlerarasında bu müesseseleri kamu hizmeti kapsamında en geniş çapta geliştiren devlettir. Osmanlı çok sayıda vakıf kurmakla kalmayıp ayrıca kurduğu vakıfları sıkı kontrol altında tutarak, halkın ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamayı ve devletin gayesine en iyi şekilde hizmet etmeye çalışmıştır. Ayrıca Fatih, Ayasofya'da dâhil olmak üzere 9 camisine sürekli bakım ve destek sağlamak için hayır yapıları ilave etmek için, şehir dışındaki 35 köyün gelirini vakfetmiştir. Vakfa gelir sağlamak için yapı etrafına kervansaraylar, dükkânlar ve önemli ticaret merkezleri kurulmuştur. Sonuç olarak vakıf yoluyla inşa edilen yapılar şehrin hızla büyümesine olanak sağlamıştır (İnalcık, 1988).

Sonuç olarak Şehzade Mehmed/Fatih Sultan Mehmed sancakta kaldığı 2 dönemde toplamda 11 yıl olan tahta kaldığı 30 yıla oranla oldukça az eserin banisi olmuştur. Ancak 49 yıllık ömrünün 30 yılını tahta geçiren bir padişah olarak 172 eserin banisi olmuş ve İstanbul'u fethederek harabe bir şehri imar ve iskân etmiştir. Yapı çeşitliliği döneminde oldukça fazladır. 30 yıllık taht serüvenine 172 eser sığdırarak kendinden önceki Osmanlı padişahlarına fark atarak rekor kırmıştır.

Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Payitaht Edirne, eski başkent Bursa ve yeni başkent İstanbul olmak üzere Bursa, Enez Kalesi (Edirne), Sarıyer, Okmeydanı, Karaköy, Fatih, Kazlı çeşme, Rumeli Hisarı, Saray Meydanı, Kapalı Çarşı, Küçükçekmece, Kasım Paşa, Yedikule, Balat, Beykoz, Eyüp, Beyazıt, Ayvansaray, Zeyrek, Silivri, Topkapı (İstanbul), Çorlu (Tekirdağ), Kayseri, Konya, Foça (İzmir), Şebinkarahisar (Giresun), Merzifon (Amasra), Babaeski (Kırklareli), Gelibolu, Kilit bahir Kalesi (Çanakkale), Trabzon, Koyulhisar, Suşehri, Esenyaka Köyü, Güzelkebir Kariyesi (Sivas), Gülek Boğazı (Mersin), Üsküp, Ohri (Makedonya), Nove, Pirzenik, Radomir, Sofya, Tırnova (Bulgaristan), Prizen, Priştine, Pec, Yeni Pazar (Kosova), Polgot, İzvornik, Gabela (Bosna Hersek), Miljacka Nehri (Saraybosna), Semendire, Uzice, Ürgüp (Sırbistan) Bar, Pirlepe, Mileşeva, Karadağ (Yugoslavya), Midilli, Eğriboz Adası, Atina, Mistras, Narda, Vodine, Gürdüs, Ezdin Kasabası, Pardunya (Yunanistan), Elbasan, Kruje Kalesi, İşkodra, Mut, Yeni Kale

(Arnavutluk), Podgorica, Ürgün (Karadağ) vakıf yapılarının görüldüğü diğer şehir/kasabalarıdır.

2.1.6. Şehzade Bayezid (1448-1512)

1448 yılının Aralık ayında Dimetoka'da doğmuştur. Fatih Sultan Mehmed ile Gülbahar'ın büyük oğludur. II. Bayezid, Çandarlı İbrahim ve Yahya Paşa ile birlikte 7 yaşında Edirne Sarayı'ndan sancakbeyi olarak Amasya'ya tayin edilmiştir. 1457 yılının baharında kardeşi Mustafa ile Edirne'de sünnet edilmiştir. II. Bayezid şiirlerinde 'Adli' mahlasını kullanmıştır. İstanbul'da tahta çıkan ve tahtan indirilen ilk padişah'tır (Turan, 1992).

İlk gençlik yıllarında Amasya'da valilik yaparken Amasyalı Nacizade, Çandarlızade İbrahim Çelebi, Hamza Beyzade Mustafa Paşa, hattat Şeyh Hamdullah gibi aydınlarla dostluklar edinerek çok yönlü kültür edinmiştir. 27 yıl padişah oluncaya kadar bu kentte oturmuş, Sivas-Tokat-Amasya bölgesi (Rumiye-i Suğra) valiliği yapmış ve arada da seferlere katılmıştır (Sakaoğlu, 1999; Turan, 1992).

Amasya'da sancak beyliği sırasında gerçekleşen başlıca olaylar, Dulkadiroğlu Alaüddeve'nin Osmanlılara sığınması, Akkoyunlu kuvvetlerin Tokat'ı tahrip etmesi (1472), Otlukbeli Savaşı'nda Kazova'da sağ kolda yer alması, 1479 yılında Torul ve yöresini Osmanlı topraklarına katmasıdır. Afyon kullandığı, mülklere ve vakıflara getirilen kısıtlamaları uygulamada geç davranması ve İstanbul'a gönderilmesi istenilen birkaç tüccarın gönderilmemesi gibi nedenlerden dolayı babası Fatih Sultan Mehmed'le arası açılmıştır (Turan, 1992).

II. Bayezid, Fatih Sultan Mehmed'in 4 Mayıs 1481 yılında çıktığı seferde Gebze'de ansızın vefat etmesi üzerine, küçük kardeşi Cem'den yana esen şans rüzgârı bir anda dönüverdi ve Cem'den daha önce İstanbul'a gelip tahta oturmuştur. Bu durum iki kardeşi karşı karşıya getirmiştir (Sakaoğlu, 1992).

Babasının vefatını 7 Mayıs'ta öğrenen II. Bayezid 400 atlı ile yola çıkarak 21 Mayıs'ta Üsküdar'a ulaşmıştır. Babasının cenaze namazından sonra 22 Mayıs 1481 yılında Topkapı sarayında düzenlenen cülus töreninde oğlu Şehzade Korkut'tan tahtı devralmıştır (Turan, 1992).

Şehzade Cem taht iddiasından vazgeçmeyerek ve Bursa'ya ilerlemiş burada adına para bastırıp hutbe okutarak hükümdarlığını ilan edip, Osmanlı Devletine elçi gönderip

ikiye bölmeyi teklif etmiştir. Bunun üzerine II. Bayezid ordusu ile birlikte Bursa üzerine yürümüş ve Cem'i yenmiştir. Cem'de ailesini de yanına alarak Memluk Sultan'ının yanına sığınmıştır. Anadolu'ya dönüp tekrara şansını denediye de başarılı olamayan Cem Sultan 29 Temmuz 1482 yılında Rodos şövalyelerine sığınmak zorunda kalmıştır II. Bayezid ise kardeşinin serbest bırakılmaması için tavizler vermiştir. Cem Sultan'ın 25 Şubat 1495 'te büyük ihtimalle zehirlenme sonucu vefat etmiştir (Uzunçarşılı, 1988).

11 Ağustos 1480'te Otranto fethedilmesine rağmen 10 Eylül 1481'de Napoli kuvvetlerine teslim olmuştur böylelikle İtalya'daki üs kaybedilmiştir. Boğdan'ın Osmanlı donanmasına saldırması sonucu II. Bayezid bizzat sefere çıkmak zorunda kalmıştır.1484'te Kili ve Akkirman Kaleleri alınarak Boğdan vergiye bağlandı (Turan, 1992).

Memluk Sultanı'nın, Şehzade Cem'e verdiği destek, Hicaz suyolları, Karamanoğulları, Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları beyliklerinin müdahaleleriyle zaman zaman şiddetlenen ve çoğu zaman Osmanlı ordusunun yenilmesi ile sonuçlanan sınır savaşları altı yıl sürmüştür.1491 yılında Adana ve Tarsus Memluklulara bırakılarak barış sağlanmıştır. Endülüs'te (İspanya) yaşayan Müslüman Arapların soykırımdan kurtulmak için yardım talebinde bulunması üzerine II. Bayezid bir filoyu Batı Akdeniz'e göndermiştir (Sakaoğlu, 1999).

Venediklilerin, Osmanlılara karşı Fransızlarla ittifak yapması üzerine İstanbul'daki Venedikli tacirle tutuklanıp mallarına el konulmasının ardından savaş ilan edilmiştir(1498). Dört yıl süren bu savaşta Osmanlı donanması önce 9 Ağustos Modon, 15 Ağustos'ta Koron Limanlarını ele geçirmiştir. Venedik ile dört yıllık savaştan sonra 4 Aralık 1502 tarihinde ateşkes ve 20 Mayıs 1503 tarihinde anlaşma imzalanır (Uzunçarşılı, 1988; Turan, 1992).

II. Bayezid'in barışçıl ve çekingen siyaseti,1502 yılından itibaren Safevilerin daha cüretkâr davranmalarına sebep olmuştur. Azerbaycan, Irak'ın çevresini ele geçirdikten sonra gözünü Doğu ve Orta Anadolu'ya dikmiştir. Şah İsmail'in Şii siyaseti, Anadolu'da yayılma isteği, Trabzon sancak beyi olan Şehzade Selim tarafından engellenmiştir (Uzunçarşılı, 1988; İnan, 2002).

II. Bayezid döneminde Yeniçeri Ocağı'nda ağa bölükleri denilen yeni bir kurulmuştur. Donanmada kalyon sınıfından Göke adlı ilk gemi yapılmış ve uzun menzilli top kullanılmaya başlanılmıştır. Anadolu'da ikinci bir defterdarlık kurulmuştur. Saraya alınacak iç oğlanları yetiştirmek amacıyla Galata Sarayı Mektebi açılmıştır.

II. Bayezid halkın kendisini uğursuz saymasına neden olacak bir dizi felaket yaşamıştır. 1492 ve 1502 yılları arasında veba salgını, altı yıl süren kıtlık, İstanbul'da 11

Eylül 1509'da başlayıp kırk beş gün süren deprem, 1070 evle 109 mescidin yıkılmasına 5000'den fazla can kaybına sebep olduğu için 'küçük kıyamet' diye anılmıştır (237).Şehzadeler arasındaki taht mücadelesi ve askerlerin Selim tarafında olduğunu gören II. Bayezid, Selim'i İstanbul'a çağırması ve 24 Nisan 1512 tarihinde tahtı oğluna bırakmıştır. Dimetoka'ya gitmek için İstanbul'dan ayrılmış ancak Çorlu yakınlarında Abalar Köyü'nde fenalaşarak 10 Haziran 1512 yılında vefat etmiştir. Cenazesi İstanbul'a getirilerek Beyazıt Camii'nin yanına gömülmüş ve daha sonra üzerine türbe inşa edilmiştir (Uzunçarşılı, 1988; Sakaoğlu, 1999; İnan, 2002).

Adları bilinen eşleri Aişe Hatun, Hüsnüşah Hatun ve diğer odalıkları Bülbül, Nigar, Gülruh, Gülbahar, Mihrinaz, Ferruhsah'dır. Oğulları, Şehinşah, Ahmed, Abdullah, Alemşah, Kamerşah, Korkud, Selim, Mehmed ve Mahmud'dur. Kızları ise Hadice Aynışah Sultan, Hundi Sultan, Gevhermülk Sultan, Aişe Sultan, Huma Sultan, Sofu Fatma Sultan, İİaldı Sultan, Şehzade Şah Hatun ve Selçuk Sultan'dır (Atalar, 1981).

II. Bayezid İstanbul, Amasya, Edirne, Osmaniç, Geyve ve Saruhan'da pek çok hayrat yaptırmıştır. Cami, medrese, imaret ve şadırvandan oluşan külliyesi 1481-1486 yılları arasında yaptırılmıştır. İstanbul'daki imaret 1501 yılında başlayıp 1505 yılında bitirilmiştir. Başlangıçta cami, kervansaray ve çifte hamamdan ibaret olan külliye sonradan mektep, medrese, imaret eklenmiştir ve mimarı Yakup Ağa'dır. Edirne'deki imaretin temeli ise 23 Nisan 1484'te atılmış ve 1488'de tamamlanmıştır. Cami, medrese, tabhane, imaret ve darüşşifadan oluşan külliyenin olduğu mahalleye İmaret-i Cedid (Yeniimaret) mahallesi denilmiştir. Edirne'de Tunca nehri üzerinde, Osmaniç'ta Kızılırmak üzerinde, Geyve ve Sakarya'da birer köprü yaptırmıştır. Bursa'daki Pirinç Hanı da (1507) onun hayratları arasındadır (Turan, 1992).

Tablo 7. Şehzade Bayezid /Sultan İkinci Bayezid Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi		Doğum / Ölüm yılı		Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht
Bayezid / Sultan İkinci Bayezid		1447 / 1512		Amasya	1454-1481	1481-1512	İstanbul
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR				PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			
İsmi		İnşa yılı	Yeri	İsmi		İnşa yılı	Yeri
1	• Sultan Bayezid Cami	1474-1481	Mersin (Silifke)	• İkinci Bayezid Cami		1481-1512	Yugoslavya (Akhisar)
2	• İkinci Bayezid Cami	1475	Kırım (Sudak Kalesi)	• İkinci Bayezid Külliyesi (cami, imaret, medrese, mektep, tabhane)		1481-1486	Amasya
3	• İkinci Bayezid Cami • Kale Tamiri (O)	1475	Kırım (Kefe)	• Ayasofya Medrese İlavesi		1481-1512	İstanbul
4				• Galata Sarayı Mektebi • Galata Sarayı Mescidi • Galata Sarayı Hamamı		1481	İstanbul
5				• Sultan İkinci Bayezid Cami		1481-1512	Yugoslavya (Nevesinye)
6				• İkinci Bayezid Bedesteni		1481-1512	Yunanistan (Selanik)
7				• Ram Kalesi		1483	Yugoslavya (Ram Kalesi)
8				• Akkirman Kalesi		1484	Kırım (Akkirman)
9				• İkinci Bayezid Cami		1484	Kırım (Azak Kalesi)
10				• İkinci Bayezid Cami		1484	Romanya (Babadağı)
11				• İkinci Bayezid Külliyesi (cami, şifahane, medrese, imaret, tabhane, darüşşifa)		1484-1488	Edirne
12				• İkinci Bayezid Cami		1484	Kırım (Kili Kalesi)
13				• İkinci Sultan Bayezid Köprüsü		1484-1488	Çorum (Osmancık)
14				• İkinci Bayezid Köprüsü		1488	Edirne
15				• İkinci Bayezid Şengül Hamamı		1493	Yunanistan (Selanik)
16				• Hatuniye Külliyesi (Meydan camii)		1485	Tokat
17				• Şeyh Vefa Medresesi • Şeyh Vefa Türbesi		1490	İstanbul
18				• Koza Hanı • Koza Hanı Medresesi		1491	Bursa
19				• İkinci Bayezid Köprüsü		1495	Çanakkale (Gelibolu-Geyve)

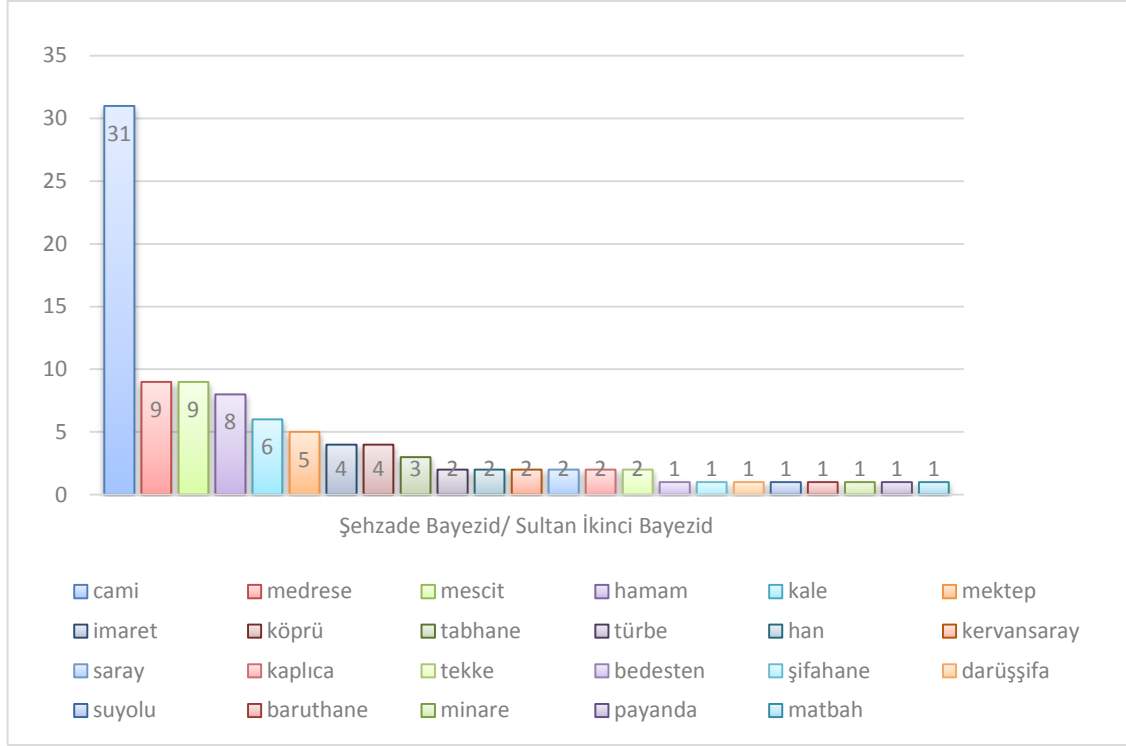
Tablo 7'nin devamı

20				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Cami • İkinci Bayezid Hamamı 	1499	Yunanistan (Patras)
21				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Cami (Eskihisar) • İkinci Bayezid Medresesi (Fethiye Cami) 	1499-1500	Yunanistan (İnebahtı)
22				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Cami 	1499	Yunanistan (Voniçe)
23				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Cami • İkinci Bayezid Kalesi 	1499	Yunanistan (Kastel-Mora)
24				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid-Hünkâr Careva Cami 	1500-1501	Yugoslavya (Foça)
25				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Hamamı 	1500-1501	Yugoslavya (Foça)
26				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Külliyesi (cami, tabhane, medrese, mektep, imaret, kervansaray, çifte hamam (patrona hamamı)) 	1500-1505	İstanbul
27				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Cami 	1500	Yunanistan (Koron)
28				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan İkinci Bayezid Cami • Sultan İkinci Bayezid Medresesi • Sultan İkinci Bayezid İmareti 	1500	Yunanistan (Methoni-Modon)
29				<ul style="list-style-type: none"> • Vidin Kalesi 	1502	Bulgaristan (Vidin)
30				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Su Yolları 	1505	İstanbul
31				<ul style="list-style-type: none"> • Çeşme Kalesi (tamir) 	1508-1509	İzmir (Çeşme)
32				<ul style="list-style-type: none"> • Topkapı Sarayı Payanda ve Tamirleri 	1509	İstanbul
33				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Kervansarayı 	1509	Yunanistan (Selanik)
34				<ul style="list-style-type: none"> • Şehzade Alaaddin Sarayı 	1510	Bolu
35				<ul style="list-style-type: none"> • Eski Kaplıca Soyunma Yeri 	1511	Bursa
36				<ul style="list-style-type: none"> • Pirinç Hanı 	1517	Bursa
37				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Köprüsü 	15.yy	Kütahya (Gediz)
38				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Cami • İkinci Bayezid Hamamı 	16.yy	Kırım (Akkirman)
39				<ul style="list-style-type: none"> • Kükürtlü Kaplıcası Soyunma Yeri 	16.yy	Bursa
40				<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Bayezid Medresesi 	?	Kırklareli (Babaeski)

Tablo 7'nin devamı

41				• Sultan İkinci Bayezid Sarayı	?	Yunanistan (Dimetoka)
42				• Sultan İkinci Bayezid Cami	?	Yunanistan (Dimetoka)
43				• İkinci Bayezid-i Cedid Mescidi	?	İstanbul (Davutpaşa)
44				• İkinci Bayezid (Kavafklar Mescidi)	?	İstanbul (Karaköy)
45				• İkinci Bayezid Baruthanesi	?	İstanbul (Kâğıthane)
46				• Emir Buhari Mescidi • Emir Buhari Türbesi	?	İstanbul
47				• Mezbele Ocağı Mescidi	?	İstanbul
48				• Siyasi Tekyesi	?	İstanbul
49				• Zindan Mescidi	?	İstanbul (Kasimpaşa)
50				• Ayasofya Minaresi	?	İstanbul
51				• Okmeydanı Tekyesi ve Matbahı	?	İstanbul
52				• Rumeli Hisarı Çifte Hamam	?	İstanbul (Rumeli Hisarı)
53				• İkinci Bayezid Cami • İkinci Bayezid Mescidi	?	Yunanistan (Karitane)
54				• İkinci Bayezid Cami	?	Kırım (Kili Kalesi)
55				• Sultan Bayezid Cami	?	Kırım (Menkub)
56				• İkinci Bayezid Cami	?	Yunanistan (Narda-Arta)
57				• İkinci Bayezid Cami • İkinci Bayezid Mektebi	?	Yunanistan (Navarin)
58				• İkinci Bayezid Cami	?	Yugoslavya (Hercegnovi - Nove)
59				• Pasova Kalesi (Kale-i Hakkaaniye-i Amaniye)	?	Yunanistan (Pasova Kalesi)
60				• İkinci Bayezid Eski Medrese Hamamı	?	Yunanistan (Selanik)
61				• İkinci Bayezid Gül Cami (Gül Bayezid-i Veli Cami) (K)	?	Bulgaristan (Sofya)
62				• Gülbahar Hatun Mescidi	?	Tokat (Sorgun)
63				• Sultan İkinci Bayezid Cami	?	Yugoslavya (Srebrenica)
64				• İkinci Bayezid Cami	?	Yugoslavya (Travnik)
65				• İkinci Bayezid Cami • İkinci Bayezid Mektebi	?	Yugoslavya (Rogatica-Çelebi Pazarı)

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

Şekil 39. Şehzade Bayezid'in İmar Faaliyetini Gösteren Tablo

Şehzade Bayezid/Sultan İkinci Bayezid'in banisi olduğu 101 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan altıncı padişah olan şehzade Bayezid 65 yıllık ömrünün, 27 yılını sancak beyliği görevini yaptığı Amasya'da, 31 yılını ise yeni başkente atanan ilk padişah olarak İstanbul'da geçirmiştir. 65 yaşında vefat eden Şehzade Bayezid/Sultan İkinci Bayezid 7 yaşında sancağa tayin edilmiştir. 27 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği yapı sayısı 3'tür. Valilik döneminde ilk inşa ettirdiği yapı Mersin'in Silifke ilçesindeki Sultan Bayezid Cami'dir. Silifke kalesinin Osmanlı Devleti'ne geçişi 1471 yılında Sadrazam Gedik Paşa zamanındadır. Evliya Celebi, kaledeki caminin Sultan II. Bayezid tarafından yapıldığı belirtmektedir. Günümüzde maalesef tahrip olmuştur (Çelik, 2009).

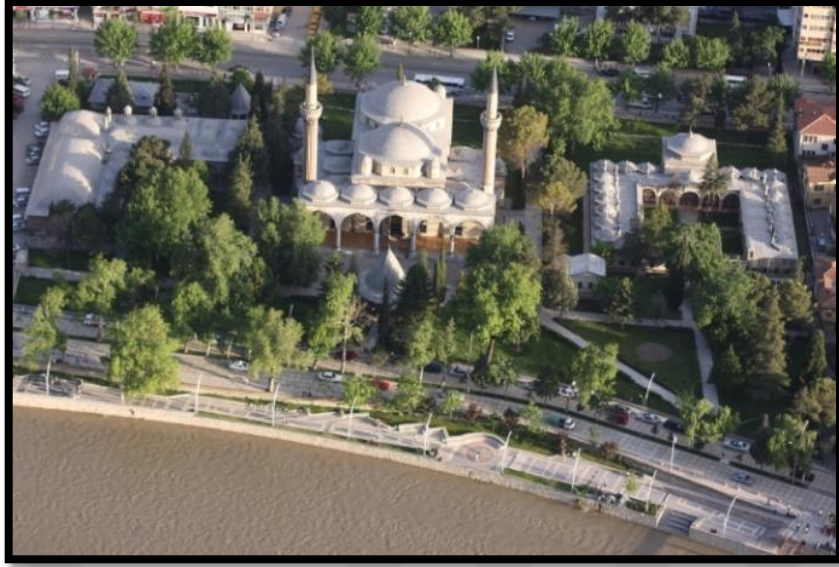
Şehzadelik yaptığı dönemde sancakbeyi olduğu Amasya'da eski başkent Edirne'de ve payitaht İstanbul'da herhangi bir yapı inşa ettirmemiştir. Ancak Silifke (Mersin), Kefe (Kırım) ve Sudak Kalesi'nde toplamda 3 tane yapı grubu olarak cami inşa ettirmiştir. Şehzadelik döneminde 3 yapının 3'ü de cami olduğu için ancak cami inşa ettirmemiştir.

Geriye kalan 98 yapı ise 31 yıl tahta kaldığı süre içinde inşa ettirmiştir. Padişahlık döneminde 28 cami, 4 imaret, 9 medrese, 5 mektep, 3 tabhane, 9 mescit, 8 hamam, 1

bedesten, 6 kale, 1 şifahane, 1 darüşşifa, 4 köprü, 2 türbe, 2 han, 2 kervansaray, 1 suyu, 2 saray, 2 kaplıca, 1 baruthane, 2 tekke, 1 minare, 1 payanda ve 1 matbahın banisidir. Padişahlık döneminde en çok cami inşa ettirmiştir ve 4 külliyesinin banisidir. Amasya'daki İkinci Bayezid Külliyesi, Edirne'deki İkinci Bayezid Külliyesi, Tokat'taki Hatuniye Külliyesi ve İstanbul'daki İkinci Bayezid Külliyesi'dir.

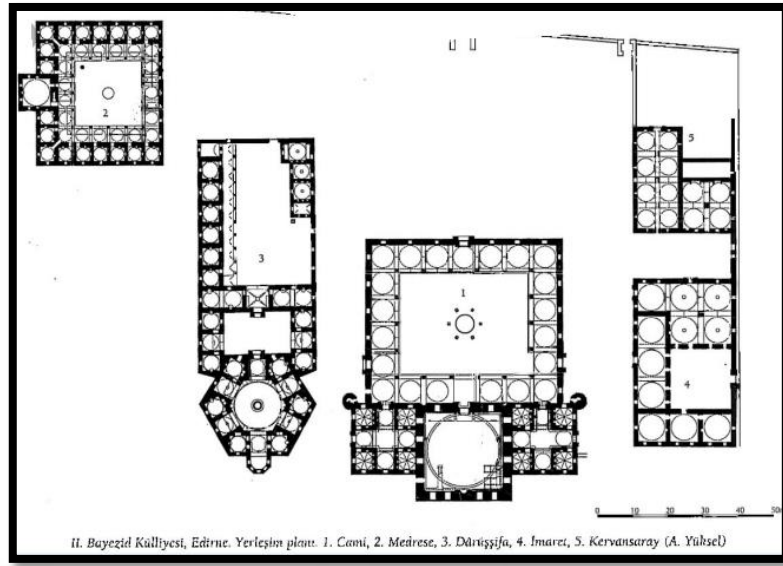
Şehzade Bayezid/Sultan İkinci Bayezid'in padişah olduktan sonra inşa ettirdiği 4 külliyeye ulaşılmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in o zaman kadar görülmeyen bir tasarım disiplininde inşa ettirdiği büyük külliyesinden sonra II. Bayezid'in Osmanlı mimarlık tarihindeki unutulmayan katkısı Edirne'de, Amasya'da, İstanbul ve Tokat'ta yaptırdığı külliyelerdir. Külliyelerin kent yaşamındaki sosyal rolleri yanında cami çevresinde yerleşen değişik işlevli yapıların, geometrik bir düzen içerisinde tasarlanmaları bilinçli kentsel bir tasarım olarak değerlendirilmelidir. Osmanlı mimarisinde Fatih Külliyesi'nden sonra büyük sultani külliyesi fikrinin yaygınlaşması II. Bayezid'in külliyesi ile gerçekleştirmiştir. Döneminde mimariye egemen olan tasarım ilkeleri bu yapılarda sergilenmektedir. II. Bayezid'in Edirne'de külliye yaptırmasının nedeni olarak şifahane gerekliliğidir. Camilerin de giderek daha simgesel statü kazanmasıdır (Kuban, 2007).

İkinci Bayezid Külliyesi 1481-1486 yılları arasında Amasya'da inşa edilmiştir. Yeşilirmak akarsuyunun kenarında geniş bir sahaya kaplayan yapı grubunun ortasında cami, sağında medrese, solunda imaret ile tabhane bulunmaktadır. Külliyesinin mektep binası günümüze ulaşmamıştır. Amasya'da II. Bayezid Külliyesi'nin inşa tarihi, ilginç bir döneme rastlamaktadır. Külliyesinin yapımına 1481'de babası II. Mehmet (Fatih)'in öldüğü ve II. Bayezid'in tahta oturduğu yıl başlanmıştır. Külliyesinin yapımı büyük olasılıkla II. Bayezid'in şehzadelik döneminde tasarlanmıştır. Önemli bir şehzade şehri olan Amasya birçok önemli yapıyı bünyesinde barındıran Osmanlı kentlerinden birisidir. II. Bayezid'in 27 yıl gibi uzun bir süre şehzade sancağı olarak görev yaptığı Amasya'da yaşaması onun saltanatında da burada büyük bir yapı etkinliğinin sürmesini sağlamıştır (Eyice, 1992).

Şekil 40. Amasya İkinci Bayezid Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-26)

Cami dışında 45.44m x 42.95m ölçülerine sahip binanın tümü sarı küfeki taşından inşa edilmiştir. Mermer sütunlar üzerinde yükselen beş kubbeli son cemaat yeri caminin kuzey cephesi boyunca uzanmaktadır. Caminin kuzeybatı köşesindeki minare 25,70 metre yüksekliğinde, 97 basamaklı ve cephesi kırmızı ters kakmalıdır. Renkli taşlar zikzak modeli oluşturarak gövdeyi sararak benzersiz bir kompozisyon oluşturmaktadır. Medrese cami ile aynı tarihlerde inşa edilmiştir. Avlu duvarlarının alçak tutulmasıyla Amasya Kalesi'nin olduğu tepe manzarası görüşebilmektedir. İmaret caminin doğusunda "L" biçiminde yerleşmiştir ve her kanadın önünde kubbeli revaklar uzanmaktadır. İmaretin yakında olduğu bilinen mektep binası iz bırakmadan yıkılıp yok olmuştur. Tabhane ise caminin iki yanındaki kubbeli mekânlarda aramak doğru olacaktır. Sultan II. Bayezid Külliyesi, Yeşilirmak kıyısındaki konumu ile Osmanlılara özgü şehircilik anlayışı dışa vurur. Külliye bir kent merkezi ya da meydana değil iki vadi arasındaki ırmağa göre konumlandırılmıştır (Peker, 2007).

Şekil 41. Edirne İkinci Bayezid Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, İ. Aydın Yüksel

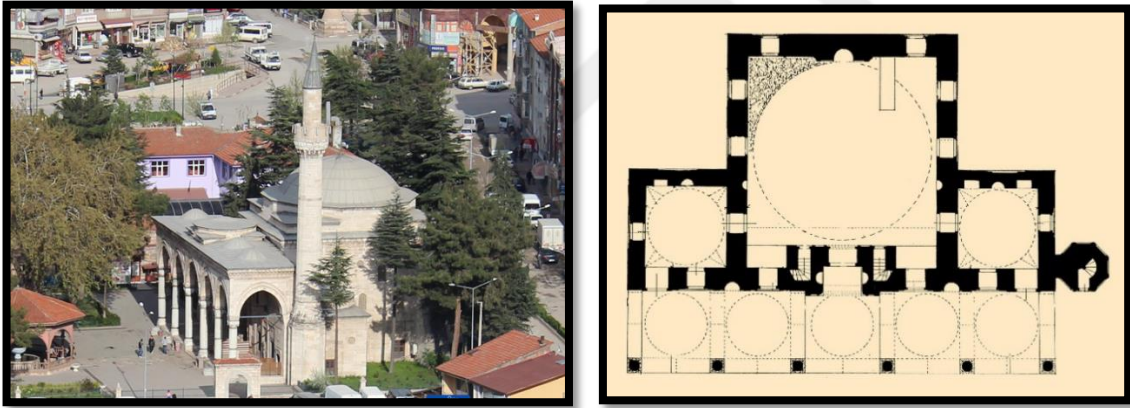
Şehzade Bayezid/Sultan İkinci Bayezid tarafından 1484-1488 yılları arasında Edirne’de inşa ettirdiği yapı İkinci Bayezid Külliyesidir. Tunca nehrinin kuzey kıyısında akarsuyunun hemen kenarında inşa edilen külliye içerisinde cami, şifahane, medrese, imaret, tabhane, hamam ve darüşşifadan oluşmaktadır. Külliye’nin güneyinde yolun karşısında yapılmış olan hamamdan bugün artık hiçbir iz kalmamıştır. Bu külliye’ye ait yapılardan biride bölgeyi şehre bağlayan köprüdür (Eyice, 1992). II. Bayezid 1484 Eflak seferi için Edirne’den geçerken bölgenin darüşşifaya gereksiniminin olduğunu söyleyerek büyük bir külliye inşaatına başlatmıştır. Doğan Kuban (2007)’a göre bunun iki nedeni olabilir: Birincisi, Edirne’nin Osmanlı’nın politik yaşamında önemini korumasıdır. İkincisi, birçok sosyal işlevleri bir araya getiren külliye kavramının padişahlar tarafından, birincil bir kent ögesi olarak görülmesidir. Fatih Sultan Mehmed’in kent merkezinden uzağa inşa ettirdiği külliye gibi II. Bayezid’de Edirne Çarşısı ve eski iç kalenin çok uzağında bir düzlüğe inşa ettirmiştir. Bayezid Külliyesi geniş bir alanı kaplamaktadır. Cami tek kubbeli cami tipolojisinde ve üç taraftan girişi olan, cami avlusu kubbeli revaklara çevrilmiştir. Çift renkli taşlardan yapılmış revak kemerlerinden bazıları granit, bazıları beyaz mermer, bazıları ise yeşil breşten sütunlara oturmaktadır. Avlunun dış duvarlarına çift sıra pencereler açılmıştır. Minareler camiden uzakta inşa edilmiştir. Nedeni ise Evliya Çelebiye göre deprem sırasında yıkılırsa caminin kubbesine zarar vermesini önlemek içindir. Tabhaneler bağımsız bölüm olarak camiye birleştirilmiştir. Doğan

Kuban'a göre tabhaneleri Türkiye' en güzel planlanmış tabhaneleri olarak değerlendirmektedir. Hem son cemaat yerine hem de yanlardan dışarıya kapıları olan tabhane, alışılmış plan tipi olan çaprazlama dört eyvanla köşelerde dört oda şemasına göre yapılmıştır. Caminin çok geniş dış avlusu, darüşşifa ve medreseden duvarlarla ayrılmıştır. Cami dış avlusunun sağında yer alan medrese, kubbeli, revaklı bir şadırvan avlusunu çevreleyen kubbeli on sekiz hücreden derslane-mescitten meydana gelmiştir. Darüşşifa, Osmanlı devri hayır binaları arasında apayrı bir yeri olan darüşşifa mimari bakımından oldukça ilgi çekicidir. Buradaki akıl hastaları müzikle tedavi edilmiştir. Külliye yaptırmada asıl amaç olan darüşşifadır ve Osmanlı mimarisinin en önemli ve gösterişli yapılarından biridir. Planı, birincisi büyük asimetrik, küçük ve simetrik iki avlu etrafına dizilmiş avlu ve eyvanlar, onu izleyen altıgen kurgulu, büyük orta sofası kubbeli ile örtülü özgün ona yapıyı içerir. Oda-sofa kompleksinin tasarımı, tabhaneler gibi, yaratıcı bir mimarın özgün ürünüdür. İmaret, hayli kalabalık bir topluluğa hizmet verdiği için, külliye avlusunun dış-sol tarafına inşa edilmiştir. Yemekhane, mutfak ve erzak ambarı gibi bağımsız bölümleri ayrıca başka işler için kullanılan mekânlarda bulunmaktadır. Vakfiyede çifte hamam olarak belirtilen biba caddenin karşı tarafındadır. Eski bir fotoğrafta hayli büyük olduğu anlaşılan hamam soyunma yerlerinin iki büyük kubbesi görülmektedir. Fakat hamam ortadan kalkmıştır. II. ,Bayezid'in Edirne'de 15.y.y. sonunda yaptırdığı cami ve külliye babasının İstanbul'daki külliyesi (Fatih) gibi çok geniş eğitim programı içinde tasarlanmamış olsa da Edirne'yi büyütme amacı, darüşşifanın tasarımı ve vakfiyesinin ayrıntılarıyla örnek bir Osmanlı kurumudur. Ayrıca sistemin güzel örneklerinden biridir (Eyice, 1992; Kuban, 2007).

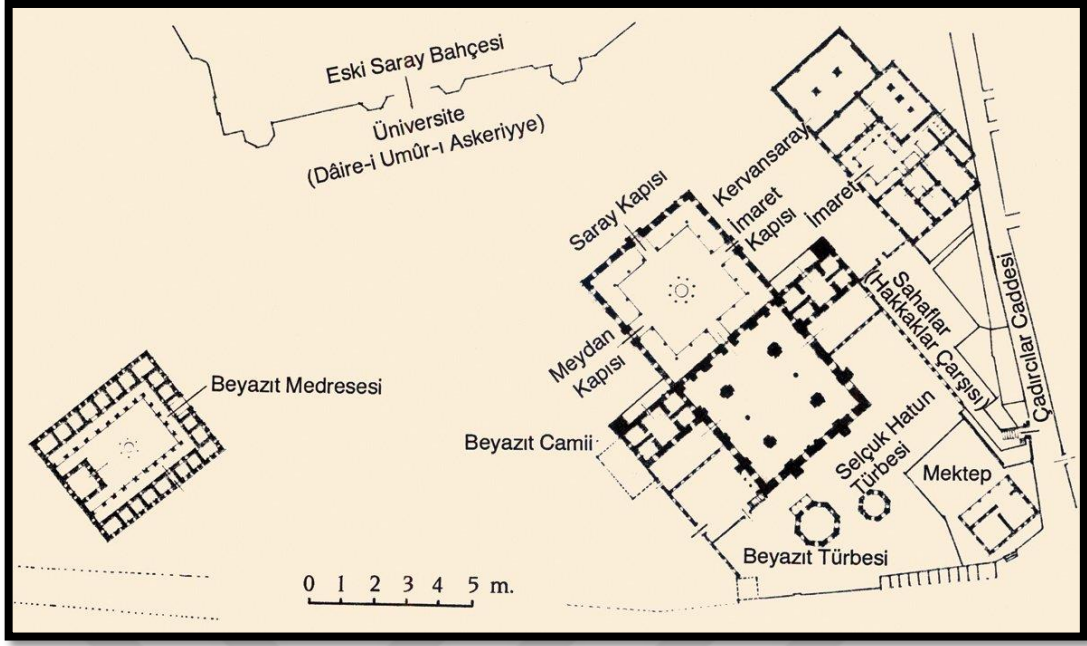
Şekil 42. Edirne İkinci Bayezid Cami ve Külliyesi, Alp Eren

Şehzade Bayezid/Sultan İkinci Bayezid'in banisi olduğu üçüncü külliye binası Tokat'ta 1485 yılında inşa edilmiştir olan Hatuniye Külliyesidir. Şehrin merkezinde Meydan mahallesinde yer alan yapı Meydan Cami olarak anılır. Zamanında cami, medrese ve imaretten oluşan bir külliyeiken medrese tamamen ortadan kalkmış, imaret ise harabe haline gelmiştir. Caminin üzerinde yer alan kitabeden anlaşıldığı üzere Sultan II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun adına yaptırdığı anlaşılmaktadır. Kesme taştan yapılan caminin harimi kare planlı ve tek kubbelidir. İki yanda yine kare planlı ve kubbeli birer oda halinde tabhane mekânları yer almaktadır. Tokat'ta inşa edilen en güzel Osmanlı eserlerinden birisi olan cami kesme taştan inşa edilmiş, ana mekân üzerinde tek minare, 6 sütun ve 5 kubbeli son cemaat yeri bulunmaktadır. Caminin Selçuklu tarzı Skalaktitlerle işlenmiş mermer portali ve künde kari tekniğinde yapılmıştır ahşap kapı kanatları bir sanat eseridir (Çobanoğlu, 2004; Tokat İl Özel İdaresi).

Şekil 43. Tokat Hatuniye (Meydan) Cami, Muzaffer Badem; Hatuniye Cami Planı, (Kaynak: URL-27)

II. Bayezid'in dördüncü yaptırdığı külliye başkent İstanbul'da 1500-1505 yılları arasında inşa edilmiştir. Beyazıt Cami ve Külliyesi, İstanbul'da Bizans Devrindeki en büyük meydanı olan Forum Theodosiacum veya Forum Tavri'nin bir köşesinde II. Bayezid tarafından inşa ettirilen Selatin Cami ve Külliyesidir. Külliye; cami, tabhane, medrese, mektep, imaret, kervansaray ve hamamdan meydana gelmektedir. Külliye, Fatih Cami ve Külliyesi gibi simetrik değil araziye dağınık bir şekilde yerleştirilmiştir (Eyice, 1992).

Şekil 44. İstanbul Bayezid Cami ve Külliyesi Vaziyet Planı, İ. Aydın Yüksel

İstanbul'da fetihten sonra kentin odaklarından iki kentin en büyük camisine dönüşen Ayasofya, ikincisi İslami odağı olan Fatih Külliyesidir. II. Bayezid Külliyesinin yer seçimi de Fatih'in yaptırdığı ilk sarayın yanında olması bakımından önemlidir. Fatih Sultan Mehmed'ten sonra gelişme çağının en büyük yapıcısı II. Bayezid'dir. İstanbul'daki Külliye bunun en önemli örneklerinden biridir. Anıtsal Osmanlı mimarlığında Sinan'dan önceki en önemli mekân yapısıdır. Bu caminin mimarının adı tartışmalıdır (Kuban, 2007).

Cami içi kare şeklinde olup dört payeye oturan dört büyük kemer 16,78 metre çapındaki kubbeyi taşımaktadır. 1500-1505 yılları arasında yapılan cami Osmanlı tasarım sanatına egemen olan modüler sistemin güçlü örneklerinden biridir. Harimin ana mekânı, kible ekseninde iki yarım kubbenin desteklediği ana kubbe ile örtülmüştür. İç avluda taşıyıcı duvarlar, daha hafif bir yük taşımaları nedeniyle daha incedir. Revak açıklıkları olağanüstü bir duyarlılıkla boyutlandırıldıklarından, son cemaat revakı ile diğer revaklar arasında boyut farkı yapılmamıştır. Osmanlı mimarisinin en değerli, en güzel avlusu, revak tasarımlarının sonucudur. Caminin simetrik planı ve Fatih'in döneminde İstanbul mimarisinin gelişmesi göz önüne alınca köşe kuleleri, oranlar, silmeler, camiye eklenmiş tabhane ve minare kaideleriyle 15.y.y.'in bir özetidir. Bu yapı Sinan dönemine yaklaşmış bir bakıma 15.y.y.'in mirasını aşmış bir yapıdır. Cami deprem atlatmış ve tamir görmüştür. Tabhaneler (misafirhane) ilk yapıldıklarında cami ile bitişik ama cami içi ile ilişkisi yoktur

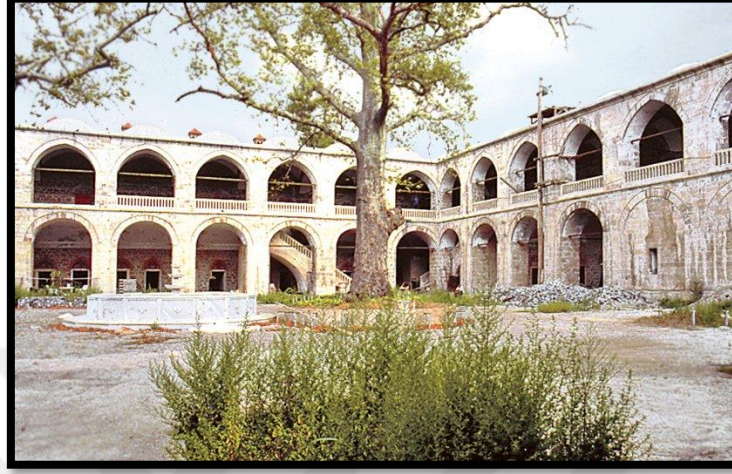
sonradan tabhane cami ile birleştirilmiştir. Tabhanelerin en dış köşelerinde minareler 78-79m bulunmaktadır. İmaret ve kervansaray bitişik yapılmıştır. Caminin sol tarafına inşa edilmiştir. II. Bayezid Medresesi camiden önce başlayıp 1507'den önce bitirilmiştir. Medrese, bir şadırvanlı, revaklı avlu çevresinde, üç yanı odası (20 oda) ve batı yönünde bitişik olmayan kubbeli dershaneden oluşmaktadır. Sıbyan Mektebi caminin kible tarafında, hazinenin de ilerisinde olan mektep vakfiyeye göre yetim ve fakir çocuklara şart koşulmuştur. Devletin imparatorluk olma sürecinde fethedilen yerlerde sultan ve vezirler camiler, medreseler, imaretler, hamamlar yaptırarak kentlerin islami görüntüsüne kavuşmasına ve sosyal örgütlenmesine olanak sağlamıştır. II. Bayezid'in Amasya, Edirne, Tokat ve İstanbul'a inşa ettirdiği külliyeler, günümüze kadar bu kentlerin fizyonomisinde, kentsel karakteri oluşturan varlıklar olarak kalmıştır (Eyice, 1992; Kuban, 2007).

Şekil 45. İstanbul Bayezid Cami ve Külliyesi, (Kaynak: URL-28)

Tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı 1517 yılında Bursa'da inşa edilen Pirinç Hanı'dır. Pirinç Hanı, Kaza Hanı'ndan sonra Sultan II. Bayezid tarafından İstanbul'daki camisine vakıf olarak Bursa'da yaptırılan ikinci handır. Pirinç Hanı, Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Arşiv belgelerine göre mimari Yakup Şah b. Sultan Şah'tır. Pirinç Hanı yontma moloz taş ve üç sıra tuğla ile örülmüş duvar örgüsüne sahiptir. Taş kapısı kesme taş ve üç sıra tuğla, kemerler, kubbeler ve tonozlar yine tuğla, avlu kemerleri ve

ayakları kesme taştandır. 70 x 75m ebadında iki katlı hanın alt katında 30 odası vardır (Yavaş, 2007).

Şekil 46. Bursa Pirinç Hanı, (Kaynak: URL-29)

Şehzade Bayezid/Sultan İkinci Bayezid'in inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılammış yapılar mevcuttur. 101 yapının 3 tanesinin yapıldığı yüzyıl bilinmemekte, 30 tanesinin yapım tarihi bilinmemektedir. Kiliseden camiye tahvil ettirdiği yapılarda mevcuttur. Tablolardan ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre II. Bayezid 101 yapının 31'ini cami inşa ettirerek padişahlık dönemi boyunca en çok cami inşa ettirmiştir. Camiler yeni yaptırdıkları ve kiliseden tahvil edilen olmak üzere 2 gruptur. Ancak İslamiyet'te namaz kılmak için bir mekâna ihtiyaç yoktur. Dışarıda herhangi bir yer bile ibadet etmek için uygun hale getirilebilir. Bu yüzden fethedilen yerlerde en büyük kiliseler camilere tahvil edilip ilk Cuma namazı burada kılınıyordu. Kiliseler yıkılıp yeni bir mimaride cami inşa edilmiyordu. Dini yapı sadece minare eklenip ibadet şekli değiştiriliyordu.

65 yıllık ömrünün 27 yılını sancakta Amasya'da 31 yılını tahta İstanbul'da geçirmiştir. Nerdeyse sancak ve payitaht yılları eşittir. Ancak iki dönem arasında banisi olduğu yapı sayısı arasında oldukça fazla fark vardır. 27 yıl kaldığı sancakta 3 eser, 31 yıl kaldığı tahta 98 eserin banisi olmuştur. Şehzadelik döneminde sadece cami inşa ettirirken, padişah olduktan sonra yapılar fonksiyon olarak oldukça çeşitlenmiştir. Ayrıca tahta çıktıktan sonra sancağında Amasya'da, eski başkent Edirne'de, Tokat'ta ve Payitaht

İstanbul'da külliyele inşaat ettirmiştir. Babasından aldığı mimari mirası geliştirerek temsil etmiştir.

Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Sancakbeyliği yaptığı Amasya'da, eski başkent Edirne'de ve payitaht İstanbul'da külliye inşaat ettirmiştir. Bunun dışında Rumeli Hisarı, Kasımpaşa, Kâğıthane, Karaköy, Davutpaşa (İstanbul), Bursa, Sorgun (Tokat), Bolu, Gelibolu-Geyve (Çanakkale), Gediz (Kütahya), Babaeski (Kırklareli), Osmancık (Çorum), Çeşme (İzmir), Akhisar, Nevesinye, Ram Kalesi, Foça, Nove, Srebrenica, Travnik, Rogatica-Çelebi Pazarı (Yugoslavya), Selanik, Patras, İnebahtı, Voniçe, Kastel-Mora, Koron, Methoni-Modon, Dimetoka, Karitane, Pasova Kalesi (Yunanistan), Akkirman, Azak Kalesi, Kili Kalesi, Menkub (Kırım), Babadağ (Romanya), Vidin, Sofya (Bulgaristan) vakıf yapılarının görüldüğü diğer şehir/kasabalarıdır.

2.1.7. Şehzade Selim (1467-1520)

872/1467 yılında babası II. Bayezid'in sancak beyi olarak görev yaptığı Amasya'da doğmuştur. Babasının sekiz oğlundan dördüncüdür, annesi Dulkadiroğlu Alaüddevle Bozkurt Bey'in kızı Ayşe Hatun'dur. Osmanlı belgelerinde Selim Şah diye geçmektedir ancak sert mizacı, cesareti ve ataklığı sebebiyle 'Yavuz' lakabıyla tanınmıştır. Arapça ve Farsça öğrenmiş, binicilik ve atçılıkta hüner kazanmış, ok ve yay yapmaya ilgi duymuştur (Emecen, 2009; Sakaoğlu, 1999).

Amasya'da eğitim görmüştür bir ara dedesi Fatih'in isteği üzerine İstanbul'a getirilip onun yanında kalmış, sonra da sancak beyi olarak 1487 yılında Trabzon'a gönderilmiştir. 1510 yılına kadar yaklaşık 25 yıl Trabzon'da sancak beyliği yapmıştır (Öztuna, 1983). Trabzon'daki idarecilik yılları ona ileride kısa sürecek saltanatı için tecrübe kazandırmıştır. Buradayken sınır boylarındaki gelişmeleri, Gürcü prensliklerini ve Osmanlı Devleti için büyük bir sorun olan Şah İsmail faaliyetlerini takip etmiştir ve bu konuda merkezi bilgilendiren raporlar yazmıştır (Emecen, 2011).

Annesi Ayşe Hatun 1505 yılında vefat edene kadar oğlu Selim'in yanında Trabzon'da kalmıştır, oğlu Süleyman'da burada doğmuştur. Yine burada doğan Şehzade Salih ve Kamerşah Sultan adlı çocukları küçük yaşta Trabzon'da vefat etmiştir. Şehzade

Selim ayrıca Trabzon civarında önemli imar hareketlerinde bulunmuş; Giresun'da bugün ortadan kalkan bir cami yaptırarak vakıflar tahsis etmiştir (Emecen, 2009).

Trabzon'dayken babasının hükümdar olarak gücünün zayıfladığını ve Amasya'da bulunan ağabeyi Ahmed'in taht için öne çıktığını fark eden Şehzade Selim, babasını tahttan indirerek ve 24 Nisan 1512 tarihinde Osmanlı sultanı olarak tahta çıkmıştır. Saltanatını resmen ilan ettikten sonra ilk iş olarak iktidarını sağlamlaştırmaya çalışmış ve tahta ortak olabilecek kardeşleri Ahmed ile Korkud'un bertaraf edilmesi konusuna öncelik vermiştir (Emecen,2009;Yağcı,2014). Ocak 1513'te 'nizam-ı alem' için, Bursa'da bulunan kardeşi Mahmud'un oğulları, Musa, Orhan, Emir; Alemşah'ın oğlu Osman ve Şehinşah'ın oğlu Mehmed'i boğdurtmuştur. Ardından Manisa'da bulunan Şehzade Korkut'u yakalatıp öldürmüştür. Karşısında sadece ağabeyi Ahmed ve oğulları kalmıştır. Yenişehir ovasında yapılan savaşta Yavuz Sultan Selim kardeşini bozguna uğratmıştır ve kaçmaya çalışan kardeşini yakalatıp öldürmüştür. Böylece Yavuz Sultan Selim tam anlamıyla tahtını sağlamlaştırmış olmuştur (Emecen, 2009).

Kardeşlerini bertaraf ettikten sonra Yavuz Sultan Selim, Anadolu'nun birliğini tehdit eden Safeviler üzerine 1514 yılının Nisan ayında sefere çıkmıştır. 23 Ağustos 1514'te Çaldıran ovasında karşılaştılar. Osmanlıların galibiyetiyle sonuçlanan savaşta Yavuz Sultan Selim Tebriz'i almış ve şehirde bazı imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Dönüş yolunda ise Bayburt ve Kiğı kalelerini almıştır (Uzunçarşılı, 1975).

Yavuz Sultan Selim 1515 yılında başlatılan Anadolu harekâtı için İstanbul'dan destek birlikleri istemiştir. 19 Mayıs 1515'te Bayburt Kemah kalelerini, 12 Haziran 1515'te Dulkadiroğlularını yenerek Maraş ve Elbistan'ı topraklarına katmıştır. Böylece Anadolu'da Osmanlı Devletinin otoritesini sağlamış ve Müslüman birliğini tehdit eden sebepleri ortadan kaldırmıştır (Sakaoğlu, 1999).

Osmanlılar ve Memlûklular arasında tampon bölge görevi yapan Dulkadiroğlularının ortadan kaldırılmasıyla iki devlet karşı karşıya gelmiştir (Hammer,1330). Osmanlı ve Memlûk orduları 24 Ağustos 1516'da Halep yakınlarında Mercidabık'ta karşılaşmıştır. Muharebe ikinci vakti Memlûk ordusunun yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Halep, Hama, Humus, Malatya, Divriği'nin alınmasından sonra Eylül ayında Şam ve Gazze zapt edilmiştir. Fakat başlarına yeni bir sultan geçen Memlûklular, Mısır'da tekrar toplanmıştır. Kahire'nin kuzey doğusu Ridaniye'de 23 Ocak 1517'de Osmanlı- Memlûk orduları karşılaşmış Osmanlılar galip gelerek ertesi gün Kahire'ye girmiştir (Tansel, 1969).

1517'te Kahire'ye gelen Mekke şerifinin oğlu Ebu Numeyy, Mekke'nin anahtarı ve Emanat-ı Mukaddese denilen Hz. Muhammed'e ve sahabelere at eşyayı İslam Padişahı Sultan Selim Han'a hediye etmiştir (Sakaoğlu,1999).

17 Ekim 1517'de Şam'a gelen Sultan Selim, dört ay kadar kaldığı şehirde Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kabrini buldurarak üzerine bir türbe, yanına da bir cami ve imaret inşa ettirmiştir. Caminin bittiği ilk Cuma namazını burada kılarak Şam'dan ayrılmıştır (22 Şubat 1518) (Öztuna, 2006).

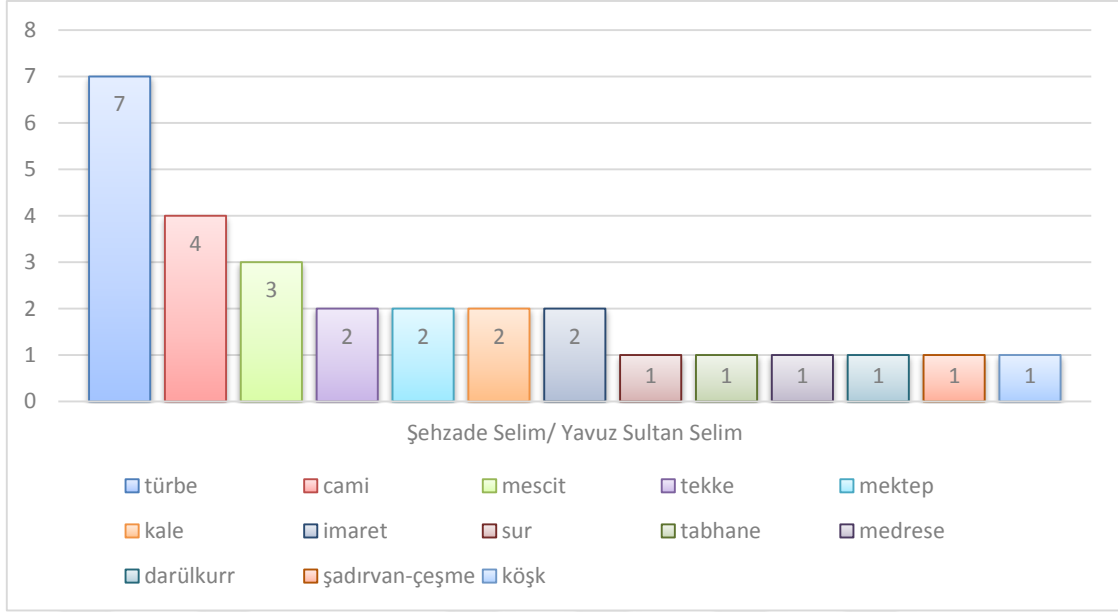
Rodos üzerine sefere çıkmayı planlayan Yavuz Sultan Selim, seferden vazgeçmiş 18 Temmuz 1520'de Edirne'ye gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır. İstanbul'da çıkan veba salgını dolayısıyla buraya hareket ettiği düşünülmektedir. Yolculuk sırasında sırtında çıkan çiban veya ur sebebiyle rahatsızlanmıştır. Hekimlerin müdahalesine rağmen 21-22 Eylül 1520 gecesi sabaha karşı vefat etmiştir (Emecen, 2011). Ölümü oğlu Süleyman'ın İstanbul'a gelişine kadar gizli tutulmuştur. 1 Ekim'de İstanbul'a getirilen naaşı Fatih Camii'ne indirilmiştir. Bugün türbesinin bulunduğu Mirza Sarayı denilen yerde defnedilmiş ve daha sonra oğlu Süleyman tarafından türbe ve cami yaptırılmıştır (Sultan Selim Camii ve Külliyesi). Kamu hazinesinin en yüksek değerlere Yavuz Sultan Selim döneminde ulaştığı, sonraki padişahların onun kadar birikim yapamadıkları için saray hazinelerinin uzun bir süre 'Sultan Selim Şah' mührüyle açılıp kapatıldığı tarihe geçmiştir (Emecen, 2009).

Bilenen tek eşi Hafsa Sultan'dır ayrıca Ayşe Hatun isimli birinden daha söz edilmiştir. Süleyman hariç diğer oğulları küçük yaşta ölmüştür. Kızları Beyhan Sultan, Fatma Sultan, Hafsa Sultan, Hatice Sultan, Şah Sultan ve Hanım Hatun'dur (Atalar, 1981). Bazı kaynaklarda Trabzon, Edirne, Şam ve Kahire'deki imar faaliyetleri dışında İstanbul'da kendi adını taşıyan caminin temellerini attığı, ancak tamamlamadığı, tersaneyi genişlettiği, Sirkeci ile Sarayburnu arasında sahilde bir köşk yaptırıldığı (Yalı Köşkü veya Mermer Köşkü) söylenmektedir (Emecen, 2009).

Tablo 8. Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht	
Selim / Yavuz Sultan Selim	1470/1520	Trabzon Semendire	1481-1510	1512-1520	İstanbul	
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			
İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri	
1	• Selçuk Hatun Türbesi	1508	İstanbul	• Şehzade Osman Türbesi	1512	Amasya
2	• Sur Tamiri (O)	-	Trabzon	• Şehzade Ahmed Türbesi	1514	Bursa (Muradiye)
3				• Miskinler Tekyesi • Mescidi (Dedeler Mescidi)	1514	İstanbul
4				• 2.Bayezid Türbesi	1514	İstanbul
5				• Gülbahar Hatun Külliyesi (Cami, tabhane, medrese, mektep, darülkurr, imaret, türbe.)	Cami: 1514	Trabzon
6				• Temrük Kalesi • Cami	Kale: 1515 Cami: 1519	Kırım
7				• Kızıлтаş Kalesi	1515	Kırım (Kızıлтаş)
8				• Şeyh Muhiddin Arabi Mescidi • İmarat • Tekke • Türbe	1517-1518	Suriye (Şam)
9				• Hz. Mevlana Türbesi • Şadırvanı ve Çeşmeler	1519	Konya
10				• Yavuz Sultan Selim Hünkâr Careva Cami	1519	Yugoslavya (Ustulce)
11				• Yavuz Sultan Selim Cami • Yavuz Sultan Selim Mektebi	?	Yugoslavya
12				• Sultan Selim Yalı Köşkü (Cebeciler Köşkü)	?	İstanbul
13				• Yavuz Sultan Selim Mescidi	?	Yugoslavya (Mostar)

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

Şekil 47. Şehzade Selim'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim'in banisi olduğu 28 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan yedinci padişah Şehzade Selim 50 yıllık ömrünün, 29 yılını sancak beyliği görevini yaptığı Trabzon'da, 8 yılını ise başkent İstanbul'da geçirmiştir. 50 yaşında vefat eden Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim buna göre 13 yaşında sancağa tayin edilmiştir. 29 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği 2 yapıya ulaşılmıştır. Valilik döneminde ilk inşa ettirdiği yapı başkent İstanbul'daki Beyazıt Selçuk Hatun Türbesi'dir. Selçuk Hatun Türbesi; İstanbul Sur içi Beyazıt Meydan'ında Beyazıt Cami Hazinesinde 1508 tarihinde inşa edilmiştir. Selçuk Hatun, Sultan II. Bayezid'in kızı ve Yavuz Sultan Selim'in kız kardeşidir. Türbeyi kız kardeşi için Yavuz Sultan Selim inşa ettirmiştir. Yapı sekizgen planlı ve kubbelidir. Türbenin giriş kısmı mermer söveli geriye kalan kısımları kesme taştan inşa edilmiştir. Türbede iki sıra halinde toplamda 14 pencere bulunmaktadır. Tüm cephe detayları klasik dönemin izlerini taşımaktadır. Türbenin zemini ise altıgen tuğlalarla kaplanmıştır. Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim sancağı Trabzon'da 29 yıl gibi uzun bir süre kalmasına rağmen ancak 2 tane banilik eseri saptanabilmiştir. İlki kız kardeşi için inşa ettirdiği türbe, ikincisi ise sancağı Trabzon'da yılı bilinmeyen sur tamiridir.

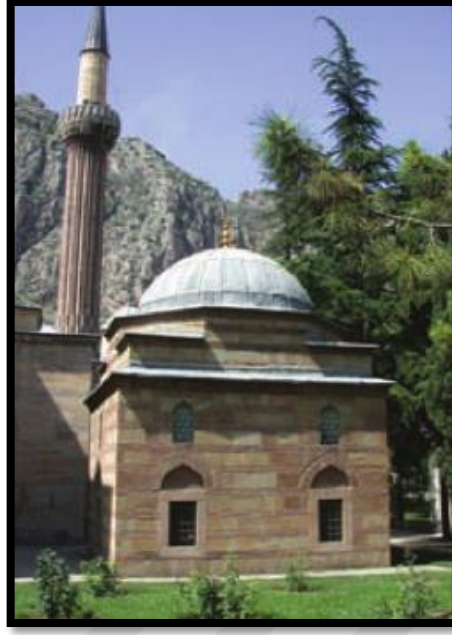

Şekil 48. İstanbul Selçuk Hatun Türbesi, Caner Cangül

Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim'in şehzadelik döneminde sancak beyi (vali) olduğu Trabzon'da sadece surların tamirini ve payitaht İstanbul'da Selçuk Hatun Türbesini yaptırmıştır. Eski başkent Edirne'de herhangi bir yapı inşa ettirmemiştir. Sancakta türbe, sur tamiri yapmıştır.

Geriye kalan 22 yapıyı ise 8 yıl tahta kaldığı süre içinde inşa ettirmiştir. Padişahlık döneminde 4 cami, 6 türbe, 2 tekke, 3 mescit, 1 tabhane, 1 medrese, 2 mektep, 1 darülkurra, 2 imaret, 2 kale, 1 şadırvan-çeşme ve 1 köşkün banisidir. Padişahlık döneminde en çok türbe inşa ettirmiştir. Yapıların biri külliye niteliğindedir. Şehzadelik döneminde hem sancağında hem başkentte yapı inşa ettirmiştir. Tahta çıktıktan sonra inşa ettirdiği yapılar tahta 8 yıl gibi az bir süre kalmasına rağmen fonksiyon ve sayı olarak artarken geniş bir şehir çeşitliliği göstermiştir.

Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim tahta çıktıktan sonra ilk 1512 yılında Amasya'da Şehzade Osman Türbesini inşa ettirmiştir. II. Bayezid Külliye içinde caminin güneydoğusundaki türbe, kare planlı ve kubbeye örtülü Sultan II. Bayezid'in oğullarından Amasya valisi Şehzade Ahmed'in, Yavuz Sultan Selim tarafından öldürtülen oğlu Şehzade Osman'a aittir. Ön direğe dayanan ahşap bir girişi saçağı olan türbe kesme taş ve üç sıra tuğla hatıllar tekniğiyle inşa edilmiştir (Eyice, 1992).

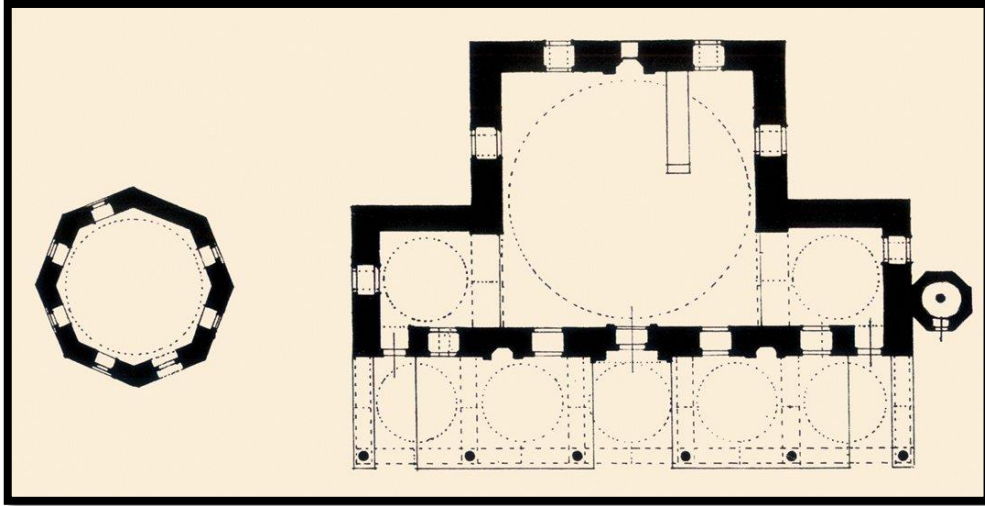
Şekil 49. Amasya Şehzade Osman Türbesi, (Kaynak: URL-30)

Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim sancaktayken külliye inşa ettirmemesine rağmen, tahta çıktıktan sonra 8 yılda 1 külliye inşa ettirmiştir. Yavuz Sultan Selim'in tahta çıktıktan sonra inşa ettirdiği külliye sancağı Trabzon'da annesi Gülbahar Hatun Cami ve Külliyesidir. Günümüzde Gülbahar Hatun Cami olarak bilinen yapı, bugün ayakta kalabilen türbenin yanı sıra medrese, imaret, mektep, darülcürre ile Hatuniye Külliyesi'nin önemli bir parçasıydı. Âşık Mehmed, caminin Yavuz Sultan Selim tarafında Trabzon'da valilik yaparken annesi Gülbahar Hatun'un vefatı üzerine, defnedildiği Zağnos Kapısı dışındaki kabrinin yanına yapıldığı söylenmektedir. Caminin giriş kapısı üzerindeki kitabede yapım tarihini gösteren kitabe kayıptır. Ancak ebced hesabına göre 1514 kabul edilir (Âşık Mehmed, 2007; Tuluk-Düzenli, 2010). Yapı büyük bir kubbenin örttüğü ana mekân ile kuzey duvarı üzerinde doğu ve batı köşelerde yer alan iki küçük kubbeli birimden (tabhane) meydana gelen kanatlı bir cami tipolojisi sergilemektedir. Günümüzde küçük birimler aralarındaki duvarlar kaldırılarak ana mekâna eklenmiştir (Tuluk, 2010). Zaviyeli (veya Tabhaneli) plan tipinde olan caminin kuzeyde altı mermer sütunlu beş kubbe ve geniş bir saçağın örttüğü son cemaat yeri bulunmaktadır. 12 x12 metre ölçülerindeki ana mekânın üzeri, dışarıdan onikigen kasmağa oturan pandantifli kubbe ile örtülmüştür. Caminin doğusunda bulunan türbe sekizgen prizma şeklinde olup kubbeli ve kurşunla kaplıdır. Külliyenin en önemli yağlarından biri olan ve bugüne ulaşmayan

Sultaniye Medresesi adı ile bilinen medrededir. İki katlı ve caminin kuzeyinde yer alan medrese tamir dilmesine rağmen bakımsızlıktan ortadan kaldırılmıştır (Ertuğrul, 1996).

Şekil 50. Trabzon Gülbahar Hatun Cami, Mustafa Asan

Şekil 51. Gülbahar Hatun Cami ve Türbesinin Planı, (Kaynak: URL-31)

Tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı 1519 yılında Ustulçe (Bosna-Hersek)'de yaptırdığı Yavuz Sultan Selim Hünkâr Careva Cami'sidir. Yavuz Sultan Selim zamanından kalma (1519) Careva (Hünkâr) Cami XVIII. Yüzyılda yetersiz kalınca 1788-1789

yıllarında büyütülmüş ve geniş ölçülerde yeniden inşa edilmiştir. Caminin güzel bir şadırvanı olup, ayrıca caminin kitabesinde kurucu olarak “ Cenab-ı hazret-i Sultan Selim, Mısır Fatihi” ibaresi geçmektedir. Kesme taştan yapılan caminin iç ölçüleri 9,20x 16,40 m, duvar kalınlığı 90 cm’dir. Ustulçe’nin en geniş camisidir. Son cemaat yeri, yan duvarları uzatılarak çatıya destek olmuştur. İç yüksekliği 4,72 m’dir. Minare kesme taştan ve 26 m yüksekliktedir. Cami 1992-1995 savaşında Hırvatlar tarafından yıkılmış ve savaştan sonra aynı usul ve malzeme ile tekrar yapılmıştır (Kalajdzic, 2006; Kiel, 2012).

Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim’in inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılammış yapılarda mevcuttur. Şehzadelik ve padişahlık döneminde 28 yapının banisi olan padişahın 4 yapısının tarihine ulaşılammıştır. 4 yapının 1’i şehzadelik, 3’ü tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Şehzade Selim/Yavuz Sultan Selim’in banisi olduğu yapı sayısı tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre 28’dir. 50 yıllık ömrünün 29 yılını sancağı Trabzon’da, 8 yılını başkent İstanbul’da tahta geçirmiştir. Sancakta 29 yıl kalmasına rağmen 2 yapının, payitahta 8 yıl kalmasına rağmen ise 26 yapının banisi olmuştur. Osmanlı topraklarını 8 yıl gibi kısa süre içinde 2,5 kat büyüterek ve boş devraldığı devlet hazinesini ağzına kadar dolu bırakarak valilik dönemine göre oldukça fazla yapının banisi olmuştur. Şehzadelik döneminde türbe ve sur tamiri yaptırırken padişahlık döneminde en çok türbe inşa ettirmiştir. Ancak yapılar fonksiyon ve şehir olarak çeşitlilik göstermiştir.

Yavuz Sultan Selim’in kendi adına bir selatin camisi ne Bursa’da ne Edirne’de ne de payitaht İstanbul’da bulunmamaktadır. Annesi adına sancağı Trabzon’da külliye inşa ettirmiştir. Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Sancak beyliği yaptığı Trabzon’da tahta çıktıktan sonra annesi adına külliye inşa ettirmiştir. Ancak oğlu Kanuni Sultan Süleyman babası adına 2 külliye inşa ettirmiştir. Sultan Çelebi Mehmed gibi 8 yıl tahta kalan Yavuz Sultan Selim 28 yapının banisi olarak 21 eserin banisi olan Sultan Çelebi Mehmed’i geçmiştir. Payitaht İstanbul, Amasya, Muradiye (Bursa), Konya, Kızıltaş(Kırım), Kırım, Şam (Suriye), Üstülce (Yugoslavya), Monstar (Yugoslavya) ve Yugoslavya vakıf yapılarının görüldüğü diğer şehir/kasabalardır.

2.1.8. Şehzade Süleyman (1494-1566)

6 Kasım 1494 tarihinde babası Yavuz Sultan Selim’in sancak beyliği yaptığı Trabzon’da dünyaya gelmiştir. Yavuz Sultan Selim ile Tatar asıllı ya da cariyeye kökenli

Hafsa Sultan'ın oğludur. 1403-1411 yılları arasında Fetret Devri'nde tahta çıkmış olan Emir Süleyman'ı meşru sayan tarihçiler tarafından II. Süleyman olarak anılmıştır. Yasa koyucu olmasından dolayı Kanuni Sultan Süleyman anılmasına rağmen batıda 'Muhteşem' veya 'Büyük Türk' olarak anılmıştır (Sakaoğlu, 1999).

Çocukluk yılları babasının sancak beyliği yaptığı Trabzon'da geçmiş ve ilk eğitimini Trabzon sarayında kendisine tahsis edilen hocalardan almıştır. Adı bilinen ilk hocası Hayreddin Efendi'dir ve bir Rum'dan kuyumculuk dersleri almıştır (Emecen, 2010). 1508'de Şebinkarahisar sancakbeyliğine buradan Bolu sancağına, 1509'da Kefe sancak beyliğine gönderilmiştir. 1512'de babası padişah olunca İstanbul'a gelmiş ve babası ve amcaları arasındaki taht mücadelesi sonuçlanan kadar "kaimmakam-ı" saltanat sanı taşıyarak İstanbul ve Edirne'de oturmuştur. 1513 yılında yegâne taht varisi sıfatıyla sancak beyi olarak Manisa'ya gönderilmiştir. Babasının vefat haberini alınca sekiz günde Üsküdar'a gelerek 30 Eylül 1520'de Topkapı Sarayı'na geçti ve aynı gün öğleden sonra cülus töreni düzenlenmiştir. Ertesi gün Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra, babasının gömüldüğü Mirza Sarayı deneni yere bir türbe ve imaret yapılmasını, temelleri atılmış bulunan caminin tamamlanmasını, Yenibahçe'de de bir medrese inşasını emretmiştir (Sakaoğlu, 1999).

Saltanata gelişinin ikinci ayında babası zamanında göreve getirilen Şam beylerbeyinin isyanı ile karşılaşmıştır. Safevilerin devreye girme ihtimali endişeye yol açıyorsa da isyan kısa sürede bastırılmıştır (Ocak 1521) (Emecen, 2010).

Macar Kralı'nın, Roma İmparatoruna güvenerek, Osmanlı elçisine düşmanca davranması üzerine, devletin vizyonu açısından önem taşıyan ve daha önce üç kere kuşatılıp alınamayan, Belgrat üzerine sefere çıkmıştır. 18 Mayıs 1521'de İstanbul'dan hareket edip, 29 Ağustos 1521'de Belgrat Kalesi'ni teslim almıştır. 30 Ağustos Cuma günü ise şehrin en büyük kilisesi camiye çevrilip, Cuma namazı kılınmıştır. Belgrat imarı için hazineden büyük yardımlar yapılmıştır (Peçevi, 1981).

Rodos Adası'nın, öncelik kazanmasının nedeni Akdeniz hâkimiyeti bakımından önemli olması, Kahire-İstanbul deniz yolu üzerindeki Hristiyan ileri karakolu niteliğini taşıyor olması bu seferi zorunlu kılmıştır (Emecen, 2010). Kanuni Sultan Süleyman, 16 Haziran 1522'de İstanbul'dan yola çıkmıştır. 28 Temmuz'da Marmaris'ten Rodos'a geçen Sultan Süleyman kalenin teslim olmasını istemiştir. Rodos Kalesi, Aralık 1522'de Osmanlı hâkimiyetine geçmiş üç bin esir Müslüman kurtarılmıştır (Peçevi, 1981; Sakaoğlu, 1999).

Kanuni Sultan Süleyman'ın yakın arkadaşı İbrahim Paşa'yı aykırı ve hızlı bir şekilde veziriazamlığa getirmesi bu görevi bekleyen ikinci vezir Ahmed Paşa'yı Mısır beylerbeyliğine uzaklaştırması iç krize yol açmıştır. İbrahim Paşa, Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Hadice Sultan ile evlenmiş ve düğün devam ederken Şehzade Selim'in dünyaya gelmesi coşkuyu artırmıştır. (24 Mayıs-5 Haziran 1524) (Sakaoğlu 1999).

Avrupa'daki mücadelenin kızışması, Fransa Kralının esir düşmesi sonucu, annesi oğlunun kurtarılması için Osmanlı'dan yardım istemesi sonucu Kanuni Sultan Süleyman bu fırsatı değerlendirmiştir (Emecen,2010). 23 Nisan 1526'da İstanbul'dan hareket eden Kanuni, Macar ordusu ile tuna kıyısında Mohaç düzlüğünde 29 Ağustos 1526'da karşılaşmış ve birkaç saat içinde Macar ordusunun yenilmesi sonuçlanmıştır. Budapeşte, Macaristan, Erdel (Transilvanya) Osmanlı egemenliğine geçmiştir (Peçevi, 1981; Sakaoğlu, 1999).

Sultan Süleyman,10 Mayıs 1529'da Avusturya seferine çıkmıştır. Ferdinand işgalindeki Budin'i, 8 Eylül 1529'da teslim almıştır. Osmanlı ordusu 22 Eylül'de Avusturya'ya girip, 27 Eylül 1529'da şehri kuşatmıştır. Mevsimin ve şartların elverişsiz olması üzerine 21 günlük kuşatmada başarı sağlanamamıştır (Uzunçarşılı, 1975).

Sultan Süleyman, birazda Viyana başarısızlığının izlerini silmek için haftalarca süren şenliklerle oğulları Mustafa, Mehmed ve Selim'in sünnet düğünlerini yaptırmıştır (18 Haziran 1530) (Emecen, 2010). Sultan Süleyman, Batıdaki gelişmeler üzerine Nisan 1532'de Alman İmparatoruna haddini bildirmek amacıyla Alaman Seferine çıkmıştır (Kumrular, 2001).

11 Haziran 1534'te altıncı büyük seferine çıkmak üzere İstanbul'dan hareket etmiş 23 Haziran'da Van Kalesi'nin ele geçirildiği haberini almıştır. 27 Eylül'de Tebriz'e 30 Kasım 1534'te Bağdat'a girmiştir. İmam-ı Azam'ın kabrini ziyaret edip, büyük bir türbe yapılmasını emretmiştir (Peçevi,1981). Ayrıca Abdülkadir-i Geylani'nin mezarı üzerine türbe, etrafına medrese, tekke hücreleri ve imaretle yanına bir cami inşa ettirmiştir. İrakeyn Seferi diye bilinen bu askeri harekât ona Safeviler'in umduğu gibi bertaraf edilemeyeceğini göstermiştir.

Sultan Süleyman, yedinci büyük seferini 17 Mayıs 1537'de İstanbul'dan ayrılarak Korfu üzerine yapmıştır. Fakat Korfu adasına yapılan çıkarma ve kale kuşatması başarılı olmamıştır. 8 Temmuz 1538'de, Sultan Süleyman Boğdan seferine çıkmaya karar vermiş ver Moldova kıyılarını ele geçirilmiş ve Akkirman'dan Lviv'e uzanan yolların kontrolü

sağlanmıştır. Bu arada '8 Eylül'de Barbaros Hayrettin Paşa, Preveze'de rakibini yenilgiye uğratmıştır. Eylül 1539'da oğulları Bayezid ve Cihangir'in sünnet düğünlerini yaptırmış, kızı Mihrimah Sultan'ı Rüstem Paşa ile evlendirmiştir.

Macar Kralının ölmesi, Ferdinand'ın Mayıs 1541'de Budin'i kuşatma altına alması Sultan Süleyman'ı yeniden Macar seferine (İstabor seferi) çıkma kararı almıştır. 22 Haziran'da Valpo Kalesi'ni, ardından Pecs'i, 6 Temmuz'da Şikloş'u ele geçirmiştir. 10 Ağustos'ta Estergon'a yürümüş ve önemli kale alınmıştır. Ardından Tata ve İstolni Belgrad Kaleleri zapt edilmiştir. Sultan Süleyman'ın Manisa'da idarecilik yapan oğlu şehzade Mehmed 5-6 Kasım 1543'te vefat etmiştir. Çok sevdiği oğlu için Mimar Sinan'a Şehzade Camii'ni inşa ettirmiştir (Emecen, 2010).

İranlıların işgal ettiği Van Kalesi'ni geri almak için 27 Temmuz'da Tebriz'e girerek burayı ele geçirmiştir. Bir buçuk yıl süren Elkas seferi 21 Aralık 1549'da sona ermiştir. Sultan Süleyman, 28 ağustos 1553'te Nahçıvan seferine çıkmıştır. Bu sefer sırasında büyük oğlu şehzade Mustafa boğularak öldürülmüş (6 Ekim), küçük oğlu şehzade Cihangir ise 27 Kasım 1553'te Halep kışlağında vefat etmiştir. 29 Mayıs 1555'te merkezi Tebriz olan Azerbaycan'ın batısını ve Irak'ı Osmanlılara bırakan Amasya Antlaşması imzalanmıştır.

1550 yılında temeli atılan Süleymaniye Külliyesi 15 Ağustos 1556'da törenle hizmete girmiştir. 15 Nisan 1558'de Hürrem Sultan vefat etmiştir. Hayatta kalan iki oğlunun, Bayezid ve Selim'in taht kavgasına tanık olmuştur. 25 Eylül 1561'de oğlu Bayezid'i boğdurtmuştur (Sakaoğlu, 1999).

Avusturya'daki gelişmeler üzerine, veziriazam Sokullu Mehmed Paşa'nın savaşa taraftar olması sebebiyle 13 yıldır sefere çıkmayan Sultan Süleyman 1 Mayıs 1566'da ihtişamlı bir törenle son seferine çıkmıştır. 5 Ağustos 1566'da Sigetvar'a ulaşmış ve Eylül'ün 5'ini 6'sına bağlayan gece vefat etmiştir. Sultan Süleyman'ın ölümü devam eden savaş yüzünden askerden gizlenmiştir (Uzunçarşılı, 1975).

Osmanlı devleti politik, diplomatik, askeri, teknolojik, mimari, güzel sanatlar ve bilim alanlarında altın çağını Süleyman'ın yarım yüzyılı bulan saltanatında yaşamış, dünyanın en güçlü devleti konumuna yükselmiştir. Mimar Sinan, şair Baki, minyatürcü Nigari, Piri Reis, Barbaros ve pek çok sanatçı Kanuni döneminin parlaklığına katkıda bulunmuştur. Doğu ve batıya yaptığı toplam 13 sefer ile padişahlar arasında rekor sahibidir ve sefer sırasında ölen tek Osmanlı padişahıdır (Sakaoğlu, 1999).

Bilinen eşleri Mahidevran ve Hürrem Sultan'dır. Mahidevran'dan olan çocukları Murad, Mahmud ve Mustafa'dır. Hürrem Sultan'dan doğan çocukları Mehmed, Mihrimah, Abdullah, Selim, Bayezid ve Cihangir'dir (Atalar, 1981).

Sultan Süleyman uzun saltanatı döneminde hayırseverliği, vakıfları ve hayratıyla da öne çıkmış, pek çok abide eser yaptırmıştır. Özellikle Mimar Sinan'a inşa ettirdiği cami ve külliyeler İstanbul'da yaptırdığı eserlerle imparatorluk ihtişamını sergilemeyi ihmal etmemiştir. Süleymaniye Cami ve Külliyesi, babası Selim'in kendisi adına başlattığı sultan Selim Cami tamamlatmış, oğulları Mehmed ve Cihangir için yaptırdığı cami ve tesisler, İstanbul Kırkçeşme suyolları, Büyükçekmece Köprüsü, Bağdat'ta İmam-Azam türbesi ve yanına cami, imaret yine Abdülkadir-i Geylani Türbesi ve cami, Konya Mevlana Türbesi yanına iki minareli cami, semahane, imaret, Seyyidgazi'de büyük tekke, cami, şam'da büyük cami ve imaret sayılabilir. Ayrıca fethedilen yerlerde pek çok kilise camiye çevrilmiştir. Yine Mescid-i aksa ile Kubbetü's-sahre ve Kâbe'yi tamir ettirdiği, Medine ve Mekke'de önemli imar hizmetlerinde bulunduğu bilinmektedir (Emecen, 2010).

Tablo 9. Şehzade Süleyman/Kanuni Sultan Süleyman Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht	
Süleyman/ Kanuni Sultan Süleyman	1494 / 1566	Şebinkarahi sar, Bolu, Kefe, Manisa	1508-1520	1520-1566	İstanbul	
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			
İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri	
1	• Emir Buhari Tekkesi	1512-1513	İstanbul (Fatih)	• Üsküdar Sarayı (Kavak Sarayı)	1520-1566	İstanbul (Üsküdar)
2				• Sultan Süleyman Camileri (Kale'de ve Varoş'ta han ve hamam)	1521	Sırbistan (Belgrat)
3				• Sultan Süleyman Cami • İmaret	1521	Tekirdağ (Çorlu)
4				Sultan Selim Külliyesi • Cami • Tabhane (2 adet) • Türbe • Mektep • İmaret • Hamam	1522	İstanbul
5				• Sultan Süleyman Cami (Fethiye Cami)	1523	Yunanistan (Anadolu-Mora)
6				• Sultan Süleyman Cami (St.Giovanni Kilisesi)(K) • Sultan Süleyman Medresesi • Hamamı	1523	Yunanistan (Rodos)
7				• Et Meydanı Mescidi (Yeni Odalar)	1530	İstanbul (Vatan Caddesi)
8				• Sultan Süleyman Cami (Kale'de)	1534	Van
9				• İmam Azam Cami • Türbesi • Tekke	1534	Irak (Bağdat)
10				• Abdülkadir Geylani Cami • Medrese • İmaret • Tekke	1534	Irak (Bağdat)
11				• Sultan Süleyman İkinci Cami	1538-1539	Kırım (Bender Kalesi)
12				• Haseki Sultan Cami • İmareti • Sebili (Külliye)	1538	Yunanistan (Cisr-i Mustafa Paşa)

Tablo 9'un devamı

13				<ul style="list-style-type: none"> • Eski Saray (Saray-ı Atik) • Tamir ve Yenileme 	5 Şubat 1540 Yangın	İstanbul (Beyazıt)
14				<ul style="list-style-type: none"> • Mihrimah Sultan Cami • Mektep • Han • İmaret • Medrese • Tabhane • Türbe (Külliyeye) 	1540- 1548	İstanbul (Üsküdar)
15				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleymaniye Cami (Fethiye Cami) 	1540	Yunanistan (Mora- Benefşe)
16				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Şafii Mescidi • Medresesi 	1540	Arabistan (Cidde)
17				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Fethiye Cami • İmaret • Sebil 	2 Eylül 1541	Macaristan (Budin)
18				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	1546	Mudurnu
19				<ul style="list-style-type: none"> • Şehzade Mehmed Külliyesi • Cami • Medrese • İmaret • Sıbyan Mektebi • Tabhane • Kervansaray 	1543- 1548	İstanbul (Fatih)
20				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami • İmaret 	1548	Edirne
21				<ul style="list-style-type: none"> • Süleymaniye Külliyesi • Cami • Türbeler • Bimarhane (Hastane) • Tabhane (Misafirhane) • Hamam • Aşevi • Rabi, Salis, • Evvel, Sani, Tıp ve Darülhadis Medreseleri 	1550- 1557	İstanbul (Fatih)
22				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Su Kemerli 	1550	Yunanistan (Kavala)
23				<ul style="list-style-type: none"> • Eski Sultan Süleyman Cami 	1551- 1558	Bosna Hersek (Bijeline)
24				<ul style="list-style-type: none"> • Kanuni Cami 	1552	Romanya (Lipova)
25				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleymaniye Cami • Han • Hamam 	1553	Hatay (Belen)

Tablo 9'un devamı

26				• Saray Köprüsü	1553-1554	Edirne
27				• Sultan Süleyman Kervansarayı • Hamamı	1553	Suriye (Hassai)
28				• Kırkçeşme Suları (Su kemerleri, bentler)	1554-1560	İstanbul
29				• Sultan Süleyman Cami • Medresesi • İmaret	1554-1557	Suriye (Şam)
30				• Sultan Süleyman Cami	1556	Gülenber Kalesi
31				• Cihangir Cami • Mektebi	1559-1560	İstanbul (Cihangir)
32				• Hünkâr Cami (Kanuni Cami)	1565	Bosna Hersek
33				• Hz. Mevlana Türbesi • Cami • Semahane • İmaret • Tabhane • Bedesten	1565	Konya
34				• Sultan Süleymaniye Cami	1566	Macaristan (Baç/ Zigetvar Kalesi)
35				• Köprü • Han • Çeşme	1566-1567	İstanbul (Büyükçekmece)
36				• Ribat • Kale • Burka • Suyolları	1566	Hac Yolu
37				• Çömlekçiler Hamamı	16.yy	İstanbul (Eyüp)
38				• Süleymaniye Cami	16.yy	Antalya (Alanya Kalesi)
39				• Sultan Süleymaniye Köprüsü	16.yy	Gebze (Dilderesi)
40				• Sultan Süleyman Cami	16.yy	Gümüşhane
41				• Cami-i Atik (Ayasofya Cami tamirat)	16.yy	İznik
42				• Kandilli Sarayı	17.yy	İstanbul (Kandilli)
43				Sultan Selim Külliyesi • Cami • Medrese • Çeşme • Kervansaray	?	İstanbul (Yenibahçe)
44				• Çifte Hamam	?	İstanbul (Kasımpaşa)
45				• Süleymaniye Kara Abalı Cami	?	İstanbul (Beşiktaş)

Tablo 9'un devamı

46				• Bostancılar Ocağı Mescidi (Yeşil Kiremitli)	?	İstanbul (Sirkeci)
47				• Yoğurtçular Karhanesi Mescidi	?	İstanbul
48				• Bostancılar Tabhanesi Mescidi (Yedekciler Mescidi)	?	İstanbul (Ahırkapı)
49				• Tophane Ocağı Mescidi	?	İstanbul (Tophane)
50				• Saraçhane Mescidi	?	İstanbul (Ahırkapı)
51				• Saksoncular Mescidi	?	İstanbul (Vanıköyü)
52				• Tazıcılar Ocağı Mescidi	?	İstanbul (Üsküdar)
53				• Orta Sofa Mescidi	?	İstanbul (Kavak)
54				• Yeni Tersane	?	İstanbul
55				• Heim Mehmet Çelebi Mescidi (Eski Fil Damı Zaviyesi)	?	İstanbul
56				• Acemi Oğlanlar Hamamı	?	İstanbul
57				• Çeşme	?	İstanbul (Et Meydanı)
58				• Çeşme	?	İstanbul (Horhor)
59				• Çeşme	?	İstanbul (Kumkapı)
60				• Çeşme	?	İstanbul (Karagümrük)
61				• Çeşme	?	İstanbul (Eyüp)
62				• Çeşme	?	İstanbul (Marputcular)
63				• Çeşme	?	İstanbul (Samatya)
64				• Galata Sarayı (tamirat ve yenileme)	?	İstanbul (Galatasaray Semi)
65				• Halkalı Sarayı	?	İstanbul (Halkalı)
66				• Topkapı Sarayı (hamam, mutfak, kiler ilavesi)	?	İstanbul (Sarayburnu)
67				• Baruthane (genişletme)	?	İstanbul (Baruthane)
68				• Arabacılar Karhanesi	?	İstanbul (Tophanesi)
69				• Sultan Süleymaniye Cami	?	Yunanistan (Arkadya- Mora)

Tablo 9'un devamı

70				• Sultan Süleymaniye Cami (Kale'de ve Varoş'ta)	?	Arnavutluk (Avlonya)
71				• Sultan Süleymaniye Cami (Hünkariye – Çavera Cami)	?	Bosna Hersek (Bana-Luka)
72				• Sultan Süleyman Cami	?	Bozcaada
73				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Cankurtaran)
74				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Çongrad)
75				• Sultan Süleyman Cami	?	Bosna Hersek (Dobrun)
76				• Büklüce Zaviye	?	Edirne
77				• Sultan Süleyman Cami (Kale'de)	?	Yunanistan (Eğriboz)
78				• Sultan Süleyman Cami	?	Romanya (Felnac)
79				• Sultan Süleyman Köprüsü	?	Bosna Hersek (Foça)
80				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Fölvar)
81				• Sultan Süleyman Çeşmesi • Tersane	?	Çanakkale (Gelibolu)
82				• Sultan Süleyman Cami	?	Romanya (Göle)
83				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Hatvan)
84				• Sultan Süleyman Cami	?	Habeşistan (İbrim)
85				• Sultan Süleyman Cami (İç Kale'de)	?	Macaristan (İlok)
86				• Sultan Süleyman Hamamı	?	Mısır (İskenderiye)
87				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (İstolni-Belgrad)
88				• Sultan Süleyman Cami (Fethiye Cami)	?	Bosna Hersek (İzvornik)
89				• Hünkâr Cami Hamamı	?	Macaristan (Kapuşvar)
90				• Sultan Süleyman Mescidi • Hamamı	?	Yunanistan (Kastel)
91				• Sultan Süleyman Cami	?	Yunanistan (Kostaria)
92				• Sultan Süleyman Hamamı	?	Kırım (Kefe)
93				• Sultan Süleyman Cami	?	Hırvatistan (Kinin)

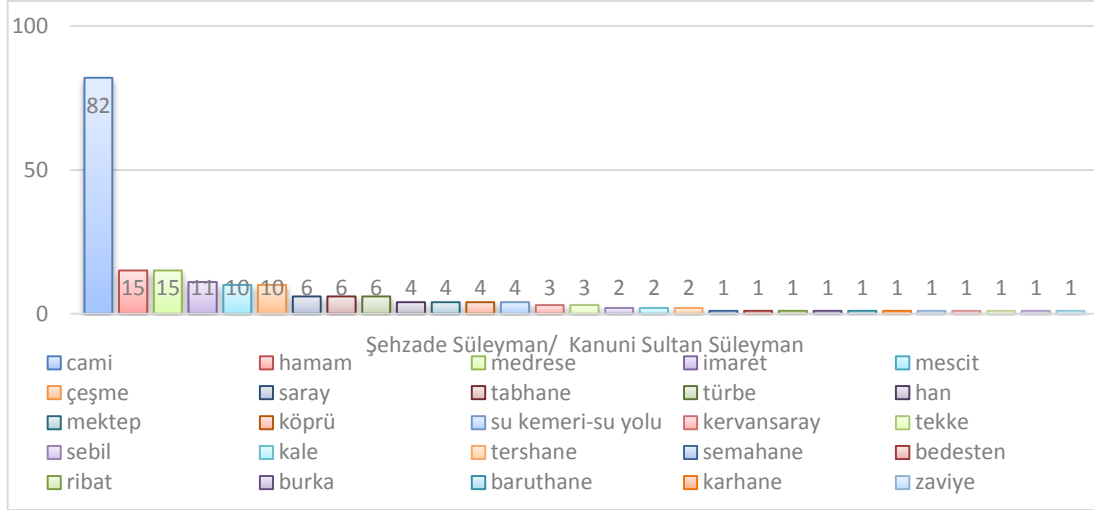
Tablo 9'un devamı

94				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Han Cami • Hamamı 	?	Macaristan (Koban)
95				<ul style="list-style-type: none"> • Tek Hamam 	?	İstanbul (Küçükçekmece)
96				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Arnavutluk (Leş- Alessio)
97				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Misafirhanesi 	?	Muğla (Marmaris)
98				<ul style="list-style-type: none"> • Medrese (Hürrem Sultan için) 	?	Arabistan (Medine)
99				<ul style="list-style-type: none"> • Medrese • Su Yolları • İmaret • Hamam • Harem-i Şerifin Kubbelerinin Tamiri • Hz Peygamberin Evinin Yeniden İnşası (4 Mezhep için) 	?	Arabistan (Mekke)
100				<ul style="list-style-type: none"> • Süleyman Han Cami 	?	Macaristan (Mohaç)
101				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Yunanistan (Narda)
102				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Macaristan (Nedaj)
103				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami (İç Kale'de) 	?	Hırvatistan (Osijek-Esseg)
104				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Macaristan (Pahsel-Paks)
105				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Sırbistan (Parakin-Paracin)
106				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami (İç Kale'de Kiliseden Bozma) 	?	Macaristan (Peç-Peçuy)
107				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Sırbistan (Petervaradin)
108				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Bulgaristan (Pilevne)
109				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Yunanistan (Preveze)
110				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Yunanistan (Sakız)
111				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Macaristan (Segedin-Szeged)
112				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Macaristan (Seksar-Szeksard)
113				<ul style="list-style-type: none"> • Sultan Süleyman Cami 	?	Yunanistan (Selanik)

Tablo 9'un devamı

114				• Sultan Süleyman Türbesi (Kale'de)	?	Macaristan (Sigetvar-Szigetvar)
115				• Sultan Süleyman Cami	?	Romanya (Solmuş-Kale)
116				• Sultan Süleyman Cami	?	Romanya (Sambor)
117				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Şiklos-Siklos)
118				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Şimotorna)
119				• Sultan Süleyman Cami	?	Romanya (Tamişvar)
120				• Kale Genişletme	?	Lübnan (Trablus)
121				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Tulna-Tolna)
122				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Vac)
123				• Sultan Süleyman Cami	?	Bosna Hersek (Vakfi Kebir)
124				• Sultan Süleyman Cami	?	Sırbistan (Valpovo)
125				• Sultan Süleyman Cami	?	Bulgaristan (Vidin)
126				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Vişgrad)
127				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Vitok)
128				• Sultan Süleyman Cami	?	Macaristan (Vukin)
129				• Sultan Süleyman Cami	?	Hırvatistan (Vukovar)
130				• Sultan Süleyman Cami	?	Bosna Hersek (Yayçe)

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

Şekil 52. Şehzade Süleyman'ın İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Süleyman/Kanuni Sultan Süleyman'ın banisi olduğu toplam 206 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan sekizinci padişah olan Şehzade Süleyman 72 yıllık ömrünün, 12 yılını sancak beyliği yaptığı sancakları Şebinkarahisar, Bolu, Kefe ve Manisa'da, 46 yılını ise payitaht İstanbul'da geçirmiştir. 72 yaşında vefat eden Şehzade Süleyman/Kanuni Sultan Süleyman 14 yaşında sancağa tayin edilmiştir. 12 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği 1 yapıya ulaşılmıştır. Valilik döneminde inşa ettirdiği yapı başkent İstanbul'da 1512-1513 yılları arasında inşa ettirdiği Emir Buhari Tekkesidir.

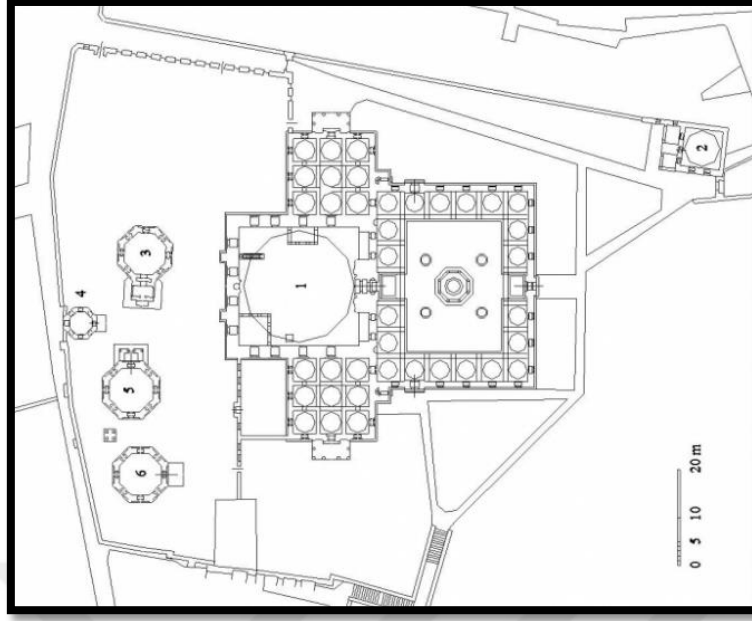

Şekil 53. Fatih (İstanbul)Emir Buhari Tekkesi ve Harem Selamlık Binasının Kısım Görüntüsü, (Kaynak: URL-32)

Şehzadelik döneminde sancak bey (vali) olduğu Şebinkarahisar, Bolu, Kefe ve Manisa'da herhangi bir yapı inşa ettirmezken, payitaht İstanbul'da sadece tekke inşa ettirmiştir.

Geriye kalan 205 yapı ise 46 yıl kaldığı tahta geçirdiği süre içinde inşa ettirilmiştir. Padişahlık döneminde 82 cami, 2 tekke, 6 saray, 4 han, 15 hamam, 11 imaret, 15 medrese, 10 mescit, 6 türbe, 2 sebil, 4 mektep, 6 tabhane, 4 köprü, 3 kervansaray, 4 su kemeri-suyolu, 1 semahane, 1 bedesten, 10 çeşme, 1 ribat, 2 kale, 1 burka, 2 tersane, 2 baruthane, 1 karhane, 1 zaviye, 1 misafirhane, 1 Bimarhane (hastane), 1 aşevi (darüzziyafe) ve Hz. Muhammed'in evinin banisidir. Dönemi boyunca en çok cami inşa ettirmiştir. Ayrıca yapılarının yedi tanesi külliye niteliği taşımaktadır.

Şehzade Süleyman/Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk inşa ettirdiği külliye babası Yavuz Sultan Selim için İstanbul'un Fatih ilçesinde 1520-1522 yılları arasında Sultan Selim Cami ve Külliyesi'dir. Külliye esas olarak cami, 2 tabhane, türbeler, mektep, imaret ve bir hayli uzakta bulunan çifte hamam da külliye sayılmaktadır. Külliye mimarı kesin olarak bilinmemekle birlikte Acem Ali tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. Külliye yamuk bir dikdörtgen biçiminde duvarla çevrelenmiştir. Haliç tarafı ve kible tarafında istinat ve payandalarla desteklenerek yer kazanılmıştır. Yapının dört kapısı bulunmaktadır. Cami vakfiyesinde minber, mihrap, minare ve şadırvanlı olarak belirtilen yapı kiblesi ve şerefeli iki minaresi ile Haliç ve Çarşamba tarafından etkili bir görünüme sahip tabhaneli camilerin son örneğidir. Kesme küfeki taşından inşa edilen yapıda yer yer kırmızı taş kullanılmıştır. Cami plan olarak Edirne Beyazıt Cami'ne benzemektedir. İki tarafında dörder odalı tabhaneleri vardır. Caminin harimi 24,35x24,30 m. ölçüsünde kare şeklindedir. Tabhaneler ana küllüye bitişik inşa edilmiş son örneğidir. Tabhaneleri de plan olarak Beyazıt Cami'sine benzemektedir. Minareler tabhanelerin avlu duvarına birleşik köşelerde ve birer şerefelidir. Bugün mevcut olmayan imaretin vakfiyesinde kiler, ambar, yemekhane ve matbahtan bahsedilen imaret "L" şeklinde çatılı bir binadır. Mektep, caminin kuzeybatısında tek kubbeli, geniş saçaklı girişi bulunan, iki sıra pencereli, ocaklı bir yapıdır. Sultan Selim Türbesi, kesme taştan, sekiz kenarlı, dilimli kubbeli bir yapıdır. Çifte hamam, vakfiyede olan bugün mevcut olmayan hamam Koğacı Dede Mescidi yanında olduğu söylenmektedir (Yüksel, 2009). İstanbul'da Sultan Selim Camisi ile çini bezemede bir geçit dönemi yaşanmıştır. 16.yüzyıl ortasına kadar değişik üslupların birbirini izlemesi, değişik tekniklerin kullanıldığı bezeme çeşitlerinin Doğudan gelenlerle zenginleştiği klasik çini sanatından söz edilir (Kuban, 2007).

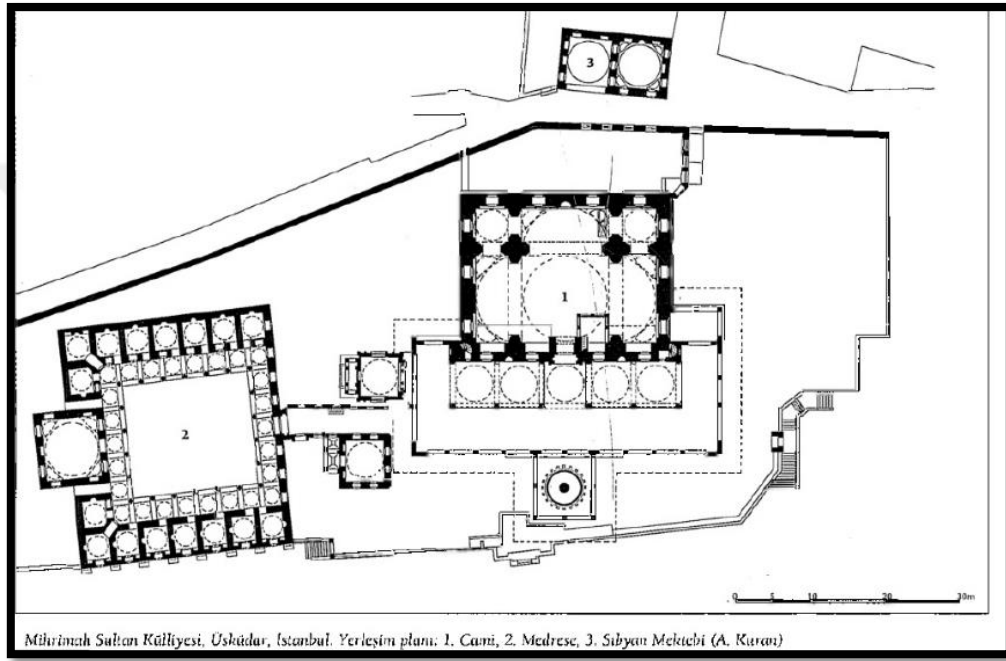
Şekil 54. İstanbul Yavuz Sultan Selim Külliyesi Vaziyet Planı,1-Cami, 2-Sıbyan Mektebi, 3-Yavuz Sultan Selim Türbesi, 4-Hafsa Sultan Türbesi, 5-Sultan Süleyman'ın Çocuklarının Türbesi, 6-Abdülmecid Türbesi, Müller-Wiener, Bildlexikon

Şekil 55. İstanbul Yavuz Sultan Selim Külliyesi, Fatma Orhan Durgut

Kanuni Sultan Süleyman'ın ikinci inşa ettirdiği külliye Yunanistan'ın Cisir-i Mustafa Paşa Kasabasında 1538 yılında Haseki Sultan Cami, imaret ve sebilden oluşan külliye'dir. Mimar Sinan tarafından köprübaşında günümüzde izi bile kalmayan bu camiden Evliya Çelebi selatin camii olduğunu belirtmiştir (Eyice, 1993).

Kanuni Sultan Süleyman'ın üçüncü inşa ettirdiği külliye kızı Mihrimah Sultan adına yaptırdığı kabul edilen inşasına 1540 yılında başlanılmıştır. Mimar Sinan'ın mimarbaşı olduktan sonra Şehzade Külliyesi ile eş zamanlı inşa ettirdiği yapı gruplarından olan külliye içerisinde cami, medrese, sıbyan mektebi, imaret, han, suyolları, çeşme, hazne ve hela gibi tesislerden oluşmaktadır. Sultantepe'nin eteğindeki külliye topografyadan dolayı kuzey-güney doğrultusunda dağınık yerleşmiştir (Orman, 2005).

Şekil 56. Üsküdar (İstanbul) Mihrimah Sultan Külliyesi Vaziyet Planı, A. Kuran

Külliye Anadolu yakasında Beşiktaş'ın hemen karşısında kent ile an yakın, en kolay geçişin başına yapılan külliye tabhanesi, hanı ve çevresindeki çarşısıyla Üsküdar'ı şenlendiren yapılardan biridir. Sinan'ın sultan ailesine yaptığı camiler içerisinde olan Mihrimah Cami (İskeleCami) kitabesinde "Hanım Sultan" tarafından yaptırıldığı yazmaktadır. Ancak Peçevi'nin verdiği bilgilere ve İslam Ansiklopedisinde yazan bilgilere göre babası Kanuni Sultan Süleyman kızı için yaptırmıştır. Bu yüzden Kanuni'nin banilik faaliyetlerine arasına katılmış simgesel bir yapıdır (Kuban, 2007). İskele Cami olarak da bilinen külliye Sinan'ın ilk tasarladığı yarım kubbeli cami olan yapıda orta kubbe üç yanından yarım kubbelerle desteklenmektedir. Böylece mekân enine genişlemektedir. Camiye girilince kubbe altında derinlik etki sığdır ancak yalın mekân kurgusu insanı sarmaktadır. Dikdörtgen plana sahip harimde merkezi kubbe ve yarım kubbeler yonca

planlı payeler duvarlara basan sivri kemerlerle taşınmakta, köşelerde oluşan boşlukları küçük kubbeler örtmektedir. Cami ile aynı bahçe içindeki on altı hücreli medrese revaklı avlunun iki geniş kenarında yedişer ve derslik kısmının iki yanında birer adet olmak üzere yerleştirilmiştir. Ağır bir kütleli görünüme sahip sıbyan mektebi, meyilli bir arazi üzerine yerleştirilmiştir. Medresenin önündeki kervansaray kaynaklarda Kurşunlu Han olan yapı tamamen ortadan kalkmıştır. Günümüze ulaşmayan imaret ve tabhanenin yerleri tam tespit edilememiştir. Külliye ile ilişkisi açık olmayan çifte hamam Mihrimah Sultan Hamamı asimetrik düzende küçük boyutlu hamam yıkılmış yerine yapı ile alakası olmayan başka bir yapı inşa edilmiştir (Orman, 2005).

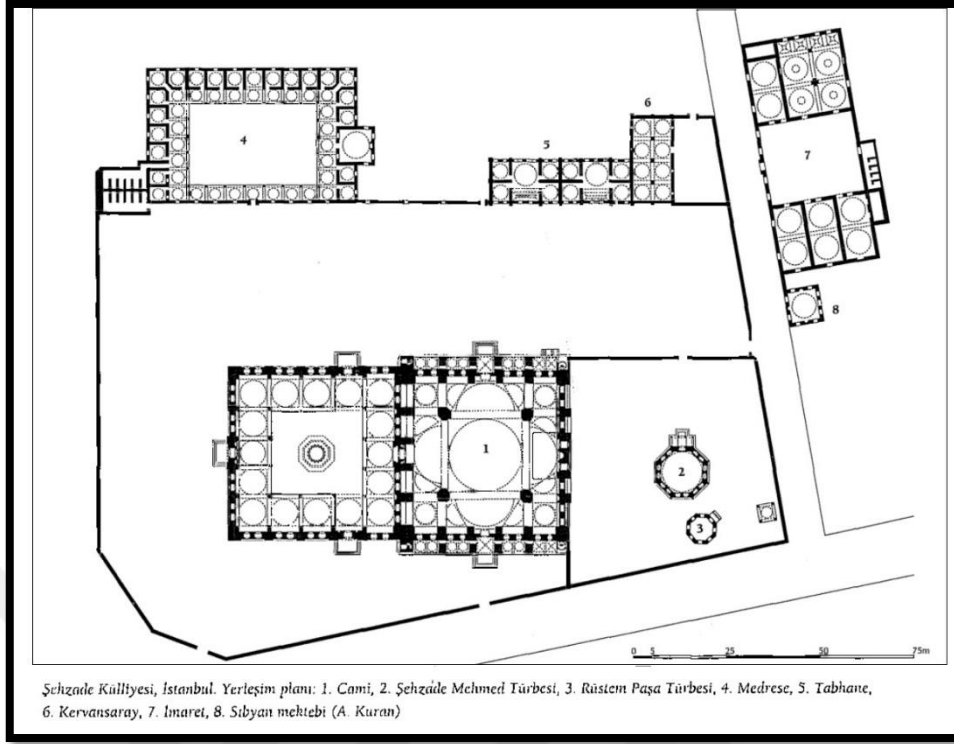
Şekil 57. Üsküdar (İstanbul) Mihrimah Sultan Külliyesi, (Kaynak: URL-33)

Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği dördüncü külliye, Manisa sancağında valiyken 1543'te vefat eden oğlu Mehmed adına inşa ettirdiği Şehzade Külliyesidir. Mimar Sinan'ın tasarladığı ilk selatin külliyesidir. Şehzadebaşı mevkiinde yer alan yapıya ilk önce Şehzade Mehmed'in türbesi inşa edilmiştir. 1544 yılında temeli atılan caminin ağustos 1548 yılında ibate açılmıştır. Aynı süre içinde külliye meydanına getiren medrese, imaret, sıbyan mektebi, tabhane ve kervansaraydan oluşan binalarda tamamlanmıştır (Orman, 2010). Şehzade Mehmed, Kanuni'nin Hürrem'den doğan ilk erkek çocuğudur. Ondan önce üç erkek çocuğu olmasına rağmen Şehzade Mehmed'e özel bir sevgisi olduğunu şiirlerinde de ifade etmiştir. Doğan Kuban'a göre Osmanlı tarihçilerinin bize bahsetmediği söz

konusu olmayan, Kanuni'nin babası I. Selim'inkinden de büyük ve görkemli bir cami olan Şehzade Cami'sine ölen bir şehzade için yaptırma olgusudur. Hürrem Sultan'dan doğan bütün oğulları hayattayken böyle bir külliye, Osmanlı hanedan geleneğine aykırıdır. Beyazıt Cami ve eski Fatih Cami arasındaki en güzel ve en elverişli arsa üzerine inşa edilen bu külliye muhtemelen Kanuni Sultan Süleyman için başlayan külliye, Şehzade Mehmed'in aniden vefat etmesi üzerine ve ona duyduğu büyük sevginin işareti olarak bu külliyei ona adanmış olmalıdır (Kuban, 2007). Şehzadelerin bir mescidinin bile olmadığı ülkede Kanuni oğlu için imparatorluğunun en büyük külliyelerinden birini yaptırması oğluna çok düşkün olmasına bağlanabilir. Gerçi Kanuni Sultan Süleyman, Manisa'da annesi Hafsa Hatun ve kızı Mihrimah Sultan için Üsküdar'da cami ve külliye inşa ettirmiştir. Fakat sultan ailesinin genel yapısı içinde bir şehzade için bu kadar önemli bir konuma, bu büyüklükte külliye yaptırması Osmanlı Devleti mantığı içinde kabul edilemez. Tüm bu bilgiler ışığında külliyenin aslında Kanuni Sultan Süleyman için tasarlandığı söylenebilir (Kuban, 2007).

Şekil 58. İstanbul Şehzade Külliyesi, (Kaynak: URL-34)

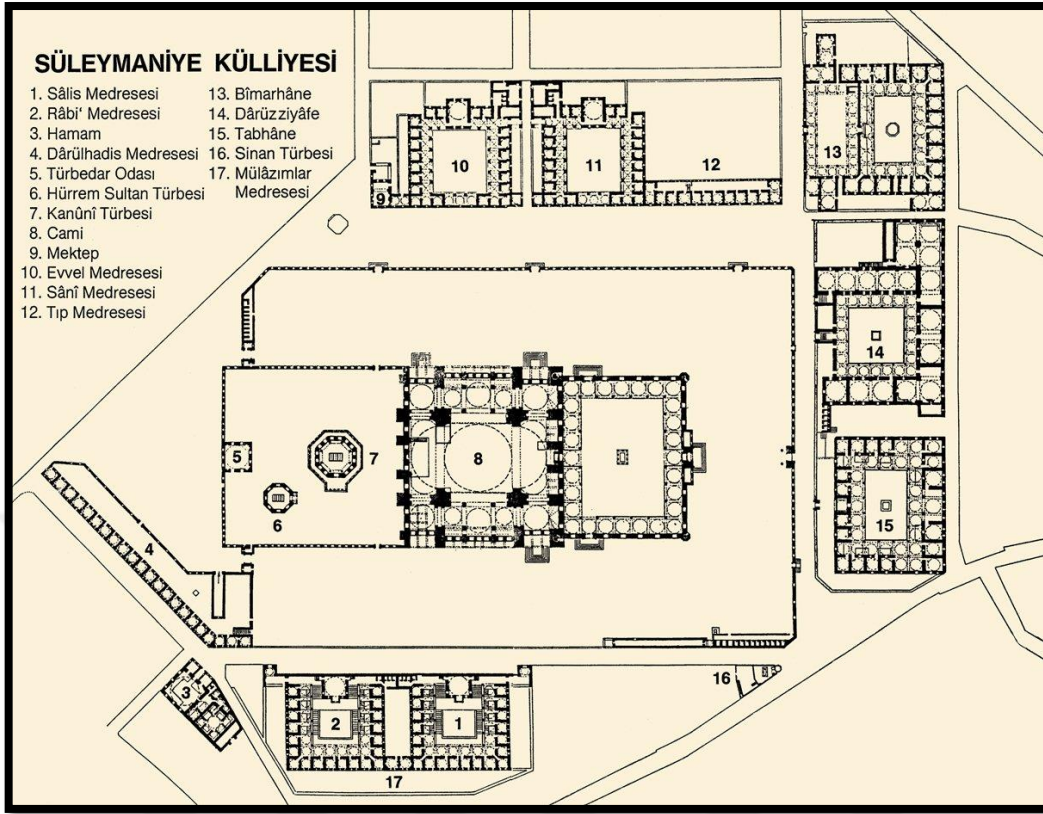

Şekil 59. İstanbul Şehzade Külliyesi Vaziyet Planı, A. Kuran

Cami kare şeklindeki planı ve iç mekânı örten 18,70 metre çapındaki merkezi kubbe ve dört yönden yarım kubbelerle desteklenmiştir. Köşelerde toplam dört olmak üzere birer adet birer adet küçük kubbe yer alır. İç mekânın kuzey duvarının iki minare yerleştirilmiştir. Dengeli tasarımı ile Osmanlı mimarisinin en etkileyici örneklerinden biri olan avlunun ve klasik normlarına hazırlayıcısı olan minarelerin ana kütleyle bütünleşmesi çok başarılıdır. Şehzade Cami'si, Sinan'ın ilk büyük sultan yapısı olarak değişik bir mimari üslubun öncülüğünü yaparak "Osmanlı Klasik Mimarisi" olarak tanımlanan bir dönemi açmıştır. Şehzade Türbesi külliyenin ilk yapısıdır. Sekizgen planlı ve giriş revaklı plan şeması ile kubbesi ve kasağı yivlidir. Mermer, terrakotta ve breş gibi malzemeler birlikte kullanılmıştır. Osmanlı türbelerinde görülmeyen palmetlerle oluşturulmuş dantele gibi saçağı bir bezeme çeşidi sarmaktadır. Medrese 1546 yılında tamamlanmış, 20 hücreli medrese, asimetrik plan kurgusuna sahiptir. İmaret, dış avlunun dışında çevresinde mutfak, yemekhane, ambar ve kilerden meydana gelen mutfak bacalı ocaklara açılan, fenerli dört kubbe ile örtülü bir hacimdir. Yemekhane avlusuna cami tarafından girilmektedir. Kervansaray ise erken dönem özellikleri gösteren yapı, ortadaki fenerli kubbe ile örtülü holü çevreleyen kubbeli dört bölümden oluşan simetrik iki tabhane ve bunlara bitişik sekiz

kubbeyle örtülen dikdörtgen planlı ahırdan meydana gelmektedir. Sıbyan mektebi, imaret hizasında tek kubbeli bir odadır (Kuban, 2007; Orman, 2010; Papila, 2011).

Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği beşinci külliye kendi adına yaptırdığı İstanbul'un Süleymaniye semtine adına veren, 16. yüzyıla ait en büyük cami ve külliye olan Süleymaniye Külliyesi'dir. Süleymaniye, İstanbul'u, Kanuni'yi, Sinan'ı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bir cihan devleti olduğu dönemi simgeleyen bir yapıdır. Süleymaniye Sinan'ın "kalfalık eserim" dediği efsaneleşmiş bir yapı topluluğudur. Süleymaniye'nin kent topografyasındaki konumu, yüksek bir platform üzerine İstanbul limanına ve girişine egemen Eski Saray bahçesine yapılan Süleymaniye Cami'si İstanbul silüetine egemendir. Eski ve yeni İstanbul silüetine çok uzak mesafelerden algılanan bu yapı bir simgedir. Süleymaniye Külliyesi, askeri ve ekonomik gücün zirvesinde olduğu bir dönemin mimarisinin toplumsal, estetik, dinsel, örgütsel yaşamının paradigmatik bir olgusudur. Süleymaniye Külliyesi, 1550-1557 yılları arasında inşa edilmiş cami, türbeler, Bimarhane, tabhane, hamam, aşevi, Rabi, Salis, Evvel, Sani, Tıp ve Darülhadis Medreselerinden oluşan yapı topluluğundan oluşmuş oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Süleymaniye inşaatı 1550 yılında başladığı zaman Kanuni 56 yaşında ve 30 yıldır padişah'tır. Osmanlı tarihinde bu kadar sene kendine cami yaptırmak için bekleyen bir padişah daha yoktur. Bu durum bile Şehzade Külliyesini aslında kendi adına yaptırmaya niyetlendiğini açıklamaktadır. Çünkü Osmanlı padişahlarının en önemli simgesel jestlerinden biri, kendi adlarına bir cami yaptırmaktır. Babasının ölümünden sonra Yavuz Sultan Selim adına külliye inşa ettirmesiyle kendi için 30 yıl beklemesi kabul edilemez. Osmanlı mimarlık tarihinde Fatih Külliyesi'nden sonra tümel bir vaziyet planına göre yapılan ikinci ve son külliye'dir. Fatih'teki gibi düz bir arazinin olmaması Sinan'ı kendi arazisini yaratmaya sevk etmiştir. Büyük bir payanda duvarı yaparak cami ve türbeleri yerleştirebilmiştir. Çevresindeki bütün yapılar ise farklı kotta teraslara oturmaktadır. Süleymaniye gibi bir külliyenin yapımı, inşası sultan tarafından ayrılan bütçe ve olanaklar aslında külliyenin toplumun sosyal yaşamında oynadığı rol, örgütlenmesi ve buna tahsis edilen vakıflar Osmanlı toplum yaşamının büyük bir arakesitini boyutları ve görkemi ile sergilemektedir. Ayrıca sultanlar büyük yapıları fethedilen yerlerden elde edilen ganimetlerle yaptırıyorlardı. Zamanla yapıların küçülmesi fetih ve haraç yollarındaki azalmadan ötürüdür. Osmanlı mimarlık tarihinde inşaat sürecinin en iyi bilindiği yapı Süleymaniye'dir. Yapıya 221 köy, 30 mezra, 2 mahalle, 7 değirmen, 2 dalyan, 2 iskele, 1 çayırılık, 2 çiftlik ve 2 adanın gelirleri külliye'ye vakfedilmiştir (Kuban, 2007).

Şekil 60. İstanbul Süleymaniye Külliyesi Planı, (Kaynak: URL-35)

Cami plan şemasında, Ayasofya tasarımını yakından takip etmiştir. Mekân olabildiğince az parçalanmış ve güçlü bir ifade ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ana mekânın üzerindeki kubbeden dolayı Süleymaniye ve Ayasofya arasında karşılaştırılma yapılmaktadır. Süleymaniye Cami boyu 59 metre, eni 58 metre, ana kubbe yüksekliği 53 metre, kubbe çapı 27,35 metre olup iki yarım kubbe ile desteklenmiştir. Külliye'nin merkezindeki cami, dört paye ile taşınan kubbe, kible ekseninde iki yarım kubbe ile örtülü yan kanatlar eklenmiştir. Son cemaat yeri dokuz kubbe ile örtülmüştür. Revaklı avlunun kuzey cephesi, yüksek duvarlarla çevrilerek ayrı bir giriş olarak vurgulanmak istenmiştir. Son cemaat yerinin iki ucuna ve revaklı avlunun köşelerine dört minare yerleştirilmiştir (Papila, 2011; Kuban, 2007; Mülayim, 2010).

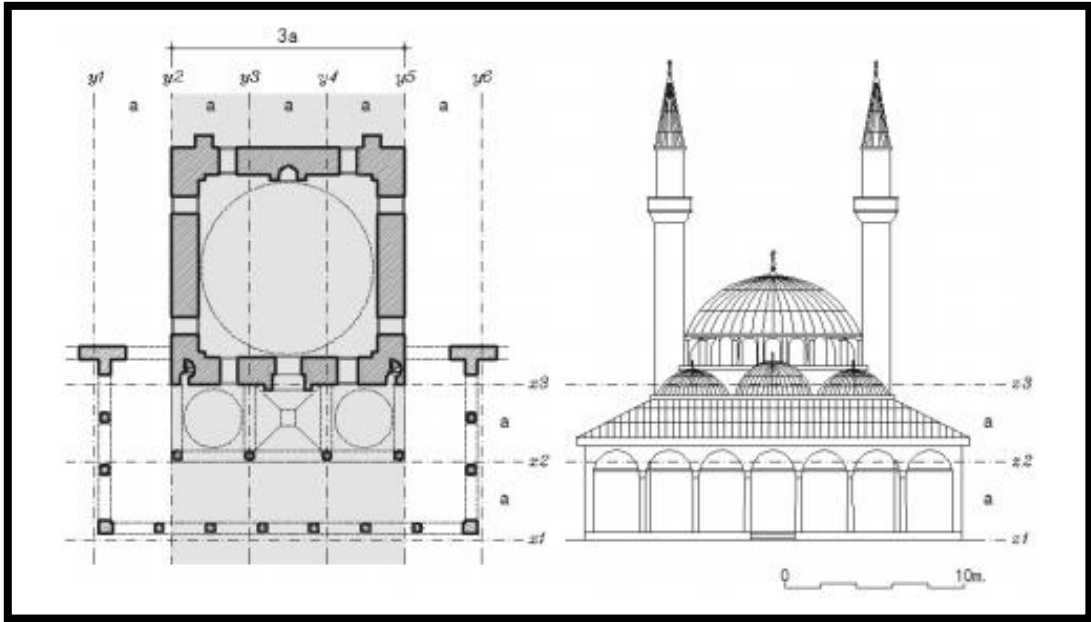

Şekil 61. İstanbul Süleymaniye Cami ve Külliyesi, Fatma- Orhan Durgut

Fatih Külliyesi gibi Süleymaniye’de büyük bir eğitim kompleksi olarak tasarlanmıştır. Süleymaniye’den sonra böylesine büyük eğitim merkezi yapılamamıştır. Süleymaniye medreseleri Osmanlı ilmiye sınıfı mensuplarının en üst derecesine yetiştiren okullar grubudur. Medreseler, caminin doğusunda ve batısında ikiz yapılar olarak tasarlanmıştır. Batıdaki evvel ve Sani 1558 ve 1559 yılında, doğundaki Rabi ve Salis Medreseleri 1552-1553 yılında tamamlanmıştır. Evvel ve Sani Medreseleri dar bir yolla ayrılan iki simetrik yapıdır ve aralarındaki yol, cami hariminin giriş aksı üzerindedir. Haliç yamacındaki Salis ve Rabi Medreseleri ise iç avlulu simetrik iki yapı olarak tasarlanmıştır. Sıbyan Mektebi de aynı kota yerleştirilmiştir. Darülhadis ise bugün özgün durumunu korumamaktadır. Tıp Medresesi ise hastane yapılması gündeme geldikten sonra orada yetişecek doktorların eğitimi için bir medreseye gereksinim duyulmuştur. Darüşşifa (hastane) yapımına Kanuni’nin sonradan karar verdiği 1 Mart 1552 yılına ait divan hükmünde yazmaktadır. Tıp medresesinin karşına art arda revaklı iki avludan oluşmaktadır. Birinci revak poliklinik olarak, hastane ise eczane, hamam, ekmek fırını ile birlikte 40-50 kişilik hasta yatağına sahiptir. Ayrıca Osmanlı darüşşifalarından farklı psikiyatri servisi de bulunmaktadır. İmaret, revaklı avlunun hastaneye bakan kanadında beş kubbeli bir yemekhane, arkasında dört kubbeli ve fenerli mutfak yer almaktadır. Tabhaneye bakan kanatta depolar ve köşede fırın bulunmaktadır. Arazinin eğilimli olmasından dolayı alt kat kervansaray olarak tasarlanmıştır. Kuban, imaretleri Sinan’ın modüler planlama tekniği ile ne kadar değişmeye elverişli ve ustaca kullanabildiğini

gösteren önemli bir tasarım örneği olarak açıklamaktadır. Kanuni türbesi ise köşeleri pahlanmış ve sekizgen gövdeli bir yapıdır. Türbenin üstüne 10.50 metre çapında iç içe geçmiş iki kubbe örtmektedir. Türbenin kapısında sağ ve solunda çiniler bulunmaktadır. Ayrıca Hürrem Sultan Türbesi, Mimar Sinan Türbesi ve Türbeler Odası da bu külliye de bulunmaktadır (Kuban, 2007; Yılmaz, 2018).

Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği altıncı külliye Suriye-Şam'da 1554-1559 yılları arasında inşa ettirmeye başladığı Süleymaniye Menzil Külliyesi'dir. Külliye yapılarından cami ile müştemilatı Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa ettirilirken, oğlu II. Selim zamanında 1566-1567 yılları arasında medrese, arasta ve hankah eklenmiştir. Bu menzil külliyesinin Sinan'ın bir kalfası ya da yerli bir mimar tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Külliyenin bütün öğeleri İstanbul mimarisinin genel geçer tipolojisine göre tasarlanmış olmasına rağmen vaziyet planındaki simetri Sinan'ın hiçbir yapısında yoktur. Güneyde tek kubbeli ve çift kanatlı cami, caminin sağ ve sol taraflarında tabhaneler, kuzeyde büyük bir imaret ve imaretin sağ ve sol yanlarında kervansaraylar vardır. Kare planlı olan, tek kubbeyle örtülü caminin duvarları, siyah bazalt ve beyaz kalker taşıyla örülmüştür (Kuban, 2007; Tanman, 2010).

Şekil 62. Şam(Suriye) Süleymaniye Cami Plan ve Görünüşü, Nil Orbeyi

Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan yedinci külliye babası Yavuz Sultan Selim adına Mimar Sinan'a yaptırılan ve dershanesine minare ve minber eklenerek cami olarak düzenlenen medrese ve çeşmeden oluşan küçük bir ikinci külliye İstanbul Yenibahçe'de bulunmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre külliyenin içinde kervansaray da mevcuttur (Yüksel, 2009). Yapı 1548 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır.

Tarihi bilinen son banilik eserlerinden biri de İstanbul'daki Büyükçekmece Köprüsüdür. Mimar Sinan'ın İstanbul çevresinde en çok tanınan yapıtlarından biri olan Büyükçekmece köprüsü, Kanuni'nin son seferi öncesinde başlamıştır. Köprü, İstanbul'dan Rumeli'ye uzanan kervan ve sefer yolu üzerine inşa edilmiş büyük bir su yapısıdır. Yapı, Büyükçekmece Gölü'nün Marmara'ya açılan ağzında, bataklık alanda, İstanbul'dan batıya giden yol üzerine yapılmıştır. Köprü ile birlikte kervansaray ve çeşmede yapılmıştır. Ahşap kazıklar üzerine taş temel yapılarak inşa edilen 635 metre açıklığında köprü bataklık arazi üzerindeki adacıklardan yararlanılarak tasarlanmıştır. Büyükçekmece köprüsü inişli çıkışlı dört bölümden oluşmaktadır. Toplam uzunluğu 635,57 metre olup genişliği 7,17 metredir. Köprü'nün göz sayısı yirmi sekizdir. Köprü'nün üzerindeki kitabeden Kanuni Sultan Süleyman'ın meriyle inşasına başlandığı, Süleyman'ın Sigetvar seferinde vefat etmesinden dolayı oğlu II. Selim tarafından 1567-1568 yıllarında tamamlatıldığı yazmaktadır. Mimar Sinan'ın ustalığını ve dehasını gösteren bu yapı, mimarisi ve çok geniş bir araziye kurulmuş olması bakımından Osmanlı mimarisinin başta gelen anıtlarından birisidir (Eyice, 1992).

Şekil 63. İstanbul Büyükçekmece Köprüsü, (Kaynak: URL-36)

Şehzade Süleyman/Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılamamış yapılarda mevcuttur. 206 yapının 6 tanesinin yapıldığı yüzyıl bilinmekte olup, 92 tanesinin yapım tarihi bilinmemektedir. Tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre Kanuni Sultan Süleyman 206 yapının 82 tanesini cami yaptırarak dönemi boyunca en çok cami inşa ettirmiştir. Camilerde yeni yaptırdıkları ve kiliseden tahvil ettirdikleri olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür.

72 yıllık ömrünün 12 yılını sancaklar Şebinkarahisar, Bolu, Kefe ve Manisa'da, 46 yılını ise tahta İstanbul'da geçirmiştir. Sancaktan tahta çıkan şehzadeler arasında en uzun tahta kalan padişah Kanuni Sultan Süleyman'dır. Kanuni en uzun süre görev yapan padişah olması, devletin onun döneminde en geniş sınırlarına erişmesi, 72 yıllık ömrünün 10 yıl kadar bir süresini seferlerde geçirmesi ve 13 kez sefere çıkarak en çok sefere çıkan Osmanlı padişahı olmuştur. Tüm bu etkenler bir araya gelince 206 yapının banisi olması aslında şaşılacak bir durum değildir. Sancaktayken sadece 1 yapı inşa ettiren şehzade, tahta çıktıktan sonra 205 yapı inşa ettirmiştir. Şehzadeyken bu kadar az eserinin olması sancağa 14 yaşında gönderilmesi ve çok fazla sancak değiştirmesi olabilir. Sancakta da 12 yıl gibi kısa bir süre kalarak tahtın tek erkek varisi olarak kardeş mücadelesine girmeden rahat bir ortamda tahta çıkmıştır. Babası Yavuz Sultan Selim'in saltanatı her ne kadar kısa sürse de oğluna ağzına kadar dolu bir hazine ve geniş topraklar bırakmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın döneminin parlak banilik faaliyetlerinin bu kadar fazla olması babası Yavuz Sultan Selim sayesinde. Osmanlı padişahları arasında 7 külliye inşa ettirerek en fazla külliye de Kanuni inşa ettirmiştir. Külliyelerden ikisini babası adına, bir tanesi hasekisi, 1 tanesini kızı Mihrimah Sultan'a, 1 tanesini genç yaşta vefat eden oğlu Mehmed'e ve iki tanede kendi adına inşa ettirmiştir. Külliyelerden bir tanesi Suriye Şam'da menzil külliyesidir. Diğerleri ise kendi adını taşıyan İstanbul kentinin simgesel yapılarından biri olan Kanuni'yi temsil eden Süleymaniye Külliyesidir. Fatih Sultan Mehmed'den sonra ilk kez bu kadar büyük eğitim tesisini içinde barındıran bir külliye inşa edilmemiştir. Kanuni dönemindeki banilik faaliyetlerinin fazla olması çıkılan seferler ve kazanılan ganimetlere bağlamak mümkündür. İnşa edilen eserlerin temsil gücünün de ihtişamının büyüklüğünün sebebi de aslında hazineye ne kadar altın girdiği ile alakalı bir durumdur. Devletin hazinesi ne kadar çok kazanırsa padişahı temsil eden yapıda o kadar simgesel olmaktadır.

Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Payitaht İstanbul başta olmak üzere, Tekirdağ, Van, Edirne, Mudurnu, Hatay, Konya, Antalya, Gebze, Gümüşhane, İznik, Bozcaada, Çanakkale, Muğla, Belgrat (Sırbistan),

Mora, Rodos, Benefse, Kavala, Kastel, Eğriboz, Narda, Kosteria, Sakız, Preveze, Selanik (Yunanistan), Bağdat (Irak), Kırım (Kefe, Bender Kalesi), Cidde (Arabistan), Medine, Mekke (Arabistan), Lipova, Felnac, Göle, Tamışvar, Sambor, Solmuş-Kale (Romanya), Bijeline, Bana-Luka, Dobrun, Foça, İzvornik, Yayçe, Vakfikebir (Bosna Hersek), Hassai, Şam (Suriye), Budin, Zigetvar Kalesi, Cankurtaran, Çongrand, Fölvar, Hatvan, İlok, İstolni-Belgrad, Kapuşvar, Koban, Mohaç, Nedaj, Pahsel, Peç, Segedin, Seksar, Sigetvar, Şiklos, Şimotorna, Tulna-Tolna, Vac, Vişgrad, Vitok, Vukin (Macaristan), İbrim (Habeşistan), İskenderiye (Mısır), Kinin, Osijek-Esseg, Vukovar (Hırvatistan), Pilevne, Vidin (Bulgaristan), Belgrat, Parakin, Petervaradin, Valpovo (Sırbistan), Trablus (Lübnan) vakıf yapılarının görüldüğü diğer şehir ve kasabalardır.

2.1.9. Şehzade Selim (1524-1574)

Kanuni Sultan Süleyman'ın ve Hürrem Sultan'dan doğan oğludur. Veziriazam Makul İbrahim Paşa'nın düğün şenlikleri sırasında 30 Mayıs 1524'te Topkapı Sarayı'nda dünyaya gelmiştir (Emecen, 2010). II. Selim'in çocukluğu İstanbul'daki Eski Saray'da geçirmiştir. 1530'da At Meydanı'nda kardeşleri Mustafa ve Mehmed'le sünnet edilmiştir. Uzun bir saray eğitiminden sonra 1542'de Konya sancakbeyliğine ardından 1544'te Manisa sancakbeyliğine gönderilmiştir. 1558'de Manisa'dan Konya sancakbeyliğine atanmıştır. Kardeşi Bayezid ve oğullarının İran'da idam edilmesinden sonra Osmanlı tahtın tek varisi olmuş ve 1562'de İstanbul'a daha yakın olan Kütahya'ya atanmıştır (Sakaoğlu, 1999).

II. Selim'in, on dört yıl boyunca kaldığı Manisa sancakbeyliğinde idarecilik yıllarında bölgenin asayişiyile ilgilendiği, bazı imar faaliyetlerinde bulunduğu bu dönemden kalan iki divan defterinden anlaşılmaktadır (Emecen, 2010).

Kanuni Sultan Süleyman tarafından çok sevilen oğlu Mehmed'in 1543'te hastalanarak vefat etmesiyle, taht yolu hayatta kalan en büyük oğlu ve aynı zamanda asker tarafından tutulan Mustafa'ya açılmıştır. Ancak tahta kendi oğullarından binin geçmesini isteyen Hürrem Sultan bu yönde faaliyetlerde bulunması Kanuni'nin oğulları arasında taht mücadelesini başlatmıştır (Emecen, 2010; Turan, 1998).

Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar seferi sırasında vefat etmesi üzerine, Sokullu Mehmed Paşa durumu Kütahya'da Şehzade Selim'e bildirmesi üzerine, II. Selim Eylül

1566'da İstanbul'a ulaşmıştır. İstanbul'a gelir gelmez Topkapı Sarayı'na gelmiştir. Burada bulunan devlet adamları ve ulema kendisine biat etmişlerdir (Ertuğ, 2010).

İstanbul'da üç gün kalan ve atalarının türbelerini ziyaret eden II. Selim orduya katılmak için yola çıkmıştır. Ancak Kanuni'nin vefat ettiği ve cülus haberinin askere ulaştığı ve bir karışıklığa sebebiyet vermemesi için derhal ordunun başına geçmesi istenmiştir. 21 Ekim'de ordu Sigetvar'dan Belgrad'a hareket etmiştir. 24-25 Ekim'de Kanuni'nin vefat haberi resmen ilan edilmiştir. Askeri yatıştırmak için cülus bahşişi dağıtılmak zorunda kalmıştır. Sekiz yıl süren saltanatı boyunca hiç sefere çıkamamış ilk Osmanlı hükümdarı olan II. Selim zamanın çoğunu İstanbul'daki sarayda ve kışı da Edirne'de geçirmiştir. Zamanını şehzadeligi zamanındaki gibi eğlence hayatıyla geçirmiştir (Emecen, 2010).

II. Selim'in tahta çıktıktan sonra ilk siyasi başarısı sayılabilecek olaylar Sigetvar seferinden sonra Avusturya kralının elçisinin tahta çıkışını tebrik etmesi sonucu taraflar arasında Şubat ayının 1568 yılında barış ve karşılıklı anlaşma sağlanmıştır (Uzunçarşılı, 1983).

Saltanatının ilk yıllarında 1567'de Yemen ve Basra'da isyan çıkmış ve isyan bastırılarak barış sağlanmıştır. 1568 yılında Edirne'de Mimar Sinan'da Selimiye Camisinin temellerini atmıştır. 19 Eylül 1569'da İstanbul'da çıkan ve bir hafta süren büyük bir yangın yaşanmıştır. Yangından sonra II. Selim'in buyruğu ile Bursa, Kastamonu, Merzifon ve Amasya'dan taş ustaları getirilmiştir. Bu arada Kanuni'nin türbesi, Topkapı Sarayına yeni bir köşk yaptırılmaya başlanmıştır. Yine bir hükümlerle ana yollar üzerine çardak ve dükkân yapımları yasaklanmıştır (Emecen, 2010; Sakaoğlu 2009).

Mısır'a giden hacı ve tüccar gemilerinin korsanlar tarafından zarar görmesi ve Venedik'in bu saldırıları Malta gemilerinin yapığı bildirmesi üzerine Kıbrıs'ın eski bir İslam memleketi olması da eklenince fetih öncelikli mesele haline gelmiştir. Hazırlıklar tamamlanınca Osmanlı donanması Mayıs 1570'te Akdeniz'e açılmıştır. 9 Eylül 1570'de Lefkoşe,1 Ağustos 1571'de Magosa olmak üzere Kıbrıs adası Osmanlı topraklarına katılmıştır (Çiçek, 2002; Kâtip Çelebi, 2008; Şeref, 2005) .

Kıbrıs fethinden sonra adayı geri almak isteyen Venedik, papa liderliğinde Harçlı donanmasını toparlamıştır. Venedik'in Kıbrıs'ı geri aşmak için kurduğu ittifak sonucunda iki ordu İnebahtı körfezinde karşılaşmıştır. İnebahtı Deniz Savaşı, 7 Ekim 1571'de Osmanlı Devletinin denizcilik tarihinde yenilgiyle sonuçlanan ve donanma kaybedilen ilk savaşı olarak bilinmektedir. Ancak ertesi sene Temmuz 1572'de Osmanlı donanması

denize iki yüz otuz dört kadirga ve sekiz mavrayla denize açılmıştır (Bostan, 2000; İnalçık, 2009).

Ocak 1574'te Tunus Kalesi İspanyolların eline geçince 24 Ağustos 1574'te Osmanlı donanması Tunus Kalesini fethetmiştir. Batı Akdeniz'de İspanya'ya karşı güçlü bir cephe sağlanmış ve Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de İnebahtı sonrası yaşadığı güç kaybı telafi edilmiştir. (İnalçık, 2009; Kâtip Çelebi, 2008).

Mayıs 1574'te Topkapı Sarayındaki mutfak tamamen yanmış ve II. Selim buraya gelerek yeniden tamirini emrederken hastalığı sebebiyle, dedesi Yavuz Sultan Selim'in son demlerinde Edirne Sarayı'ndaki mutfak yangınına atıfla hayatının sonuna geldiğini söylemiştir. Rahatsızlığına sebep olarak sarayda yeni yaptırdığı hamamda gezerken ayağının kayıp düşmesi, vücudunun bir bölümünün düşme sonucu kararması ardından hummaya tutulması ve mide rahatsızlığı geçirmesi gösterilmiştir. Ölüm tarihi konusunda Osmanlı kaynaklarında değişik rivayetler bulunmaktadır. 13 Aralık 1574 Pazartesi akşamı vefat ettiği ve on iki gün sarayda bekletildiği oğlu Murad'ın İstanbul'a gelmesiyle birlikte ölümünün duyurulduğu yazmaktadır (Emecen, 2010).

Haseki ve gözdelelerinden Nurbanu ile Kale Kartanou'nun adları bilinmektedir. Oğulları (III.) Murad, Mehmed, Abdullah, Cihangir, Mustafa, Osman ve Süleyman olup en büyük oğlu Murad çocuk yaşta beş şehzadeyi boğdurtmuştur. Kızları Esmihan Sultan, Şah Sultan, Gevherhan Sultan ve Fatma Sultan'dır. İsmi saptanamayan bir kızı da Cerrah Mehmed Paşa'nın eşiydi (Sakaoğlu, 1999).

II. Selim birçok hayratı tanınmaktadır. Özellikle Edirne'deki Mimar Sinan eseri Selimiye Cami bunun en güzel örneğidir. Konya'da inşasına valiliği zamanında başlayıp hükümdarlığı döneminde tamamlanan Sultan Selim Cami ve Külliyesi de Osmanlı mimarisinin güzel bir örneğidir. Mekke'de Mescid-i Haram etrafındaki ahşap malzemedeki yapılmış eski çatıları yıktırıp yerine kubbeli revakları yaptırmış, daha önce başlanmış olan Aynizübeyde suyolu onun saltanatı zamanında bitirilmiş, günümüze ulaşan bu su kemeri Mihrimah Sultan tarafından 500.000 altın sarf edilerek tamamlanmıştır. II. Selim Mısır hazinesinden suyollarının ikmalini için 300.000 altın tahsis etmiştir. Ayasofya'nın etrafını tamamen temizletmiş, buradaki evleri yıktırmış, payandalarla Ayasofya Cami'ni kuvvetlendirmiştir. Ayrıca buraya iki minare ve iki medrese ekletmiştir. Babasının zamanında yapımına başlanılan Büyükçekmece Köprüsünü tamamlatmış, Navarin Limanı ağzında bir kale inşa ettirmiştir. Bunun dışında fethedilen Lefkoşe'de Saint Sophia Katedralini kendi adına camiye çevirtmiş ve burada Aziz Efendi Tekkesi'ni yaptırmıştır.

Payas'ta cami, han ve hamamlar inşa ettirmiş böylece buranın kasaba haline gelişini sağlamış, benzeri şekilde Sultaniye Kasabasını da kurdu muştur (Emecen, 2010).

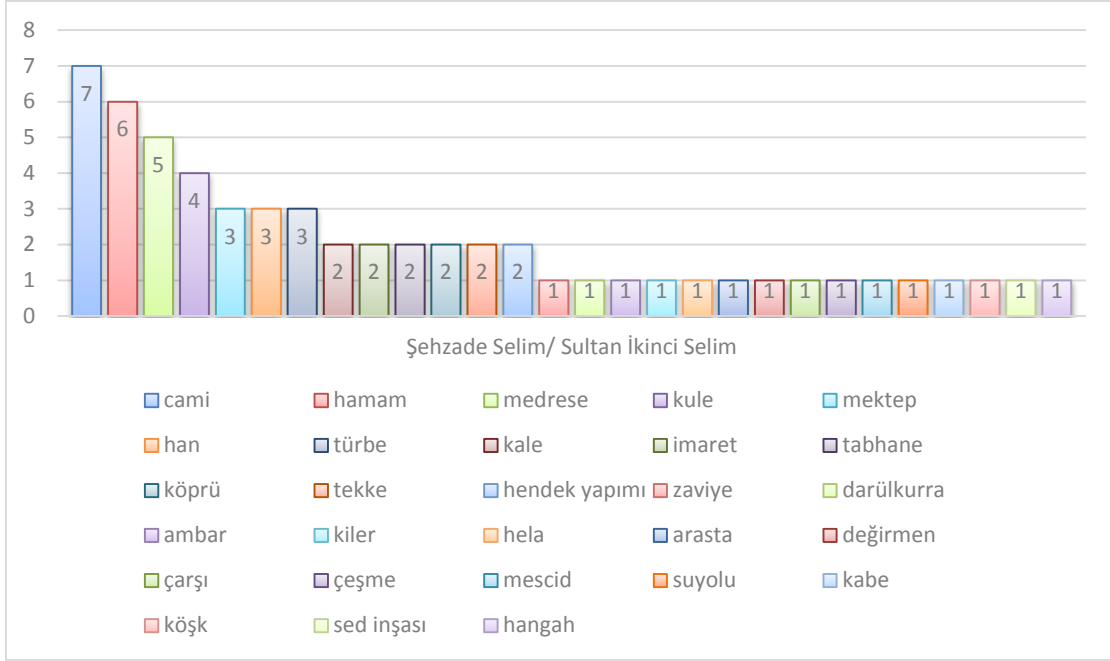
Tablo 10. Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht	
Selim / Sultan İkinci Selim	1524-1574	Manisa, Konya, Kütahya	1542-1566	1566-1574	İstanbul	
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			
İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri	
1	• Manisa Kalesi Tamiri (O)	1553	Manisa	• Büyükçekmece Köprüleri	1567	İstanbul (Büyükçekmece)
2	• Zaviye • Medrese	1544-1558	İzmir	• Süleymaniye Külliyesi (Medrese)	1566-1567	Suriye (Şam)
3	• Darülkurra	1544-1558	İzmir (Tire)	• Mescid-i Haram (Mermer Kubbeler)	1567-1569	Suudi Arabistan
4	• Mektep(Sard)	1544-1558	Manisa (Salihli)	• Cami ve Hamam Onarımı	1567-1569	Van
5	• Selimiye Külliyesi (cami, imaret, ambar, kiler, tabhane, hamam, hela)	1559-1560	Konya	• Kulelerin Onarımı	1567-1569	İzmir (Foça)
6	• Selimiye Menzil Külliyesi (cami, arasta, han (2), hamam, imaret, tabhane, mektep, değirmen, çeşme)	1563-1564	Konya (Sultaniye-Karapınar)	• Selimiye Cami ve Külliyesi (cami, medrese (2), mektep, çarşı, türbe)	1569-1575	Edirne
7	• Taht'e'l Kal'a Mahallesi Hamam		Konya	• Yalnızgöz Köprüsü	1570	Edirne
8				• Yahya Efendi Tekkesi	1570	İstanbul (Beşiktaş)
9				• Balyabadra Bergo-1 Cedid Kalesi Kule İnşaatı	1570	Yunanistan (Mora)
10				• Avlonya Kalesi Kule Tamiri ve Hendek Temizliği	1570	Arnavutluk
11				• Aziz Efendi Tekkesi	1570	Kıbrıs (Lefkoşe)
12				• Selimiye Cami (Saint Sophia Katedrali) (K)	1571	Kıbrıs (Lefkoşe)

Tablo 10'un devamı

13				• Su Yolları Onarımı	1572-1581	Suudi Arabistan (Mekke)
14				• Muradiye Haziresi Mustafa Cedid türbesi	1573	Bursa
15				• Kâbe-i Muazzana ve Harem Avlusunun Kubbelerle Çevrilmesi	1573-1577	Suudi Arabistan (Mekke)
16				• Navarin Kalesi Kule İnşaatı	1573	Yunanistan (Navarin)
17				• Topkapı Sarayı, Mutfaklar ve Harem Hamamı	1574	İstanbul
18				• Cami • Han • Hamam	1574	Hatay (Payas)
19				• Ayasofya Kilise Cami Avlusuna Kendi Türbesi	1576	İstanbul
20				• Ayasofya Camisine Yapılan Ekler (2 medrese, 2 minare)	?	İstanbul
21				• Medrese	?	Kıbrıs (Lefkoşe)
22				• Köşk	?	İstanbul (Üsküdar)
23				• Hisarpençe Hendek Yapımı	?	Erzurum (Pasinler)
24				• Kale İnşası	?	Erzurum (Hınıs)
25				• Sed İnşası (Taşkından Koruma İçin)	?	Edirne (Meriç ve Tunca Nehirleri)
26				• Hangah İnşası	?	Suriye (Şam)

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

Şekil 64. Şehzade Selim'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim'in banisi olduğu 63 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan dokuzuncu padişah olan Şehzade Selim 50 yıllık ömrünün, 24 yılını sancakbeyliği görevini yaptığı sancakları Manisa, Konya ve Kütahya'da, 8 yılını ise payitaht İstanbul'dan çok avlanmaya düşkün olduğu için Eski başkent Edirne'de sarayda geçirmiştir. 50 yaşında vefat eden Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim 18 yaşında sancağa tayin edilmiştir. 24 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği yapı sayısı 23'tür. Şehzadelik döneminde en çok yapı inşa ettiren şehzadedir. Dönemi boyunca toplamda 4 külliye banisi olan Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim şehzadelik döneminde 2 külliye inşa ettirmiştir. Şehzadelik döneminde inşa ettirdiği 23 yapının; 1 kale, 1 zaviye, 1 medrese, 1 darülkurra, 2 mektep, 2 cami, 2 imaret, 1 ambar, 1 kiler, 2 tabhane, 3 hamam, 1 hela, 1 arasta, 2 han, 1 değirmen ve 1 çeşmeden meydana gelmektedir.

Şehzadelik döneminde ilk banilik faaliyeti 1553 yılında sancağı Manisa'daki Manisa Kalesi tamiridir. Sancaktaki en önemli banilik faaliyeti aynı zamanda sancağı da olan Konya'da 2 külliye inşa ettirmesidir. Şehzadelik döneminde ilk inşa ettirdiği külliye Konya Merkezde 1559-1560 yılları arasında inşa edilen Selimiye Külliyesi'dir. Sultan II. Selim bir nevi atalarının izinden giderek Osmanlı'nın Mevleviliğine eğiliminden hareketle Mevlana Asitanesi önüne cami, imaret, ambar, kiler, tabhane, hamam ve heladan oluşan yapılar topluluğunu inşa ettirmiştir. Günümüze sadece anıtsal boyutlardaki camisi

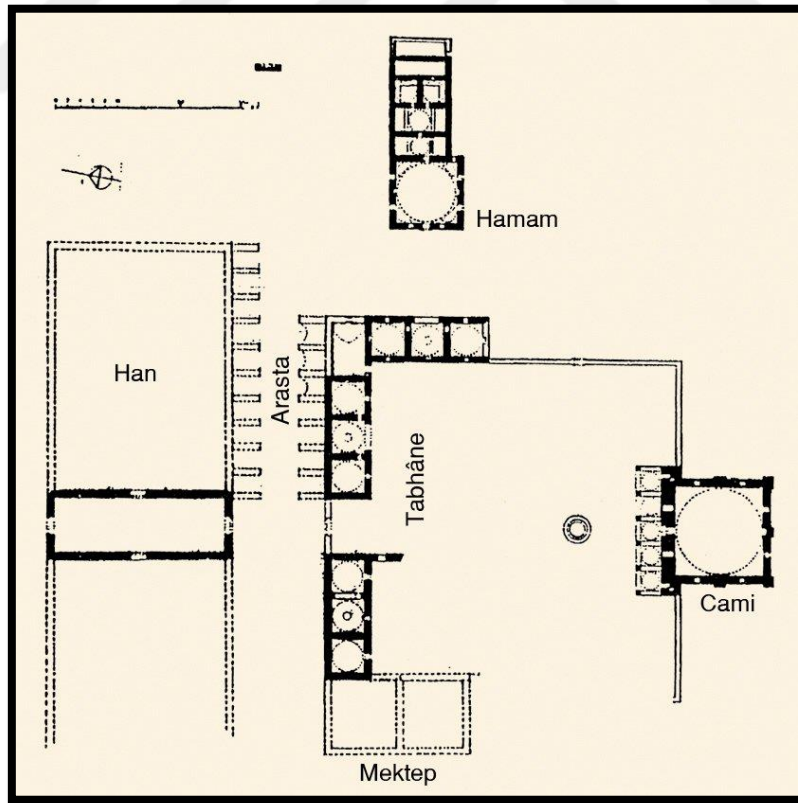
ulaşmıştır. Mevleviliğin merkezi konumundaki Konya'nın bir vakfına ait imaret kaydından öğrenmek mümkündür. Külliye'nin yapımına Kanuni'nin sağlığında zengin vakıflarla başlamış ve bir süre sonrada tamamlanmıştır. Günümüzde Mevlana Müzesi ile yakın konumda ve Konya'nın en anıtsal ve özellikli camisidir (Müderrişoğlu, 2014). Külliye'nin mimarına dair bir kayda rastlanmamıştır. Klasik Osmanlı cami mimarisi şemasının Konya'daki en önemli örneği Selimiye Cami merkezi kubbeli bir plan şemasına sahiptir. Kareye yakın dikdörtgen harimi ve kuzeyindeki son cemaat revakları, bunların uçlarında yükselen iki minaresi ile dikkat çekmektedir. Cami planı itibariyle İstanbul'daki Fatih Cami'sine benzetilmektedir. Caminin duvarları ve minaresi kesme taşlarla kaplanmış, son cemaat yerinin kemerleriyle bazı bölümlerde renkli taşlar kullanılmıştır. Caminin kuzeyinde yer alan Sultan Selim İmaretinin vakfiyesine göre imaret, mutfak, tabhane, kiler, buğday ambarı, odunluk, fırın, ahırdan oluşmaktadır. Ayrıca bir şadırvan ve iki çeşmede tamir sırasında ortaya çıkarılmıştır (Küçükdağ, 2009).

Şekil 65. Konya Sultan Selim Cami ve Kütüphanesi, (Kaynak: URL-37)

Şehzadelik döneminde yaptırdığı ikinci külliye ise bir menzil külliyesidir. Osmanlı döneminin Anadolu ve Arap ülkelerinde ya da Balkanlar'da inşa edilen bu önemli yapılar önemli ticaret ve hac yolları üzerine büyük kervansaray çevresinde oluşan külliyelerdir. Osmanlı dönemi menzil külliyesi Anadolu Selçuklu dönemi kervansaraylarının biçimsel ve işlevsel açıdan daha çok gelişmiş bir mimari kompozisyonun devamı niteliği taşımaktadır. Osmanlılarda menzil külliyelerinin yapılması Yavuz Sultan Selim'in Memluk

ülkelerini ele geçirmesinden sonra özellikle 16.yüzyılda yapılmaya başlamıştır. Menzil külliyelerinde ticari (han, arasta, dükkânlar), sosyal (tabhane, imaret, hamam) işlevli yapılar ve vurgulayıcı yapılarak ön plana çıkarılmış ve işlevsellik esas alınmıştır. Dini (cami, mescit, namazgâh), eğitim (medrese, sıbyan mektebi) yapıları ise önemini korumakla birlikte, ikinci derecede görülerek inşa edilmiştir. Tüccarların, hacıların, seyyahların, kimi zaman askerlerin daha rahat ve güvenli seyahat edebilmeleri için belirli hizmetlerin sunulduğu külliyelerdir. Menzil külliyelerinin yapılmasıyla Osmanlı'daki deyimiyle menzilin şenlenmesi gerekiyordu. İzlenen iskân politikasıyla önemli ticaret veya hac yolu üzerine inşa edilen külliye ile zamanla külliyenin etrafına yapılan yapılarla kurulan mahallelerde kent dokusu oluşturmayı hedeflemektedir. Yerleşimin güvenliği ise derbent sistemi ile sağlanıyordu. Sonuçta yolu kullanan kişiler, barınama, yeme-içme, temizlik-yıkanma, ibadet, bazen sağlık zaruri ihtiyaçların yanı sıra ticari, sosyal ve eğitimle ilgili işler içinde menzil külliyelerinden yararlanıyorlardı (Kuban, 2007; Müderrisoğlu, 1990).

Şekil 66. Karapınar Sultan Selim Külliyesi Vaziyet Planı, (Kaynak:URL-38)

Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim'in Konya sancak beyliği sırasında, padişahın izniyle bizzat Şehzade Selim tarafından harap köyken ileri de bu beldeye Sultaniye adıyla tanınan bir yerleşim yerinin önce alt yapısı, sonra da inşa edilen menzil külliyesi ile Osmanlı şehirciliği ve mimarisine örnek bir imar faaliyeti gerçekleştirmiştir. Tabii ki Şehzade Selim'in valilik döneminde yaptırdığı külliyelerin babası Kanuni Sultan Süleyman'ın maddi desteği ile açıklanabilir. Selimiye Menzil Külliyesi 1563-1564 yılları arasında Konya'nın Karapınar ilçesinde inşa edilmiştir. 39 dükkânlı arasta, 2 han, imaret, tabhane, hamam, cami, mektep, değışmen ve çeşmeden oluşan külliye Halepli eyalet mimarı Cemaleddin tarafından tasarlanmıştır. Mevcut çeşme kitabesinden külliyenin ve şehrin suyollarının 1569 yılında bitirildiği bilgesine ulaşılmıştır. Külliye zamanla yok olarak geriye cami, hamam ve çeşme kalmıştır. Tasarımın genel kurgusu, birçok menzil külliyesinde olduğu gibi kapalı bir arastanın ortasından kervansaray ve cami avlusuna girilmesinden meydana gelmiştir. Cami avlusunun arasta tarafında tabhane odaları vardır. Aşevi yok olmuştur. Hamam bu kompozisyonun dışındadır. Cami ise tek kubbeli, beş açıklıklı giriş revakı olan çift minareli, az delikli bir yapıdır. Külliye ve Karapınar kasabasının su ihtiyacı, II. Selim tarafından Karacadağ Ovacık yaylasından künklerle getirilerek karşılanmıştır (Kuban, 2007; Küçükdağ, 2009; Müderrisoğlu, 2014).

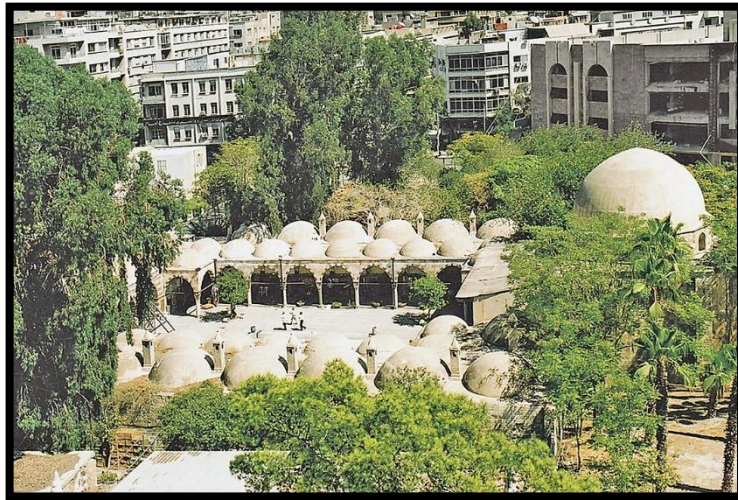
Şekil 67. Karapınar Sultan Selim Cami, (Kaynak: URL-39)

Şehzadelik döneminde Manisa, Konya ve Kütahya şehirlerinde sancak beyliği (vali) yapmıştır. Sancak beyliği döneminde Manisa ve Konya'da yapı karakterinin zengin olduğu

bunun dışında İzmir’de de yapılar inşa ettirmiştir. Payitaht İstanbul’da şehzadeligi döneminde herhangi bir yapı inşa ettirmemiştir.

Geriye kalan 40 yapı ise 8 yıl kaldığı tahttaki süre içinde inşa ettirmiştir. Padişahlık döneminde 1 kale, 1 zaviye, 6 medrese, 1 darülkurra, 1 mektep, 4 cami, 3 hamam, 1 han, 2 köprü, 2 mescit, 4 kule, 1 çarşı, 3 türbe, 2 tekke, 2 hendek, 1 su yolu, 2 minare, 1 köşk, 1 sed inşası, 1 hangah, 1 saray tamirâtı yaptırarak bu eserin banisi olmuştur. Padişahlık döneminde en çok medrese inşa ettirmiştir. Ancak kendinden önceki atalarına göre oldukça az cami inşa ettirmiştir. Tahta 8 yıl kalması da II. Selim’in imar faaliyetlerini etkilemiştir. Tahta geçtikten sonra da 2 külliye inşa ettirerek toplamda 4 külliyenin banisi olmuştur.

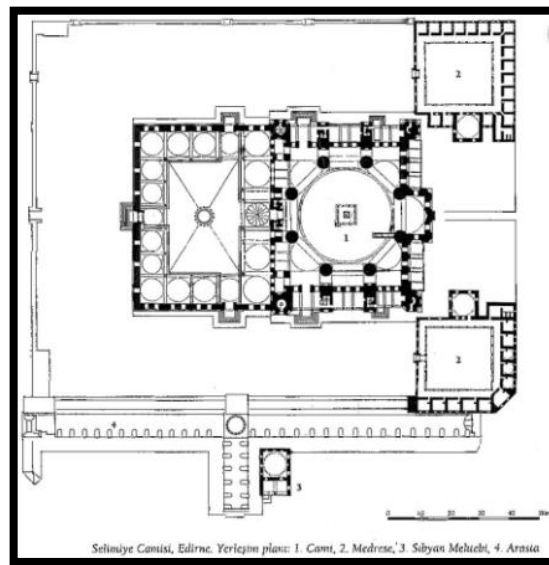
Külliyelerde ilki babası Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1554-1559 yılları arasında cami ve müştemilat inşa edilen Süleymaniye Külliyesi’dir. Suriye Şam’da inşa edilen menzil külliyesini Sultan II. Selim zamanında 1566-1567 yıllarında medrese ve arasta eklenmiş, hangahta 1576’dan sonra tamamlanmıştır. Kanuni tarafından başlatılıp oğlu Sultan II. Selim tarafından bitirilen külliye ile Osmanlı devletinin hanedanlık boyutunda şehirdeki en büyük yatırımını gerçekleştirmiştir. Böylelikle II. Selim külliyei tamamlattırarak hem külliyei içerik açısından zenginleştirmiş hem de kendi varlığını şehirde ortaya koymuştur. Mimar Teodoros adlı yerel gayri-Müslüm Osmanlı mimari ile İstanbul’dan gönderilen Hassa Mimarlar teşkilatına bağlı ekip birlikte tasarlayarak mimari de Klasik Osmanlı, bezeme de ise Suriye geleneği uygulanmıştır.

Şekil 68. Şam (Suriye) Süleymaniye Külliyesi, Abdüsselam Uluçam

Külliyenin vaziyet planında aksiyal bir simetri hâkimdir. Kervanların girdiği orta akstan ikiye ayrılmıştır. Güneyde tek kubbeli ve çift kanatlı cami, caminin sağ ve sol kanatlarında yolcular için tabhaneler, kuzeyde caminin tam karşısında büyük bir imaret, imaretin sağ ve sol kanatlarında kervansaraylar vardır. Külliye'nin bütün öğeleri İstanbul mimarisinin genel geçer tipolojisine göre tasarlanmıştır. Kare planlı olan, tek kubbe ile örtülü caminin duvarları Suriye'de Osmanlı döneminden önce yaygın olan siyah bazalt ve beyaz kalker taşı ile örülmüştür. Kare planlı tabhaneler iki kanatta toplanmış, sivri kemerli ve kubbeli revaklarla donatılmıştır. Medrese planı açık avlulu ve revaklı Osmanlı medreselerinin özelliklerini sergilenmektedir (Kuban, 2007; Müderrisoğlu, 2014; Tanman, 2010).

Osmanlı mimarlık tarihinin belki de en önemli eseri olan Selimiye Cami ve Külliyesi 1569-1575 yılları arasında Edirne'de şehrin merkezinde eski saray alanında Kavak Meydanı olarak adlandırılan yerde II. Selim tarafından Mimar Sinan'a inşa ettirilen yapıdır. Külliye büyük bir dikdörtgen avlu içinde ortada cami, caminin sağ ve sol taraflarında (güneybatı-güneydoğu) birer medrese ile batı cephesinde boylu boyunca arasta ve arastanın doğu yönünde dükkânlar bulunmaktadır ve bütün bu yapılar Mimar Sinan tarafından tasarlanmıştır. Ancak arastanın batı yönündeki dükkânları, tonozlu üst örtüsü, dua kubbesi ve sıbyan mektebinin II. Selim'in vefatından sonra oğlu III. Murad döneminde Mimar Davud Ağa'ya tamamlatıldığı kabul edilmektedir (Mülayim- Çobanoğlu, 2009).

Şekil 69. Edirne Selimiye Cami ve Külliyesi Planı, A. Kuran

Doğan Kuban'a göre Selimiye Cami, Osmanlı mimarisinin özgün niteliklerini ve dünya mimarisi içindeki özel statüsünü belirleyen bir başyapıttır. Selimiye, diğer selatin camileri gibi büyük bir külliye'nin merkezi olarak düşünülmemiştir. Edirne peyzajına egemen, fazla geniş olmayan bir düzlükte inşa edilmesi aslında onu her yönden ve çok uzaklardan fark edilebilir hale getirmektedir. İstanbul'dan Edirne'ye yaklaşırken, 10-15 km öteden minareleri kendini göstermeye başlamaktadır. Bu durumda Mimar Sinan'ın İstanbul gibi deniz görüşü olmayan ve yüksek tepeleri olmayan Edirne'de çok isabetli bir yer seçimi yaptığını göstermektedir. Osmanlı mimarisinin ulaştığı en yüksek yeri temsil edene Selimiye Cami 130x190 metre ölçülerinde dikdörtgen biçimli avlunun ortasında birkaç basamakla yükseltilmiş zemin üzerinde yer almaktadır. Kuzeyde bulunan revaklı avlu ve harim bölümü 60x44 metre dikdörtgen alan üzerine oturmaktadır. Sarımtırak kesme taş malzeme ile inşa edilmiş yapıda pencere ve kemerlerde iki renkli taş kullanılmasıyla cepheler hareketlendirilmiştir. Onikigen sekiz payeye oturan merkezi kubbe 31,30 metre çapında ve 42,5 metre yüksekliğindedir. Caminin içi zemin kat pencereleri seviyesinde ini kaplanmıştır. Galeriler altında alçı ile malakari uygulanmıştır. Mermer minber ve kürsüler geometrik örgülü bir desenle oyulmuştur. Klasik Osmanlı mimarisinde kubbe çevresinde simetrik dört minaresi olan cami yoktur. Minareleri Mimar Sinan bağımsız kuleler gibi gözükmekten kurtaran boyutlarda inşa etmiştir. Ayrıca bazılarının içine  helisoidal merdiven koyarak zor bir geometrik ve teknik uygulama gerçekleştirmiştir. Caminin kible duvarına kadar çekilmiş iki küçük medresenin konumları aslında cami ile birlikte geniş bir külliye istenmediğine yorumlanabilir. Caminin batısında bulunan sıbyan mektebi arastaya bitişiktir. Kare planlı olup kubbe ile örtülüdür. Evliya elebi'ye göre Kavaflar arşısı olduğu belirtilen arasta camiye gelir sağlamak amacı ile yapılmıştır. Yapı 255 metre uzunluğunda ve 125 dükkândan meydana gelmektedir. Cephesi taş ve tuğla örgülü yapıda kemerli tonozlarla örtülü sokağın iki tarafında sıralanan dükkânlar kare planlı ve beşik tonozlarla rtlmştir (Kuban, 2007; Mülayim-obanoğlu, 2009).

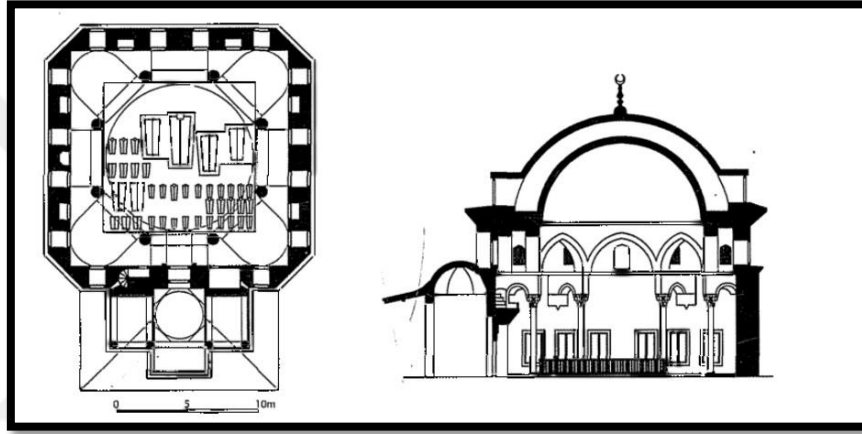

Şekil 70. Edirne Selimiye Cami, Umut Özdemir

Selimiye Cami ve Külliyesi'nin, Edirne'de yapılmasının nedenlerinden biri olarak İstanbul'un silüetine etki eden yedi tepenin sultan camileriyle dolması, II. Selim'in Edirne sevgisi, sık sık Edirne'de vakit geçirip ava çıkması, yapının başlamasından önceki 7 yılını Edirne'de geçirmiş olması ve Edirne'nin imparatorluk coğrafyasındaki özel konumu, İstanbul'un ardından Rumeli'nin en büyük şehri merkezi konumunun yanında Yeni Saray'ı ile gözde sayfiye av ve dinlenme yeri olması ayrıca eski başkent olması sayılabilir. Mimarlık tarihinde Doğu rasyonelini temsil etmesi bağlamında Selimiye simgeleşen bir eserdir. Selimiye, diğer Osmanlı camileri gibi Osmanlı devletinin kudretini, politik kuruluşun dinle olan sıkı bağı, İstanbul dışında olması da Osmanlı hükümdarlığını temsil etmektedir. Külliye'nin yapımı sırasında Mimar Sinan ile yazışan II. Selim görüşlerini belirttiği caminin son halini göremeden vefat etmiş ve yerine oğlu III. Murad külliye'nin açılışını yapmıştır (Kuban, 2007; Müderrisoğlu, 2014).

Tarihi bilinen en son inşa ettirdiği yapı 1576 yılında İstanbul'da inşa ettirdiği Ayasofya Kilisesi Cami avlusuna kendi türbesidir. 1453'te İstanbul'un fethiyle birlikte adı değiştirilmeden camiye çevrilmiştir. 1509 yılında depremden etkilenen yapıya ilk büyük müdahale II. Selim'in tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Peçuyulu İbrahim Efendi'nin verdiği bilgiye göre türbe inşasına 1573-1574 yılında Ayasofya Camisi'ne ilave yapılırken Sultan II. Selim'in emriyle başlanmıştır. Türbe tamamlanmadan ölen padişah önce aynı alanda kurulan otağ içine gömülmüş ve türbe bittikten sonra yerine nakledilmiştir. Aynı

zamanda Topkapı Sarayında vefat eden II. Selim kendi külliyesi dışında farklı bir yere gömülen ilk Osmanlı padişahıdır. Mimar Sinan'ın inşa ettiği yapı dışta köşeleri genişçe pahlı kare bir plana sahiptir. İçte sekizgen bir galeriden meydana gelmektedir. Çift kubbe ile örtülü yapıda dış kubbe yüksek kasnaklı olup duvarlara oturmakta ve iç kubbe sütunlar üzerindeki sivri kemerleri taşımaktadır. Sinan'ın türbe mimarisindeki özel çalışması olan eserin içinde ve dışında zengin bezemeler kullanılmıştır. Türbede selim dışında baş kadını, kızları, şehzadeleri ve III. Murad'ın çocukları dâhil 41 mezar bulunmaktadır (Kurtbil, 2009; Müderrisoğlu, 2014; Önkal, 1999; Doğanay, 2011).

Şekil 71. İstanbul II. Selim Türbesi Plan ve Kesiti , A. Kuran

Açıklığı 11 metreyi geçen kubbe ile örtülü türbe, Osmanlı türbelerinin en büyüğüdür. Orta boy bir cami büyüklüğündeki türbeye çift cidarlı bir örtü uygulayan Sinan hareketli ve çok aydınlık bir mekân yaratmıştır. Kuban'a göre II. Selim Türbesi'nin, Edirne Selimiye Cami'si şemasına indirgenmiş bir örneği olarak, Selimiye'nin banisi anısına sunulmuş simgesel bir yapı olduğunu söylemektedir (Kuban, 2007).

Şekil 72. Ayasofya Cami Avlusuna II. Selim Türbesi, Hazan Bayraktar

Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim'in inşa ettirdiği ancak tarihlerine ulaşılammış yapılarda mevcuttur. 63 yapının 10 tanesinin yapıldığı tarihe ulaşmak mümkün olmamıştır. Kiliseden camiye dönüştürdüğü yapılarda bulunmaktadır. 1571 yılında Kıbrıs'ın fethi ile birlikte Saint Sophia Katedrali'ne minare, minber ve mahvel gibi ilavelerle yapı camiye çevrilmiştir (Karakaya, 2002).

50 yıllık ömrünün 24 yılını sancakları Manisa, Konya ve Kütahya'da, 8 yılını payitaht İstanbul'dan çok Edirne'de sarayda geçirmiştir. Sancakta kaldığı yıllar payitaht yıllarının üç katı olmasına rağmen payitahta inşa ettirdiği yapılar sancaktakinin iki katı kadardır. 24 yıl kaldığı 23 yapı, 8 yıl kaldığı tahta 40 yapının banisi olmuştur. Dönemi boyunca 7 medrese inşa ettirerek en fazla inşa ettirdiği yapı grubu medrese olmuştur. 2'si şehzadelik, 2'si tahta çıktıktan sonra olmak üzere 4 külliye inşa ettirmiştir. Sancakta en fazla banilik faaliyetinde bulunan şehzadedir.

Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Payitaht İstanbul, ilk başkent Bursa ve eski başkent Edirne, Van, Foça (İzmir), Payas (Hatay), Pasinler, Hınıs (Erzurum), Lefkoşe (Kıbrıs), Şam (Suriye), Mora, Navarin (Yunanistan), Mekke (Suudi Arabistan) ve Arnavutluk vakıf yapılarının görüldüğü diğer şehir/kasabalardır. Sancakbeyliği yaptığı şehirlerde tahta geçtikten sonra herhangi bir imar faaliyetine rastlanmamıştır.

2.1.10. Şehzade Murad (1546-1595)

4 Temmuz 1546 yılında babası II. Selim Saruhan sancak beyliğiyle Manisa'da bulunduğu sırada Bozdağ yaylasında doğmuştur. Annesi Venedik asıllı Nurbanu Sultan'dır (Kütükoğlu, 2006). III. Murad iyi silah kullanan, iyi ata binen, zevke ve eğlenceye düşkün, âlim, şair ve ressam olarak tasvir edilmiştir ve 'Muradiye' mahlasını kullanmıştır (Çiçek, 1999).

İlk eğitimini Manisa sarayında almıştır. 1557 Nisan ayında yine burada sünnet edilmiştir. Küçük yaşta Aydın-ili sancak beyliğine atanmıştır. Babasının 1558 yılında Karaman eyaletine nakli üzerine ona da Akşehir sancak beyliği verilmiştir. Babası ve amcası arasındaki savaşta Konya ovasında meydana gelen savaşta Konya Kalesi muhafızlığını yapmıştır. 1562 yılında III. Murad Saruhan sancak beyliğine gönderilmiş ve padişah olana kadar burada idarecilik yapmıştır. On iki yıl süren vazifesi sırasında kendisine lala olarak önce Ferruh Bey, ardından Cafer Bey tayin edilmiştir. Hasekisi Arnavut asıllı Safiye ile buradayken tanıştı ve oğlu Mehmed 1566 yılında dünyaya gelmiştir. Diğer oğlu Mahmud ve kızları Ayşe ve Fatma da burada doğmuştur. Şehzadelik yıllarında idari işlere pek karışmamış ve tahtın tek varisi olarak rahat bir hayat sürmüştür. Vaktini Manisa yaylalarında geçirmiş ve şehirde Muradiye Camii'nin inşasını başlatmıştır (Kütükoğlu, 2006).

Sultan II. Selim'in vefat etmesi üzerine şehzade Murad, Sokullu Mehmed Paşa tarafından İstanbul'a çağırılmıştır. 22 Aralık 1574'te, II. Selim'in vefatı ve III. Murad'ın tahta cülusu ilan edilmiş, biat merasimi yapılmıştır. III. Murad'ın ilk icraatı beş küçük kardeşini boğdurtmak olmuştur (Sakaoğlu, 1999).

Askere cülus bahşişi dağıttırması ve ilk iş olarak Kâbe'nin duvarlarını tamirini emretmiştir. Dönemindeki ilk siyasi faaliyetler arasında Venedik, Ragusa Cumhuriyeti, Avusturya, İran ve Lehistan gibi devletler yapılan anlaşmaların yenilenmesidir (Kütükoğlu, 2006).

Osmanlı-Safevi Savaşı 5 Nisan 1578'de başlamıştır. Yaklaşık on iki yıl süren bu savaşlar sonucunda Tiflis, Bakü gibi şehirler ve bütün Kafkasya, Dağıstan, Gürcistan, Doğu İran hatta Orta İran'ın bir bölümü Osmanlı devletine katılmıştır. Osmanlı Devleti'nin sınırı Hazar denizine dayanmış ve Osmanlılar doğuda en geniş sınırına ulaşmayı başarmıştır (Çiçek, 1999).

1582 yılında III. Murad oğlu Mehmed için sünnet merasimi düzenlemiştir. 1583 yılında ise üzerinde büyük etkisi olan annesi Nurbanu Sultan vefat etmiştir. 17 Aralık 1583 yılında III. Murad tahtın tek varisi olan oğlu Mehmed'i Saruhan sancak beyliği ile Manisa'ya göndermiştir (Kütükoğlu, 2006).

27 Eylül 1585'te Tebriz ele geçirildi ve padişah adına hutbe okutuldu ancak şehirde kontrol zor sağlanmıştır (Kütükoğlu, 2006). 2 Nisan 1589'da tarihe Beylerbeyi Vakası olarak geçen kapıkulu sipahileri, ulufe akçelerinin düşük ayarlı gümüşten kesilmiş olması nedeniyle saraya yürümüştür. 10 Nisan 1589'da Kapalıçarşı bedestenleri, Bitpazarı, Gedikpaşa Hamamı ve birçok mahallede büyük bir yangın çıkmıştır (Sakaoğlu, 1999).

Sefaviler'le yapılan savaşın başlangıcında Özbek Hanı Abdullah Han ile ilişki kurulmuş, diplomatik teşebbüste bulunulmuştur. Rusların, Kafkasya ve Sibiry'a sarkması iki devleti yeniden birbirlerine yaklaştırmıştır. Bu dönemde Osmanlı siyasetinin ağırlık noktalarından en önemlisi Lehistan olmuştur. 1577'de Avrupa'nın en büyük devletlerinden olan Lehistan Osmanlı himayesine girdi böylece Osmanlı Devletinin sınırları Baltık denizine dayanmıştır (Anonim, 1988).

1578'de Kasrübekir'de Papalık, Fransa ve İspanya kuvvetleri Osmanlı-Fas müşterek kuvvetlerine karşısında hezimete uğramıştır. Böylece Osmanlının Fas üzerindeki etkisi artmıştır. Sultan III. Murad döneminde ikinci büyük cephe Habsburglar'a karşı açılmıştır. 'On Beş Yıl Savaşları' veya 'Uzun Savaşlar' olarak anılan mücadelenin başlamasında Habsburglar etkili olmuştur. Bu savaşlar klasik Osmanlı yapısını derinden sarsmıştır. Yanık Kalesi ve Papa Kalesi ele geçirilmiş ve Komorn kuşatılmıştır. Erdel, Eflak ve Boğdan voyvodaları Osmanlı aleyhine birleşerek ittifaka katılmış ve Eflak ordusu Ocak 1595'te İbrail Kalesi'ni yakmıştır. Bu sırada III. Murad 17 Ocak 1595'te vefat etmiş ve Ayasofya haziresine defnedilmiştir (Kütükoğlu, 2006).

Bilenen eşleri Safiye Valide Sultan, Mihriban, Fahriye, Nazperver ve Şahhuban'dır. Oğulları Mehmed, Abdullah, Bayezid, Cihangir, Alaüddin, Mustafa, Selim, Abdurrahman, Alemşah, Ali, Hasan, İshak, Korkud, Hüseyin, Ahmed, Osman, Ömer, Yakub, Yusuf, Davud, Cihangir ve Süleyman'dır. Kızları Ayşe, Fatma, Hüma, Hadice, Fahriye, Mihrimah, Fethiye ve ismi bilinmeyen üç kızı vardır (Atalar, 1981).

III. Murad birçok hayır eseri meydana getirmiştir. Kâbe'nin duvarlarının tamiri, suyuallarının temizlenmesi, Mescid-i Nebevi'nin tamiri yanında Mescid-i Haram mimari açıdan şeklini II. Selim ve onun zamanında almış, Mekke ve Medine'de birer medrese, büyük bir imaret, mektep, zaviye yaptırmıştır. En önemli eseri şehzadeligi döneminde inşa

ettirdiği Manisa'daki mescidinin yerine yaptırdığı külliye'dir. Planları Mimar Sinan tarafından hazırlanan bu külliye'nin cami kısmı 1586'da, medrese, imaret, han ve tabhane ise 1592-93'te tamamlanmıştır. Yine onun adına Mora'da Modon Kalesi içindeki cami ve Navarin'de bugün hala ayakta olan caminin yaptırıldığı bilinmektedir. Ayrıca Topkapı Sarayı'ndaki inşaat, Ayasofya kuzeyindeki iki minare ile minber, kürsü ve mahfil ilavesi, caminin içine şadırvan yapılması, Fethiye Camii'nin kiliseden dönüştürülmesi ve Beşiktaş'taki Yahya Efendi Türbesi'nin binası da onun faaliyetlerindedir (Kütükoğlu, 2006).

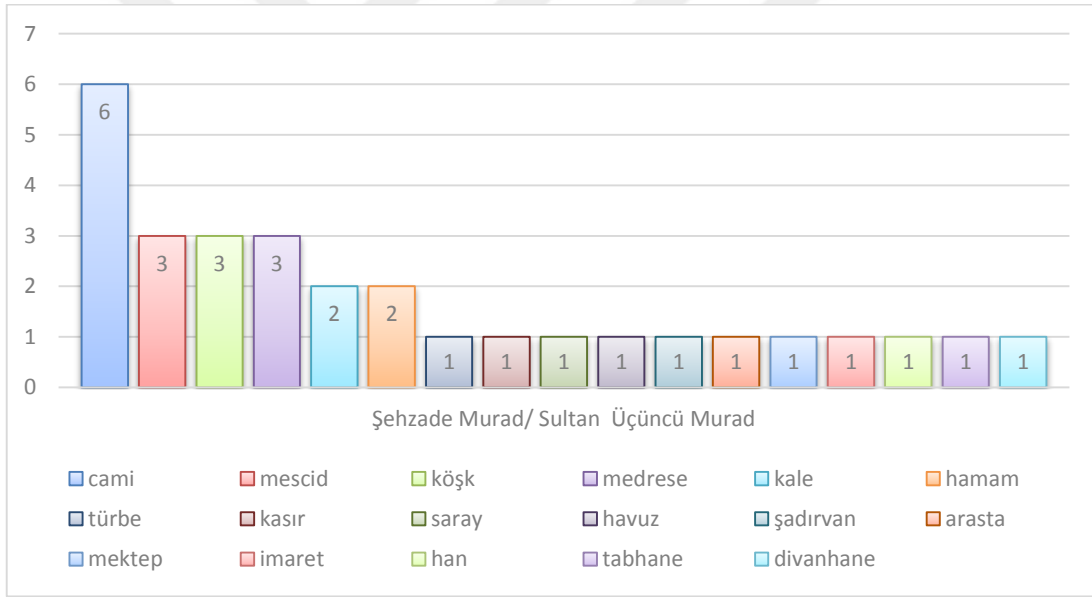
Tablo 11. Şehzade Murad/Sultan Üçüncü Murad Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi		Doğum / Ölüm yılı		Görev yaptığı sancak(lar)		Sancakta kaldığı yıllar		Tahtta kaldığı yıllar		Payitaht	
Murad / Sultan Üçüncü Murad		1546/1595		Manisa		1558-1574		1574-1595		İstanbul	
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR						PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR					
İsmi		İnşa yılı		Yeri		İsmi		İnşa yılı		Yeri	
1	• Yahya Efendi Türbesi	1571		İstanbul (Beşiktaş)		• Mescid-i Nebevi (tamir)	1574-1595			Medine	
2	• Cami • Kale	1572		Yunanistan (Navarin)		• Sepetçiler Kasrı	1574-1595			İstanbul (Fatih/Sarayburnu)	
3	• Hamam	-		Manisa		• Topkapı Sarayı Üçüncü Murad Köşkü	1578-1579			İstanbul	
4	• Mescid	-		Manisa		• Kars Kalesi	1579			Kars	
5						• Muradiye Cami (medrese, imaret, han, sıbyan mektebi, tabhane)	1583-1585			Manisa (Sultaniye)	
6						• Topkapı Sarayı (yeni hasoda, divanhane, havuz, hamam yapım işi)	1585			İstanbul	
7						• Fethiye Cami((K)	O: 1586			İstanbul	
8						• Medrese	1589-1590			Medine	
9						• Medrese	1589-1590			Mekke	
10						• İncili Köşk	1589			İstanbul (Ahırkapı)	
11						• Yalı Köşk (Cebeciler Köşkü)	1592			İstanbul (Sirkeçiler)	

Tablo 11'in devamı

12				• Kâbe-i Şerif (duvarları mermer, suyolları temizlendi.)	?	Mekke
13				• Mescid-i Haram	?	Mekke
14				• Modon Kalesi Cami	?	Yunanistan (Mora)
15				• Ayasofya Cami (kuzeyindeki iki minare, minber, kürsü, mahvil ilavesi, şadırvan yapılması.)	?	İstanbul
16				• Selimiye Arastası (Külliyede)	?	Edirne
17				• Selimiye Mektebi (Külliyede)	?	Edirne

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

Şekil 73. Şehzade Murad'ın İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Murad/Sultan Üçüncü Murad'ın banisi olduğu 30 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan onuncu padişah olan Şehzade Murad 49 yıllık ömrünün, 16 yılını sancakbeyliği görevini yaptığı sancağı Manisa'da, 21 yılını ise payitaht İstanbul'da geçirmiştir. 49 yaşında vefat eden Şehzade Murad/Sultan Üçüncü Murad'ın 12 yaşında sancağa tayin edilmiştir. 16 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde inşa ettirdiği yapı sayısı 5'tir. Valilik döneminde ilk inşa ettirdiği yapı 1571 yılında İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde

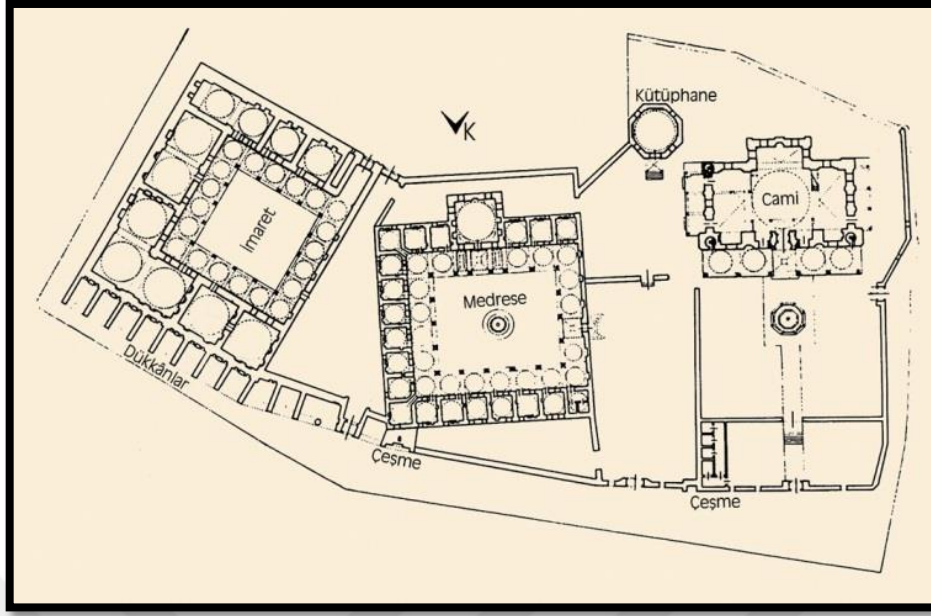
inşa ettirdiği yapı Yahya Efendi'nin vefatından (1571) sonra kabri üzerine tasarımı Mimar Sinan'a ait kâgir, kubbeli bir türbe inşa ettirmiştir (Kütükoğlu, 2006; Tanman, 2013).

Şekil 74. Beşiktaş (İstanbul) Yahya Efendi Türbesi, (Kaynak: URL-40)

Şehzadelik döneminde banisi olduğu 5 eserden 1'i türbe, 1 cami, 1 kale, 1 hamam ve 1 mescitten meydana gelmektedir. Şehzadelik döneminde sancakbeyi (vali) olduğu Amasya'da sadece 1 mescit ve 1 hamam inşa ettirirken, aynı dönem payitaht İstanbul ve Navarin (Yunanistan) banisi olduğu yapılarda mevcuttur.

Geriye kalan 25 yapı ise 21 yıl tahta kaldığı süre içinde inşa ettirmiştir. Padişahlık döneminde 5 cami, 1 kale, 2 mescit, 1 kasır, 3 köşk, 1 saray, 1 hamam, 1 havuz, 3 medrese, 1 şadırvan, 1 arasta, 1 mektep, 1 imaret, 1 han ve 1 tabhanenin banisidir. Padişahlık döneminde en çok cami inşa ettirmiştir. Yapılarından biri külliye niteliği taşımaktadır. Sancak beyliği yaptığı Manisa'da tahta çıktıktan sonra Muradiye Cami ve Külliyesi'ni inşa ettirmiştir.

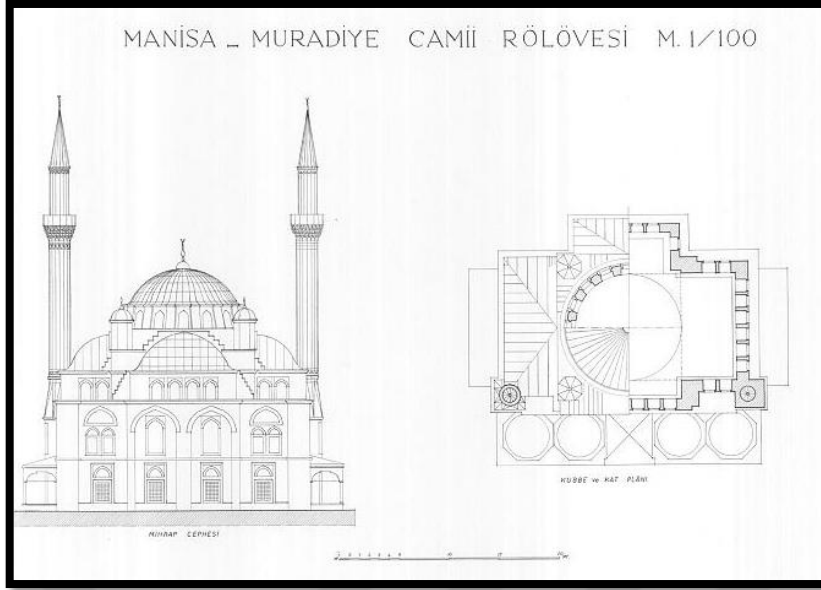
Şekil 75. Manisa Muradiye Külliyesi Vaziyet Planı, (Kaynak: URL-41)

Muradiye Külliyesi, 1583-1593 yılları arasında Manisa'da III. Murad'ın şehzadelğinde inşa ettirdiği caminin (mescit) yerine yaptırdığı külliye'dir. Batı Anadolu'da Sinan döneminin en tanınmış yapısı olan külliye, cami, medrese, imaret, han, sıbyan mektebi, tabhane, ve dükkanlardan meydana gelmektedir. Şehrin güneyinde Manisa dağının hemen altında, Sultaniye Cami'nin yakınında bulunmaktadır. III. Murad'ın şehzadeligi döneminde yaptırdığı küçük cami (mescit), cemaatin artması ve caminin yetersiz kalması sonucu padişah 1577 yılında bir fermanla yapının büyütülmesine izin vermiştir. Fakat bina tamamen yıkılmıştır. Bina Mimar Sinan tarafından tasarlanmış inşasına görevlendirilen Mimar Mahmud Ağa vefat edince yerine Mehmed Ağa geçmiştir. Yapılar moloz taşla inşa edilmiştir. Cami, dikdörtgen planlı, 10,80 metre çapında bir kubbe ile iki yanında doğu ve batı bölümlerinde yarım çapraz tonozla örtülüdür. Kuzey köşelerinde tek şerefeli minareleri bulunmaktadır. Caminin değişik yerlerinde uygulanmış kalem işi, alçı, ahşap ve madeni süsleme yalın bir zarafete sahiptir. Medrese eski caminin yanında bulunan zaviyenin yerine yapılmıştır. Yapı dikdörtgen planlı, revaklı, açık avlulu ve tek eyvanlıdır. İmaret, medresenin doğusunda dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklıdır. Ortasında kare biçimli mermer bir şadırvan bulunan avlunun çevresini yirmi kubbeli bir revak kuşatmaktadır. Külliye'ye ait dükkanlar imaretin duvarına bitişik yan yana konumlanmıştır. Dikdörtgen planlı ve tonoz örtülü dükkanların ön cepheleri yuvarlak kemerlidir. Kütüphane, caminin güneydoğusuna yakın bir yerde avlunun içinde

bulunmaktadır. Sekizgen planlı, üzeri alçak kasnaklı ve sekiz dilimli basık bir kubbe ile örtülüdür. İç mekânda pencerelerin arasında sivri kemerli geniş ve derin nişler bulunmaktadır. Külliye'nin iki çeşmesi bulunmaktadır. Biri cami avlu duvarının kuzeydoğu köşesinde sivri kemerli çeşme taştan ve ayna taşı mermerden kaş kemerlidir. Diğer çeşme ise medresenin kuzeydoğusunda basık kemerli bir niş içinde sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Muradiye Cami ve Külliyesi, Mimar Sinan vefat etmeden iki sene önce tamamlanmıştır. Ona atfedilen bu cami Kuban'a göre, onun yapıtları arasına giremeyecek kadar üslubuna yabancı ve gelişmemiş bir tasarımdır. Bir sultan yapısı üslubundan uzaklaşmış olması Sinan öğretileri içinde düşünülürse, kabul edilemeyecek tasarım hataları bulunmaktadır. Bütün bunların açıklaması da ancak bilmediğimiz bir dönemdeki tamire ait olması olabilir. Fakat yapının inşaat ayrıntıları klasik dönemin gelişmiş işçiliği ile yapılmıştır (Karakaya, 2006; Kuban, 2007).

Şekil 76. Manisa Muradiye Cami, (Kaynak: URL-42)

Şekil 77. Manisa Muradiye Cami Mihrap Cephesi, Kubbe ve Kat Planı, Ali Saim Ülgen

Bir Hristiyan kentinin alındıktan sonra yapılan ilk işin birkaç kilisenin camiye çevrildiği Osmanlı Devleti'nin tarihinde yazmaktadır. Genellikle kentin en büyük kilisesi Osmanlı kentinde "Cuma Camisi" olmuştur (Kuban,2007). Fethiye Cami, İstanbul'un Haliç'e bakan yamacında, Çarşamba ile Draman arasında bulunmaktadır. İlk yapıldığında Meryem adına kurulmuş olan Teotokostis Pammakaristos Manastırı'nın kilisesidir. III. Murad döneminde artık çevresi Türk Mahallesi ile sarılan kilise, Gürcistan ve Azerbaycan'ın fethi hatırası olarak Fethiye Cami adıyla camiye dönüştürülmüştür. Kilise camiye dönüştürülürken apsis kısmı yıkılarak, mihrabın içinde yer aldığı bir mekân eklenmiştir. Binadaki ve yan binadaki sütunlar kaldırılarak kubbeler ve tonozlar büyük kemerlerle desteklenmiş ve minare eklenmiştir (Eyice, 1995).

Tarihi bilinen son inşa ettirdiği yapılardan biri de İncili Köşk'tür. Topkapı Sarayı'nın sınırları içinde bulunan ve sahil köşkleri dizisinin en önemli yapılarından İncili Köşk, Sinan Paşa Köşkü olarak da anılmaktadır. Sadrazam Sinan Paşa'nın III. Murad için 1591'de Mimar Davud Ağa'ya yaptırdığı köşk Bizans sahil surlarının genişletilen bir burcu üzerine taşan yapıdır. 1871 yılında Sirkeci'ye gelen demiryolu nedeniyle yıktırılmıştır (Eyice, 1995; Kuban, 2007).

Şekil 78. İncili Köşk'ü tasvir eden XIX. Yüzyılın ilk yarısına ait bir gravür, Jouannin –Gaver

Şehzade Murad/Sultan Üçüncü Murad'ın inşa ettirdiği ancak tarihine ulaşılammış yapılarda mevcuttur. 30 yapının 6 tanesinin tarihleri bilinmemektedir. Tablolar ve grafiklerden çıkan sonuçlara göre III. Murad en çok cami inşa ettirmiştir. Bu camiler arasında külliye niteliği taşıyan yapılar ve kiliseden camiye tahvil ettikleri bulunmaktadır.

49 yıllık ömrünün 16 yılını sancağı Manisa'da, 21 yılını payitaht İstanbul'da geçirmiştir. Sancak ve payitahta geçirdiği yıllar neredeyse birbirine eşittir. Ancak III. Murad tahta çıktıktan sonra daha fazla yapının banisi olmuştur. Yıllar eşit sayılabilir ancak yapı sayısı sancağa göre payitahta 5 kat daha fazladır. Padişah olduktan sonra yapılar sayı ve fonksiyon olarak çeşitlilik göstermiştir. Tahta çıktıktan sonra sancağı Manisa'da kendi adına külliye inşa ettirmiştir. Ayrıca III. Murad Kâbe'ye de çeşitli banilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Kâbe duvarının tamiri, suyolları temizlenmesi, mescid-i Nebevi'nin tamiri, mescid-i Haram, Mekke ve Medine'de medrese yaptırmıştır.

Padişahlık döneminde banisi olduğu yapılar daha geniş bir şehir çeşitliliği gösterir. Payitaht İstanbul (Fatih, Sirkeçiler), eski başkent Edirne'de, Kars'ta ve sancak beyliği yaptığı Manisa'da tahta geçtikten sonra külliye inşa ettirmiştir. Mekke ve Medine'de vakıf yapılarının görüldüğü diğer şehir/kasabalardır. Başkent İstanbul, eski başkent Edirne'de de banilik faaliyeti olmasına rağmen yine eski bir başkent olan Bursa'da herhangi bir imar faaliyetine rastlanmamıştır.

2.1.11. Şehzade Mehmed (1566-1603)

26 Mayıs 1566 yılında Manisa'da Sart ovasında doğmuştur. Babası III. Murad, annesi Arnavut asıllı Dukakin'de Rezi köyünden olan Safiye Sultan'dır. Adını rivayete göre, çıktığı sefer sırasında doğum haberini alan büyük dedesi Kanuni Sultan Süleyman koymuştur (Emecen, 2003). Eğri Fatih olarak anılır şiirlerinde 'Adni' mahlasını kullanmıştır. Sancak beyliğinden saltanata gelen son Osmanlı padişahıdır. Tahta çıktığı gün on dokuz erkek kardeşini boğdurtarak kötü bir imaj bırakmıştır (Sakaoğlu, 1999).

İlk çocukluk yıllarını babasının Saruhan sancak beyliğiyle bulunduğu Manisa'da geçirmiştir. Dedesi II. Selim'in padişahlığı döneminde babasının veliaht olması daha çocukluk yılları üzerindeki gözetimin sıkılaşmasına yol açmıştır. Babasının padişah olmasından bir yıl sonra dokuz yaşındayken harem halkıyla birlikte İstanbul'a getirilmiştir. Manisa'da ilk hocası İbrahim Efendi ardından Hüseyin Efendi ve Mehmed Efendi'den dersler almıştır. 29 Mayıs 1582'de on altı yaşında sünnet edilmiş ve bir yıl sonrada Saruhan sancak beyliğine Manisa'ya gönderilmiştir. 14 Ocak 1584'te Manisa'ya ulaşmış ve on iki yıl sürecek idarecilik hayatı başlamıştır. Sancaktaki ilk faaliyeti asayiş sağlama olmuştur. Önceden belirlenmiş tahtın varisi olduğu için sıkı denetim altına alınmıştır. Yaz aylarını geçirdiği Manisa Bozdağ yaylasına gitmek için merkezden izin almak zorunda kalmıştır. III. Murad'ın babasının, 15-16 Ocak 1595'te ansızın vefat etmesi üzerine 27 Ocak Cuma İstanbul'a ulaşmış ve hemen cülus merasimi ve biat töreni yapılmıştır. Ancak o gece kardeşi olan dördü yetişkin on dokuz şehzadeyi boğarak öldürtmüştür. Ertesi gün on dokuz şehzadenin cenazesinin saraydan çıkışı her kesimden büyük tepki almıştır. Muhtemelen daha önce bu ölçüde görülmemiş uygulamanın sona erdirilmesinin kapıları aralanmıştır. III. Mehmed tahta çıktıktan sonra askere cülus bahşişi ve terakki dağıtmıştır. Zamanla annesi Safiye Sultan'ın etkisi altında kalmıştır (Emecen, 2003).

Padişah olduğu sırada 1595 yılında Osmanlı-Avusturya savaşları devam etmekteydi ancak başarıya ulaşmak mümkün olmamış ve Estergon ve Vişegrad Kaleleri elden çıkmıştır (İşpirli, 1995). Bu arada Topkapı Sarayı'nda yaptırdığı sekiz oda ile hamam inşası bitince uzun süredir oturmakta olduğu Eski Saray'dan buraya taşınmıştır (Emecen, 2003).

III. Mehmed 23 Haziran 1596'da sefere çıkmak için İstanbul'dan ayrılmıştır. Bu Kanuni Sultan Süleyman'ın 1566'daki seferinden 30 yıl sonra ilk kez bir padişahın sefere çıkışıydı. Osmanlı ordusu 21 Eylül 1596'da Eğri Kalesi'ni kuşatmış ve 12 Ekim'de kale fethedilmiştir. III. Mehmed camiye çevrilen büyük kilisede Cuma namazı kılmıştır. 26

Ekim 1596'da Osmanlı-Avusturya'ya karşı Haçova Savaşını büyük bir zaferle kazanmıştır. Buna karşılık rahat durmayan Avusturyalılar Yanık Kalesi'ni zapt etmiştir. Validesi Safiye Sultan'ın cami, imaret ve ribattan kurulu bir külliye yaptırmak istemesi üzerine Ocak 1598'de III. Mehmed'in emriyle Eminönü civarında kamulaştırma başlatılmış Yahudi Mahalleleri ve sinagog kaldırılmış ve taşınmazların bedelleri iki katı ödenmiş pek çok kâgir yapı yıkılmıştır. 20 Mayıs 1598'de III. Mehmed'in ve bütün devlet erkânının katıldığı törende dualar ile Yeni Cami'nin temeli atılmıştır (Sakaoğlu, 1999).

Anadolu'da büyük Celali hareketlenmeleri baş göstermiş, doğu sınırlarında da asayiş giderek bozulmuştur. Anadolu'dan gelen haberler İstanbul'da infiale yol açmıştır (Nisan 1600).

Avusturyalıların tekrar harekete geçmiştir ve Tiryaki Hasan Paşa korumasındaki Kanije Kalesi'ni savunarak 18 Kasım 1601 yılında büyük bir zafer kazanmıştır (Köprülü, 1997). Kasım 1602'de Osmanlı ordusu Peşte'yi kuşatırken diğer taraftan Avusturya ordusu da Budin kuşatmasını başlatmıştır ancak iki tarafta bir sonuç elde edememiştir (Naima,1968). İstanbul'da olaylar devam ederken III. Mehmed tahtına göz koyduğu ve kendisini tahtan indireceğini düşündüğü büyük oğlu Mahmud'u 7 Haziran 1603'te boğdurarak öldürtmüştür (Emecen, 2003).

Bu karışıklıklardan yararlanmak isteyen Safevilerin Ferhat Paşa Barışı'nı bozarak (1590) Tebriz'i aldığı haberi ulaşmıştır. Bundan 20 gün sonra henüz 38 yaşında olan III. Mehmed rahatsızlandı ve 20 Aralık 1603'te vefat etmiştir. Aynı gece oğlu I. Ahmed iç biatla padişah olmuştur. III. Mehmed'in cenazesi ertesi gün Ayasofya'da babası III. Murad'ın türbesinin yanına gömülmüştür. Türbesi I. Ahmed tarafından mimar Dalgıç Ahmed Ağa'ya yaptırılmıştır (Sakaoğlu, 1999).

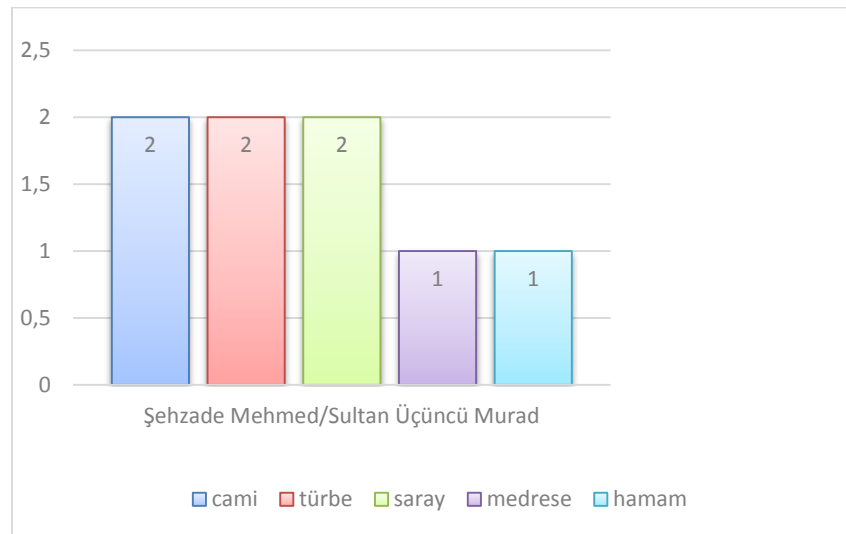
Bilinen eşleri Handan sultan ve cariyesi Mahpeyker'dir. Oğulları Mahmud, Cihangir, Selim, Ahmed ve Mustafa'dır. Kızlarının adları bilinmemektedir (Emecen, 2003).

Kayda değer önemli bir hayratı yoktur. Medine'de yüksek payeli bir medresesinin onun tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir (Sakaoğlu, 1999).

Tablo 12. Şehzade Mehmed/Sultan Üçüncü Mehmed Dönemi

Şehzadenin / Padişahın ismi	Doğum / Ölüm yılı	Görev yaptığı sancak(lar)	Sancakta kaldığı yıllar	Tahtta kaldığı yıllar	Payitaht
Mehmed / Sultan Üçüncü Mehmed	26 Mayıs 1566-21 Aralık 1603	Manisa	1583-1595	27 Ocak 1595-1603	İstanbul
SANCAKTAYKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR			PADİŞAHKEN BANİSİ OLDUĞU MİMARİ YAPILAR		
İsmi	İnşa yılı	Yeri	İsmi	İnşa yılı	Yeri
1			• Haydar Mirza Türbesi	1590	İstanbul (Eyüp)
2			• Topkapı Sarayı Tamirâtı (Sekiz Oda, Hamam)	1595	İstanbul
3			• Üçüncü Murad Türbesi	1596	İstanbul (Gülhane)
4			• Davud Paşa Sarayı	1596	İstanbul
5			• Eğri Kalesi Kuşatma Kilisenin Cami olması (K)	12 Ekim 1596	Macaristan (Eğri Kalesi)
6			• Yeni Cami (temelini attırmıştır)	1597-1665	İstanbul (Eminönü)
7			• Medrese	?	Medine

O: Onarım, K:Kiliseden çevrilme

Şekil 79. Şehzade Mehmed'in İmar Faaliyetini Gösteren Grafik

Şehzade Murad/Sultan Üçüncü Murad'ın banisi olduğu 8 yapı tespit edilmiştir. Sancaktan tahta çıkan son ve on birinci padişah olan Şehzade Mehmed 37 yıllık ömrünün, 12 yılını sancakbeyliği görevini yaptığı sancağı Manisa'da, 8 yılını ise payitaht İstanbul'da geçirmiştir. 37 yaşında vefat eden Şehzade Mehmed/Sultan Üçüncü Mehmed'in 17 yaşında sancağa tayin edilmiştir. 12 yıl kaldığı sancakta valilik döneminde herhangi bir banilik faaliyetinde bulunmamıştır.

8 yıl kaldığı tahta ise 8 yapı inşa ettirmiştir. Bu yapıların tamamı Sultan III. Mehmed'in tahta çıktıktan sonraki yıllarında inşa edilmiştir. Toplam 8 yapının 2'si türbe, 2'si saray, 1'i hamam, 2'si cami ve 1 medreseden oluşmaktadır. Tahta kaldığı süre boyunca külliye inşa ettirmemiştir.

Bu yüzden sancakta yapısı olmadığı ve külliyesi de bulunmadığı için tahta çıktıktan sonra inşa ettirdiği ilk yapı ele alınacaktır. Bu yapı İstanbul'un Eyüp semtinde 1595 yılında inşa edilmiş Haydar Mirza Türbesi'dir. 14 Ekim 1589'da çocuk yaşta sulh rehinesi olarak İstanbul'a gönderilen Şah Abbas'ın yeğeni Haydar Mirza, İstanbul'a geldikten sonra Vefa semti civarında Pertev Paşa'nın sarayına yerleştirilmiştir. Geri kalan ömrünü İstanbul'da geçirerek genç yaşta veba hastalığından 21 Aralık 1595'te vefat etmiştir. Eyüp'teki Şah Hatun'un türbesinin yanına defnolunmuştur. Bu sırada tahta yeni oturmuş olan Sultan III. Mehmed'in emriyle üzerine kubbeli bir türbe inşa edilmiştir (Doğanay, 2017).

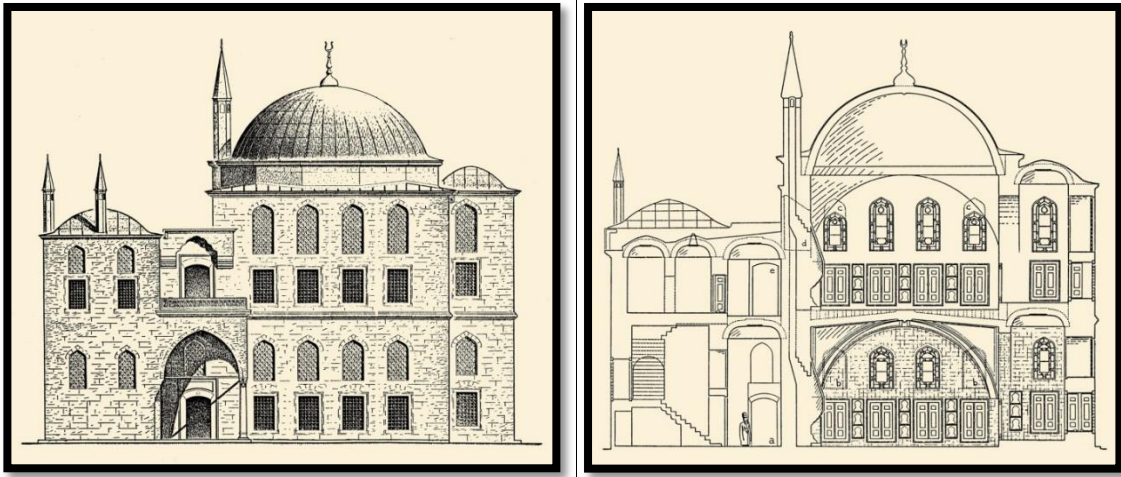
Şekil 80. İstanbul Haydar Mirza Türbesi, Aziz Doğanay

Davud Paşa Sarayı, İstanbul'da 1596 yılında Sultan III. Mehmed tarafından yaptırılmış ancak iç süslemesi I. Ahmed tarafından bitirilmiş yapıdan III. Mehmed Eğri

seferinden dönünce annesinin yeni yaptırdığı bu kasırdaki gecelemiştir. Sarayın yeniden yapıldığı XVI. yüzyılın sonları veya XVIII. yüzyıl başlarında inşa edildiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Kasrın III. Mehmed zamanında (1595-1603) yapıldığı ve mimarın baş mimar Dalgıç Ahmed Ağa olduğu öğrenilmektedir. Davud Paşa Sarayı'nın kasrı muntazam işlenmiş kesme taştan iki katlı yapıdır (Eyice, 1994).

Şekil 81. İstanbul Davud Paşa Sarayı, (Kaynak: URL-43)

Şekil 82. İstanbul Davud Paşa Sarayı Güneybatı Görünüş ve Kesiti, Sedat Hakkı Eldem

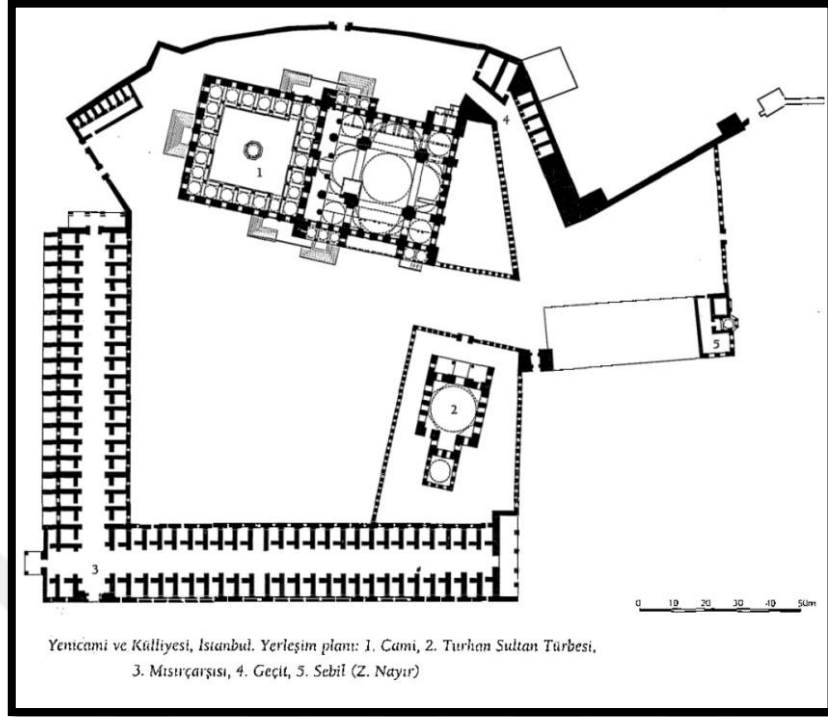
Osmanlılarla Habsburglar arasındaki “on beş yıl savaşları” Eğri'nin tarihi bakımından dönüm noktasıdır. III. Mehmed, 23 Haziran 1596'da sefere çıkmak için İstanbul'dan ayrıldığında Kanuni Sultan Süleyman'ın 1566 yılındaki son seferinden 30 yıl sonra ilk kez bir padişah sefere çıkmıştır. Osmanlı ordusu 21 Eylül'de Eğri Kalesi'ni

kuşatmış ve 12 Ekim’de kale fethedilmiştir. III. Mehmed camiye çevrilen büyük kilisede Cuma namazı kılınmıştır (Sakaoğlu, 1999).

III. Mehmed’in validesi Safiye Sultan’ın cami, imaret ve ribattan oluşan bir külliye yaptırmak istemesi sonucu 1598’de III. Mehmed’in emriyle Eminönü civarında kamulaştırma başlatılmış Yahudi Mahalleleri ve sinagoglar kaldırılmış ve taşınmazların bedelleri iki katı ödenmiş pek çok kâgir yapı yıkılmıştır. 20 Mayıs 1598’de III. Mehmed’in ve bütün devlet erkânın katıldığı törenle ve dualarla Yeni Cami’nin temeli atılmıştır. Yeni Cami’yi III. Mehmed yaptırmamasına rağmen cami çevresindeki kamulaştırma kararı için ve temelini attığı için oldukça döneminin simgesel bir yapısı olduğu için az olan banilik faaliyetlerine dâhil edilmiştir. Yeni Cami Külliyesi, klasik dönem Osmanlı mimarisine göre inşa edilmiş son büyük külliyesidir. Külliye cami, hünkâr kasrı, arasta (Mısır Çarşısı), türbe, darülkurra, sebül, çeşme ve sıbyan mektebinden oluşmaktadır. Külliye İstanbul’un en işlek yerinde deniz kenarında merkez Eminönü’nde bulunmaktadır. Ancak külliyenin yeri, işlevsel amaçlarla ya da bir planlama sonucu saptanmamıştır. Kıyıda ve ticaret merkezinin ortasında olması nedeniyle cami inşası için uygun olmamasına rağmen prestijli bir alan olduğu için tercih edilmiştir. Caminin banisi III. Mehmed’in annesi Safiye Sultan’dır. Caminin ilk mimarı Davud Ağa’dır. Davud Ağa vefat ettikten sonra inşaata Dalgıç Ahmed Ağa devam etmiş ve cami 1663 yılında Cuma namazı ile açılmıştır (Kazan, 2014). Yeni Cami’nin kurucusu olarak genelde Safiye Sultan gösterilmesine rağmen III. Murad’ın Manisa’da bir cami yaptırmamasına karşın İstanbul’da bir camisinin olmaması ve Safiye Sultan’ın bu eksikliği oğlu III. Mehmed adına yapılacak bir cami ile telafi etme isteği Yeni Cami’nin yapım nedeni olarak görülebilir (Kuban, 2007).

Şekil 83. Eminönü (İstanbul) Yeni Cami Külliyesi, (Kaynak: URL-44)

Şekil 84. Eminönü(İstanbul) Yeni Cami Külliyesi Vaziyet Planı, Z. Nayır

Şehzade Mehmed/Sultan Üçüncü Mehmed'in inşa ettirdiği ancak tarihine ulaşamamış 1 yapısı vardır. Medine de inşa ettirdiği medresedir. Şehzade Mehmed/Sultan Üçüncü Mehmed'in banisi olduğu yapı sayısı tablolar ve grafiklerden elde edilen sonuçlara göre 8'dir. Bu yapıların içinde en fazla inşa ettirdiği yapı türü budur diyebileceğimiz bir yapı yoktur. Kiliseden camiye tahvil edilmiş yapısı Eğri Kale'si kuşatması sırasında kiliseden camiye çevrilen Cuma camisidir.

37 yıllık ömrünün 12 yılını sancağı Manisa'da, 8 yılını başkent İstanbul'da geçirmiştir. Sancakta tahta göre daha uzun kalmasına rağmen herhangi bir yapı inşa ettirmemiştir. Tahta çıktıktan sonra da oldukça az yapının banisi olmuştur. Devletin şehzadeler üzerinde uyguladığı eğitimlerin zayıflaması III. Mehmed'in son kez sancağa yollanan padişah olması, bundan sonra kafes sistemine geçilip en büyük şehzadenin taht çıkacak olması devletin çöküş sürecine girmesini hızlandırmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra tahta çıkan şehzadelerin seferlere savaşlara katılmayıp sarayda kalması Osmanlı Devleti hazinesine giren geliri de etkileği için şehzadelerin banilik faaliyetlerini de etkilemiş ve giderek azalmıştır.

Şehzadelik döneminde sancak beyi (vali) olduğu ve 7 yıl kaldığı Manisa'da banisi olduğu eserlere rastlanmamıştır. Padişahlık döneminde banisi olduğu yapıların ise 5'i payitaht İstanbul'da, 1 tanesi Eğri Kalesi (Macaristan) kuşatma sırasında kiliseden çevrilen cami ve Medine'deki medresedir.

3. BULGULAR

3.1. Şehzadelerin Sancaktaki/Sancaklardaki İmar Faaliyetleri

Manisa, Amasya, Konya, Trabzon, Kütahya, Sivas, Sinop, Muğla, Bursa, İzmit, Eskişehir ve Balıkesir şehzadelerin atandıkları sancaklardır. Şehzadeler atandıkları sancaklarda cami, okul, medrese, hastane, çarşı ve ticaret merkezleri gibi kamu yararına imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır (Eroğlu, 2004).

Bursa fethedildikten sonra ilk kez sancağa çıkan Osmanlı şehzadesi Şehzade Murad'ın (Sultan Murad Hüdavendigâr) sancak beyliği yaptığı dönemde, valilik yaptığı Bursa'da hamam inşa ettirdiği bilinmektedir.

Sancaktan tahta çıkan ikinci şehzade Bayezid'dir (Sultan Yıldırım Bayezid). Şehzade Bayezid babası Murad Hüdavendigâr'a göre sancak beyliği yaptığı dönemde daha fazla yapı inşa ettirmiştir. Kütahya'da sancakbeyliği yaptığı dönem banisi olduğu yapı sayısı 13'tür. Hem sancağı Kütahya'da, hem de dönemin başkenti Edirne'de ve pek çok taşra şehrinde banilik yaptığı eserlere rastlamak mümkündür. Sancakta valiyken Bolu (Mudurnu)'da ve Balıkesir'de inşa ettirdiği yapılar külliye niteliği taşımaktadır. Sancaktayken banisi olduğu cami, medrese, hamam, misafirhane, zaviye ve han gibi tekil yapı örneklerinin yanında bir tane de külliye inşa ettirmiştir.

Fetret döneminde sancaktan tahta çıkan üçüncü şehzade Mehmed (Sultan Çelebi Mehmed)'dir. Amasya'da sancak beyliği yaptığı dönemde banisi olduğu yapı sayısı 4'tür. Banisi olduğu yapılar fonksiyon olarak cami, hamam ve türbeden oluşan tekil yapılardır. Bu yapıları, sancağı Amasya, eski başkent Bursa ve yeni başkent Edirne'de sancakbeyliği yaptığı dönemde inşa ettirmiştir. Sancakta vali iken külliye niteliği taşıyan yapı inşa ettirmemiştir.

Sancaktan tahta çıkan dördüncü şehzade Murad'dır (Sultan II. Murad). Amasya'da sancak beyliği yaptığı döneme ait banisi olduğu yapı bulunamamıştır.

Sancaktan tahta çıkan beşinci şehzade Mehmed (Fatih Sultan Mehmed)'dir. Amasya ve Manisa'da sancak beyliği yapan Şehzade Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) 12 yaşında iken babasının tahtan feragat etmesi ile padişah olmuştur. Sancak beyliği yaptığı döneme ait 1 adet yapıya ulaşılmıştır. Sancakta kaldığı döneme ait, Bulgaristan'ın Lofça kentinde yer alan Fatih Cami (Hünkâr Cami) onun baniliğinde inşa edilmiştir.

Sancaktan tahta çıkan altıncı şehzade ise Bayezid'dir (Sultan II. Bayezid). Amasya'da sancak beyliği yapan Şehzade Bayezid (Sultan ikinci Bayezid) ise Mersin (Silifke), Kırım (Sudak Kalesi) ve Kırım Kefe'de yaptığı sancak beyliği döneminde ait 3 adet camiye ulaşılmıştır. Sancaktayken külliye inşa ettirmemiştir.

Sancaktan tahta çıkan yedinci şehzade Selim'dir (Yavuz Sultan Selim). Trabzon'da sancak beyliği yaptığı döneme ait 2 yapıya ulaşılmıştır. Bunlardan biri payitaht İstanbul'da Selçuk Hatun Türbesi ve diğeri ise Trabzon'da Sur tamiridir.

Sancaktan tahta çıkan sekizinci şehzade Süleyman'dır (Kanuni Sultan Süleyman). Babası Yavuz Sultan Selim'in sancak beyliği yaptığı Trabzon'da doğan şehzade Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) 14 yaşında sancağa çıkarılmıştır. 8 yıl sancakta kalmıştır. Şebinkarahisar, Bolu, Kefe ve Manisa'da sancak beyliği yapan Şehzade Süleyman'ın sancakta banisi olduğu 1 adet yapıya ulaşılmıştır. Payitaht İstanbul'da Emir Buhari Tekkesi tekil yapı örneğidir. En uzun tahta kalan padişah olarak padişahlığı dönemine kıyasıyla sancakta banisi olduğu eser sayısı sınırlıdır.

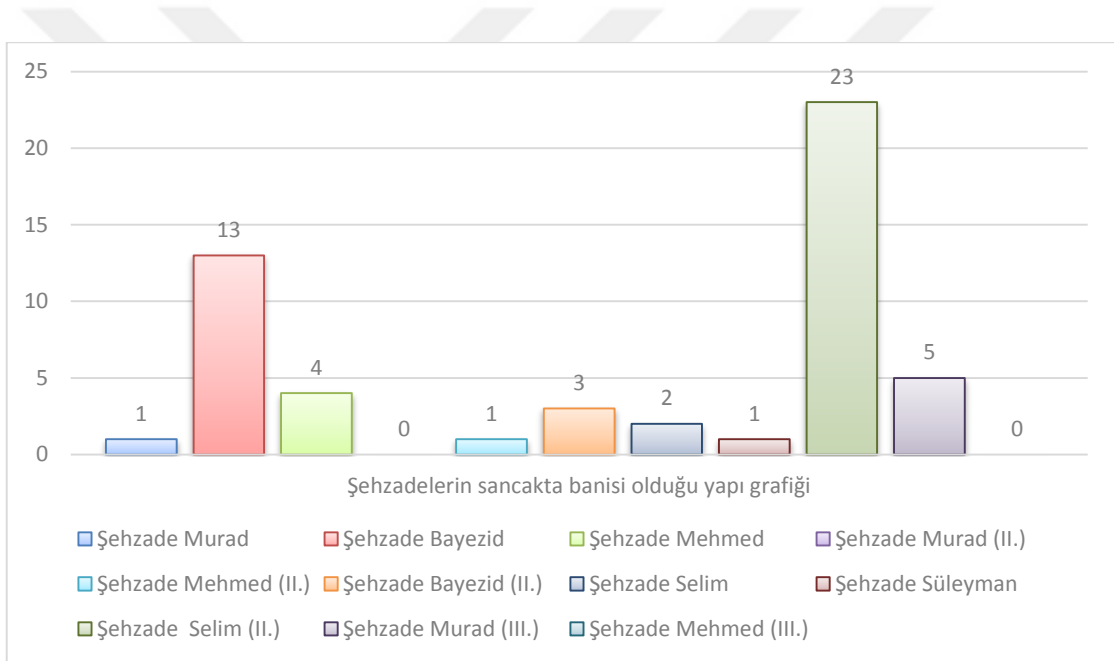
Sancakta tahta çıkan dokuzuncu şehzade Selim (Sultan II. Selim)'dir. Manisa, Konya ve Kütahya'da sancak beyliği yapan Şehzade Selim'in sancaktayken banisi olduğu 26 yapıya ulaşılmıştır. Sancak beyliği yaptığı Manisa ve Konya'da şehzadeliliği döneminde bir eserin banisi olmuştur. Sancak Beyliği döneminde İzmir'de medrese, zaviye ve darülkurra yapmıştır. Manisa'da Manisa kalesinin tamirini ve Manisa Salihli'de de bir mektep yaptırmıştır. Çoğu tekil yapılar olmak üzere Konya'da sancak beyliği yaptığı dönemde 2 külliye inşa ettirmiştir. Biri Selimiye Külliyesi, diğeri ise Selimiye Menzil Külliyesi'dir. Bunların içinde cami, imaret, ambar, kiler, tabhane, hamam, hala, değirmen, çeşme ve arasta bulunmaktadır.

Şehzade Selim'in (II. Selim) Konya sancak beyliği döneminde Konya kadısına "Tahte'l-Kal'a" mahallesinde bir harabe hamamın olduğunu, mahalle halkının hamama ihtiyacının bulunduğunu, harap olan hamam yerine yeni bir hamamın yapılmasını bildirmiştir. Yine Konya ile Ereğli arasında harap olan yere mescit, han, hamam yaptırmak için girişimde bulunmuş ve yeniden imar edilecek olan bu bölgeye yerleşecek 120 hanenin vergilerden muaf olacaklarını ilan ettirmiştir (Eroğlu, 2004).

Sancaktan tahta çıkan onuncu şehzade Murad'dır (Sultan III. Murad). Manisa sancak beyliği yaptığı döneme ait 5 yapıya ulaşılmıştır. Sancak beyliği yaptığı Manisa'da hamam ve mescit (cami), ayrıca sancak beyliği döneminde Başkent İstanbul'da Yahya Efendi Türbesi'ni, Yunanistan Navarin şehrinde ise kale ve cami inşaatı yaptırdığı bilinmektedir.

Şehzade Murad'ın (III. Murad) Manisa'da bulunduğu sırada Manisa'daki Muradiye Cami'nin yapım emrini vermiştir. Ayrıca yine Manisa'da bir de hamam yaptırma girişiminde bulunmuştur. Şehzadelerin sancaklarda yapılan ibadethanelerin yapımına yardımcı oldukları da bilinmektedir. Şehzade Murad'ın Manisa'da inşa edilen camiye yardım etmesi, bizzat hükümdar tarafından lalası aracılığı ile şehzadeye bildirilmiştir. Manisa'da yapılan cami için bizzat hükümdar tarafından on bin florilik akçenin harcamasının mübaşir ve kadılarına bırakılmaması, bizzat şehzade lalası tarafından yapılması istenmiştir (Emecen, 2013).

Sancaktan tahta çıkan son ve on birinci şehzade ise Mehmed'dir (Sultan Üçüncü Mehmed) Manisa'da sancak beyliği yaptığı döneme ait banisi olduğu yapı bulunamamıştır.

Şekil 85. Sancaktaki Şehzadelerin İmar Faaliyetleri

Sancaktan payitahta çıkmış şehzadelerin sancaklardaki toplam imar faaliyetleri grafiklere dökülmüştür. Grafiklere göre şehzadelerin sancaklarda inşa ettirdiği yapı sayısı 53'tür. Elde edilen verilere göre, Şehzade Murad (II. Murad) ve Şehzade Mehmed (III. Mehmed)'in sancakta herhangi bir imar faaliyetine rastlanmamıştır. Sancakta en fazla imar faaliyetinde bulunan Şehzade Selim (II. Selim)'dir. Toplam 23 yapının banisi olmuştur. Sırasıyla vermek gerekirse Şehzade Selim (II. Selim) 23 yapı, Şehzade Bayezid (Yıldırım Bayezid) 13 yapı, Şehzade Murat (III. Murad) 5 yapı, Şehzade Mehmed (Sultan Çelebi Mehmed) 4 yapı, Şehzade Bayezid (II. Bayezid) 3 yapı, Şehzade Selim (Yavuz Sultan

Selim) 2 yapı, Şehzade Mehmed (Fatih Sultan Mehmed), Şehzade Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) ve Şehzade Murad (Murad Hüdavendigâr) ise 1'er yapı yaptırmıştır.

3.2. Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonra Payitahttaki İmar Faaliyetleri

Osmanlı tarihinin simge yapıları Osmanlı Devletine başkentlik yapmış Bursa, Edirne ve İstanbul'da inşa edilmiştir. Eğer Selçuklu çağından ya da İslam tarihinin daha eski dönemlerinden kalmamışsa, başkentler ve öne çıkan bazı şehzade sancakları dışında (İznik, Manisa, Amasya) hiçbir Osmanlı şehrinde başkentlerdekiyle karşılaştırılabilecek düzeyde bir yapı inşa edilmemiştir.

Payitahtların Osmanlı mimarisindeki özel yeri, imparatorluk idari yapısının mutlak tek merkezli oluşuyla ilgilidir. Politik gücün tek bir noktada toplanması buna paralel olarak da bütün sosyal ve kültürel eylemlerin aynı merkezde toplanmasına neden olmuştur. (Kuban, 2016).

Sancağa gönderilen ilk şehzade olan Murad Hüdavendigâr, tahta çıktıktan sonra payitaht Bursa'da birçok yapı inşa ettirmiştir. Bu yapıların biri külliye niteliğindedir. Şehzadelik yaptığı döneme ait 1 adet yapıya ulaşılmışken padişah olduktan sonra yaptırdığı 44 yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların 22'si başkent Bursa ve çevre kasabalarında inşa edilmiştir. Yapılar, fonksiyon olarak cami, medrese, imaret, hamam, çeşme, zaviye, han, kaplıca ve saraydan oluşmaktadır. Yapıların çoğu camidir.

Murad Hüdavendigâr'ın 1365 yılında devletin merkezini Bursa'dan Edirne'ye taşımasından sonra tahta geçen Şehzade Bayezid'in (Sultan Yıldırım Bayezid) şehzadelik ve padişahlık dönemlerinde inşa edilen 67 yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların 54'ü padişahlık yıllarına aittir. 54 yapının 23'ü eski başkent Bursa ve kasabalarında, 4'ü ise yeni başkent Edirne'de inşa edilmiştir. Eski başkent Bursa'da inşa edilen yapılardan biri külliye niteliğindedir. Bursa'daki yapılar fonksiyon olarak türbe, hamam, cami, medrese, darüşşifa, imaret, çeşme, mescit, mektep, zaviye ve bedestenden oluşmaktadır. Yeni başkent Edirne'de inşa edilen yapıların fonksiyonları ise cami, imaret, kervansaray ve hamamdan meydana gelmektedir. Yapı gruplarının çoğunu camiler oluşturmaktadır.

Bursa'da, şehrin dışında yer alan ovaya hâkim Çekirge semtinde inşa edilen külliye medrese, imaret, hamam, çeşme ve zaviyeden ibarettir. Bulunduğu yerden dolayı Çekirge İmareti ve etrafındaki şifalı suların çıkması sebebiyle de Kaplıca İmareti olarak da

anılmıştır. Çevresinde kurulan kaplıcalarla birlikte, zamanla burada bir yerleşim yeri oluşmuştur (Eyice, 1998).

Sultan Çelebi Mehmed, Fetret dönemini atlatıp o zamanın payitahtı Edirne’de tahta çıkmıştır. Banisi olduğu 21 adet yapı tespit edilmiştir. Bunların 17’si tahta geçtikten sonra inşa edilen yapılardır. 17 yapının 9’u eski başkent Bursa’da inşa edilmiştir. Padişahlık dönemine ait yeni başkent Edirne’de inşa ettirdiği yapıya rastlanmamıştır. Eski başkent Bursa’da inşa edilen yapılar fonksiyon olarak ise cami, medrese, imaret, han, türbe, hisar ve köprüdür. Yapılardan 1’i külliye niteliğindedir. Yeşil Cami Külliyesi cami, medrese, imaret, türbe ve hanlardan meydana gelmiş ve bulunduğu semte adını vermiştir. Külliye Osmanlı mimarisinde önemli bir yere sahiptir. Dedesi I. Murad’ın şehrin batısına, babası Yıldırım Bayezid’in şehrin doğusuna inşa ettirdiği külliyelerden sonra, kardeşlerini bertaraf edip tahta geçen Sultan Çelebi Mehmed de kendi külliyesini şehrin ortasında, ovaya hâkim bir tepe üzerine inşa ettirmiştir (Yavaş, 2013).

Sultan II. Murad dönemine ait 43 yapı tespit edilmiş olup bu yapıların tümü Edirne’ye, tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Bu 34 yapının 7’si eski payitaht Bursa’da, 20’si ise yeni payitaht Edirne ve kasabalarında inşa edilmiştir. Bursa’da inşa edilen yapıların fonksiyonları cami, medrese, imaret, hamam türbe ve kilisedir. Edirne’de inşa edilmiş olan yapıların fonksiyonları ise köprü, hamam, cami, medrese, tekke, mektep, imaret, saray, han ve bedestendir. Yapıların çoğunu camiler oluşturmaktadır. Yapılardan 2’si külliye niteliğinde olup eski ve yeni başkentler olan Bursa ve Edirne’de inşa edilmiştir. Bursa’da inşa edilen Muradiye Külliyesi cami, medrese, imaret, hamam ve türbelerden oluşmakta olup bulunduğu semte adını vermiştir (Yavaş, 2013). Edirne’de inşa edilen Muradiye Külliyesi, cami, tekke, mektep, imaret ve çeşmeden oluşmaktadır ve saray ovasına hâkim bir tepeye inşa edilmiştir (Akçıl, 2006).

Fatih Sultan Mehmed’in banisi olduğu 173 yapı tespit edilmiş olup bu yapıların 172’si tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Fatih Sultan Mehmed’in 1453 yılında İstanbul’u fethetmesi ile birlikte başkent Edirne’den İstanbul’a taşınmış şehri neredeyse baştan imar etmiştir. Bu 172 yapının 1’i birinci başkent Bursa’da, 5’i ikinci başkent Edirne’de, 99’u ise yeni payitaht İstanbul’da inşa edilmiştir. Bursa’da inşa ettirdiği yapı, babası II. Murad’ın türbesidir. Edirne’de inşa ettirdiği yapıların fonksiyonları ise saray, köprü, cami ve medresedir. İstanbul’u neredeyse baştan imar ettiği ve şehri yeni başkent olduğu için banisi olduğu yapıların sayıları ve türleri oldukça fazla ve çeşitlidir. İstanbul’da inşa edilen yapı türleri cami, hamam, hisar, mescit, namazgâh, medrese, kışla,

karhane (dökümhane), han, su yolu, şadırvan, sur, kasır, imaret, türbe, çarşı, saray, mektep, darüşşifa, tabhane, kütüphane, muvakkıthane, darphane, bedesten, çeşme, tekke, hastane, divanhane, tersane, zaviye ve kervansaraydır.

Yeni payitaht İstanbul'da 2 adet külliye niteliğinde yapı mevcuttur. Bunların ilki Eyüp Sultan Külliyesi'dir. İçerisinde cami, medrese, imaret, hamam ve Eyüp Sultan Türbesi bulunmaktadır. İstanbul'un fethinin hemen sonrasında Fatih Sultan Mehmed'in hocası Akşemseddin Hazretleri'nin kerametiyle kabrinin yeri keşfedilmiştir. Eyüp Sultan Külliyesi Osmanlı Devletinde çok özel bir yere sahip olmuştur. Fatih Sultan Mehmed ile başlayan tahta çıkan yeni padişahlar için tertip edilen kılıç kuşanma merasimleri, hep Eyüp Sultan Türbesi önünde yapılmıştır (Eyice, 1995).

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'da inşa ettirdiği, Fatih Cami ve Külliyesi kendi adını taşıyan yapı şehrin ortasında, Bizans'ın büyük değer verdiği on iki Havarî Kilisesi'nin yerini özellikle seçmiştir. Külliye İstanbul'un en önemli dini ve kültürel merkezini oluşturmuştur (Eyice, 1995).

Sultan İkinci Bayezid dönemine ait 101 yapı tespit edilmiş olup bu yapıların 98'i tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Bu 98 yapının 4'ü birinci başkent Bursa'da, 7'si ikinci başkent Edirne'de ve 27'si başkent İstanbul'da inşa edilmiştir. Bursa'da inşa edilen yapıların fonksiyonları han, medrese ve kaplıcadadır. Edirne'dekiler ise cami, şifahane, medrese, imaret, tabhane, darüşşifa ve köprüdür. İstanbul'da inşa edilmiş yapıların fonksiyonları ise medrese, mektep, mescit, hamam, türbe, cami, tabhane, imaret, kervansaray, baruthane, tekke, minare ve matbahtır. Külliye niteliğindeki iki yapı grubu eski başkent Edirne ve payitaht İstanbul'da inşa edilmiştir.

Edirne'de inşa edilen; cami, şifahane, medrese, imaret, tabhane ve darüşşifadan meydana gelen II. Bayezid Külliyesi Tunca nehrinin kuzey kıyısında, akarsuyun hemen kenarında inşa edilmiştir. İstanbul'da inşa edilen Külliye ise cami, tabhane, medrese, mektep, imaret, kervansaray ve hamamdan meydana gelmiştir ve İstanbul'un merkezi bir yerinde, şehrin Bizans devrindeki en büyük meydanı olan Forum Theodosiacum veya Forum Tauri'nin köşesinde inşa ettirmiştir (Eyice1992).

Yavuz Sultan Selim dönemine ait 28 yapı tespit edilmiş olup bu yapıların 26'sı İstanbul'da tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Eski başkentler Bursa ve Edirne'de herhangi bir yapı inşa ettirilmemiştir. Payitaht İstanbul'da 4 adet yapı inşa ettirmiştir. Bu yapıların fonksiyonları tekke, mescit, türbe ve köşktür.

Kanuni Sultan Süleyman'ın banisi olduğu 206 yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların 205'i İstanbul'da, tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Bu yapıların 3'ü eski başkent Edirne'de inşa edilmiştir. Bursa'da banisi olduğu yapıya rastlanmamıştır. Payitaht İstanbul'da ise 68 adet yapının banisi olmuştur. Edirne'deki yapıların fonksiyonları cami, imaret ve köprüdür. İstanbul'daki yapıların fonksiyonları ise saray, mescit, cami, mektep, medrese, hazine, çeşme, türbe, hastane, misafirhane, hamam, aşevi, su kemerleri, bentler, köprü, han, tersane, zaviye, baruthane ve karhanedir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın banisi olduğu 7 adet külliye vardır. Bunlardan ikisi, babası Yavuz Sultan Selim adına yaptırdığı külliye'dir. Diğerleri ise oğlu Mehmed için yaptırdığı Şehzade Külliyesi, kızı Mihrimah Sultan için yaptırdığı Mihrimah Sultan Cami ve Külliyesi, Yunanistan'da inşa ettirdiği Haseki Sultan Cami Külliyesi ve Şam'da inşa ettirdiği Süleymaniye Menzil Külliyesi'dir. Sonuncusu ise kendi adına yaptırdığı Süleymaniye Külliyesi'dir.

Sultan Selim Külliyesi, 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından babası adına yaptırılmıştır. Külliye, Fatih ilçesinin Yavuz Selim semtindeki Çukurbostan denilen, Bizans açık su haznesi yanında, Haliç'in dik yamaçları üzerindedir. Külliye esas olarak cami, iki tabhane, Sultan Selim ve Hafsa Sultan Türbesi, şehzadeler türbesi, mektep ve imareten oluşmaktadır. Uzak olduğu halde çifte hamamda külliye'den sayılmaktadır.

Ayrıca yine Kanuni Sultan Süleyman tarafından Yavuz Sultan Selim adına Mimar Sinan'a yaptırılan ve dershanesi de bir cami olarak düzenlenen medrese ve çeşmeden oluşan küçük bir ikinci külliye Yenibahçe'de bulunmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre bir de kervansaray mevcuttur (Yüksel,2009).

Kanuni Sultan Süleyman'ın, Manisa sancağında vali iken, 1543 yılında vefat eden oğlu Mehmed adına yaptırdığı Şehzade Külliyesi, Mimar Sinan'ın tasarladığı ilk selatin külliyesi olup Beyazıt'tan Edirnekapı'ya giden cadde üstünde olması nedeniyle Şehzadebaşı diye anılan mevkide yer alır. Şehzade Mehmed vefat ettiğinde ilk olarak türbe tamamlanmıştır. Ardından yapıya cami, medrese, imaret, sıbyan mektebi, tabhane ve kervansaray eklenmiştir (Orman, 2010).

Süleymaniye Külliyesi, Kanuni Sultan Süleyman'ın isteği üzerine ve onun adına Mimar Sinan tarafından tasarlanan külliye'dir. İstanbul sur içinin tepelerinden birine inşa edilen yapılar topluluğu, dışarıdan bakanlar için ilk bakışta camiyi algıladıklarından dolayı külliye kolayca fark edilmez. Topografya ve şehir dokusuyla bütünleşen külliye, cami,

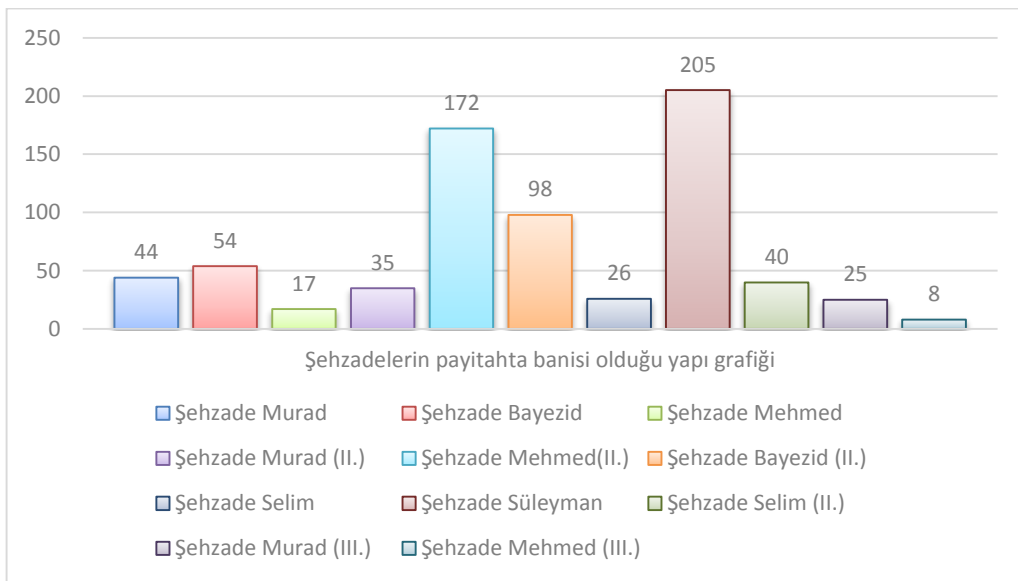
türbeler, Bimarhane (hastane), tabhane, hamam, aşevi ve medreselerden oluşmakta olup bunları birbirine bağlayan sokak örgüsüyle geniş bir alana yayılmaktadır (Mülayim,2010).

Sultan II. Selim dönemine ait 66 yapı tespit edilmiş olup bu yapıların 40'ı İstanbul'da tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Bu 40 yapının 1'i eski başkent Bursa'da, 8'i Edirne'de ve 11'i başkent İstanbul'da inşa edilmiştir. Bursa'da inşa edilen yapının fonksiyonu türbedir. Edirne'de inşa edilen yapıların fonksiyonları cami, medrese, mektep, çarşı, türbe, köprü ve sed inşasıdır. İstanbul'da inşa edilen yapıların fonksiyonları ise köprü, tekke, sarayda tadilat, hamam, türbe, medrese, minare ve köşktür.

Şehrin merkezinde eski saray alanında kavak meydanı olarak adlandırılan yerde Sultan II. Selim tarafından yaptırılan külliye büyük dikdörtgen bir avlu içinde, ortada cami, güneydoğu ve güneybatıda birer medrese ile batıda bir arasta ve sıbyan mektebinden meydana gelmektedir (Mülayim; Çobanoğlu,2009).

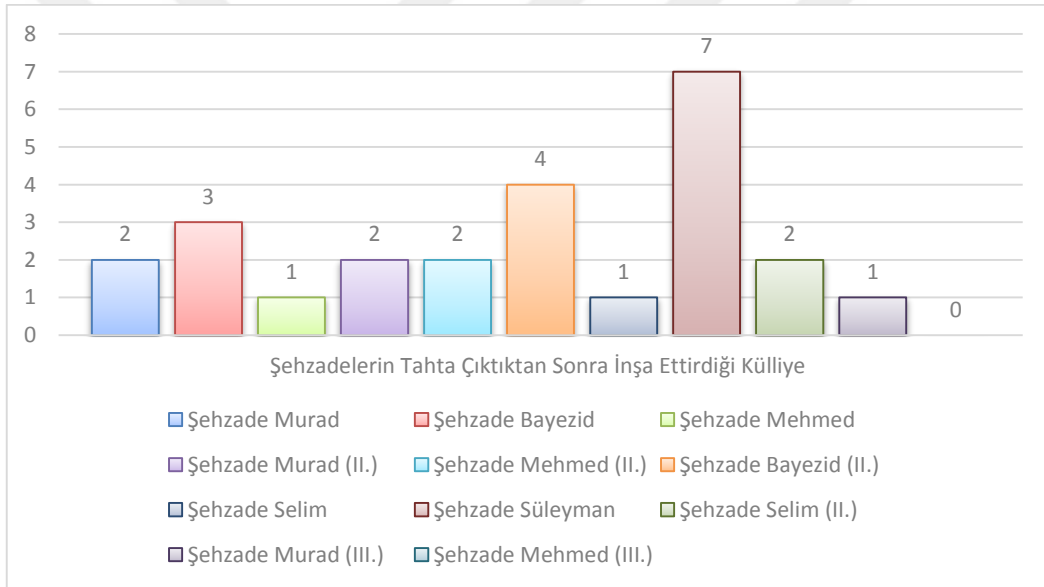
Sultan III. Murad'ın banisi olduğu 30 yapı tespit edilmiş olup bu yapıların 25'i İstanbul'da tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Bu yapıların 2'si eski başkent Edirne'de, 9'u başkent İstanbul'da inşa edilmiştir. Edirne'de inşa edilen yapıların fonksiyonları arasta ve mekteptir. İstanbul'da inşa edilen yapıların fonksiyonları ise kasır, köşk, havuz, divanhane, hamam, has oda, cami, minare ve şadırvandır.

Sultan III. Mehmed'in banisi olduğu 8 yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların tamamı İstanbul'da tahta çıktıktan sonra inşa edilmiştir. Bu 8 yapının 5'i başkent İstanbul'da inşa edilmiştir. Yapıların fonksiyonları ise türbe, hamam, saray ve camidir.

Şekil 86. Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonraki İmar Faaliyetleri

Şehzadeler tahta çıktuktan sonra toplam banilik faaliyetleri, sancaktaki imar faaliyetlerine göre oldukça fazladır. Grafiklere göre şehzadelerin tahta çıktuktan sonra inşa ettirdiği yapı sayısı 724'tür. Elde edilen verilere göre tahta en uzun kalan padişah olan Kanuni Sultan Süleyman 205 yapı yaptırarak en fazla yapının banisi olmuştur. Sırayla vermek gerekirse Kanuni Sultan Süleyman 205 yapı, Fatih Sultan Mehmed 172 yapı, II. Bayezid 98 yapı, Yıldırım Bayezid 54 yapı, Murad Hüdavendigâr 44 yapı, II. Selim 40 yapı, II. Murad 35 yapı, Yavuz Sultan Selim 26 yapı, III. Murad 25 yapı, Çelebi Mehmed 17 yapı ve son kez sancağa çıkan padişah olan III. Mehmed ise 8 yapının banisi olmuştur.

Şekil 87. Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonra İnşa Ettirdiği Külliyeler

Sancaktayken külliye inşa ettiren şehzadeler olmakla birlikte, sayıları oldukça azdır. Yıldırım Bayezid ve II. Selim 2'şer külliye inşa ettirmişlerdir. Ancak tahta çıktuktan sonra sancaktan tahta çıkan 11 padişahın 10'u külliye inşa ettirmiştir. Toplam 25 külliye inşa edilmiştir. Külliyeler en fazla Kanuni Sultan Süleyman döneminde 7 külliye, II. Bayezid döneminde 4 külliye, Yıldırım Bayezid döneminde 3 külliye, Hüdavendigâr Murad, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, II. Selim döneminde 2'şer külliye inşa edilmiştir. Çelebi Mehmed, Yavuz Sultan Selim, III. Murad dönemlerinde 1'er külliye inşa edilmiştir. Ancak III. Mehmed döneminde ne sancakta, ne de tahta çıktuktan sonra külliye inşa edilmemiştir.

3.3. Şehzadelerin Tahta Çıktıktan Sonra Taşradaki İmar Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatının temelini "tımâr" sistemi oluşturmaktadır. Bazı bölgelerin vergi gelirleri hizmet veya maaş karşılığı olarak askerlere veya devlet görevlilerine ayrılırdı. Dirlik denilen ve tımâr, zeamet ve has şeklinde üçe ayrılan bu sistemde toprağın mülkiyeti devlete, vergisi dirlik sahibine ve kullanım hakkı da köylüye ait bulunmakla birlikte merkezden toplanması zor olan vergiler böylece toplanmış olmaktadır. Osmanlı'da toprak genelde miri, mülk ve vakıf arazisi olarak üçe ayrılmakta ve XV. yüzyılın ilk yarısında belli bir düzene oturan şer'i ve örfi vergilerin yer aldığı bir vergi sistemi ile devletin işleyişi kolaylaşmakta ve vakıflar yoluyla şehir, kasaba, köy gibi yerleşim merkezlerinde cami, medrese, yol, çeşme ve benzeri birçok yapı yapılmakta, devletin imar konusunda yükü hafifletilmektedir.

Osmanlı toplumunda yatay hareketlilik genelde fethedilen yerlere doğru yerleşme şeklinde kendini göstermekte; nitekim devlet Türk nüfusunu artırmak için bataklık ve ıssız yerlere vakıf kurmak yoluyla ekonomik hayatı canlandırmak, insanların buraya yerleşmesine özendirmek veya bir takım vergi kolaylıkları ile yatay hareketliği teşvik edici uygulamaları yöneltmiştir (Günay, 2003)

Osmanlıların, şehirleri fethettikten sonra bu şehirlerde yaptıkları imar faaliyetlerini Âşık paşazade ya da Neşri tarihinden takip etmek mümkündür. Padişahları esas olarak Osmanlı tarihini anlatan bu kaynaklar, her bir padişahın tarihini anlatırken onların şehirlere yaptıkları katkıları ve yatırımları da tek tek zikretmişlerdir.

İlk kez sancak beyliğini atanıp payitahta çıkan Şehzade Murad'ın (Murad Hüdavendigâr), padişahlık döneminde taşrada inşa ettirdiği toplam 22 yapıya ulaşılmıştır. Bu yapıların 5'i henüz başkent olmamış Edirne'de, 7'si Çanakkale'de, 1'i Bilecik'te, 1'i Balıkesir'de, 4'ü Yunanistan'da, 2'si Makedonya'da, 1'er adedi de Bulgaristan ve Sırbistan'da bulunmaktadır. Yapıların bazıları fethedilen yerlerdeki kiliselerin camiye çevrilmesiyle elde edilmiştir. Yapılar fonksiyon olarak saray, cami, medrese, zaviye, imaret ve hamamdan oluşmaktadır. Taşrada inşa ettirdiği Hüdavendigâr Külliyesi, Çanakkale'nin Ayvacık köyünde cami, hamam ve medreseden meydana gelmektedir.

Sancaktan tahta çıkan ikinci padişah Sultan Yıldırım Bayezid'in, tahta çıktıktan sonra taşrada inşa ettirdiği toplam 26 yapıya ulaşılmıştır. Bu yapıların 7'si Bolu'da, 1'i henüz başkent olmayan İstanbul'da, 4'ü İzmir'de, 2'si Manisa'da, 2'si Düzce'de, 1'i

Amasya'da, 1'i Niğbolu'da, 6'sı Yunanistan'ın Dimetoka kasabasında, 2'si Bulgaristan'ın Silistre ve Tırnova kasabalarında inşa ettirilmiştir. Yapılar fonksiyon olarak cami, hamam, hisar, medrese, saray, kütüphane, zaviye, mescit ve köprüden oluşmaktadır. Taşrada inşa ettirdiği Ulu Cami, medrese ve kütüphaneden meydana gelen külliye Bolu'da inşa ettirmiştir.

Fetret döneminden kardeşleri ile verdiği mücadeleden tahta çıkan Şehzade Mehmed/Sultan Çelebi Mehmed'in tahta çıktıktan sonra taşrada inşa ettirdiği toplam 7 yapıya ulaşılmıştır. Bu yapıların 4'ü Amasya'da, 1'er adedi Bilecik ve Tekirdağ'da ve 1'i ise Yunanistan'ın Dimetoka kasabasıdır. Yapılar fonksiyon olarak cami, hamam, medrese, saray ve zaviyeden oluşmaktadır.

Sancaktan tahta çıkan dördüncü padişah Sultan II. Murad, tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 7 yapının banisi olmuştur. Bu yapıların 2'si Amasya'da, 1'i Manisa'da, 2'si Makedonya'nın Üsküp kentinde, 1'i Yunanistan'ın Selanik kentinde ve 1'i Bulgaristan'ın Yanbolu kentinde inşa edilmiştir. Taşradaki yapılar fonksiyon olarak cami, hamam, mektep ve saraydan meydana gelmektedir.

Babası Sultan II. Murad'ın tahttan vazgeçmesiyle birlikte sancaktan tahta çıkan beşinci padişah olan Fatih Sultan Mehmed, tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 66 yapının banisi olmuştur. Bu yapıların 1'i Tekirdağ'da, 2'si Amasra'da, 4'ü Çanakkale'de, 1'i Trabzon'da, 5'i Sivas ve ilçelerinde, 2'si Kayseri'de, 1'i Kırklareli'nde, 1'i Mersin'de, 2'si İzmir'de, 1'i Giresun'da, 1'i ise Amasya'da bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı sınırları içinde kalan yapıların 4'ü Makedonya'da, 5'i Kosova'da, 3'ü Bosna-Hersek'te, 1'i Saraybosna'da, 4'ü Sırbistan'da, 4'ü Yugoslavya'da, 11'i Yunanistan'da, 5'i Arnavutluk'ta, 2'si Karadağ'da ve 5'i Bulgaristan'da bulunmaktadır. Taşrada yapılan yapılar fonksiyon olarak köprü, cami, kale, mescit, hamam ve darphaneden meydana gelmektedir. Fethedilen yerlerde bazı kiliseler de camiye çevrilmiştir.

Sancaktan tahta çıkan altıncı padişah Şehzade Bayezid/Sultan II. Bayezid'dir. II. Bayezid tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 57 yapının banisi olmuştur. Bu yapıların 5'i Amasya'da, 1'i Çorum'da, 2'si Tokat'ta, 1'i Çanakkale'de, 1'i İzmir'de, 1'i Bolu'da, 1'i Kütahya'da, 1'i Kırklareli'nde bulunmaktadır. Günümüzde ülke sınırları dışında kalan ancak II. Bayezid döneminde Osmanlı toprakları olan Yugoslavya'da 11, Yunanistan'da 22, Kırım'da 7, Romanya'da 1, Bulgaristan'da 2 adet yapının banisidir. Bu yapıların fonksiyonları ise cami, imaret, medrese, mektep, tabhane, bedesten, kale, köprü, hamam,

kervansaray, saray ve mescittir. Fonksiyonu kiliseden camiye çevrilen yapılarda vardır. Amasya'da ve Tokat'ta inşa ettirdiği yapılar külliye niteliğindedir. Amasya'da inşa ettirdiği İkinci Bayezid Külliyesi cami, imaret, medrese, mektep ve tabhaneden meydana gelmektedir. Tokat'ta inşa ettirdiği külliye ise Hatuniye Külliyesi'dir.

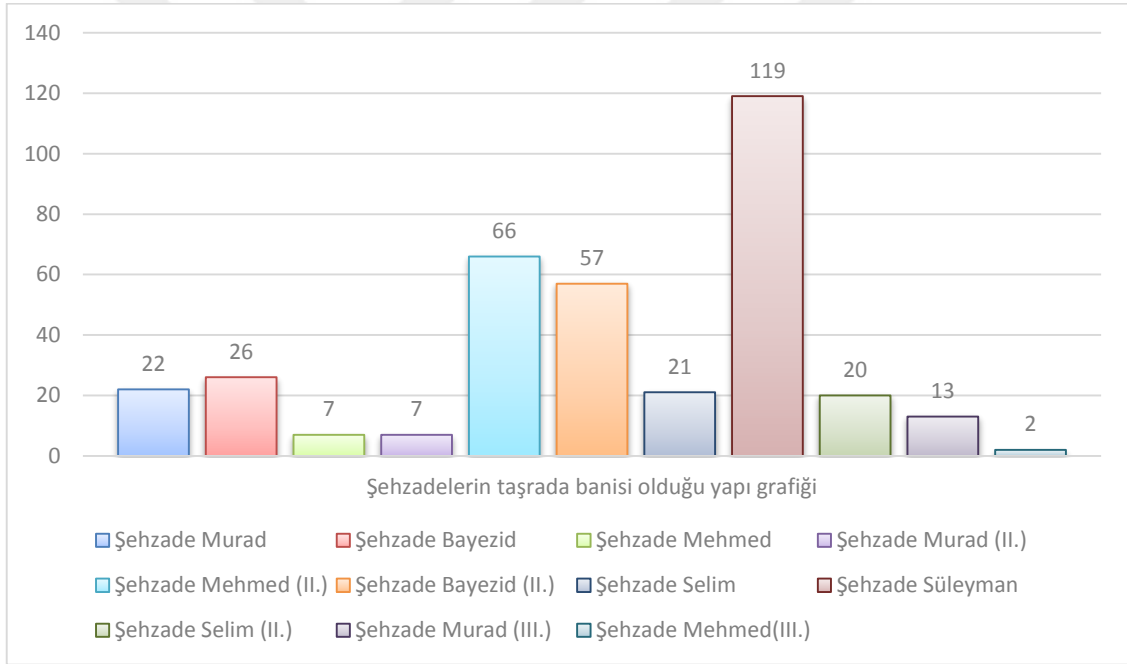
Sancaktan tahta çıkan yedinci padişah olan Yavuz Sultan Selimi, tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 21 yapının banisi olmuştur. Bu yapıların 1'i Amasya'da, 7'si valilik yaptığı Trabzon'da, 2'si Konya'da, 3'ü Kırım'da ve 4'ü Yugoslavya'da inşa edilmiştir. Taşradaki yapıların fonksiyonları türbe, cami, tabhane, medrese, mektep, darülkurra, imaret, kale, mescit, tekke, şadırvan ve çeşmeden meydana gelmektedir. Sancak beyliği yaptığı Trabzon'da annesi adına inşa ettirdiği Gülbahar Hatun Külliyesi cami, tabhane, medrese, mektep, darülkurra, imaret ve türbeden meydana gelmektedir.

Sancaktan tahta çıkan sekizinci padişah Şehzade Süleyman/Kanuni Sultan Süleyman'dır. Tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 119 yapının banisi olmuştur. Bu yapıların 1'i Van'da, 2'si Tekirdağ'da, 1'i Bolu'da, 3'ü Hatay'da, 6'sı Konya'da, 1'i Antalya'da, 1'i Kocaeli'nde, 1'i Gümüşhane'de, 1'i İznik'te, 2'si Çanakkale'de, 1'i Muğla'da bulunmaktadır. Günümüzde sınırlarımızın dışında kalan, ancak o yıllarda Osmanlı toprakları olan Sırbistan'da 5, Yunanistan'da 15, Irak'ta 8, Kırım'da 2, Arabistan'da 12, Bosna-Hersek'te 8, Romanya'da 6, Suriye'de 5, Macaristan'da 23, hac yolu üzerinde 4, Arnavutluk'ta 3, Mısır'da 1, Habeşistan'da 1, Hırvatistan'da 3, Bulgaristan'da 2 ve Lübnan'da 1 adet yapı yaptırmıştır. Taşrada yapılan yapılar fonksiyon olarak cami, hamam, han, imaret, medrese, mescit, türbe, tekke, sebül, su kemeri, kervansaray, semahane, bedesten, tabhane, ribat, kale, burka, suyolları, köprü, çeşme, tersane, misafirhane ve Hz. Peygamber'in Evi inşasıdır. İnşa ettirdiği 7 külliyenin 2'si taşrada inşa edilmiştir. Yunanistan'ın Cısr-i Mustafa Paşa kasabasında inşa edilen Haseki Sultan Cami, imaret ve sebül ile Suriye'nin Şam kentinde inşa edilen Süleymaniye Cami ve Külliyesi ise cami ve müştemilattan oluşmaktadır.

Sancaktan tahta çıkan dokuzuncu padişah Şehzade Selim/Sultan İkinci Selim'dir. II. Selim tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 20 yapının banisi olmuştur. Bu yapıların 2'si Van'da, 1'i İzmir'de, 3'ü Hatay'da, 2'si Erzurum'da, 3'ü Kıbrıs'ta, 2'si Suriye'de, 4'ü Suudi Arabistan'da, 2'si Yunanistan ve 1'i Arnavutluk'ta bulunmaktadır. Taşrada inşa edilen yapılar cami, medrese, hamam, kule, tekke, su yolu, türbe, saray, han, kale, hangah inşası ve hendek yapımı gibi fonksiyonlara sahiptir. Babasının inşaatına başladığı Suriye Şam'da inşa edilen Süleymaniye Cami ve Külliyesi II. Selim tarafından bitirilmiştir.

Sancaktan tahta çıkan onuncu padişah III. Murad tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 13 yapı yaptırmıştır. Bu yapıların 1'i Kars'ta, 6'sı Manisa'da, 2'si Medine'de, 3'ü Mekke'de ve 1'i Yunanistan'da bulunmaktadır. Taşrada yapılan yapıların fonksiyon olarak cami, kale, medrese, imaret, han, mektep, tabhane ve suyoludur. Taşrada inşa ettirdiği Muradiye Külliyesi cami, medrese, imaret, han, sıbyan mektebi ve tabhanden oluşmakta olup külliyei sancak beyliği yaptığı Manisa'da inşa ettirmiştir.

Sancaktan tahta çıkan on birinci ve son padişah ise Şehzade Mehmet/Sultan Üçüncü Mehmed'dir. III. Mehmed'den sonra kafes hayatına geçildiği için şehzadelerin sancaklara gönderilmesi uygulaması ortadan kalkmıştır. III. Mehmed tahta çıktıktan sonra taşrada toplam 2 adet yapı yaptırmıştır. Bu yapıların 1'i Macaristan'da Eğri Kalesi, diğeri ise Medine'de medresedir. Yapılar fonksiyon olarak sadece kale ve medreseden oluşmaktadır.

Şekil 88. Şehzadelerin Taşradaki İmar Faaliyetleri

Şehzadelerin taşradaki imar faaliyetleri toplam 360 yapıdan oluşmaktadır. Taşradaki yapılar başkent ve sancak şehirlerindeki yapılar gibi temsil gücü yüksek olmamakla birlikte çoğunluğu tekil yapılardır. Sayıları az olmakla birlikte tahta çıktıktan sonra taşrada külliye inşa ettiren şehzadeler bulunmaktadır. Kiliseden camiye tahvil edilmiş yapılar da vardır. Yapılar fonksiyon olarak geniş bir yelpaze sergilese bile tekil yapı ölçeğini pek aşmamıştır. Elde edilen verilere göre taşrada en fazla imar faaliyetinde bulunan padişah

119 yapı ile Kanuni Sultan Süleyman'dır. Fatih Sultan Mehmed 66 yapı, II. Bayezid 57 yapı, Yıldırım Bayezid 26 yapı, Murad Hüdavendigâr 22 yapı, Yavuz Sultan Selim 21 yapı, II. Selim 20 yapı, II. Murad 13 yapı, Çelebi Mehmed ve II. Murad 7'şer yapı ve III. Mehmed 2 yapının banisi olmuştur.

4.SONUÇLAR

Tarihin hemen her döneminde toplumun sosyal, dinsel, yönetsel ve ekonomik erkini elinde bulunduran irade, varlığını mimari aracılığıyla ortaya koymuş, mimari her zaman mutlak iradenin gücünü gösteren bir araç olarak görülmüştür. Pek çok toplumda olduğu gibi Osmanlı'da da iktidarın iradesi anıtsal mimari yapılar üzerinden görünür kılınmıştır. Başta padişahlar ve hanedan mensupları olmak üzere Osmanlı ricali, inşa ettirdikleri yapılarda sadece temel ihtiyaçları gidermeye yönelik girişimlerde bulunmamışlar, toplum içinde görünürlüklerini bu yapılar aracılığıyla sağlamışlardır.

Öte yandan Osmanlı padişahlarının bu temsiliyet arayışlarının erken örneklerini şehzadelik dönemlerinde, çıkarıldıkları sancaklarda göstermeye başladıkları anlaşılmaktadır. Şehzade şehirlerinde, şehzadelerin baniliğinde inşa edilmiş pek çok cami, medrese, han, hamam, köprü, arasta gibi anıtsal yapının varlığı bu yargıyı güçlendirmekle birlikte, bazı istisnalar olmak kaydıyla bunun şehzadelik müessesinin bir parçası olduğu da anlaşılmaktadır. Bu çerçevede gönderildikleri sancaklardan tahta çıkan 11 padişah arasında sancaktayken banilik faaliyetinde bulunmayan sadece 2 şehzade tespit edilmiştir. Bunlar, Manisa sancak beyliğine atanan Şehzade Murad (II. Murad) ile kafes sisteminden önce son kez Manisa sancağına gönderilen Şehzade Mehmed (III. Mehmed)'dir. Geriye kalan 9 şehzadenin sancakta görev yaparken külliye ve tek yapılara imza attıkları görülmüştür.

Tablo 13. Şehzade- Padişahların Yapı-Yıl Analiz Tablosu

Şehzadenin / Padişahın İsmi	Sancakta Kaldığı Yıllar	Sancakta İnşa Ettirdiği Yapı Sayısı	Sancakta İnşa Ettirdiği Külliye Sayısı	Payitahta Kaldığı Yıllar	Payitahta İnşa Ettirdiği Yapı Sayısı	Payitahta İnşa Ettirdiği Külliye Sayısı	Toplam İnşa Ettirdiği Külliye Sayısı	Toplam Banilik Faaliyeti
Murad/Sultan Murad Hüdavendigâr	25	1	0	27	44	2	2	45
Bayezid / Sultan Yıldırım Bayezid	8	13	2	14	54	3	5	67
Mehmed / Sultan Çelebi Mehmed	14	4	0	8	17	1	1	21
Murad / Sultan İkinci Murad	6	0	0	30	35	2	2	36
Mehmed / Fatih Sultan Mehmed	11	1	0	32	172	2	2	173

Tablo 13'ün devamı

Bayezid / Sultan İkinci Bayezid	27	3	0	31	98	4	4	101
Selim / Yavuz Sultan Selim	29	2	0	8	26	1	1	28
Süleyman/ Kanuni Sultan Süleyman	12	1	0	46	205	7	7	206
Selim / Sultan İkinci Selim	24	23	2	8	40	2	4	63
Murad / Sultan Üçüncü Murad	16	5	0	21	25	1	1	30
Mehmed / Sultan Üçüncü Mehmed	12	0	0	8	8	0	0	8
Toplam		53	4		724	25	29	778

Yapılan tespitlere göre şehzadeler tahta geçtikten sonra anıtsal yapı olarak nitelendirilebilecek külliye dönemin payitahtında ve eski başkentlerde inşa ettirmişlerdir. Sancaklarda ise hamam, cami, medrese, misafirhane, zaviye, han, türbe, sur, tekke, kale, darülkurra, mektep, imaret, ambar, kiler, tabhane, hela, arasta, değirmen, çeşme ve mescit gibi genellikle tekil yapı kapsamında imar faaliyetinde bulunmuşlardır. Sancakta görevdeyken külliye yaptıran şehzadeler az olmakla birlikte mevcuttur. Şehzadeler sancaklarda görev yaparken toplam 4 külliye inşa ettirmişlerdir. Yıldırım Bayezid Bolu/Mudurnu'da ve Balıkesir'de toplam 2; II. Selim ise Konya'da 2 adet külliye banisi olmuştur.

Şehzadelerin sancaklara atanma yaşı genellikle 12 olmakla birlikte, daha küçük ya da daha büyük yaşlarda atandıkları da bilinmektedir. Elde edilen sonuçlara göre sancağa atanma yaşı büyüdükçe ortaya çıkan yapı faaliyetlerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Şehzadeler sancakta görevliyken taşrada ve başkentlerde de inşa faaliyetinde bulunmuşlardır. Şehzade Murad (Murad Hüdavendigâr) dönemin başkenti Bursa'da hamam inşa ettirirken Şehzade Bayezid (Sultan Yıldırım Hüdavendigâr) valilik yaptığı dönemde taşrada ve dönemin başkenti Edirne'de ikisi külliye niteliğinde olan yapılar inşa ettirmiştir. Bu yapılar fonksiyon olarak cami, medrese, hamam, misafirhane, zaviye ve handan meydana gelmektedir ve bu yapılar sancağı olan Kütahya'dan en yakın 200 km, en uzak 680 km mesafede bulunmaktadır. Bu durum söz konusu şehzadenin, yapı faaliyetini sancağıyla sınırlı tutmadığı, imperyal yönetim anlayışının bir parçası olarak imparatorluğun her noktasına gerektiği durumlarda imar faaliyetinde bulunabildiğini

göstermektedir. Bu, diğer pek çok şehzade de gözlenen bir durumdur. Benzer biçimde Şehzade Mehmed (Sultan Çelebi Mehmed) valilik döneminde eski başkent Bursa ve payitaht Edirne’de de yapılar inşa ettirmiştir. Yapılar hamam, cami ve türbeden meydana gelmektedir ve bu yapılar sancağı Amasya’dan en yakın 700 km, en uzak 900 km mesafededir. Yine Şehzade Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) sancağı Manisa’dan yaklaşık 950 km mesafede Bulgaristan’ın Lofça kasabasında bir cami inşa ettirmiştir. Şehzade Bayezid (Sultan II. Bayezid) Amasya sancağında valiyken taşrada camiler inşa ettirmiştir. Bu yapılar Mersin ve Kırım’da olmak üzere 600 ve 1500 km arasındaki mesafelerdedir. Şehzade Selim (Yavuz Sultan Selim) sancakta valiyken döneminin başkenti İstanbul’da türbe inşa ettirmiştir. Şehzade, sancağı Trabzon’dan 1050 km uzaklıkta bir yapıya imza atmıştır. Şehzade Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) sancaktayken dönemin başkenti İstanbul’da tekke inşa ettirmiştir. Bu yapı şehzade sancağından 430 km mesafede bulunmaktadır. Şehzade Selim (Sultan II. Selim) sancakları Manisa, Konya ve Kütahya dışında taşrada, sadece İzmir’de yapı inşa ettirmiştir. Yapılar darülkurra ve mektepten meydana gelmektedir. Sancağı Manisa’dan 40 ile 120 km mesafelerde yapıların banisi olmuştur. Şehzade Murad (Sultan III. Murad) sancağı Manisa’da valiyken döneminin başkenti İstanbul ve Yunanistan’ın Navarin kasabasında yapılar inşa ettirmiştir. Bu yapılar cami, türbe ve kaleden meydana gelmektedir. Yapılar en yakın 430 km ile 1500 km arasında dağılmaktadır. Şehzade Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) ve Şehzade Bayezid (Sultan II. Bayezid) ise sancak valiliği yaptıkları şehirlerde yapı inşa ettirmemişlerdir.

Şehzadelerin sancaklarda valilik yaptığı dönemlere ait kiliseden dönüştürülen yapıya rastlanmamıştır. Bunun nedenini şehzadenin padişahın maiyetinde savaşa ve sefere katılmış olmasında aramak doğru olur. Doğal olarak sefer/fetih sırasında kiliseden camiye dönüştürülen bir yapının banilik faaliyeti şehzadenin hanesine değil, maiyetinde yer aldığı padişahın hanesine yazılmıştır.

Şehzadeler sancak valiliği yaptıkları dönemlerde onarım ve tamirat faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Onarım gören yapılar tür olarak hamam, sur ve kaleden meydana gelmekte ve yapıların yüzde 50’sini valilik yaptıkları sancaklar oluşturmaktadır. Teze konu olan 11 şehzadenin sadece 4’ünün onarım faaliyetine rastlanmıştır. Şehzade Bayezid (Sultan Yıldırım Hüdavendigâr) sancak valiliği yaptığı Kütahya’da valiyken yine döneminin başkenti olan Edirne’de Yıldırım (Saray) Hamam’ının onarımını yaptırmıştır. Şehzade Bayezid (Sultan II. Bayezid) 1475 yılında Kırım Kefe’de cami inşa ettirirken kalesini de tamir ettirmiştir. Şehzade Selim (Yavuz Sultan Selim) Trabzon’da valilik yaptığı yıllarda

yine sancağında sur tamiri yaptırmıştır. Şehzade Selim (Sultan II. Selim) sancak valiliği yaptığı dönemde çıktığı sancaklardan birisi olan Manisa'da 1553 yılında Manisa kalesinin tamirini yaptırmıştır.

Şehzade Murad'ın (Murad Hüdavendigâr) 25 yıl kaldığı sancakta 1 yapı, Şehzade Bayezid'in (Sultan Yıldırım Bayezid) ise 8 yıl kaldığı sancakta 13 yapı inşa ettirmiş olması; Şehzade Murad (Sultan II. Murad) ve Şehzade Mehmed'in (Sultan III. Mehmed) ise sancak valiliği yaptıkları -sırasıyla- 6 ve 12 yıl boyunca herhangi bir inşaat faaliyetinde bulunmamış olmaları, şehzadelerin sancakta valilik yaptıkları sürenin banilik faaliyetleri ve üretim zenginliğiyle doğrudan bir ilişkisinin olmadığını göstermiştir. Aksine sancakta 8 yıl kalan Şehzade Bayezid (Sultan Yıldırım Bayezid) 13 yapı inşa ettirerek sancaktan tahta geçen 11 padişah arasında yıllara oranla en fazla yapı inşa ettiren şehzade olmuştur. Şehzade II. Selim ise 24 yıl kaldığı sancakta 23 yapı inşa ettirerek diğer padişahlara göre en fazla yapı yaptıran şehzade olmasına karşın, yıllara göre üretim faaliyeti alt sıralarda kalmıştır. Sancakta valilik yaptığı dönemde 2'şer faaliyetle en fazla külliye inşa ettiren şehzadeler, Bayezid (Sultan Yıldırım Bayezid) ile Selim (II. Selim)'dir. Trabzon'da sancakta 29 yıl kalarak en uzun valilik yapan şehzade Selim (Yavuz Sultan Selim)'dir. Sancakta uzun süre valilik yapması sancakta en fazla banilik faaliyetinde bulunduğu anlamına gelmemektedir.

Şehzadeler sancaktayken kutsal şehirlere yönelik herhangi bir imar faaliyetinde bulunmamışlardır. Sadece Şehzade Selim (II. Selim) şehzadeliği sırasında Osmanlı Mevleviliğine eğiliminden ötürü Mevlana Asitanesi önüne cami, ambar, kiler, tabhane, hamam ve heladan oluşan yapılar topluluğu inşa ettirmiştir.

Tahta çıktıktan sonra şehzadelerin inşa ettirdiği toplam yapı sayısı 724'tür ve tahtta kaldıkları süre boyunca en çok inşa ettirdikleri yapı türü ise camidir. Bunun temeldeki nedenini, fonksiyonel ihtiyaçlar dışında camilerin bir ibadet mekânı olarak temsiliyetin en belirgin sergilendiği mimari yapılar olmasında aramak doğru olur.

Şehzadeler başkentlerde toplam 25 adet külliye inşa ettirmişlerdir. Bunlar genellikle dönemin payitahtları olan Bursa, Edirne ve İstanbul'dadır. Tahta çıkan 11 padişaktan sadece birinin külliye inşa ettirmemiş olması, dikkate değerdir. Sancağa çıkarılan son şehzade olan III. Mehmed döneminde ne sancakta ne de tahta çıktıktan sonra kendi adına külliye inşaatına rastlanmaz. Bunda halim selim, kendi halinde dindar biri olarak tasvir edilen III. Mehmed'in 19 kardeşini ve öz oğlunu boğdurtacak kadar çabuk etki altında kalması ve kararsız ve karmaşık bir iç dünyasına sahip olmasının, dolayısıyla vakfi

hizmetlere zaman ayıracak bir zihin dünyasına sahip olmamasının etkisi düşünülebilir. III. Mehmed, çocukluk döneminde payitahtta ve sancakta toplamda 24 yıl eğitim görerek Osmanlı padişahları içinde en fazla eğitim gören padişah olmasına karşın aldığı eğitimi ve idari tecrübeyi padişahlık dönemine yansıtamamış ve annesi Safiye Sultan'ın etkisinde kalmıştır. Ayrıca döneminde Avusturya Savaşları, Eflak- Boğdan ve Erdel sorunları, Anadolu'daki Celali İsyanları, saltanatı boyunca sık sık paranın değerindeki istikrarsızlığa bağlı olarak zaman zaman iç hazineden para alınıp hazinenin açığının kapatıldığı ortam da bunda etkili olmuş olmalıdır. Tüm bu etkenler III. Mehmed'in döneminde kayda değer mimari eser sayısını oldukça azaltmış görünmektedir (Sakaoğlu, 1999; Emecen, 2003). Bunlar dışında şehzadelerin tahta çıktıktan sonra görev yaptıkları sancaklarda da külliye inşa ettirdiği görülmüştür. Eski başkentler dışında Çanakkale, Bolu, Amasya, Tokat, Trabzon, Yunanistan ve Suriye bunlar arasındadır.

I. Murad'ın döneminde inşa ettirdiği yapılar "Hüdavendigâr" adını almıştır. Şehzade Bayezid (Sultan Yıldırım Bayezid) döneminde devlet beylik olmaktan çıkmış ve yeni oluşmaya başlayan devletin heyecanı ile daha nitelikli ve abide eserler inşa edilmeye başlanmıştır. II. Murad'ın banisi olduğu eserler ise "Muradiye" adını almıştır. Muradiye Külliyesi Bursa'da inşa edilen son sultan camisi ve daha sonra yapılacak anıtsal ve çok üniteli camilerin ilk örneğini oluşturan bir yapı olarak ayrı bir öneme sahiptir. İstanbul'un fethiyle birlikte kiliseden camiye tahvil edilen ve ilk Cuma namazının kılındığı Ayasofya camisinin dönüşüm ile birlikte, kiliseden camiye tahvil edilen yapılarda da Ayasofya isminin kullanılıyor olması ise sık rastlanır duruma gelmiştir.

İstanbul'daki ilk selatin camisi ve külliyesi Fatih'in ismiyle anılır. Osmanlı mimarisinde Fatih Külliyesi'nden sonra büyük sultani külliyenin yaygınlaşması II. Bayezid'in külliyesi ile gerçekleşmiştir. II. Bayezid'in İstanbul'da inşa ettirdiği Bayezid Camii ve Külliyesi anıtsal Osmanlı mimarlığında Mimar Sinan'dan önceki en önemli mekân yapısıdır. Yapı Mimar Sinan dönemine yaklaşmış, 15. yüzyıl mirasını aşmış bir yapı olarak tasvir edilmektedir. Yavuz Sultan Selim kendi adına bir selatin camii ve külliyesi inşa ettirmeden vefat etmiştir. Ancak tahta çıktıktan sonra annesi için sancağı Trabzon'da külliye inşa ettirmiştir. Oğlu Kanuni Sultan Süleyman da babası Yavuz Sultan Selim adına vefatından sonra 2 külliye inşa ettirerek bu açığı kapatmıştır. Tahtta en uzun süre kalan Kanuni Sultan Süleyman, sancaktan tahta çıkan şehzadeler arasında en fazla yapıya banilik yapmış Osmanlı padişahıdır. 46 yıl kaldığı tahtta toplam 205 yapı ve 7 külliyenin banisi olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlunun vefatı üzerine inşa

ettirdiği Şehzade Camii ve Külliyesi Mimar Sinan'ın ilk büyük sultan yapısı olarak "Osmanlı Klasik Mimarisi" olarak tanımlanan üslubun önemli yapıtlarından olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi adına yaptırdığı Süleymaniye Külliyesi 16. yüzyıla ait en büyük cami ve külliyesidir. Süleymaniye Külliyesi, İstanbul'u, Kanuni Sultan Süleyman'ı, Mimar Sinan'ı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bir cihan devleti olduğunu simgeleyen bir yapı olması bakımından son derece önemli bir yapı grubudur. Osmanlı mimarlık tarihinde Fatih Külliyesi'nden sonra tümel bir vaziyet planına göre yapılan ikinci ve son külliye Süleymaniye'dir. III. Mehmed'in temelini attığı ancak annesinin inşa ettirdiği Yeni Cami ve Külliyesi, klasik dönem Osmanlı mimarisine göre inşa edilmiş son büyük külliyesidir.

Şehzadelerin tahta çıktıktan sonra taşrada inşa ettirdiği toplam yapı sayısı 360'dır. En uzun süre tahtta kalarak dönemi boyunca en çok mimari eser bırakan Kanuni Sultan Süleyman toplamda 119 yapı inşa ettirerek taşrada en fazla imar faaliyeti gösteren padişah olmuştur. II. Murad ve III. Mehmed sancakta ikişer yapı inşa ettirerek en az yapının banileri olmuşlardır. Sancaktan tahta geçen tüm şehzadeler, padişah olduktan sonra da taşrada inşaat faaliyetinde bulunmuşlardır. Taşrada inşa edilen yapıların çeşitliliği de dikkat çekicidir.

Şehzadelerin tahta çıktıktan sonra taşrada gerçekleştirdikleri imar faaliyetleri de azımsanmayacak kadar fazladır. Ancak başkentlerle kıyaslandığında anıtsal yapıların daha sınırlı kaldığı, tekil yapıların çoğunluğu oluşturduğu söylenebilir. Öte yandan taşradaki yapı faaliyetinin gerek yapı çeşitliliği, gerekse de temsiliyet bağlamında başkent ve sancak merkezleriyle yarışamayacak düzeyde ve tekil yapı ölçeğinde olduğu görülmüştür.

Murad Hüdavendigâr'ın taşradaki yapı faaliyetleri başkentler dışında doğuda Bilecik, batıda Sırbistan'ın Niş kenti arasında; Sultan Yıldırım Bayezid'in doğuda Amasya, güneyde İzmir ve batıda Yunanistan ve Bulgaristan arasında; Sultan Çelebi Mehmed'in doğuda Amasya, güneyde Bilecik, batıda Yunanistan Dimetoka arasında; Sultan İkinci Murad'ın doğuda Amasya, güneyde Bursa ve batıda Makedonya'nın Üsküp kenti arasında; Fatih Sultan Mehmed'in doğuda Trabzon, güneyde İzmir, batıda Arnavutluk-Sırbistan ve Bosna-Hersek arasında; Sultan İkinci Bayezid'in doğuda Tokat, güneyde Kütahya, kuzeyde Kırım ve batıda Yugoslavya arasında; Yavuz Sultan Selim'in doğuda Suriye/Şam, güneyde Konya, kuzeyde Kırım, batıda Yugoslavya arasında; Kanuni Sultan Süleyman'ın taşradaki yapı dağılımı doğuda Van, güneyde Suudi Arabistan/Mekke, batıda Macaristan, kuzeyde Kırım arasında; Sultan İkinci Selim'in taşradaki yapı dağılımı doğuda Van, güneyde Suudi

Arabistan, batıda Arnavutluk arasında; Sultan Üçüncü Murad'ın taşradaki yapı dağılımı doğuda Kars, güneyde Suudi Arabistan/Mekke, batıda Yunanistan/Mora arasında ve son olarak Sultan Üçüncü Mehmed'in taşradaki yapıları batıda Macaristan ve güneyde Suudi Arabistan/Medine arasında dağılım göstermiştir.

Padişahların tahtta kaldıkları süreler ile ortaya koydukları banilik faaliyetleri bağlamında en verimli padişah, 32 yıl kaldığı tahtta 172 eserin banisi olarak Fatih Sultan Mehmed olmuştur. II. Selim ise 8 yıl kaldığı tahtta 40 eserin banisi olarak ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada tahta 46 yıl gibi uzun bir süre kalarak 205 eserin banisi olan Kanuni Sultan Süleyman yer almaktadır. Sırayla, diğerleri; Sultan Yıldırım Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Sultan II. Bayezid, Sultan Çelebi Mehmed, II. Murad, Murad Hüdavendigâr, Sultan III. Murad ve on birinci sırada 8 yıl kaldığı tahtta 8 eserin banisi olan III. Mehmed gelmektedir.

Şehzadeler tahta çıktıktan sonra da görev yaptıkları sancaklarda imar faaliyetlerinde bulunmuşlar, tez kapsamında ele alınan 11 padişahın 7'si daha önce görev yaptıkları sancaklarda yapılar inşa ettirmişlerdir. Murad Hüdavendigâr hem sancağında, hem de dönemin payitahtı Bursa'da birçok eser inşa ettirirken; Sultan Çelebi Mehmed, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid sancakları Amasya'da, Yavuz Sultan Selim sancağı Trabzon'da annesi adına külliye, III. Murad ise sancağı Manisa'da kendi adına külliye inşa ettirmiştir. Bu yapılar fonksiyon olarak zaviye, cami, medrese, imaret, hamam, çeşme, kaplıca, han, saray ve tabhaneden meydana gelmektedir. Murad Hüdavendigâr, I. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve III. Murad tahta çıktıktan sonra sancaklarında külliye inşa ettirenlerdendir. Sancak ve taşradaki tüm bu yapı faaliyetlerini, özellikle külliye inşaatlarını padişahların valilik yaptıkları şehirlere bir vefa göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Padişahlar tahta çıktıktan sonra payitahtta banilik faaliyetlerine devam ederken eski başkentler Bursa ve Edirne'de de birçok yapı inşa ettirmişlerdir. 11 padişahın 10'unda banilik faaliyetinin bu kadim başkentlerde devam ettiği gözlemlenmiştir. Sadece sancağa gönderilen son şehzade olan III. Mehmed tahta çıktıktan sonra eski başkentlerin hiçbirinde yapı faaliyetinde bulunmamıştır.

Kutsal şehirler olan Mekke ve Medine'de de padişahlar imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim hac yolu üzerinde Şam'da; Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad Mekke'de; Kanuni Sultan Süleyman, III. Murad ve III. Mehmed Medine'de imar faaliyetlerinde

bulunmuşlardır. Kanuni Sultan Süleyman'ın hac yolu üzerine ribat, kale, suyolları, Mekke'de medrese, imaret, hamam, Kâbe'nin tamiri, Hz. Peygamber'in evinin yeniden inşası ve Medine'de medrese inşa ettirmesi bunun belli başlı örnekleridir.

Padişahlar eşleri, çocukları, annelerine ithafen ve kendi adlarına Osmanlı Devleti'nin kudretini, gücünü temsil eden külliye inşaatları yanında, aynı zamanda önemli ticaret ve hac yolları üzerinde de menzil külliye inşaatları yaptırmışlardır. Menzil külliyelerinde ağırlık olarak ticari, sosyal işlevli birimler inşa edilerek işlevsellik ön planda tutulmuştur.

Döneminin Osmanlı padişahları, bir hükümlerlik göstergesi olarak tahta çıkar çıkmaz özellikle payitahtta ve kimi zaman da eski başkentlerde kendi adlarını taşıyan büyük ve görkemli selatin camileri inşa ettirmişlerdir. Fethedilen yerlerde şehrin en büyük kilisesinin camiye çevrildikten sonra ilk Cuma namazının burada kılınması ve bu camilerin "Cuma Camisi" olarak bilinmesi de temsiliyetin önemli bir başka göstergesidir. Yaygın uygulamaya göre kiliseden camiye tahvil edilen yapı yıktırılmıyor sadece dini yapının ibadet şekli değiştirilip minare ekleniyordu. 11 padişahın sadece Sultan Çelebi Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'in kiliseden camiye dönüştürülen yapıları bulunmamaktadır. Sadece 8 yıl tahtta kalan Sultan Çelebi Mehmed bir yana, hayatının ve iktidarının neredeyse tamamı İslam topraklarına yapılan seferlerle geçen Yavuz Sultan Selim'in kariyerinde camiye tahvil edilen kilise bulunmaması şaşırtıcı değildir.

Şehzadelerin sancağa çıkarılma uygulamasının sonuna doğru, özellikle Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra imar faaliyetlerinde belirgin bir azalma dikkat çekicidir. II. Selim'in sancakta en fazla yapı inşa ettiren şehzade olması, aslında babası Kanuni Sultan Süleyman'ın parlak döneminden kaynaklanmaktadır. Aynı yapı grafiğini, kendisi tahta çıktıktan sonra gerçekleştirememiş, babasının gölgesinde kalmıştır.

Şehzadeler tahta çıktıktan sonra özellikle başkentlerde anıtsal, simgesel ve isimlerini taşıyan selâtin camileri ya da külliye inşaatları yaptırmışlardır. Yapı grafiklerine bakarak imar faaliyeti olarak en parlak dönemin Fatih Sultan Mehmed ile başlayıp, Sultan II. Bayezid'le devam ettiğini ve Kanuni Sultan Süleyman'la zirveye ulaştığını söylemek mümkündür. Yavuz Sultan Selim'in ömrünün tahtta sadece 8 yıl gibi kısa bir süre kalmasına yetmesi, Fatih Sultan Mehmed ile başlayan yükseliş grafiğindeki tek aykırı noktadır. Fatih Sultan Mehmed dönemi ile başlayan ivme Kanuni Sultan Süleyman döneminde en parlak zamanını yaşamıştır. Şehzadelerin sancağa çıkarılma usulünün sonuna gelindikçe şehzadelerin sancak ve payitahtta banisi oldukları mimari eserlerde de bir azalma söz

konusu olmuştur. Şehzadelerin aldıkları eğitimlerin zamanla zayıflaması, Kanuni'den sonra tahta çıkan şehzadelerin ordu ile seferlere katılmaması ve böylelikle fetih yoluyla elde edilen ganimetlerin azalması ortaya çıkan mimari eserlerin sayısını ve yaygınlığını, dolayısıyla şehzade ve padişahların temsiliyet gücünü de zayıflatmış olmalıdır.

Diğer taraftan şehzadelerin sancaklardaki imar faaliyetlerinin nispeten az olmasının bir nedeni de, her bir şehzadenin merkeze bağlı hareket etmesi ve her bir imar faaliyeti için merkezden izin alma zorunluluğu olsa gerektir. Kimi zaman şehzadelerin sancaklarında bazı kalelerin onarımını yaptırmak istemelerine karşın merkezin buna ayıracak bütçe olmaması gerekçesiyle izin vermediğini ortaya koyan bazı belgelerin varlığı da, buna benzer durumların imar faaliyetlerini zayıflatmış olduğunu düşündürür. Dolayısıyla merkeze bağlı bir şehzadenin belirli bir gelir ve bütçe ile temsiliyet gücü yüksek yapılar yaptıramamış olması olağan gözükmektedir. Öte yandan zaten Osmanlı yönetim sistemi ve bürokratik hiyerarşi içerisinde mutlak güç olan padişah ile yarışacak bir banilik faaliyetini mümkün kılan ortama da izin verilmemektedir.

5.KAYNAKLAR

- Akalın, A., 2013. İktidar Kimliği ve Günümüz Adalet Sarayları, Mimarlık Dergisi, Sayı 370, Mart –Nisan 2013.
- Akçıl, N. Ç. ve Özer, C., 2006. ‘Muradiye Külliyesi’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 31, 199-201.
- Akçıl, N. Ç., 2009. ‘Sarayı Cedid’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 36, 126-128.
- Akçıl, N. Ç., 2013. ‘Yıldırım Cami’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 513-532.
- Akın, A., 2016. Tarihi Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15, 29.
- Akgündüz, A., 1990. Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınevi, İstanbul, I-VII, 318.
- Akyol, İ., 2012. Fatih Sultan Mehmed Dönemi Kültür ve Edebiyatı, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Alikılıç, D., 2002. Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenler, Türkler, IX, Ankara.
- Ali Seydi Bey, 1980. Teşrifat ve Teşkilat-ı Kadimemiz, (haz. N. Ahmet Banoğlu), Tercüman Yayınları, İstanbul.
- Anonim, 1988. ‘Murad III’, Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 2413-2414.
- Anonim, Osmangazi Belediyesi İşletme Müdürlüğü, Bursa.
- Âşık Paşazade, 1992. Âşık Paşazade Tarihi, (haz. N. Atsız), MEB Yayınları, İstanbul.
- Atalar, M., 1981. Osmanlı Padişahları, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, Ankara, XXIV, 425.
- Ayverdi, E. H. ,1989. Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri IV, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 612.
- Azamat, N., 1996. II. Murad Devri Kültür Hayatı, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

- Baykara, T., 2003. Lala, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 27, 70-71.
- Bertaux, S., 2006. 1920'ler ve 1930'larda Avrupa Devletleri, Ulusu Tasarlamak, (çev.) Leyla Tonguç Basmacı, Ceyla Eldem, Fırat Bozçalı, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Bolu Kültür ve Turizm Rehberi, 2010. Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bolu.
- Bostan, İ., 2000. İnebahtı Deniz Savaşı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 22, 287-289.
- Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.
- Çelik, Ş., 2009. Silifke, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 37, 200-202.
- Çiçek, K., 1999. III. Murad, Osmanlı Hanedan Ansiklopedisi, MEB Yayınları, Ankara, 12, 128.
- Çiçek, K., 2002. Kıbrıs, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2, 374-380.
- Çobanoğlu, A. V., 2004. Meydan Cami, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 29, 499-500.
- Çobanoğlu, A. V., 2007. Nilüfer Hatun İmareti, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 33, 124-126.
- Çobanoğlu, A. V. , 2013. Yeni Cami Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 439-442.
- Danişmend, İ. H., 1971. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye Yayınevi, İstanbul, I-IV.
- Demir, M., 2006. Osmanlı Tarihinde Çelebi Mehmed Döneminin Siyasi Olayları, Devlet Teşkilatı, İlim ve Kültür Hayatı, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Şanlıurfa.
- Doğan, Y., 2013. Yeşil Cami Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 492-495.
- Doğanay, A., 2011. Osmanlı Tezyinatı Klasik Devir Osmanlı Hanedan Türbeleri 1564-1604, Klasik Yayınları, İstanbul.

- Doğanay, A., 2017. Mezarından Çıkartılıp Kaçırılan Gurbetteki Şehzadenin Unutulan Türbesi: Acem Şahı Abbas'ın Yeğeni Haydar Mirza'nın Türbesi, 20. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi ve Sanat Tarih Araştırmaları Sempozyumu, Sakarya.
- Emecen, F. M., 2009. Selim I. , Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 36, 407-414.
- Emecen, F. M., 2009. Selim II. , Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 36, 414-418.
- Emecen, F. M., 2010. Süleyman I. , Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 38, 62-74.
- Emecen, F. M., 2003. Mehmed III. , Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 28, 407-413.
- Emecen, F. M., 2008. Osmanlı Şehzadeleri ve Taşra İdaresi, Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi, (Ed. Erol Özvar-Arif Bilgin), İstanbul, 98-112.
- Emecen, F. M., 2011. Yavuz Sultan Selim, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul.
- Emecen, F. M., 2011. Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Emecen, F. M., 2013. XVI. Asırda Manisa Kazası, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Eroğlu, H., 2004. Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Eroğlu, H., 2010. Şehzade, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 38, 480-483.
- Eroğlu, H., 2002. Klasik Dönem Osmanlı Şehzadelik Kurumuna Dair Bazı Görüşler, Türkler 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 855-859.
- Ertuğ, Z. T., 1999. XVI. Yüzyıl Osmanlı Devletinde Cülus ve Cenaze Törenleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ertuğ, Z. T., 1999. Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek, Osmanlı, Ankara, IX, 137.
- Ertuğ, Z. T., 2010. The Depiction of Ceremonies in Ottoman Miniatures: Historical Record or A Matter of Protocol?, Muqarnas: An Annual on the Visual Cultures of the Islamic World, (ed. Gülru Necipoğlu, Karen A. Leal, Brill, Leiden), Boston.
- Ertuğrul, Ö., 1996, Gülbahar Hatun Cami ve Türbesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 14, 231-232.

- Eyice, S., 1991. Ayasofya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 4, 206-210.
- Eyice, S., 1992. Beyazıt II Cami ve Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 6, 42-45.
- Eyice, S., 1992. Beyazıt II Cami ve Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 6, 45-49.
- Eyice, S., 1992. Büyükçekmece Köprüsü, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 6, 520-521.
- Eyice, S., 1993. Çelebi Sultan Mehmed Cami, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 8, 262-263.
- Eyice, S., 1993. Cısr-i Mustafa Paşa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 8, 32-33.
- Eyice, S., 1994. Davud Paşa Sarayı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 9, 45-48.
- Eyice, S., 1995. Eyüp Sultan Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 12, 9-12.
- Eyice, S., 1995. Fatih Cami Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 12, 460-462.
- Eyice, S., 1998. Hüdavendigâr Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 18, 289-290.
- Eyice, S., 1998. Hüdavendigâr Cami, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 18, 287.
- Eyice, S., 2000. İncili Köşk, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 22, 278-279.
- Günay, R., 2002. Mimar Sinan, Yem Yayınları, İstanbul, 58.
- Günay, Ü., 2003. XV: Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapı, Din ve Değişme, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 21-48.
- İbn Kemal, 1996. Tevarih-i Al-i Osman, X defter, (haz. Şefaettin Turan), TTK Yayınları, Ankara.
- İnalcık, H., 1954. Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, I, Ankara.
- İnalcık, H., 1960. Bulgaria, Eİ, 1, Leiden.

- İnalcık, H., 1988. Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşası, Çev: Fahri Unan, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Aralık, Samsun.
- İnalcık, H., 2006. Murad II, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 31, 164-172.
- İnalcık, H., 2003. Mehmed I, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 28, 391-394.
- İnalcık, H., 2006. Murad II, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 8, 164-172.
- İnalcık, H., 2009. Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I (Klasik Dönem 1302-1606: Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İnalcık, H., 2010. Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak: Kuruluş, Hayy Kitap, İstanbul.
- İnacık, H., 2003. Mehmed II, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 28, 395-407.
- İnan, K., 2002. II. Bayezid Dönemi, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 9.
- İşpirli, M., 1995. Ferhat Paşa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 12, 383-384.
- Halaçoğlu, Y., 1998. XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara.
- Hammer, J. V. , 1330. Devlet-i Osmaniye Tarihi, (ter. Ata Bey), İstanbul.
- Hammer, J. V. , 2005. Osmanlı Tarihi, (çev. Mehmet Ata, haz. Abdulkadir Karahan, İstanbul, 1.
- Hoca Saadettin Efendi, 1979. Tacü't-Tevarih (sad.: İsmet Parmaksız) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, I-II.
- Jorga, N., 2005. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Kalajdzic, M., 2006. Bosna'da Osmanlı Dönemi Selatin Camileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul.
- Karakaya, E., 2002. Lefkoşa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 35, 383-392.

- Karakaya, E., 2006. Muradiye Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 31, 201-203.
- Karaman, A., 1995. Osmanlı Devleti'nde Spor, Ankara, 125.
- Kayapınar, L., 2002. Yunanistan'da Egemenliğinin Kurulması, Türkler, IX, 187-195.
- Kâtip Çelebi, 2008. Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l-Bihar (Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan), (haz. İdris Bostan), Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara.
- Kılıç, Ş., 2013. Bizans Kısa Kronikleri: Osmanlı Tarihinin Bizans Tanıkları, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Kırpık, C., 2016. Osmanlı'da Şehzade Eğitimi, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Kırpık, C., 2010. II. Meşrutiyet'ten Sonra Şehzade Eğitimlerinde Değişim, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 100.
- Kiel, M., 2003. Lofça, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 27, 203-205.
- Kiel, M., 2012. Ustulçe, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 42, 193-195.
- Koca, E., 2007. Yıldırım Bayezid Devri Siyasi Olayları, Devlet Teşkilatı, İlim ve Kültür Hayatı, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Şanlıurfa.
- Koçak, M., 2014. Kanuni'nin Oğlu Şehzade Mustafa Vak'ası, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koçu, R. E., 2003. Osmanlı Padişahları, İstanbul.
- Köç, A., 2015. Sosyal Açısından Balıkesir'de Yıldırım Külliyesi, Uluslararası Yıldırım Bayezid Sempozyumu Bildirileri, Balıkesir Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
- Köprülü, O. F., 1997. Hasan Paşa Yemişçi, , Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 16, 342-343.
- Kuban, D., 2007. Osmanlı Mimarisi, Yem Yayınları, İstanbul.
- Kumrular, Ö., 2001. İspanyol Kaynakları Işığında Kanuni'nin Alaman Seferi I: Türk Geliyor, Tarih ve Toplum Dergisi, 36, 216, 27.
- Kunt, M., 1999. Devlet, Padişah Kapısı ve Şehzade Kapıları, Yeni Türkiye Yayınları, Osmanlı/Teşkilatı, Ankara, 6, 33-40.

- Kurtbil, Z. H., 2009. Selim II Türbesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul,36, 418-420.
- Kurtaran, U., 2014. Osmanlı Devleti'nde Şehzadelik Kurumuna Yeni Bir Bakış: Şehzadelerin Doğumu, Yetiştirilmesi ve Tahta Çıkış Süreçleri Hakkında Bir Değerlendirme, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Ankara, 9, 4, 759-778.
- Kuş, F., 2012. Ulucami, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 42, 107-108.
- Küçükdağ, Y., 2009. Sultan Selim Cami ve Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 37, 516-517.
- Kütükoğlu, B., 2001. Murad III, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 31, 172-176.
- Lütfü Paşa, 1341.Tervih-i Al-i Osman, İstanbul.
- Merçil, E., 1981. Sultanların Ata Mezarını Ziyareti, IX Türk Tarih Kongresi, 21-25 Eylül, Ankara, II, 657-667.
- Müdürrisoğlu, F., 1990. Mimar Sinan'ın Anayollar Üzerine İnşa Ettiği Menzil Külliyesi, Kültür Bakanlığı Milli Kültür Dergisi, 71, 27-29.
- Müdürrisoğlu, F., 2002. Menzil Kavramı ve Osmanlı Devleti'nde Menzil Yerleşimleri, Türkler, Ankara, 921.
- Müdürrisoğlu, F., 2014. Sultan II. Selim 'in Banilik Faaliyetleri, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Ankara, 9, 10, 749-773.
- Mülayim, S. ve Çobanoğlu, A.V., 2009. Selimiye Cami ve Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 36, 430-434.
- Mülayim, S., 2010. Süleymaniye Cami ve Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 38, 114-119.
- Müneccimbaşı,1995. Camiü'd-düvel Osmanlı Tarihi (1299-1481), (haz. Ahmet Ağırkça), İstanbul.
- Naima Mustafa Efendi, 1968. Naima Tarihi, (çev. Zuhuri Danışman), I, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul.
- Neşri, M., 1992. Tevarih-i Al-i Osman, (haz. Faik Reşit Unat-Mehmet Altal Köymen) TTK Yayınları, Ankara.
- Neşri, M., 1995. Kitab-ı Cihanüma, (haz. Faik Reşit Unat-Mehmet Altal Köymen) TTK Yayınları, Ankara.

- Neşri, M., 1984. Neşri Tarihi, (haz. Mehmet Altay Köymen),I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Nicol, D. M., 2000. Bizans ve Venedik-Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma, (çev. G. Çağalı Güven), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Orhonlu, C., 1986. Khudawendigar The Encyclopedia of Islam, V. Leiden: E. J. Brill, 44.
- Orman, İ., 2005. Mihrimah Sultan Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 30, 40-42.
- Orman, İ., 2010. Şehzade Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 38, 483-485.
- Oruç, B. A. , 1925. Teravîh-i Al-i Osman, İstanbul.
- Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, 2, İstanbul, 1996.
- Önal, G., 2013. Yıldırım Bayezid Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 529-531.
- Önkal, H., 1992. Osmanlı Hanedan Türbeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özcan, A., 1993. Culus, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 8, 108-109.
- Öztuna, Y., 2006. Yavuz Sultan Selim, Babıali Kültür Yayınları, İstanbul, 71, 74-78.
- Öztuna, Y., 1983. Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Öztuna, Y., 1996. Devletler ve Hanedanlar, Ankara, II.
- Öztürk, S., 2003. İstanbul'un Fethinden Sonra Ayasofya Kilisesinin Camiye Çevrilişi, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, Eminönü- İstanbul.
- Papila, A., 2011. Osmanlı'da Kamusal Alan- Osmanlı Külliyesi, Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 5, 64-82.
- Peçevi, İ. E., 1981. Peçevi Tarihi, (haz. Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Peirce, L., 2000. Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğunda Hükümlerlik ve Kadınlar, (çev. Ayşe Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Peker, A. U., 2007. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi, Tasarım Dergisi, 27-33.
- Sadettin Efendi, 1999. Tacüt Tevarih I, (haz. İ. Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Sakaoğlu, N., 1999. Bu Mülkün Sultanları, Oğlak Yayınları, İstanbul.
- Saydam, A., 1999. Osmanlı Medeniyet Tarihi, Kitapevi Yayınları, Trabzon, 83.
- Selaniki, M., 1999. Tarih-i Selaniki, (haz. Mehmet İpşirli), I-II, TTK Yayınları, Ankara.
- Şahin, İ., 2009. Sancak, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 36, 97-99.
- Şeref, A., 2005. Osmanlı Devleti Tarihi: Tarih-i Devlet-i Osmaniye, (haz. Musa Duman), Gökkuşbu, İstanbul.
- Şehsuvaroğlu, B. N., 1968. Çelebi Mehmed'in Son Günleri ve Ölümü, Belgelerle Türk Tarih Dergisi, İstanbul.
- Şendağ, M., 2014. Yeni Cami (Valide Cami), İslam Sanatları Tarihi Bahar Dönemi Ara Sınav Ödevi.
- Solakzade, M., 1989. Solakzade Tarihi, (haz. Vahit Çabuk), Ankara.
- Uluçay, Ç., 1958. İstanbul'da XVIII. ve XIX Asırlarda Sultanların Doğumlarında Yapılan Törenler ve Şenliklere Dair, İstanbul Enstitüsü Mecmuası, İstanbul, IV, 199-213.
- Uluçay, Ç., 1960. Saraylı Kadınlara Ait Mektuplar Üzerinde Bir Araştırma, V. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Tebliğler, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1941. Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyruklara Dair, Belleten, Ankara, XVII, 17, 217.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1941. Gazi Orhan Bey Vakfıyesi, Belleten, V, 19, 277-288.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1958. Sultan İkinci Murad'ın Vasiyetnamesi, VD, IV.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1988. Osmanlı Tarihi İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar, 2, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1975. Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri, Belleten, XXXVII, 156, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1975. Osmanlı Tarihi, II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1983. Osmanlı Tarihi, III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1988. Osmanlı Tarihi, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H., 1988. Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı, Ankara.

- Uzunçarşılı, İ. H., 1988. Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ünver, S., 2002. İlim ve Sanat Tarihimizde Fatih Sultan Mehmet, Türkler, 11, Ankara.
- Taneri, A., 1978. Osmanlı Döneminin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı, Ankara.
- Tanman, M. B. , 2010. Süleymaniye Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 38, 119-121.
- Tanman, M. B., 2013. Yahya Efendi Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 246-249.
- Tansel, S., 1969. Yavuz Sultan Selim, MEB Yayınları, Ankara.
- Tansel, S., 1971. Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, İstanbul.
- Tezcan, H., 2006. Osmanlı Sarayı'nın Çocukları, Aygaz, 17.
- Topkapı Sarayı Arşiv Belgeleri, Evrak 6071/2.
- Topkapı Sarayı Arşiv Belgeleri, Evrak 9689.
- Tuluk, Ö. İ., 2010. "Trabzon Kent Mirası Yer-Yapı-Hafıza", Osmanlı Dönemi Trabzon'unda Mimari Yapı Kültürü, Klasik Yayınları, Trabzon- İstanbul.
- Tuluk, Ö. İ. ve Düzenli, H. İ., 2007. Yitik Mirasın İzinde Trabzon'da Osmanlı Cami ve Mescitleri (1461-1583), Trabzon Kent Mirası Yer-Yapı-Hafıza, Klasik Yayınları, Trabzon-İstanbul.
- Tuncer, E., 2009. İktidarın Mekânsal Örgütlenmesi: İktidarın Mekânsal Fantazzmagorisi Olarak İstanbul'daki Büyük Alışveriş Merkezleri, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, Ş., 1998. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Taht Kavgaları, Ankara.
- Turan, Ş., 1992. Bayezid II, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 5, 234-238.
- Wilson, P. J. , 1988. The Domestication of the Human Species, Yale University Press, New Haven.
- Yağcı, G. Ö. , 2014. Yavuz Sultan Selim Dönemi Kültür ve Edebiyatı, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale.

- Yavaş, D., 2006. Muradiye Cami, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 31, 113-119.
- Yavaş, D., 2006. Muradiye Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 31, 196-198.
- Yavaş, D., 2007. Pirinç Hanı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 34, 285-286.
- Yavaş, D., 2013. Yeşilcami Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 492-495.
- Yavaş, D., 2013. Yıldırım Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 532-534.
- Yıldırım, S., 2007. Bursa Yeşil Cami Mihrabı, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakülte Dergisi, 47, 165-177.
- Yılmaz, P., 2018. Süleymaniye Cami ve Külliyesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erken Dönem Osmanlı Tarihi, İstanbul.
- Yücel, Y. ve Sevim, A., 1991. Klasik Dönemin Üç Hükümdarı, Fatih, Yavuz, Kanuni, Ankara.
- Yüksel, İ. A., 2009. Sultan Selim Cami ve Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 37, 513-516.
- Varlık, M. Ç., 1996. Germiyanogluları, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 14, 33-55.
- Zeinkeisen, J. W., 2011. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1299-1453), (çev. N. Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- URL-1, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/kulturenvanteri/nalincilar-cukurhamami>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-2, <https://www.bursa.com.tr/1-murad-murad-hudavendigar-kulliyesi-ve-cevresi-27312.html>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-3, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/nilufer-hatun-mareti-znik-muzesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-4, <http://www.kutahya.bel.tr/tarihiyerler.asp?islem=goster&id=13>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-5, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yildirim-bayezid-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.

- URL-6, http://kentarsivi.balikesir.bel.tr/Kent_Mekanlari.aspx, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-7, <http://www.bursamuze.com/sultan-yildirim-bayezid-kulliyesi-555/>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-8, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yildirim-camii--edirne>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-9, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yildirim-camii--edirne>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-10, <https://islamansiklopedisi.org.tr/celebi-sultan-mehmed-camii--dimetoka>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-11, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/ordekli-hamami-kultur-merkezi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-12, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/yesil-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-13, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yesilcami-kulliyesi--bursa>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-14, <https://tekirdagresimler.tr.gg/Hayrabolu-Tarihi-Camileri.htm>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-15, <http://www.yesilbursadergisi.com/haber/muradiye-kulliyesi-restorasyonu-tamamlaniyor-379.html>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-16, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/edirne/gezilecekyer/muradiye-camii-mevlevihane>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-17, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muradiye-kulliyesi--edirne>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-18, <https://islamansiklopedisi.org.tr/rumelihisari>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-19, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/hisarlar-muzesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-20, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayasofya#1>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-21, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyup-sultan-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-22, <https://topkapisarayi.gov.tr/tr>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.

- URL-23, <https://islamansiklopedisi.org.tr/topkapi-sarayi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-24, <http://fatih.bel.tr/icerik/12898/fatih-caminin-cevre-duzenlemesi-tamamlandi/>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-25, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fatih-camii-ve-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-26, <https://amasya.ktb.gov.tr/TR-59535/sultan-ii-bayezid-kulliyesi.html>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-27, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mezquita-camii>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-28, <https://islamansiklopedisi.org.tr/beyazit-ii-camii-ve-kulliyesi--istanbul>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-29, <https://islamansiklopedisi.org.tr/pirinc-hani>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-30, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/kulturenvanteri/osman-celebi-turbesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-31, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulbahar-hatun-camii-ve-turbesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-32, <http://www.fatih.bel.tr/icerik/1150/emir-buhari-tekkesi/>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-33, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mihrimah-sultan-kulliyesi--uskudar>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-34, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehzade-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-35, <https://islamansiklopedisi.org.tr/suleymaniye-camii-ve-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-36, <https://islamansiklopedisi.org.tr/buyukcekmece-koprusu>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-37, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sultan-selim-camii-ve-kulliyesi--konya>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-38, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sultan-selim-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.
- URL-39, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sultan-selim-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.

URL-40, <http://www.cankardes.com/2015/11/besiktasli-yahya-efendi-hazretleri-turbesi/>,
Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.

URL-41, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muradiye-kulliyesi--manisa>, Erişim Tarihi: 27
Ekim 2019.

URL-42, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/gezilecekyer/muradye-cam>,
Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.

URL-43, <https://islamansiklopedisi.org.tr/davud-pasa-sarayi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.

URL-44, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yenicami-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2019.

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Giresun'da doğdu. İlköğrenimini Keşap Mehmet Akif Ersoy İlkokulu'nda, ortaöğretimini Giresun Mehmet Akif Ersoy Orta Okulu'nda, lise eğitimini de Giresun Hamdi Bozbağ Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2005 yılında Kıbrıs Lefke Avrupa Üniversitesi Mimarlık Bölümünü kazandı ve 2009 yılında "mimar" olarak mezun oldu. 2009-2010 yılları arasında özel bir mimarlık ofisinde çalıştıktan sonra 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimi almaya hak kazandı. 2011 yılından beri Giresun Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'nde mimar olarak görevini sürdürmektedir. Orta düzeyde İngilizce bilmektedir.